Tímarit

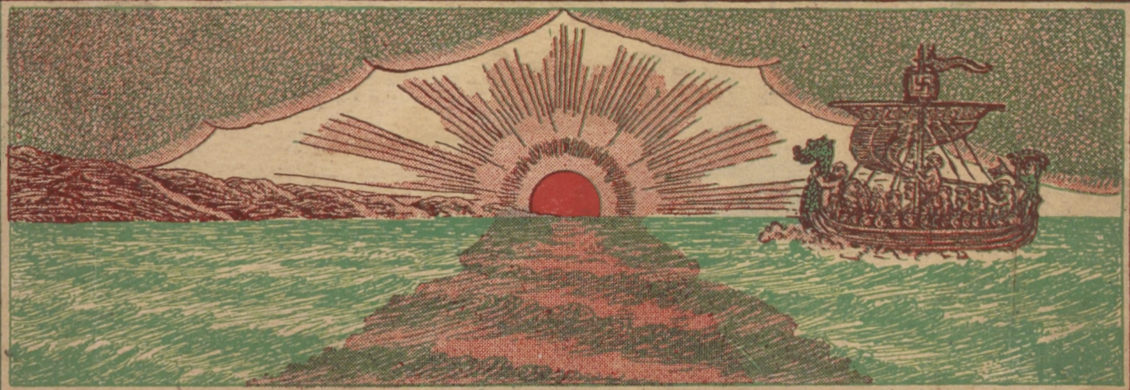

Þjóðræknisfélags Íslendinga

XIX. ÁR

WINNIPEG, MANITOBA

Tímarit

Þjóðræknisfélags Íslendinga

XIX. Árgangur

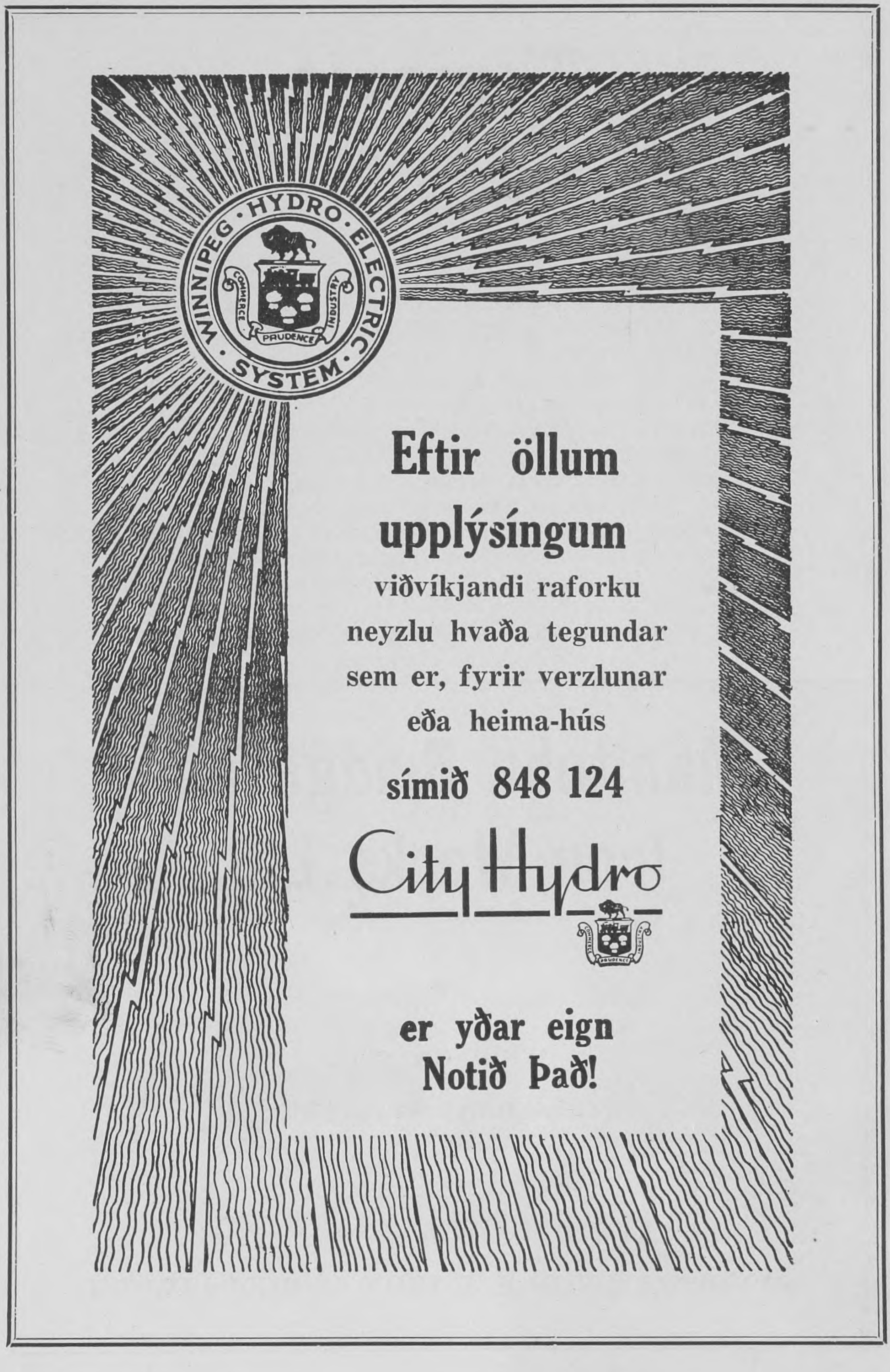
Tilgangur félagsins er:

1. Að stuðla að því af fremsta megna að íslendingar megi verða sem beztir borgarar í hérlendu þjóðlífi.
2. Að styðja og styrkja íslenzka tungu og bókvísi í Vesturheimi.
3. Að efla samúð og samvinnu meðal íslendinga austan hafs og vestan.

Þetta er sá félagsskapur meðal íslendinga í Vesturheimi, er aðallega byggir á þjóðernislegum grundvelli og hvetja vill þá til framsóknar og virðingar til jafns við þá þjóðflokka aðra er þetta land byggja.

Aðrar upplýsingar um félagið veitir "Félagsstjórnin," og má skrifa til hennar. Inngangseyrir og ársgjöld sendist "Fjármálaritara," en áskriftargjald að Tímaritinu "Skjalaverði."

Þjóðræknisfélag íslendinga í Vesturheimi
Winnipeg, Manitoba.

WINNIPEG · HYDRO · ELECTRIC · SYSTEM
COMMERCE
INDUSTRY
PRUDENCE
Eftir öllum
upplýsíngum
viðvíkjandi raforku
neyzlu hvaða tegundar
sem er, fyrir verzlunar
eða heima-hús
símið 848 124
City Hydro
er yðar eign
Notið það!

Félagatal Þjóðræknisfélagsins 1936-7

A. Heiðursfélagar

Próf. Árni Pálsson,
Reykjavík, Ísland
Einar H. Kvaran, rith.,
Reykjavík, Ísland
Jóhannes Jósefsson,
Reykjavík, Ísland
Ragnar E. Kvaran,
Skrifstofustjóri,
Reykjavík, Ísland
Þorsteinn Þ. Þorsteinsson,
skáld,
Reykjavík, Ísland
J. Magnús Bjarnason, rith.
Elfros, Sask.
Próf. Halld. Hermannsson,
Ithaca, N. Y., U.S.A.
Dr. Vilhj. Stefánsson,
New York, N. Y., U.S.A.
Friðrik Swanson, málari,
Winnipeg, Man.
Mrs. Jakobína Johnson,
Skáldkona,
Seattle, Wash.
G. J. Guttormsson, skáld
Riverton, Man.
Prof. F. S. Cawley, Ph.D.
Harvard University,
Cambridge, Mass.
Dr. Henry Goddard Leach,
New York, N. Y., U.S.A.
Prof. Watson Kirkconnell,
Wesley College,
Winnipeg, Man.
Prof. C. V. Pilcher, D.D.,
Melbourne, Ástralía

B. Æfifélagar

Þorgils Þorgeirsson,
Winnipeg, Man.

C. Ársfélagar

1. ÍSLAND

Einar Gunnlaugsson,
Stóra Sandfelli,
Skriðdal um Reyðarfj.
Björg E. Johnson
Reykjavík
Jónas Jónasson,
Reykjavík
Frú Jóhanna Jónasson,
Reykjavík
Júlíus Jónsson,
Reykjavík
Dr. Ófeigur Ófeigsson,
Reykjavík
Frú Margrét Ófeigsson,
Reykjavík
Sr. Friðrik Hallgrímsson,
Dómkirkjuprestur,
Reykjavík
Halldóra Sigurjónsson,
Reykjavík
Jónas Thordarson,
Akureyri
Sr. Benjam. Kristjánsson,
Syðra Laugalandi,
Eyjafjarðarsýslu.
Sr. Friðrik A. Friðriksson,
Húsavík, S.-Þing.sýsla
Hjúkrunarkona
Ingibjörg Sveinsson,
Landsspítalinn,
Reykjavík
Stefán Vagnsson,
Hjaltastöðum,
Skagafjarðarsýsla

2. Canada

Alameda, Sask.

Hjörtur Bergsteinsson

Árborg, Man.

Björn Árnason
Kristlaugur Andrésson
P. K. Bjarnason
Dr. S. E. Björnsson
G. O. Einarsson
Finnbogi Finnbogason
Tryggvi Ingjaldsson
Böðvar H. Jakobsson

Eiríkur Jóhannsson
E. L. Johnson
Marteinn M. Jónasson
Guðmundur Magnússon
Mrs. Sesselja Oddson
Sr. Sigurður Ólafsson
Jóh. Pétursson
Magnús Sigurðsson
Gunnar Sæmundsson

Árnes, Man.
Mrs. Anna H. Helgason
Ísleifur Helgason
Mrs. Guðrún Jónsson
Ólafur Jónasson
Jónas Ólafsson

Baldur, Man.
J. K. Sigurðsson
Björgúlfur Sveinsson

Calgary, Alta.
Sigurður Sigurðsson
Jóhann Bjarnason

Cypress River, Man.
L. J. Hallgrímsson

Edmonton, Alta.
Mrs. G. Benedictson

Elfros, Sask.
Mrs. J. Magnús Bjarnason
Jón Jóhannesson

Eriksdale, Man.
S. D. B. Stephanson

Fawcett, Alta.
Guðmundur Björnsson

Geysir, Man.
Miss Margrét Bjarnason
Timoteus Böðvarsson
S. P. Friðriksson
Friðrik Sigurðsson
J. G. Skúlason

Gimli, Man.
Mrs. Christiana O. L. Chiswell
Friðfinnur Einarsson
Guðmundur Fjeldsted
Freeman Freemanson
Jón Guðmundsson
Grímur L. Grímsson
Mrs. Ásdís Hinriksson
Elías Jóhannsson
Lestrarfélagið "Gimli"
Mrs. Kristín Schram
Sigurður Sigurðsson
Guðni Thorsteinsson
Hjálmur Thorsteinsson
Thordur Thordarson

Glenboro, Man.
Páll A. Anderson
Sigurður Antoníusson

Sr. Egill H. Fáfnis
Jón Goodman
F. Frederickson
Jón Frederickson
Jón Helgason
Mrs.Kristjana Jóhannsson
Hans Jónsson
A. E. Johnson
G. S. Johnson
Guðm. Lambertsen
G. J. Oleson
Tryggvi J. Oleson

Hayland, Man.
Hávarður Guðmundsson
Sigurður B. Helgason
Geirfinnur Pétursson

Hnausa, Man.
Gunnar Helgason
Hildibr. J. Hildibrandsson
Jón B. Snæfeld
Gestur S. Vídal
Sigvaldi Vídal
Miss Sigurrós Vídal

Hodgson, Man.
Rögnvaldur S. Vídal

Húsavík, Man.
W. B. Arason

Innisfail, Alta.
Jóhann Björnsson

Keewatin, Ont.
Guðjón Hermannsson
Jón Pálmason
Mrs. Sig. Sigurðsson
Bjarni Sveinsson
Mrs. Bjarni Sveinsson
Lestrarfélagið "Tilraunin"

Lundar, Man.
Sr. Guðmundur Árnason
Joe Breckman
Jón Einarsson
Ed. Hallsson
Jón Halldórsson
Philip Johnson
M. Kristjánsson
A. V. Olson
Guðmundur Sigurðsson
Mrs. Ásta Sigurðsson
Grímúlfur Sigurðsson.

Markerville, Alta.
Mrs. Helga S. Stephanson

Mozart, Sask.
Jens Elíasson
Jón Arngrímsson
Þórður Ásgeirsson

Neveton, Man.
Gestur Sigurðsson

New Westminster, B. C.
Loftur Goodman

Norwood, Man.
Magnus Peterson

Oak Point, Man.
Andrés J. Skagfeld

Oak View, Man.
Sigurður Sigfússon

Piney, Man.
S. S. Anderson
Mrs. S. S. Anderson
E. E. Einarsson
S. J. Magnússon
Kristinn Norman
Thorsteinn Pétursson
P. S. Pétursson
B. G. Thorvaldsson

Powell River, B. C.
Jón Sigurðsson

Red Deer, Alta.
Ófeigur Sigurðsson
Mrs. Kristín Sigurðsson

Reykjavík, Man.
Árni Björnsson
G. Erlendsson
Mrs. I. Gíslason
Ingim. Ólafsson
A. Paulson

Riverton, Man.
Jóhannes Helgason
Skúli Hjörleifsson
Pétur Jónsson
Sr. E. J. Melan
Sveinn Thorvaldson
Mrs. Kristín Thorvaldson

Saskatoon, Sask.
Próf. Th. Thorvaldson, Sc.D.

Siglunes, Man.
Ásmundur Freeman
Guðmundur Johnson

Silver Bay, Man.
Jón Björnsson

Steep Rock, Man.
Guðmundur Hjartarson
F. E. Snædal

Stettler, Alta.
M. Steinsson

Swan River, Man.
Halldór J. Egilsson

Vancouver, B. C.
Ben. B. Bjarnason
Mrs. H. S. Le Messurier
Þórður Kr. Kristjánsson
Mrs. Matth. Fredericksson

Victoria, B. C.
Christian Sivertz

Vidir, Man.
Gunnlaugur Hólm

Vogar, Man.
Björn Eggertsson
Lestrarfélagið Herðubreið
Jónas Kr. Jónasson
Guðmundur Jónsson

Westbourne, Man.
S. Sölvason

White Rock, B. C.
Th. G. Ísdal

Winnipeg Beach, Man.
Jón Kernested

Winnipegosis, Man.
Guðrún Friðriksson

Winnipeg, Man.
Dr. Kr. J. Backman, M.D.
Dr. Ág. Blöndal, M.D.
Mrs. Jónína Christie
John Christopherson
Dr. M. B. Halldórsson,
Mrs. M. B. Halldórsson
Halldór Johnson
Mrs. Jósefína Jóhannsson
Guðm. F. Jónasson
Björn Líndal
Magnús Markússon
Sigurður W. Melsted
B. E. Olson
Dr. B. H. Olson, M.D.
Jón Sigurðsson
Mrs. J. B. Skaptason
Fred Stephenson
J. J. Swanson
G. S. Thorvaldson

3. BANDARÍKIN

Akra, N. Dak.
Björn Sveinsson
Ásbjörn Sturlaugsson

Anacortis, Wash.
Margrét J. Benedictson

Baltimore, Md.
Dr. Stefán Einarsson,
Johns Hopkins
University Library

Bellingham, Wash.
Sr. Valdimar J. Eylands
Lestrarfélagið "Kári"

Bremerton, Wash.
Sveinn Árnason

Blaine, Wash.
S. A. Anderson
Thórir Björnsson
Th. Goodman
Sr. H. E. Johnson
Mrs. Kristín F. Líndal
Mrs. Sigríður Paulson
Sr. Alb. E. Kristjánsson

Cavalier, N. Dak.
J. K. Einarsson
Einar G. Eiríksson
Mrs. Sigríður Galbraithe

Chicago, Ill.
Árni Helgason

Vernd Samfara Arði - Sparisjóður Samfara Tryggingu - Vernd Samfara Arði

Vér skulum borga reikningana þegar þér hættið að starfa

Þér skuluð ákveða nú á hvaða aldri þér ætlið að hætta að vinna, hvert það er þegar þér eruð 55, 60 eða 65. Tiltakið upphæðina, sem þér þurfið að hafa á þeim aldri til þess að geta notið lífsins. Semjið svo við Great-West Life að senda yður mánaðarlega peningaávísun fyrir þeirri upphæð. Meirihluti manna hefir engar tekjur um sextugs aldur. En þér getið verið stjálfstæður. Þér getið sett yður niður og tekið lífinu rólega, ef þér tryggið framtíð yðar með Great-West Life eftirlauna greiðslu.

Þetta fyrirkomulag veitir yður hærri inntektir á ári hverju fyrir minni peninga, en nokkurt annað sparisjóðs fyrirkomulag. Það tryggir yður fastar árstekjur eins lengi og þér lifið. En í því falli að dauða yðar beri að höndum, áður en ársborganirnar byrja, þá fá erfingjar yðar, greitt í peningum, það sem þér hafið þegar lagt fyrir. Giftir menn geta gert þessa ráðstöfun sameiginlega fyrir sig og konu sína, svo að hvort þeirra sem lengur lifir fái þessar tekjur áfram.

Bjarni Dalman

Umboðsmaður

SELKIRK, MAN.

THE GREAT-WEST LIFE ASSURANCE COMPANY

HEAD OFFICE - WINNIPEG, CANADA

Vernd Samfara Arði - Sparisjóður Samfara Tryggingu - Vernd Samfara Arði - Sparisjóður Samfara Tryggingu

Vernd Samfara Arði - Sparisjóður Samfara Tryggingu - Vernd Samfara Arði - Sparisjóður Samfara Tryggingu

Vernd Samfara Arði - Sparisjóður Samfara Tryggingu - Vernd Samfara Arði

Jóh. Sveinsson, Theol. St.
C. H. Thordarson, Ph. D.

Duluth, Minn.
Chris Johnson
Mrs. Chris Johnson

Edinburg, N. Dak.
Hannes Björnsson
Margrét Guðmundsson
Kristján G. Kristjánsson

Garðar, N. Dak.
Gamalíel Thorleifsson
Sigmundur Laxdal

Gloucester, Mass.
Einar Anderson
Jónas B. Johnson

Grafton, N. D.
Guðjón Árman

Grand Forks, N. Dak.
Próf. Richard Beck, Ph.D.
G. Björn Björnsson
University Library

Hallson, N. Dak.
Árni G. Jóhannson
Árni Magnússon

Hensel, N. Dak.
Mrs. Málmfríður G. Einarsson

Huntington Park, Calif.
Dr. Paul V. Jameson, M.D.

Ivanhoe, Minn.
Peter H. Foss
Bjarni Guðmundsson

Minneapolis, Minn.
Gunnar B. Björnsson
Hjálmar Björnsson
K. Valdimar Björnsson

Minneota, Minn.
María G. Árnason
Bjarni Jones
Mrs. Stefanía Johnson

Mountain, N. Dak.
Jóhannes Anderson
Halldór Björnsson

J. M. Einarsson
Stefán J. Hallgrímsson
Thorgils Halldórsson
Chr. Indriðason
Hannes Kristjánsson
Sigurður Melsted
Jóseph J. Myres
Haraldur Ólafsson
Sr. Haraldur Sigmar
Mrs. Kristjana Sigurðsson
Magnús Snowfield
Miss Kristín Thorfinnsson
Th. Thorfinnsson

National City, Calif.
John S. Laxdal

New Ulm, Minn.
Hon. A. B. Gíslason

Pt. Roberts, Wash.
Lestrarfél. "Hafstjarnan"

Portland, Oregon
Guðmundur Thorsteinsson

Paulsbo, Wash.
Mrs. H. S. Freeman

SUCCESS BUSINESS COLLEGE

Hudson's Bay Company.

INCORPORATED 2ND MAY 1670.

Hinn nýji ullar vefnaður

er ráðandi hjá móðnum nú á þessu hausti. Úrval þessara dúka hjá "Bay", er óviðjafnanlegt að tegunda fjölda, að gæðum, fegurð, og kaupgildi. Þykkt er alla leið frá hinum skærustu ullarslæðum er notaðar eru í kveldkjóla, til þykkustu sportskápu efna er bezt eru í vetrar yfirhafnir eða til skíða-ferða.

Fabrics
Second Floor

TÍMARIT

Þjóðræknisfélags Íslendinga

NÍTJÁNDI ÁRGANGUR, 1937

Ritstjóri: RÖGNVALDUR PÉTURSSON

WINNIPEG, MANITOBA

Gefið út af Þjóðræknisfélagi Íslendinga í Vesturheimi

1938

Prentað hjá

THE VIKING PRESS, LTD.

Efnisyfirlit

Framtíð íslenzkrar menningar í Vesturheimi

Eftir prófessor Sigurð Nordal

I.

Enginn Íslendingur, sem nokkuð hugsar út yfir básinn sinn, ætti að geta látið sig þjóðræknisbaráttu landa sinna í Vesturheimi litlu skifta. Ef þeir týna þjóðerni sínu með öllu, gleyma uppruna sínum og glata ræktarhug sínum til Íslands, verður þjóð vor minni og fátækari en hún er nú. Stærri og umkomumeiri þjóðir en vér erum reyna á margvíslegan hátt að treysta sambandið við landa sína í öðrum heimsálfum og glæða vitund þeirra um uppruna sinn og eðlistengsl við heimaland og heimaþjóð. Eg efast heldur ekki um, að Íslendingar hugsi í raun og veru meira til landa vestra en þeir sýna í orðum og verkum. Landinn er dulur og nokkuð tómlátur, ef ekki er hnippt í hann, en þó er hann frændrækinn að eðlisfari. En viðkvæmastan streng hlýtur þetta mál að snerta hjá þeim mönnum, sem hafa átt því láni að fagna að sækja Íslendinga vestan hafs heim, því að sjón er jafnan sögu ríkari. Að minsta kosti get eg sagt það um sjálfan mig, að kynni mín af löndum í Vesturheimi eru eitt af þeim æfintýrum lífsins, sem eg sízt vildi án vera að hafa reynt, og þá einkum vikudvöl mín í Winnipeg. Það er furðulegur hlutur að stíga að kvöldi til upp í járnbrautarlest í Toronto, þjóta hvíldarlaust áfram í hálfan annan sólarhring út í fjarskann, finnast maður aldrei hafa verið í eins gjörframandi landi og standa svo allt í einu annan morguninn á stöðvarstéttinni í Winnipeg, umkringdur af hóp af Íslendingum, vinum og frændum, sem maður flesta hefir aldrei séð áður, en fagna manni eins og sonur væri að koma til föðurhúsa eftir langar fjarvistir. Mér er alúð Íslendinganna í Winnipeg minnisstæðust af öllu og hugsa til hennar með mestu þakklæti, ekki einungis fyrir mína hönd, heldur af því að hún færði mér bezt heim sanninn um þann hug, sem þarna er til Íslands borinn. Margs annars væri að minnast frá þessum dögum, þegar eg stundum gat gleymt því, að eg væri ekki staddur í íslenzkum bæ, — í íslenzkri heimsálfu, ef eg ætlaði að fara að segja ferðasögu. En hana hefi eg ekki tíma til að skrifa fyrr en eg er orðinn gamall og aflóga. Eg minnist aðeins á þetta til þess að skýra, hversu sár sú tilhugsun hlýtur að vera mér og öllum þeim, sem eitthvað svipað hafa reynt, ef afkomendur þessara vina og frænda hyrfu eins og dropi í hafið og Íslendingur kæmi á þessar stöðvar eftir fáeina mannsaldra, en þar væri kominn "nýr konungur, sem engin deili vissi á Jósef", — enginn "landi" væri þar framar finnanlegur, sem vildi rétta honum bróðurhönd.

En þetta er tilfinningahjal og á heldur ekki að vera nein röksemdafærsla. Mér er það fyllilega ljóst, að

framtíð íslenzks þjóðernis í Vesturheimi er ekki aðeins óviss, heldur er það líka hið mesta vandamál, að taka afstöðu til hennar. Það mál á margar hliðar, sem eg ekki get minnzt nema lauslega á. Ein snýr að Íslendingum á Íslandi. Um hana er það í styztu máli að segja, að vér höfum engan rétt til þess að heimta neina þjóðrækni af komandi kynslóðum landa vestra, þó að vér á hinn bóginn ættum að gera það vegna sjálfra vor, að hlynna að henni eftir föngum. Önnur snýr að eldri kynslóðum landa í Vesturheimi. Um þá af þeim, sem fluttust vestur fulltíða eða eru aldir þar upp í umhverfi íslenzkra bygða, má segja, að þjóðræknin sé þeim að nokkuru leyti ósjálfráð. Þeir hafa þurft að berjast á móti henni af ráðnum huga, ef þeir áttu að losna við hana, en fáir þeirra hafa viljað það og líklega enn færri hefir tekist það. Margir þeirra hafa alla tíð borið ríka heimþrá til Íslands, og þó að hún hafi verið blandin sársauka, hefir hún verið eitt hið dýrmætasta í eigu þeirra. Eg efast ekki um, að yngri kynslóðirnar skilji og virði þessar tilfinningar hinna eldri og hafi orðið fyrir áhrifum af þeim. En afstaða þeirra til Íslands hlýtur samt að vera önnur. Unga fólkið hefir fengið mentun sína í amerískum skólum, það er alveg heima hjá sér í þarlendu umhverfi. Þó að það skilji og tali íslenzku, er enskan því samt tamari. Þó að það beri ræktarhug til Íslands og dreymi jafnvel um að sækja frændur sína austan hafsins heim, eru kynni þess af gamla landinu reist á sögu, en ekki sjón, og heimþrá þess sársaukalaus, ekki nema skuggi af heimþrá eldra fólksins. Það eru þessar nýju kynslóðir, sem standa á hinum miklu vegamótum í íslenzkri þjóðrækni vestan hafs. — Þær eiga um kostina að velja fyrir sjálfar sig og niðja sína, og þær hljóta að kjósa og hafna eftir því, sem þær halda, að þeim sé fyrir beztu. Ef þeim virðist íslenzk þjóðrækni munu standa þeim og afkomendum þeirra fyrir þrifum, er ekkert auðveldara en þurka hana út með öllu. Áhrif umhverfisins og straumur tímans bera þær af sjálfu sér í þá áttina, ef ekki er sjálfráð viðspyrna veitt. Fyrir hverja nýja kynslóð, sem fæðist, verður hægara og hægara að gleyma. En ef unga fólkið kemst að þeirri niðurstöðu, að það og niðjar þess fari á mis við eitthvað verðmætt og dýrmætt með því að slitna úr öllum tengslum við íslenzka menningu, þá mun það veita gleymskunni viðnám og getur gert það. Og þó að þessari völ fylgi engin kvöl, þá fylgir henni talsverð ábyrgð. Því að ef íslenzk þjóðræknis baráttu vestan hafs fellur niður um einn mannsaldur, þá er of seint að taka hana upp aftur, þó að einhverjir hinna óbornu fegnir vildu. Þá er samhengið rofið, hinar lifandi taugar slitnar. Það er hægra að styðja en reisa, segir gamall málsháttur.

Þegar eg var í Winnipeg vorið 1932, var mér boðið að vera viðstaddur á málfundi, sem ýmsir af hinum leiðandi mönnum "yngri kynslóðanna" héldu á heimili Mr. og Mrs. Walter J. Lindal. Umræðuefnið var framtíð íslenzkrar menningar vestan hafs, eins og hún horfði við frá sjónarmiði þessara manna. Mér er þetta kvöld mjög minnisstætt. Í

þessum fámenna hóp var svo gott mannval, að mér var það ljóst, sem oftar vestra, að íslenzku innflytjendurnir hefðu verið góður fengur fyrir Canada og mikils mætti af þeim vænta. Flestum þessara manna var enskan tamari til ræðuhalda, þó að þeir kynnu vel að mæla á íslenzku. Allir töluðu þeir djarflega og hreinskilnislega um umræðuefnið og gerðu sér höfuðdrætti þess vel ljósa. Þarna komu fram sjónarmið, sem lærdómsríkt var fyrir mig að kynnast, ekki einungis þeirra manna, sem eindregið voru þjóðræknisbaráttunni fylgjandi, og það voru flestir, heldur engu síður frá þeim, sem hispurslaust létu í ljós efasemdir sínar um, að slík barátta væri sigurvænleg eða jafnvel réttmæt. Því að meginatriðið var, að íslenzk þjóðrækni var a. m. k. lifandi vandamál fyrir alla fundarmenn. Mér er kunnugt um, að sú hreyfing, sem eg þarna komst í kynni við, hefir síðan verið vakandi og að nokkuru leyti skapað nýtt viðhorf í þjóðræknismálinu. Annir og fjarlægð hafa valdið því, að eg hefi ekki getað fylgst með henni eins og eg hefði viljað, og ekki getað lagt þar orð í belg, nema það litla, sem eg talaði óviðbúinn á þessum fundi. En eg hefi oft um þetta hugsað, og mér hefir fundist eg standa í óbættum sökum við þessa vini mína, sem sýndu mér það traust að kveðja mig á fund sinn. Og til þeirra eru þær athuganir ritaðar, sem eg kem í þetta greinarkorn, sem sjálfsagt gerir svo stórri fyrirsögn, sem eg hefi valið því, skömm til. Því að engum getur verið ljósara en höfundinum, að margir fletir eru á þessu máli, sem hér er ekki neinn kostur á að fjalla um.

II.

Fyrsta greinin í stefnuskrá Þjóðræknisfélagsins hljóðar svo: "Að stuðla að því af fremsta megni, að Íslendingar megi verða sem beztir borgarar í hérlendu þjóðlífi".

Um þetta atriði verður ekki deilt. Þó að Íslendingar teldu það æskilegt að halda við þjóðerni sínu á svipaðan hátt og Frakkar í Austur-Canada, sem að vísu eru hinir nýtustu borgarar, en samt vegna tungu sinnar og trúarbragða eins konar ríki í ríkinu, þá skortir þá allt bolmagn og aðstæður til þess. Þeir eru ekki einungis of fámennir, heldur líka allt of víða dreifðir, bæði norðanlínu og sunnan. Það væri fjarstæða fyrir þessa smáhópa að reyna að einangra sig, hvern á sínum stað. Þeir verða að lifa lífi sínu eins og hverjir aðrir brezkir eða amerískir þegnar, með enskuna sem móðurmál sitt og í nánu samfélagi við umhverfi sitt. Allt, sem rýrir gildi þeirra sem þarlendra borgara eða gerir þeim sjálfum torveldara að njóta sín og láta til sín taka, verður að þoka. Þetta eru skorður íslenzkrar þjóðrækni vestan hafs. Hvað er mögulegt innan þeirrar umgerðar og hvað er æskilegt af því, sem mögulegt er? Íslenzk þjóðrækni er því aðeins réttmæt, og aðeins það af henni er réttmætt, þegar til lengdar lætur, sem gerir landa ekki lakari, heldur verðmætari einstaklinga og félagsmenn í því þjóðfélagi sem þeir heyra til.

Eg skal hér aðeins nefna þrjá þætti þjóðrækninnar en þeir eru að

mínu viti meginþættir: tunga, þjóðernisvitund, menning. Hvern þeirra mun eg síðan skýra nokkuð út af fyrir sig. En þess er rétt að geta undir eins, að náið samhengi er á milli þeirra allra. Tungan er því aðeins verð þess, að rækt sé við hana lögð, ef hún er lykill og leið að sérstakri og verðmætri andlegri menningu, sem verður ekki aflað jafn vel án hennar. Hagnýtt gildi hennar í lífsbaráttunni er sama og ekki neitt. Þjóðernisvitundin getur ekki haldist við, nema hinar íslenzku ættir eigi sér sameiginlegan menningararf, sem þær meta og virða. Svo mikils virði, sem sjálfur kynstofninn (race) kann að vera, þá er víst, að hann er ekki nema hráefni, sem getur mótast á margvíslegan hátt eftir umhverfi, lífsskoðun og menningu. Er ærið tækifæri til þess að athuga þetta í Ameríku. Og saga Íslendinga frá upphafi sýnir það gjörla, að lífsstefna og hugsjónir landnámsmanna annars vegar og landið og lífsskilyrðin hins vegar réðu meira um örlög og einkenni þjóðarinnar en kyn og kynblöndun. Það verður því menningin, sem mest veltur á, þegar til úrslitanna kemur. En nú skal eg víkja að því að athuga dálítið hina þrjá meginþætti íslenzkrar þjóðrækni, sem að framan eru nefndir hvern fyrir sig.

III.

Það er augljóst mál af því, sem þegar er sagt, að ensk tunga hlýtur að verða höfuðmál, móðurmál, hinna íslenzku ætta í Vesturheimi, og er þegar orðin það að miklu leyti. Það er engin furða, þó að Íslendingum heima fyrir og hinum eldri kynslóðum vestan hafs þyki sárt til þess að vita og hugsa. Tungan er svo nátengd þjóðerninu, að milli beggja verður víðast hvar ekki greint. Þjóðernisbarátta undirokaðra þjóða og þjóðabrota kemur venjulega einkum fram sem barátta fyrir viðhaldi tungunnar, og um það eru iðulega háðar blóðugar styrjaldir eða seigt og langvinnt þóf, þótt án vopna sé. En um þetta efni er bezt að horfast í augu við staðreyndirnar, í stað þess að stinga nösum í feld sinn og þora ekki að sjá eða vilja ekki sjá það, sem óhjákvæmilegt er. En þó að staðreyndin sé ein og hin sama, má bregðast við henni með ýmsu móti. Sumir menn eru svo gerðir, að ef þeir telja sér ósigur vísan í einhverri baráttu, vilja þeir leggja niður vopnin þegar í stað eða jafnvel hlaupa í lið með hinum tilvonandi sigurvegara til þess að flýta fyrir úrslitunum og vera réttu megin að leikslokum. En engin afstaða getur verið fjær drengilegri sjálfsvirðingu, eins og hún hefir verið með öllum órotnum þjóðum og ekki sízt Íslendingum. Þjóð vor hefir frá fornu fari samhliða öllum öðrum trúarskoðunum trúað á örlög, hörð og miskunnarlaus eins og landið, sem hún hefir byggt. En hún hefir líka trúað því, að þessum örlögum væru ein takmörk sett: Þau gætu ekki beygt öruggan mannsvilja. Sóminn var undir því kominn að berjast til þrautar, við hvaða ofurefli sem var að etja, og bjarga svo manngildinu, dýrustu eigninni, þó að allt annað færi forgörðum. Þetta er sá kjarni goðsögunnar um Ragnarök, sem vakið hefir aðdáun hinna

vitrustu manna víða um heim og í augum þeirra lyft norrænni heiðni á hærra stig en forntrú Grikkja og Rómverja. Þetta er rauði þráðurinn í lífsskoðun Íslendinga sagna og sjálfri sögu þjóðarinnar allar þær aldir, sem hún barðist á heljar þremi, án þess að glata sjálfsvitund sinni, gleyma ábyrgð sinni gagnvart feðrum og niðjum. Og þessi andi er enn vakandi, og það er enginn hégómi að minnast hans í þessu sambandi, þó að ekki sé um mannskæðan hildarleik að ræða. Eg las nýlega þessi ummæli í Lögbergi, sem mér er ánægja að taka upp, ekki sízt þar sem þau eru í fullu samræmi við orð, sem eg lét falla í samkvæmisræðu í Winnipeg fyrir fimm árum: "Eitt sinn skal hver deyja", stendur þar. Sérhverjum þeim, sem til fullvitundar fæðist, er það ljóst, hve órjúfanlegt slíkt lögmál er; það hamlar honum samt ekki frá því að rækja skyldur sínar við lífið, heldur styrkir hann jafnframt miklu fremur í lífsbaráttunni:

Enginn fær mig ofan í jörð,
áður en eg er dauður.

Hver helzt, sem þau kunna að verða, þjóðernisörlögin, er bíða vor í þessu landi, þá skuldum vér það uppruna vorum og ætt, að berjast fyrir sögulegri og menningarlegri tilveru vorri, eins og sæmir ósýktum afkomendum hins glæsilega norræna kynstofns" (Lögberg, 16. sept. 1937). Þetta er drengilega mælt og karlmannlega hugsað, og allir, sem nokkuð þekkja til þjóðræknisbaráttu Íslendinga vestan hafs, vita vel, að það er ekki orðagjálfur. Ef litið er til fámennis og dreifingar Íslendinga í Vesturheimi, má efast um, að nokkurir aðrir innflytjendur hafi komist til jafns við þá að ræktarsemi við tungu og menningararf. Þetta er þegar orðinn einn sá þáttur í sögu Íslendinga, sem þjóðin á að geyma meðal dýrustu minninga sinna og þá ekki síður niðjar þessara manna sjálfra. Og undarlega er þeim mönnum á Íslandi farið, sem horfa með kæruleysi á þessa baráttu landa sinna vestra, af því að þeir örvænta um framtíðina. Þessi barátta verður þó að minsta kosti virk og lifandi meðan nokkur maður, sem enn er fæddur á Íslandi, er ofar moldu. Þessi barátta stefnir að því að gera allt, sem í mannlegu valdi hinna núlifandi kynslóða stendur, til þess að glata því ekki, sem þeim er hugfólgið og verðmætt. Hvað er hægt að heimta meira? Og hver er sá spámaður, sem þorir að telja þessa baráttu vonlausa og einskis virði? Þó að enskan verði aðalmál komandi kynslóða af íslenzku bergi, sé eg ekki, hvers vegna íslenzkan ætti ekki enn um ófyrirsjáanlegan tíma að geta haldið áfram að vera lifandi aukamál á meðal þeirra. — Þeir, sem eru svo stórlátir að hneykslast á orðinu **aukamál** eða finnast slík uppgjöf auðvirðileg, hugsa annaðhvort eins og gantar eða glópar, því að þetta er einmitt það ýtrasta, sem mögulegt er, og væri um leið furðulegt afrek.

En lítum nú á veruleikahlið þessa máls. Það er alkunnugt, að enskumælandi þjóðum er ekki ofþyngt með námi erlendra tungna. Enskan er heimsmál, hún er hverjum manni nægileg, bæði til hagnýtra hluta, jafnvel ferðalaga víðast um heim,

og til þess að afla sér þekkingar og mentunar á flestum sviðum. En samt er það hverjum unglingi þroski og tamning að nema fleiri tungur, og það viðurkenna Englendingar bezt sjálfir með því að leggja megináherzlu á nám latínu og grísku í beztu skólum sínum, ekki af því að lærisveinarnir þurfi á þessum málum að halda til þess að tala við hótelþjóna eða skrifa verzlunarbréf, heldur til þess að efla skýrleik og orku hugsunar þeirra og gefa þeim kost á því sálufélagi við Hómer og Sófokles, Platon og Aristóteles, Virgil og Tacitus, sem aldrei fæst með því að lesa rit þessara höfunda í þýðingunni. Það er nú hin háskalegasta stefna í uppeldismálum nútímans, að allt nám eigi að gera sem léttast, þekkinguna eigi að láta renna ljúflega niður í sykruðum pillum og hún eigi öll að vera undirbúningur undir hið praktiska líf. Andleg orka vex ekki fremur en líkamleg nema við átök og áreynslu. Unglingunum er ekki nema hollt að bergja þegar á skólabekkjunum á hinni beizku alvöru lífsins. Sum af hinum mestu verðmætum mannkynsins, eins og hina klassisku fornmenningu, komast menn aldrei í kynni við, ef þeir fá þau ekki á unga aldri, áður en lífsbaráttan byrjar. Og gildi þeirra er ekki praktiskt, ekki undirbúningur **undir** lífið, heldur miklu fremur í því fólgið, að gefa æskunni í veganesti mælikvarða, sem lyftir henni **yfir** hið hversdagslega líf, brynjar hana gegn því að verða öllum hégóma og heimsku hins borgaralega lífs að varnarlausri bráð. Í lærða skólanum í Reykjavík voru í minni skólatíð lærðar sex erlendar tungur (latína, gríska, enska, þýzka, franska og danska). Þetta lifðum við af. Og mér er óhætt að segja, að af þessum erlendu tungum vildi eg sízt hafa verið án latínunnar, sem var rækilega kennd (en grískan því miður of lítið til þess að menn héldu síðar áfram að lesa hana). Hin málin, nýju málin, hefði eg síðar neyðst til þess að læra, og þó að það hefði verið dálítið erfiðara, þá var það bita munur en ekki fjár, því að öll hefi eg orðið að læra þau betur síðan, og auk þess var latínan undirstaða, sem gerði allt annað tungumálanám auðveldara. En latínu hefði eg aldrei lært, ef eg hefði ekki gert það fyrir tvítugsaldur, áður en eg byrjaði á sérnámi við háskóla.

Hvað kemur þetta íslenzkunni í Vesturheimi við? Eg geri ráð fyrir, að allur fjöldi þeirra unglinga, sem af íslenzku bergi eru brotnir, læri ekkert mál að gagni í skólunum nema ensku. Þeir hafa að minnsta kosti næga orku og tíma aflögum til þess að bæta íslenzkunni við. Enn er íslenzkan svo lifandi mál víða um Vesturheim, að ef unglingarnir fengju dálitla undirstöðu-kennslu í henni, gætu þeir af foreldrum sínum og nágrönnum haldið áfram að nema hana sem lifandi mál, enda eru þess nóg dæmi um hinar yngri kynslóðir. En hvað er þá unnið við þetta? Er það annað en tilfinningasöm þjóðrækni, sem hefur ekkert fyrirheit fyrir hið raunverulega líf? Eg skal ekki neita því, að ræktarsemi við ætternið á hér hlut í máli. Og hver maður verður heldur meiri en minni fyrir slíka ræktarsemi. En það er samt annað og fleira við þetta unnið. Það er fornt spakmæli, að menn

eignist nýja sál með hverri nýrri tungu, sem þeir læra. Þetta eru sjálfsagt ýkjur. En það er sá sannleikskjarni í því, að það rýmkar og skýrir hugsunina stórum að læra nýja tungu til hlítar. Það er mikil andleg leikfimi. Auðmenn Ameríku taka franskar eða þýzkar barnfóstrur í því skyni að temja börn sín við hugsun á tveimur málum sem allra fyrst. Fátækir íslenzkir foreldrar í Vesturheimi gætu gert börnum sínum sama greiða sér að kostnaðarlausu. Og íslenzkan er mál, sem vert er að læra í þessum tilgangi, alveg án tillits til hagnýts gildis, sem er aukaatriði fyrir enskumælandi ungling. Íslenzkan er klassiskt mál. Hún er í raun og veru eina lifandi forntunga Norðurálfunnar. Hún er auðug að beygingum, og setninga-bygging hennar og orðaskipun mótast mjög af því. Um þetta er hún svo ólík enskunni, að það er meiri tamning að nema hana samhliða ensku sem móðurmáli en t. d. að nema dönsku eða jafnvel þýzku og frönsku. Íslenzkan er frumstæð og óblönduð, í henni sézt óvenjulega vel niður í rætur orðmyndanna og merkingabreytinga, og hún er full af kjarnmiklum og frumlegum talsháttum. Sem ritmál er hún þróttmikil, gagnorð og skýr í bezta lagi, ef vel er með hana farið. Frakkar halda því fram, að enginn geti ritað frönsku til fullrar hlítar, haft rétta tilfinningu fyrir gildi (valeur) orðanna, nema hann kunni latínu, sem er stofnmál frönskunnar. Nú eru engilsaxneska og norræna undirstaða enskrar tungu, og flestir beztu rithöfundar Englendinga og enskumælandi þjóða telja ensku svo bezt ritaða, að meir sé dreginn fram hlutur þessarar germönsku undirstöðu en hinna fransk-latnesku tökuorða. Eg hygg því, að það sé sjónarmið, sem vert er að minnast, hvort sá maður muni ekki að öðru jöfnu standa betur að vígi að rita góða ensku, sem kann vel íslenzku og hefur gert sér sem ljósastan uppruna hins germanska og norræna orðaforða enskunnar.

En mest er samt um það vert fyrir þá, sem fjarri Íslandi búa og þurfa ekki eða hafa tækifæri til þess að nota íslenzkuna í viðskiftum og samneyti við Íslendinga, að hún er lykill að íslenzkum bókmentum og íslenzkri menningu, sem kynnzt verður af bókum. Samhengi fornrar og nýrrar tungu er svo náið og órofið, að þetta gildir eigi síður um fornbókmentirnar, allt aftur til elztu Eddukvæða og dróttkvæða, en hinar nýrri bókmentir. Efni og búningur, andi og stíll þessara bókmenta er svo samgróið, að þeirra verður aldrei notið að gagni né þær skildar út í æsar, nema þær sé lesnar á frummálinu, fremur en hinar klassisku bókmenntir Grikkja og Rómverja. Þær eru í raun og veru óþýðanlegar á nútímamál. Sérstaða íslenzkunnar meðal tungna Norðurálfunnar kemur vel fram í því, að hinum lærðustu mönnum kemur saman um, að engar þýðingar Hómers-kvæða á nútíðarmál nái jafn vel anda frumkvæðanna og þýðingar Sveinbjarnar Egilssonar (í sundurlausu máli). Einn víðmentaðasti bókmentafræðingur Englendinga á síðari tímum, prófessor W. P. Ker, dáðist svo að þessum þýðingum, að hann lét endurprenta Odysseifs-kviðu Sveinbjarnar á eig-

in kostnað. En gildi nútímamálsins fyrir lifandi skilning fornbókmentanna hefi eg oft haft tækifæri til þess að athuga, þegar hálærðir norrænufræðingar hafa sótt ísland heim í fyrsta sinn. Eftir nokkurra vikna dvöl í hinu íslenzku-mælandi umhverfi hafa þeir játað, að andi og eðli forntungunnar hefði opnast fyrir þeim á alveg nýjan hátt.

Einni spurningu, sem margir lesendur munu vilja spyrja, vil eg svara hér að lokum: Er ekki íslenzka ákaflega erfitt mál? Það er hún að vissu leyti. Annars væri líka minni tamning í að læra hana. Samt þekki eg þess mörg dæmi, að erlendir stúdentar, sem komið hafa hingað að vori til með ofurlitla málfræðilega undirstöðu, hafa verið orðnir ágætlega mælandi á íslenzku að haustinu, eftir 2—3 mánaða dvöl í sveit, og það meira að segja Danir, sem hafa orð fyrir að vera tornæmir á tungu vora. Ekkert erlent mál kemur fljúgandi upp í menn að fyrirhafnarlausu. Ef íslendingum í Vesturheimi er alvara með að halda í þekkingu tungunnar, þurfa þeir að koma sér upp góðum námsbókum (málfræði, lestrarbók, orðabók), sem miðaðar eru við þarfir hinna yngri kynslóða. Þeir þurfa að efla til námsskeiða sem víðast þar sem hópar íslendinga eiga heima. En ef unglingarnir eru dálítið vanir við að heyra íslenzku og málið er talað við þá samhliða náminu, er það svo gífurlegur léttir, að ekki verður annað sagt en íslenzkan sé þeim "auðsótt mál", ef ekki skortir góðan vilja og ofurlítinn kjark til áreynslu.

IV.

í einu handriti Landnámu stendur þessi klausa sem niðurlagsorð:

"Það er margra manna mál, að það sé óskyldur fróðleikur að rita landnám. En vér þykjumst heldur svara kunna útlendum mönnum, þá er þeir bregða oss því að vér séum komnir af þrælum eða illmennum, ef vér vitum víst vorar kynferðir sannar. Svo og þeim mönnum, er vita vilja forn fræði eða rekja ættartölur, að taka heldur að upphafi til en höggvast í mitt mál, enda eru svo allar vitrar þjóðir, að vita vilja upphaf sinna landsbygða."

Sá andi, sem kemur fram í þessum fornu orðum, hefir legið í landi frá upphafi íslands byggðar til vorra daga. Og vesturfararnir hafa ekki farið varhluta af þessum þjóðararfi. Almanak ólafs S. Thorgeirssonar og ýmis önnur rit og ritgerðir sýna það berlega. Sjálfsagt vita engir innflytjendur í Vesturheimi jafngóð deili á ættum sínum og uppruna og íslendingar. Sumum kann að virðast þetta hégómi. Og víst getur blandast inn í það barnalegur metnaður, ef menn halda, að þeir séu af því einu meiri menn eða betri en annað fólk, að þeir geta rakið ættir sínar til Brunda-Bjálfa eða til Bjarnar bunu, Grímssonar hersis úr Sogni. Varla er til mikils að hampa slíkum aðalsbréfum framan í enska. Samt er metnaðurinn, "that last infirmity of noble minds" (Milton), í sjálfu sér ekki lítils virði, og þá heldur ekki ættarmetnaður. Á honum ber ekki minna í Ameríku en í öðrum löndum, þó að þar sé ekki arfgengur aðall, og hvergi hefi eg fundið meiri rækt lagða við hann en

meðal hinna fornu landnemaætta í Nýja Englandi. En slíkur metnaður á ekki að vera og verður líka sjaldan hvíldardýna, nema fyrir þá eina, sem orðnir eru úrkynjaðir og ættarskömm. Fyrir þá, sem nokkur mergur er í, verður ættarvitundin uppspretta betri sjálfsþekkingar, glæðir ábyrgðartilfinningu þeirra og brýnir þá til þess að verða heldur föðurbetrungar en verrfeðrungar. Það er gott að vera af góðu bergi botinn, ef það eflir heilbrigt sjálfstraust einstaklingsins og hvetur hann til þess að verða sjálfur ósvikinn hlekkur í keðju kynslóðanna.

Eg hefi fulla ástæðu til þess að halda, að ættarvitund Íslendinga í Vesturheimi sé enn svo rík og henni fylgi svo mikil trú á kosti hins norræna kyns, að þar sé ekki sérstakrar hvatningar þörf, eins og nú stendur. En hvernig verður þetta síðar meir? Það er undir mörgu komið. Þar sem kynni af íslenzkri tungu og menningu halda áfram, er engin hætta á, að uppruninn gleymist, og allra sízt þar sem margar íslenzkar ættir búa saman og giftast saman. En þar sem Íslendingar eru dreifðari, vonlaust er um viðhald tungunnar, lítill kostur á umgengni við landa og "blönduð hjónabönd" yfirgnæfandi, er allt erfiðara. Og samt er það skoðun mín, að jafnvel í þessum aðstæðum ættu Íslendingar ekki að gleyma uppruna sínum né aðrir að gleyma þeim. Þó að ekki sé nema annar þáttur ættar manns, eða jafnvel einn af mörgum, íslenzkur, geta merkustu eðliseinkenni hans átt þangað rót sína að rekja og næsta fróðlegt bæði fyrir sjálfan hann og aðra Íslendinga að vita deili á því. Þeir tveir menn af íslenzkum ættum, sem víðfrægastir hafa orðið á síðari öldum, Bertel Thorvaldsen og Níels Finsen, voru báðir danskir í móðurætt. Samt eigna Íslendingar sér þá að mestu leyti, og það með fullum rétti, því að varla er vafamál, að þeir sóttu sérgáfur sínar í hinn íslenzka þynþátt. Það má búast við, að mannakynbætur (eugenics) verði eitt hið mesta áhugamál framtíðarinnar, og Íslendingar standa þjóða bezt að vígi til þess að taka þátt í slíkum rannsóknum. Helzt ætti að koma upp í Winnipeg íslenzkri ættfræðisstofnun, þar sem hver innflytjandi, sem vestur hefir komið, væri skrásettur, ásamt greinargerð fyrir ætt hans og einkennum, og síðan allir niðjar hans og hvert barn, sem fæðist af íslenzkri ætt, hreinni eða blandaðri, og örlög þess og ferill smám saman. Þetta væri að vísu dýr stofnun og ekki kleift að koma henni upp nema með miklu fjárframlagi, frá ríki, vísindastofnunum eða auðmönnum. En hugsanlegt væri, að fé fengist til þess, ef ekki þegar í stað, þá síðar meir. Og það ætti að vera Íslendingum hvöt til þess að gleyma ekki þeirri þekkingu, sem gæti orðið undirstaða slíkrar stofnunar. Þar yrðu t. d. eftirmælin í íslenzku vestanblöðunum mikilsverð heimild. Myndasafn yrði einn þáttur þessarar stofnunar, og má vel vera, að ekki sé of snemmt að fara að hugsa um, að myndir gömlu landnemanna glatist ekki.

En hvað sem slíkum framtíðardraumum líður, þá er það víst, að viðhald ættarvitundarinnar er meginþáttur í íslenzkri þjóðrækni og getur orðið einstaklingnum til efl-

ingar, hvernig sem þjóðrækninni farnast að öðru leyti. Ef einstökum ættum tekst að halda í sjálfsvitund sína öldum saman, þá ættu margar ættir af sama þjóðerni að geta það eigi síður. Allur félagsskapur með Íslendingum styður þetta mál, öll gagnkvæm hjálp og samheldni meðal landa, og vel mætti efla þetta enn betur með auknum bréfaskiftum milli frænda austan hafs og vestan. Og hvorki gerði það íslenzku ættirnar lélegri borgara né einstaklinga, þó að börnunum væri frá upphafi innrættur nokkur ættarmetnaður. — Hann þarf ekki að koma fram í lítilsvirðingu eða fyrirlitningu nokkurs annars þjóðernis, heldur eingöngu í trúmensku við einkaeign hvers manns, sjálfan sig, því að í strangasta skilningi á enginn neitt nema það, sem hann er.

Þó að það kunni að þykja gamaldags hugsunarháttur, þá er eg sannfærður um, að unga fólkið nú á dögum er allt of alvörulaust, þegar það er að skera úr einu mesta vandamáli lífsins: að velja sér maka. Um nám, lífsstöðu og fjárhagslega framtíð er hugsað rækilega og í samráði við foreldra og kennara eða aðra reyndari menn. En hjónabönd eru stofnuð við dans og drykkju, trúlofanir fæðast úr augnablikksskotum, daðri, flangsi og gjálífi, og það þykir hin mesta goðgá að athuga slíkt af viti. Enda eru hjónaböndin oft jafn vitlaus og tildrög þeirra. Mér dettur ekki í hug að ætlast til, að horfið verði til fornra siða (sem reyndar gilda víða enn í dag, jafnvel í ekki ósiðaðra landi en Frakklandi), að foreldrar gefi dætur sínar og ráðstafi öllu eftir eigin geðþótta. En það er staðreynd, að ekkert bjargar fremur ungu fólki frá því að kasta sjálfu sér burt í gáleysi og ráðleysi en heilbrigður ættarmetnaður. — Hjónabönd eru til þess stofnuð að geta börn og búa þessum börnum sæmileg heimili til uppeldis, en ekki til þess að svala fýsnum sínum, því að til þess eru nú á dögum nóg tækifæri utan hjónabands. Barnlaus hjónabönd eru sjaldan hamingjusöm og barnalánið oft drýgsta gæfa lífsins. Og það er ættarmetnaðurinn einn, sem getur fengið ungt fólk til þess að hugsa um, hvort eigandi séu börn við snoppufríðum strák eða stelpu, sem gott er að dansa við og gaman að kyssa. Ef þessi metnaður er hégómi, þá má þarna a. m. k. nota meinlausan hégóma til þess að útrýma öðrum háskalegum. Þegar Haraldur hárfagri hafði glæpzt á Snæfríði finnsku og getið við henni sonu, sem reyndust seiðskrattar og vandræðamenn, svo að konungur vildi ekki sjá þá, benti Þjóðólfur skáld honum á það með hógværum orðum, að það sæti sízt á honum sjálfum að fyrirlíta sonu sína, "því að fúsir væru þeir að eiga betra móðerni, ef þú hefðir þeim það fengið". Hversu margir foreldrar ásaka ekki börn sín um það, sem þeir mega kenna um sinni eigin fávísi, er þeir völdu sér förunaut á lífsleiðinni?

Íslendingar vestan hafs ættu ekki að vera feimnir við að glæða ættarvitund barna sinna vegna þess, að slíkt sé úrelt firra. Framtíðin mun miklu fremur snúast á þeirra sveif. Og þeir væru með því ekki einungis að vinna fyrir íslenzka þjóðrækni, heldur alveg eins lífsgæfu og vel-

farnað sona sinna og dætra og síðari niðja.

V.

Eins og þegar er sagt hér að framan, er það varðveizla hins íslenzka menningararfs, sem framtíð íslenzkrar þjóðrækni í Vesturheimi mest veltur á. Hinir tveir þættirnir, sem eg hefi vikið að sérstaklega, tungan og ættarvitundin, eru hlutar af þessum menningararfi, og um leið skilyrði þess, að í hann sé haldið. — ættarvitundin óhjákvæmilegt skilyrði, tungan mjög mikilsvert, þó að nokkuð megi varðveita án hennar. Eg býst við, að hinar yngri kynslóðir, sem eg beini orðum mínum til, líti á málið á svipaðan hátt og hér er gert.

En íslenzk menning er svo mikið umtalsefni, að mér fallast nærri því hendur, þegar að því kemur að ræða það nánara í einni tímaritsgrein. Samt vil eg líka reyna að gera um það fáeinar athugasemdir, eins og mér virðist það horfa við frá þessu sjónarmiði.

Það er þá fyrst og fremst bersýnilegt, að þessi menningararfur á ekki að draga úr gildi Íslendinga sem nýtra borgara í vestrænu þjóðlífi, ekki að gera þá andlega fátækari, heldur ríkari. Hann á að vera plús, en ekki mínus við þarlenda menningu. En til þess að svo megi verða, er nauðsynlegt að velja úr honum hið algilda og sígilda. Í því efni dugir engin íslenzk þröngsýni né sjálfbirgingsskapur af því tagi, sem Hannes Hafstein brennimerkti með hinum alkunnu orðum:

> Bara ef lúsin íslenzk er,
> er þér bitið sómi.

Jafnvel hinar mestu mennigarþjóðir skara fram úr hver í sínum greinum og engin jafnt í öllum. Ungu kynslóðirnar vestan hafs hljóta að spyrja: hvað er **verðast** þess í íslenzkri menningu, að vér og niðjar vorir höldum áfram að kynnast því og leggja rækt við það? Slíkri spurningu hlýtur allt af að vera vandsvarað, því að smekkur manna og áhugamál eru misjöfn og margvísleg og hver einstaklingur verður að nokkuru leyti að velja fyrir sjálfan sig. Auk þess búum vér Íslendingar ekki betur en það, að vér eigum hvorki verulega góða sögu, menningarsögu né bókmentasögu, og sízt, að unnið sé úr efninu á þann hátt, að miðað sé við það, sem almennast og varanlegast gildi hefir.

Eg ætla nú að reyna að rissa í fáum dráttum þau atriði, sem mér virðast merkilegust. Það hlýtur að verða ófullkomið, vanta hold og blóð, en þess er nægur kostur að fylla upp í myndina með staðreyndum. Eg hugsa mér, að eg ætti að segja manni, sem ekkert vissi, æfintýri Íslendinga á fáeinum mínútum, til þess að vekja forvitni hans, en sleppi samt úr því ýmsum skýringum, sem óþarfar eru fyrir lesendur þessarar greinar.

Dálítill hópur norrænna og vestrænna manna, sem tæplega hefir verið fjölmennari en íslenzku útflytjendurnir til Vesturheim, settist fyrir rúmum 1000 árum að á óbyggðu eylandi norður við heimskautsbaug. Þó að þessir menn væru bændur, áður en þeir fluttu til Íslands, og héldu áfram að vera bændur í hinu nýja landi, voru þeir mótaðir af hinni stórfeldu hreyf-

ingu víkingaaldarinnar, og bygging Íslands var einn þáttur í víkingaferðunum. Þeir áttu sömu takmörk og sömu lífsskilyrði og frændur þeirra, sem settust að í Danalögum á Englandi og Normandíi í Frakklandi, gerðust helztu leiðtogar og forvígismenn hinnar ensku þjóðar og "meitluðu sinn svip í ásýnd heimsins". Hinir íslenzku landnámsmenn gerðust að vísu ekki yfirstétt með annari þjóð, eins og Normannar. En þeir hugðust að lifa stórbrotnu og frjálsu lífi í hinu víða og ónumda landi. Þeir þurftu ekki að mynda herflokka til þess að berjast til lands og ríkis. Hver landnámsmaður var skipstjóri og skipseigandi, tók sér land upp á eigin spýtur og var fyrst framan af sem konungur í því litla ríki. En Íslendingar sýndu brátt, að þeir áttu skipulagshæfileika engu síður en aðrir frændur þeirra. Þeir stofnuðu lýðveldi með frjálsu samkomulagi, þar sem komið var á lögum og rétti, án þess að ganga meir á sjálfræði einstaklingsins en komist varð af með. Þó að menn finni nú ýmsa galla á þessu forna stjórnskipulagi, einkum skort þess á framkvæmdavaldi og lögregluvaldi, má ekki gleyma því, að hið íslenzka lýðveldi stóð með fullum blóma í 300 ár og reyndist umgerð um mikilvægt menningarstarf og fágætan einstaklingsþroska. Í hinu íslenzka þjóðveldi var ekki einungis tryggt sjálfræði höfðingjanna, sjálfstæði goðorðanna. Allir frjálsir menn voru að lögum, jafnir, skyldu bættir sömu manngjöldum og voru sjálfráðir að því, hverjum höfðingja þeir vildu fylgja. Þó að goðorðin gengju að erfðum, var ríki goðans undir því komið, hversu fengsæll og fastheldur hann var á þingmenn sína. Það var einskonar kosningaréttur allra frjálsra manna. Goðarnir urðu sífellt að berjast fyrir fylgi sínu, en það efldi skörungsskap þeirra. Þeir gátu því aðeins vænzt fylgis þingmanna sinna, að þeir vernduðu þá og nytu virðingar þeirra. Goðorð var vald, en ekki fé, manngildi og höfðingsskapur goðans var honum meira virði en auður. Erfðir og ættgöfgi komu honum því að eins að haldi, að hann væri sjálfur samboðinn stöðu sinni.

Samhliða því sem Íslendingar á þjóðveldistímunum lifðu stórbrotnu lífi heima fyrir, þó að hin ytri lífskjör væru óbrotin, fullnægðu þeir útþrá sinni, sem var arfur þeirra frá víkingaöldinni, með tíðum utanförum. Allir ungir höfðingjasynir fóru utan, sem kaupmenn, víkingar, skáld, hirðmenn, landkönnuðir. — Leiðir þeirra lágu víða, til Garðaríkis, Miklagarðs og Jórsalalands í austri, allt til Vínlands í vestri. — Heimurinn var opinn, þó að þeir sjálfir heima fyrir væru "frjálsir af ágangi konunga og illræðismanna". Landið var þeim eins og örugg borg, þar sem auðvelt var til útrása, en engin hætta af árásum. Með þessum hætti þroskaðist íslenzk menning, sérstæð og frumleg, en þó víðsýn og auðug.

En smám saman kom það í ljós, að landið bjó þjóðinni ekki þau kjör til langframa, sem við hafði verið búist. Hin fornu skip gengu úr sér og ný voru ekki byggð í staðinn. Verzlunin komst í erlendar hendur og Íslendingar fóru utan sem far-

þegar. Í 7—800 ár mátti segja, að þessi þjóð, sem átti heima úti í miðju Atlantshafi, ætti sér ekki eitt haffærandi skip, væri háð öðrum um allar samgöngur "eins og fé í sjávarhólma". Landið reyndist hart og duttlungafullt, gekk úr sér við rányrkju, eldur og ís leiddu hallæri yfir þjóðina, stundum var hún í úlfakreppu beggja í senn. Ofan á þetta bættist verzlunaráþján, sem var bein afleiðing af skipaleysinu. Þjóðin glataði sjálfstæði sínu og var þrautpínd af sköttum og skyldum. Íbúatalan er ólýgnastur vottur um kjör hennar. Með talsverðum rökum hefir verið gizkað á, að hún hafi um 1100 verið 70—80 þúsundir. Árið 1703 var hún komin niður í 50,000, tvisvar á 18. öldinni (eftir Stórubólu 1707 og Skaftárelda 1703) komst hún niður fyrir 40,000, og ekki fyrr en eftir 1900 komst hún upp í 80,000. Það má svo að orði kveða, að öldum saman hafi vofað yfir Íslendingum sömu örlög og frændum þeirra á Grænlandi. Þegar þess er gætt, að þjóðin hefir alla tíma verið frjósöm og harðgerð, sýnir þetta bezt kjör hennar. Alls má gizka á, að rúm miljón Íslendingar hafi náð fullorðinsaldri frá 900 til vorra daga. Það er varla unnt að heimta mikið afrek af ekki fleiri mönnum, sem auk þess lengst af bjuggu við slík skilyrði.

Og samt hafa Íslendingar unnið mörg afrek, fyrir utan það, sem skáldið talar um:

> Eftir þúsund ára spil,
> ægi-rúnum skrifað,
> eitt er mest, að ertu til,
> allt sem þú hefir lifað.

Þau afrek eru mest á sviði andlegrar menningar sem fyrnist ekki né er bundin við stund og stað, og eru því enn lifandi arfur. Þegar með Agli Skallagrímssyni á 10. öld og Völuspá um 1000 nær norrænn skáldskapur hámarki sínu á Íslandi. Um sama bil sem þjóðina skortir bolmagn og samtök til þess að nema Vínland, taka íslenzk skáld algerlega við hirðskáldskapnum af Norðmönnum. Íslenzk menning, með Alþingi sem miðstöð og höfuðstað, fær hinn samfellda, klassiska svip, sem gerir Ísland að Attiku germanskra þjóða. Með sagnaritun sinni á móðurmálinu skapa Íslendingar bókmentagrein, sem bæði að efni og formi er séreign þeirra. Það hefir verið sagt, að menning Vesturlanda ætti sér þrjár rætur: hina grísk-latnesku, hebresku og germönsku. Íslenzkar fornbókmentir, sem eiga rætur sínar allt aftur í þjóðflutningatímunum (sum Eddukvæði eru að stofni til frá 5. og 6. öld), eru hreinasta og fullkomnasta heimild um germanska fornmenningu, og standa að því leyti sem menningargögn við hlið ritningarinnar og grísk-latneskra bókmenta. Og þær eru sú heimildin, sem enn er minnst könnuð og metin og framtíðin á eftir að gefa miklu meiri gaum en ennþá hefir verið gert.

En þjóðin lagði ekki árar í bát, þó að þetta afrek væri unnið og ennþá meir kreppti að henni efnalega. Aldrei dvínaði skáldskapur né rækt við forn fræði. Rímurnar tóku við af sögunum, helgikvæði af konungakvæðunum, og brúuðu myrkvasta tímabilið, frá 1350 til siðaskifta.

Á 17. öld og fyrra hluta 18. aldar

sköpuðust nýjar klassiskar bókmentir, sem náðu hámarki sínu í Píslarsögu Jóns Magnússonar, Passíusálmunum og Vídalínspostillu. — Samhengið í bókmentunum varð skilyrði íslenzkrar fornfræði, sem jók þessari smáþjóð virðingu erlendis, það varð skilyrði vilja til endurreisnar, trúmennsku við fortíðina og ábyrgðartilfinningar gagnvart niðjunum. Þó að þjóðin í hörmungum sínum hefði viljað gleyma sjálfri sér, gefast upp, gat hún það ekki vegna þessarar arfleifðar. Hún gat ekki gleymt því, að hún hafði einu sinni verið sjálfstæð, hún hélt uppi Alþingi hinu forna, að minnsta kosti að nafninu, missti aldrei meðvitundina um gömul landsréttindi og skylduna að gæta þeirra eftir megni.

Samhengið í íslenzkri menningu náði ekki aðeins frá öld til aldar, heldur líka frá stétt til stéttar, að svo miklu leyti sem um stéttir var unnt að ræða. Íslenzk alþýðumenning á sér eldgamlar rætur, allt aftur í víkingaöld, í hinni fornu stjórnarskipun, í hinu nána samlífi húsbænda og hjúa á heimilunum, í hringrás ættanna, í mati og metnaði einstaklinganna, og ekki sízt í bókmentunum, sem voru við allra hæfi, svo að hið bezta var oft um leið hið alþýðlegasta og bókmentamálið og daglega málið eitt og hið sama. Án hluttöku alls almennings hefði íslenzk menning síðari alda verið óhugansleg í fámenninu. Þó að alþýðan hefði varla til hnífs og skeiðar, neitaði hún að hugsa einungis um munn og maga, að láta "stritið smækka sig". Hún færði sér ekki einungis bókmentirnar í nyt, heldur lagði drjúgan skerf til þeirra. Stórbrotnasti fulltrúi þessarar menningar er Stephan G. Stephansson, og verk hans eru óþrjótandi heimild um eðli hennar og þá lífsskoðun, sem hún er reist á.

Sjálfstæðisbarátta Íslendinga og efnaleg viðreisn á 19. og 20. öld er mesta sameiginlega átakið í sögu þeirra. Það er barátta, sem háð hefir verið án styrjalda, og veraldarsagan getur hennar ekki. Á mælikvarða talnanna er hún smávægileg, jafnvel brosleg. Hvað vildi þjóð, sem var einar 50,000 sálir fara að krefjast sjálfstæðis, þjóð, sem var 90,000, fullveldis? En það er oft skammt á milli þess broslega og þess háleita, hins óskynsamlega og hins mikilfenglega. Hefir frelsisbarátta stærri þjóða eða stórpólitík stórveldanna hlutfallslega kallað fram fleiri ágætismenn eða borið heillavænlegri ávexti? Í þessari baráttu hafa Íslendingar átt eins mikið í húfi og nokkur þjóð getur átt, ekki einungis hið ytra frelsi til þess að skipa málum sínum á þann hátt, sem þeir einir hlutu að kunna bezt, ekki einungis efnalega velmegun og viðunandi lífskjör, heldur líka virðinguna fyrir sjálfum sér, andlega heilbrigði sína, sem krafðist uppreisnar fyrir áþján og niðurlægingu undanfarinna alda. Í þessa baráttu hefir þjóðin lagt fram allt það, sem hún átti bezt, trúmennsku við forna arfleifð, traust á framtíðina, ást á sögu og landi, stórhug, þrautseigju og vitsmuni leiðtoganna, fylgi almennings við þá, sem settu markið hæst. Þó að sigur hennar hverfi í skuggann í veraldarsögunni, af því að smá og af-

skekkt þjóð á í hlut, er hann á mannlegan mælikvarða eitt fegursta æfintýrið í sögu nútímans. Og hvort sem þjóðinni gengur betur eða ver að gæta fengins frelsis og sækja enn til framfara á ókomnum tímum, glatast aldrei til fulls það sem einu sinni er unnið. Dæmi sjálfstæðisbaráttunar fyrir komandi kynslóðir verður enn sterkari hvöt en minningin um hið forna þjóðveldi var á 19. öldinni, af því að það verður þeim nær í tíma og af því að þessi barátta kallaði fram á sjónarsviðið mesta manninn, sem ísland hefir eignast:

Sú þjóð, sem átti þig, Jón Sigurðsson,
á sannarlega endurreisnar von.

Eg hefi getið þess að framan, að landnámssaga og þjóðræknissaga íslendinga vestan hafs sé þegar orðin minnisverður og merkilegur þáttur í sögu þjóðarinnar. Það er undir ungu kynslóðunum komið, hvort sú saga verður ekki enn þá merkilegri í framtíðinni, eftir því sem erfiðleikarnir vaxa. Að minsta kosti er það einrætt, að þegar íslendingar í Vesturheimi hugsa um þjóðlega menningu, mega þeir ekki gleyma að leggja sérstaka rækt við það, sem næst þeim er, sína eigin landnámssögu menningararfleifðina, sem vestur fluttist, verk og starf þeirra manna, sem fram úr hafa skarað meðal sjálfra þeirra. Þetta er svo augljóst mál, að nóg er að minna rétt á það.

En á eitt atriði enn vildi eg drepa sérstaklega. Um leið og hinar ungu íslenzku kynslóðir gera sér far um að kynnast sem rækilegast því dýrmætasta í íslenzkum bókmentum og sögu og því bezta, sem um hvorttveggja hefir verið ritað og verður ritað á íslenzku, er það mikils virði fyrir þær að þekkja líka það, sem ritað hefir verið um þetta af erlendum mönnum, ekki sízt brezkum og amerískum menntamönnum. Og það vill svo vel til, að þar er um næsta auðugan garð að gresja. Á því að lesa slík rit samhliða hinum íslenzku er margt að græða. Þar er litið á bókmentir vorar og menningu frá erlendu og almennu sjónarmiði, svo að ekki ætti að vera því til að dreifa, að gildi þeirra væri ofmetið af íslenzkri þröngsýni eða þjóðarmetnaði. Fyrir þá menn, sem vilja ekki einungis njóta þessara hluta fyrir sjálfa sig, heldur gera þá arðbæra í vestrænu þjóðlífi, er það mikill leiðarvísir, hvað helzt hefir vakið athygli enskumælandi mentamanna og hvernig þeir hafa skilið það. Íslendingum vestan hafs, sem eru svo hógværir og lítillátir, að þeim finnst vor eigin menning muni blikna eins og tungl fyrir sólu í samanburði við hina brezku heimsmenningu, getur verið það talsverð uppörvun og umhugsunarefni að vita, hvernig brezkir menntamenn hafa litið á hana fyrr og síðar. Hjá Bretum kom jafnvel fyrr fram en hjá nokkurri erlendri þjóð skilningur á bókmentagildi íslenzkra fornrita. Thomas Gray var fyrsta erlent skáld, sem gerði sér grein fyrir þeirri auðlegð frumlegra yrkisefna, sem í þeim var fólgin, og dæmi hans hafði síðan víðtæk áhrif, ekki einungis á enskar bókmentir, heldur þýzkar og norrænar. Síðan hafa menn eins og Walter Scott og William Morris, auk

fjölda smærri spámanna, auðgað anda sinn á íslenzkum ritum, og áhrif þeirra á enskar bókmentir eru meiri en flesta grunar.* Njála í þýðingu Dasents, sem er þó ekki nema svipur hjá sjón í samanburði við frumtextann, er bók, sem flestir hámenntaðir Englendingar þekkja, enda hefir W. P. Ker kallað hana "one of the great prose works of the world". Það er ekki orðinn lítill hópur brezkra ágætismanna, sem sótt hefir Ísland heim frá því seint á 18. öld, að Sir Joseph Banks kom þangað, og skal eg ekki reyna að þylja þau nöfn, enda eru þau mörgum kunnug. Margir þeirra hafa lært íslenzku, og allir hafa þeir orðið þjóð vorri vinveittir. En um hitt er ekki minna vert, að eg þekki yfirleitt ekki nokkurn brezkan menntamann, sem nokkuð hefir kynnzt Íslandi að gagni, sem hefir ekki fengið sérstakan áhuga á fræðum vorum og menningu. Og þessir menn eru fleiri en margir ætla. Þegar eg kom til Oxford 1917, voru tveir aðalkennarar mínir þeir J. A. Stewart og J. A. Smith, báðir prófessorar í heimspeki og sérfræðingar í Platon og Aristoteles. Stewart hafði tvisvar komið til Íslands og þekkti vel íslenzkar bókmentir, sem þýddar voru, en Smith las Eddukvæðin á frummálinu. Forstöðumaður Indian Institute, dr. James Morrison, sérfræðingur í sanskrit, las ekki einungis íslenzk fornrit á frummálinu, heldur kunni heila kafla úr þeim utan bókar. Eg hafði áður vitað, að England átti þá slíka fræðimenn í þesum greinum sem prófessor W. P. Ker, Sir William A. Craigie og Dame Bertha S. Phillpotts. En hitt kom mér á óvart, hversu víða íslenzk fræði áttu ítök hjá framúrskarandi mönnum í öðrum fræðigreinum. Og því fer fjarri, að þessi áhugi hafi síðan farið þverrandi. Það er engin tilviljun, að sumt af því allra bezta, sem ritað hefir verið um íslenzk fræði, er samið á ensku, rit, sem jafnvel íslenzkir fræðimenn geta lært margt af.** Það er eðlisskyldleiki með brezkri og íslenzkri lífsskoðun, sem á sér eldgamlar rætur í sameiginlegu ætterni og menningu. Þetta opnar leið til skilnings, en um leið finna enskumælandi þjóðir það ljóslega, að margt í þeirra eigin siðum og sögu skýrist fyrir þeim í heiðríkju íslenzkra fornrita. Og Bretum hefir verið það ljósara en nokkurum öðrum erlendum fræðimönnum, að til þess að færa sér bókmentirnar í nyt að gagni, verða þeir að lesa þær á frummálinu, þekkja lifandi íslenzkt mál og helzt

---

* Sjá um þetta efni m. a. ritgerð próf. Richards Becks í XVI. árg. þessa rits.

** Ein af þeim bókum, sem hver Íslendingur vestan hafs ætti að hafa í höndum, er **Bertha S. Phillpotts, Edda and Saga** (Home University Library), lítil bók, rituð af mikilli þekkingu og skilningi. — Höfuðritið á ensku um íslenzka menningu er þó **W. P. Ker, Epic and Romance**, bók, sem flestum Íslendingum getur opnað nýja útsýn. Í seinna bindinu af **Collected Essays** eftir sama mann eru fimm ágætar ritgerðir um íslenzk efni. — Eg vildi beina þeim tilmælum til ritstjórnar þessa tímarits, hvort ekki væri unnt að fá þar gert yfirlit um úrval enskra rita um Ísland og íslenzk fræði á 19. og 20. öld. Ef hinir yngri íslenzku menntamenn vestan hafs vildu kynna sér það bezta af þessum ritum, myndi það glæða skilning þeirra og áhuga á íslenzkri menningu meira en flest annað. Þangað mætti sækja, samhliða lestri íslenzkra rita, ágæt efni í fyrirlestra og umræðufundi.

kynnast landinu og þjóðinni. Það er föst sannfæring mín, og hún er reist á talsverðri kynningu bæði á brezku og amerísku menntalífi, að íslenzk fræði eigi sér hvergi erlendis jafn glæsilega framtíð og með enskumælandi þjóðum. Þetta tímarit hefir fyrir stuttu flutt ágætt yfirlit um, hversu þessu er háttað í Bandaríkjunum. En í Bretlandi sjálfu er þó áhuginn talsvert meiri. Hér við Háskóla Íslands er nú við íslenzkunám prófessor frá Melbourne í Ástralíu, og það er önnur ferð hans til Íslands í þessu skyni. Allt bendir til þess, að þessi áhugi fari hraðvaxandi. En hvað líður íslenzkum fræðum við háskólana í Canada? Hvenær ætla Íslendingar vestan hafs, sem aldir eru upp jafnvígir á enska og íslenzka tungu, að fara að neyta þeirrar einstöku aðstöðu, sem þeir hafa, til þess að ryðja íslenzkum fræðum þar til rúms?

VI.

Eg vil svo að lokum endurtaka það, sem eg sagði að framan:

Það eru hinar yngri íslenzku kynslóðir vestan hafs, sem standa á vegamótum í þjóðræknismálinu. — Þeirra er að velja og hafna. Þeirra er ábyrgðin, ekki einungis fyrir sjálfar sig, heldur afkomendur sína. Og sú ábyrgð verður þeim of þung, nema valið sé um stefnu af góðri þekkingu og rækilegri íhugun. Vanþekkingin getur leitt bæði til ofmeta og vanmeta, en hættast er henni við að berast með straumnum, kjósa það sem auðveldast er. Og í baráttu lífsins er allt af hætt við, að hið auðveldasta sé um leið hið auðvirðilegasta.

En hvað er þekking í þessu máli? Hvorki meira né minna en að vita deili á öllu því verðmætasta, sem til er í íslenzkum bókmentum, íslenzkri sögu og menningu frá upphafi, kunna að skilja það og meta gildi þess, bæði sem arfleifðar fyrir hinar íslenzku ættir í Vesturheimi og á alþjóðlegan mælikvarða. Til þess að hafa rétt til að velja um leiðir í þjóðræknismálinu á þessum tímamótum er ekki nóg að skoða það hversdagslega, sem samtíð og umhverfi leggur mönnum upp í hendur.

Eg veit, að þetta er mikið heimtað. En eg veit um leið, að ef forustumenn hinna yngri kynslóða vildu leggja það erfiði á sig, sem til þarf að gera þá fyllilega dómbæra í þessu máli, þá mundu þeir fá það ríkulega endurgoldið. Fyrst og fremst með því að geta valið sér stefnu með hreinni samvizku. Og í öðru lagi hefi eg þá trú á gildi íslenzkrar menningar, ef rétt er valið og rétt skilið, að þessi þekking yrði þeim svo dýrmæt, að þeir hvorki vildu sjálfir án hennar vera né vildu slíta niðja sína úr sambandi við hana. Og þegar þeir hefðu komist að þeirri niðurstöðu, að hér væri um dýrmæta séreign hinna íslenzku ætta að ræða, þá væri skammt til næsta sporsins: að vilja gera þessa séreign arðbæra fyrir víðara umhverfi.

Heimsmenning framtíðarinnar, ekki einungis í þjóðadeiglu (melting pot) Vesturheims, heldur um víða veröld, eftir því sem samgöngur og samneyti allra þjóða þróast, hlýtur að skapast með þeim hætti, að hver þjóð leggi til hennar það

bezta, sem hún á. Í stað hinnar háskalegu þjóðernislegu þröngsýni og eigingirni, sem nú er að steypa heiminum í voða, á ekki að koma nein afneitun þjóðernis og sérmenningar einstakra þjóða. Afleiðing þess yrði ekki annað en menningarleg fátækt og flatneskja. En hver þjóð á í senn að búa að sínu og vera tilbúin að miðla öðrum af því, um leið og hún gjarnan má endurmeta sín þjóðlegu verðmæti með hliðsjón af því, sem almennt gildi hefir. Og þetta á við í smærra stíl um hvern einstakling. Þegar maður kemur með erlendri þjóð, á hann um tvo kosti að velja. Hann getur reynt að skifta lit og líki eftir umhverfinu, og hann getur reynt að halda í sérkenni sín, ekki einungis til þess að láta ekki ganga á metnað sínum og stjálfstæði, heldur líka til þess að gefa öðrum hlutdeild í því, sem hann þykist eiga bezt í fórum sínum.

Norænum og germönskum þjóðum hefir verið hælt fyrir aðlögunargáfu sína (gift of adaptation). Því þykja þeir góðir innflytjendur. En eitt er einangrun og útúrboruskapur, að vera blindur og daufur á ný áhrif, annað er að reyna að þurka sjálfan sig út. Aðlögunargáfan er ekki síður í því fólgin að knýja eða laga aðra til þess að viðurkenna sitt eigið sjónarmið heldur en að gleypa við öllum sjónarmiðum annara. Heilbrigður jöfnuður fæst bezt með því, að annar parturinn sé ekki allt af steðjinn og hinn hamarinn.

Þó að víkingarnir í Normandíi og á Englandi semdu sig í ýmsu að siðum umhverfisins, varðveittu þeir líka lengi meðvitundina um uppruna sinn og mótuðu umhverfið ekki síður en þeir mótuðust sjálfir. Annars hefðu þeir eins vel mátt sitja heima, ef þeir hefðu ekki auðgað hið nýja föðurland sitt að neinu nema höfðatölu. Sumum hinna yngri íslendniga vestan hafs kynni að þykja það lítið hlutverk að veita einhverju af menningu þeirrar smáþjóðar, sem þeir eru runnir af, inn í vestrænt þjóðlíf. En fyrst og fremst gætu þeir við nánari íhugun og betri þekkingu komist að þeirri niðurstöðu, að þetta væri meira virði en þeir hafa haldið. Og í öðru lagi er vafasamt, hvort þeir eiga kost á að leggja annað betra til. — Þetta er að minnsta kosti þeirra séreign, eini sérstaki arfurinn, sem þeir eiga fram yfir aðra. Eg efast ekki um, að sú verði raunin á, að virðing hinna íslenzku ætta í vestrænu þjóðlífi verði því meiri, sem þær varðveita betur sjálfsvitund sína og erfðamenningu. Og þegar eg segi **varðveita**, á eg ekki einungis við vörn, heldur líka sókn. Íslendingar vestra búa enn yfir menningararfi, sem það er heilög skylda þeirra við sitt nýja fósturland að gera lifandi þátt í þeirri menningu, sem þar er að skapast. Enda verður sú arfleifð svo virkust eign þeirra sjálfra, að þeir verði ekki einungis geymandi, heldur líka veitandi.

Iðunnarkviða

Hrynhenda

Eftir Gísla Jónsson

Iðunn—grein á Mímis meiði,
móðir kynstór æsku og ljóða,
Braga kvon og systir Sögu,
Svásaðar kyns og fleiri Ása—
kveður hljóðs! Á söngva sviði
svellur alda ljóðs og fellur.
Heyri þjóð um hauður og báru
hróðmál dýrstum kveðin óði:—

*

Ljóð er upprás allra guða,
eldi farið himins veldi,
eldra en ragna Ýmis galdur,
ungt sem bros á hvítvoðungi,
draumur þess er um djúpið sveimar,
dagrenningar geisli fagur,
skaparans þraut í næðings nepju,
neyðarkall á villuleiðum.

Ljóð er fylling lífs og aðall,
leifturbraut milli fjarra skauta,
fyrsta hræring hugans þorsta,
hljómur síðsti að Stóradómi.
"Verði ljós"—var ljóðsins furða.
Ljóð er magn til dýpstu þagnar,
glæstur blossi æskuástar,
undur lífs til hinstu stundar.

Ljóð er fræið fyrsta, smáa,
fljótum stærra, tindum hærra,
öldufall, er á súðum svellur,
sól með vor í hverju spori,
stjörnudans á hörkuhjarni,
hvim í norðurljósabrimi,
myndir augans, máttur handa,
meitlaður guð í björg og stuðla.

Ljóð er söngur svana á heiðum,
sætust angan daga langra,
skriður storms um lægis leiðir,
ljúfir ómar þrasta og dúfu,
gróður jarðar, glaumur hríða,
gleðidans og sorg á beði,
djörfust hreyfing hjartans þarfa,
hungur sálar á göngu þungri.

Ljóð er hreimur lags og boði,
ljóð er þrungið guðamóði,
kraftur sá, er hrelling heftir,
hetjur og gauð til starfa hvetur.
Ljóð er styrs og sátta sæði,
sveittum hressing, styrkur þreyttum.
Ljóðsins háttur vizku vottar—
veldur hver sem á þó heldur.

Ljóðið hetjur ginti á græði,
göndum beitti að Furðu-ströndum,
ástir kveikti í kappa brjóstum,
kyngimagn á vopnaþingum.
Ljóð var háttur huldra vætta—
Hávamála og Völuspáar.
Allar rúnir heiftar og heilla
hafa ljóðin geymt í sjóði.

Ljóð sér andans instu leiðir,
eisu, er í hjarta skáldsins geisar;
tjóðurband af tíma og rúmi
tekur—og nýar kendir vekur.
Ljóð er tákn hins æðsta æðis,
ómur fjarra guðaróma,
líknarmerki á leiðum feikna,
ljós og styrkur í alda myrkrum.

Ljóð er þjóðar líf og gleði,
logarúnir áa túna,
söngvafegurð feðra tungu,
fræði lífsins stærstu gæða.
Ljóð er ættar æðsti heiður—
enginn dirfist skáld að rengja.
Ljóð er hvöt til dygða og dáða.
Deyi ljóðið—sofnar þjóðin!—

Shakespeare á Íslandi

Eftir Dr. Stefán Einarsson

I.

Það mun varla orka tvímælis að Shakespeare sé nú talinn skáldkonungur Vesturlanda. Það er ekki nýtt mat: öll nítjánda öldin veitti honum lotningu. Hann var heldur ekki einn í þeim fjölmenna hóp skálda, sem deyja í fátækt og fyrirlitningu, en verða frægir eftir sinn dag. Hann var tvímælalaust mest metinn leikritaskáldanna, er honum voru samtímis uppi á síðasta tug 16. og fyrsta tug 17 aldarinnar. Og leikritaskáld voru í tiltölulega miklum hávegum hafðir í London á dögum Elísabetar drotningar. En refsivöndur Drottins þeirra púrítana, er til valda komust með Cromwell, átti eftir að slá leikhúsin, alt þeirra athæfi og alt þeirra hyski, í duft jarðar. Frægð meistarans frá Avon beið slíkan hnekki, sem hún hefir aldrei síðan orðið fyrir, og þeir sem héldu trygð við skáldið höfðu ekki við að verja hann fyrir hneykslunum trúmönnum, sem sóru við nafn postula eins og Bunyans og Miltons. Eftir fall púritana og endurreisn konungdómsins í Englandi rofaði af nýjum degi fyrir frægð skáldsins. Þó var langt frá því, að menn 18. aldarinnar vildu meðtaka hann eins og hann var. Þeir dependeruðu af þeim snotra franska smekk, eins og Íslendingar um langan aldur dependeruð af þeim dönsku. Og þeim fanst Shakespeare vera hálfgerður villimaður, sem hefði gott af því að láta klippa sig og snurfúsa, eins og trén og buskarnir í skrautgarðinum í Versölum. Spámenn þessa tíma voru menn eins og Dryden, Pope og Dr. Johnson.

En allra daga kemur kvöld, og þegar líða tók á 18. öldina höfðu flestir fengið nóg af þessum skynsömu, fyndnu og upplýstu smekkmönnum. Nú þráðu menn aftur hið óendanlega í náttúrunni og mannlífinu, alt dularfult heillaði, og ofsi tilfinninganna var dáður á ný. Þetta var rómantíkin, og hún skipaði Shakespeare í það öndvegi, sem hann hefir síðan setið með sóma.

Utan Englands var viðhorf manna við Shakespeare á 18. öldinni líkt og á Englandi. Upplýsingarmennirnir á Þýzkalandi og á Norðurlöndum þektu hann, virtu hann mikils og þýddu hann jafnvel, en það var ekki fyr en með rómantíkinni að hann var hafinn til skýja. Meðal þeirra, sem þýddu Shakespeare á Þýzkalandi voru menn eins og Wieland, Goethe og Schiller, en hina frægustu þýðingu gerði August Wilhelm von Schlegel, og kom hún út á árunum 1797—1801.

Á Norðurlöndum fara menn ekki að gefa Shakespeare gaum að neinu marki fyr en eftir miðja 18. öld.*

---

* Upplýsingar um sögu Shakespeares á Norðurlöndum hefi eg eftir hinum merku ritgerðum Martin B. Runds: "An Essay toward the History of Shakespeare in Norway", **Scandinavian Studies and Notes** Vol. IV. 89—202 (1917); "Shakespeare in Denmark" í sama riti Vol. V: 191—196 (1919), þessi grein er útdráttur úr **An Essay toward a History of Shakespeare in Den-**

Til dæmis segir skáldið Johannes Ewald svo frá, að laust eftir 1766 hafi þýðing Wielands á Shakespeare og Ossian gjörbreytt skáldskaparsmekk sínum. Fyrsta þýðing af heilum leik sem út kemur á Norðurlöndum er **Hamlet,** í Khöfn 1777. Glepsa úr **Julíus Cæsar** kemur út í Þrándheimi 1782, úr **Coriolanus** í Gautaborg 1796. Fyrsti leikur sem út kemur í Noregi er **Coriolanus,** í Kristianíu 1818, í Svíþjóð, **Macbeth** í Uppsölum 1813. Annars er engin ástæða til að rekja nánar sögu Shakespeares á Norðurlöndum utan Danmerkur, því hún kemur íslendingum ekki við. Þó verður að geta þess, að á árunum 1847—51 kom út í Svíþjóð hin klassiska þýðing á verkum Shakespeares: **Shakespeares Dramatiska Arbeten,** gerð af Carl August Hagberg, prófessor í nýju málunum í Lundi. íslenzku þýðendurnir, einkum Matthías, studdust við þessa þýðingu, eða höfðu hana til hliðsjónar.

í Danmörku kom fyrsta heildarþýðing af 6 leikjum Shakespeares á árunum 1790—92. Höfundurinn Nils Rosenfeldt, var upplýsingarmaður af gamla skólanum, þýðingin var leiðinleg og auk þess í óbundnu máli.

En næsti maður, sem þýðir Shakespeare í Danmörku er hvorki leiðinlegur né upplýsingarmaður; það var Peter Försom (1777—1817). — Hann var leikari við Konunglega leikhúsið og skapaði þar hinn danska

mark, Minnesota University, Studies in Language and Literature, Nr. 6. Minneapolis 1920 pp. 4, 116. Um Sh. í Svíþjóð, sjá Gustav N. Swan: "Shakespeare in Sweden," **Scandinavian Studies and Notes** Vol. II:50—52 (1914), fremur óítarleg grein, og ekki altaf rétt.

Hamlet vorið 1813. Sýnishorn af þýðingu hans (**Julius Cæsar** Act V.) var prentað í **Minerva** 1804, og á árunum 1807—18 komu svo út í Khöfn **William Shakespeares Tragiske Værker** í þýðingu þeirra **P. Försoms** og P. F. Wulffs, er hélt verkinu áfram eftir dauða Försoms.*
Þessa þýðingu Försoms telur Rund svo góða, að síðan hafi engin betri fram komið í Danmörku, né annarsstaðar yfirleitt, enda jöfnuðu samtíðarmenn hans honum við Schlegel.

Þessar þýðingar héldu velli fram yfir miðja öldina. Þá tók Edvard Lembcke, konrektor í Haderslev sér fyrir hendur að endurbæta alla þýðinguna. Lét hann verk Försoms halda sér lítt breytt, en þýddi sjálfur af nýju það sem á vantaði. Kom verkið út undir titlinum: **William Shakespeare: Dramatiske Værker.** Oversat af P. Försom. 3. Udg. Omarbejdet af Edvard Lembcke. 1—18 Köbenhavn 1861—73 (2. útg. 1877—79). Hafa íslenzku þýðendurnir eflaust notað útgáfuna 1861—73.

Af merkum dönskum rithöfundum, sem dáðust að Shakespeare má nefna, auk Ewalds: Rahbek, Baggesen, Oehlenschlager, Hauch o. fl. — Hinsvegar sést það hvergi, að Holberg hafi brúkað Shakespeare, jafnkunnugur og hann var þó á Englandi.

Loks er að minnast á Shakespeare-sýningar í Khöfn. **Hamlet** er fyrst sýndur (Försom) 1813 og síðan 55 sinnum þar til 1888, þá verður langt hlé. **King Lear** er leikinn

* Försom þýddi **Hamlet, Jul. Cæsar, Lear, Rom. og Jul.** og söguleikina: **Rich. II., Henry IV. 1—2, Henry V., Henry VI.** 1—2 a. n. l., Wulff þýddi **Othello m. a.**

1816—59 23 sinnum síðan ekki fyr en eftir aldamót. **Macbeth** er leikinn 1817—60 33 sinnum, síðan ekki fyr en undir aldamót. **Rómeó og Júlía** 1828—52 22 sinnum, og aftur í apríl 1874.

Merkilegt er að sjá vinsældir hinna miklu sorgarleikja fram yfir 1860, eftir það dettur botninn úr vinsældunum. Eg hefi hér nefnt aðeins þá leiki,sem þeir Steingrímur Thorsteinsson og Matthías Jochumsson þýddu, af þeim er það **Othello** einn, sem ekki mun hafa verið sýndur á dögum Steingríms í Khöfn.

II.

Hvenær kyntust Íslendingar fyrst Shakespeare? Þeirri spurningu er ekki auðsvarað, meðan handritasöfn frá 18. öld liggja óútgefin og óunnin. Ef 17. og 18. öldin hefðu verið rannsakaðar af eins mikilli natni og siðskiftaöldin í **Mönnum og mentum** Páls E. Ólasonar, væri ekki ólíklegt að nafn Shakespeares hefði einhversstaðar komið upp úr kafinu. Hvergi bólar þó á nafni hans í **Mönnum og mentum,** og það þó samgöngur væru milli landanna á dögum Shakespeares, eins og orð hans um íslenzku hundana (í **Henry V.** Act. II. sc. 1.) sýna.

Raunar er ekki að búast við neinni þekkingu á Shakespeare meðal íslenzkra mentamanna, fyr en hann fer að vekja athygli í Danmörku, það þarf því ekki að undra þótt Eggert Ólafsson (1726—68) geti hans hvergi: Eggert fékk mentun sína mest fyrir miðja 18. öld. Hannes biskup Finnsson var lengur í Höfn (1755—67, 1770—77); hann hefir hlotið að lesa eitthvað af því, sem um Shakespeare var þá skrifað í Danmörku, en hann hefir ekki sint því. Hitt er meira, að Jón Þorláksson, sem þýðir Milton og Pope, skuli ekki sýna þess nein merki, að hann þekki Shakespeare. Og það er enn fremur að fara í geitarhús að leita ullar, að svipast um eftir Shakespeare hjá þeim félögum Geir biskupi Vídalín (1762—1823 og Sigurði Péturssyni (1759—1827) sem telja st mega feður leikritaskáldskapar á Íslandi. Þessi þögn um Shakespeare á síðari hluta 18. aldar verður að skrifast á reikning upplýsingarstefnunnar, sem ekki mat skáldið að verðleikum. Þeir Geir og einkum Sigurður voru mjög undir áhrifum Holbergs; en meðal bóka Hannesar Finnssonar og í bókasafni Suðuramtsins um 1800 eru bækur eftir Milton, Pope, Defoe og Richardson (Pamela), en enginn Shakespeare.*

Fyrsta íslenzkt skáld sem mér er kunnugt að lesið hafi Shakespeare og metið hann mikils er Bjarni Thorarensen, árgali rómantísku stefnunnar á Íslandi. Hann var í Höfn á árunum 1802—11, þegar þýðingar Försoms voru að byrja að koma út. Grímur Thomsen segir frá því (í **Gæa**), að hann hafi haft gaman af að ræða um skáldskap, einkum Eddukvæði, Shakespeare, Oehlenschlager, og Schiller (sem báðir höfðu þýtt Shakespeare). Auk þess hefir hann tvisvar í bréfum sínum notað fleyg orð úr **Hamlet** 10. sept. 1817: "There is something rotten in the state of the Southern Amt" og 20. okt. 1836: "to be or not to be."

---

* Vilhjálmur Þ. Gíslason, **Íslenzk endurreisn,** Rvík. 1923, bls. 99—100.

Loks sést það af bréfi til Bjarna Þorsteinssonar (er þá gegndi störfum stiftamtmannsins í Reykjavík) 17. mars 1826, að Bjarni hefir þá falað Shakespeare að láni frá nafna sínum,* mætti geta þess, að það hafi verið hin nýja þýðing Försom-Wulffs, nema hér hafi verið um útgáfu á frummálinu að ræða.

Eftir þetta hafa öll íslenzk skáld og mentamenn þekt Shakespeare, af afspurn, ef ekki af persónulegri kynningu. Benedikt Gröndal getur þess í **Dægradvöl** (bls. 291), að hann hafi séð **Macbeth** "fyrir mörgum árum," ef til vill síðast, er hann var leikinn í Khöfn veturinn 1859—60. En í bréfi til Eiríks Magnússonar (28. nóv. 1885)** kveðst Gröndal ekki vera neinn "Shakespeares maður: eg er ekkert dramatískur og hefi aldrei haft þolinmæði til að lesa Shakespeare að neinu gagni," samt biður hann Eirík að útvega sér eintak af verkum hans.

Sá maðurinn, sem víðlesnastur mun hafa verið í Evrópu-bókmentunum á fimta tug aldarinnar, var Grímur Thomsen. Hann reit um franskar og enskar bókmentir, einkum Byron, en ekkert hefir hann þýtt eftir Shakespeare. Hinsvegar hefir hann í ritinu um Byron*** skrifað ágrip af enskri bókmentasögu sem inngang að aðalritgerðinni; þar skipar hann Shapespeare að sjálfsögðu í öndvegi og ritar hvað ítarlegast um stöðu hans og gildi í enskum bókmentum. Telur hann það raunar vera að bera í bakkafullan lækinn, eftir alt það, sem menn eins og Goethe, Hegel, skóli þeirra Schlegels og Tiecks, Ulrici og Rötscher o. m. fl hafi skrifað um meistarann. Er merkilegt að sjá, að hann vitnar hér einungis í þýzka rithöfunda um Shakespeare. Hitt er þó enn merkilegra, að Grímur ákveður stöðu Shakespeares í bókmentunum eftir kerfi, sem hann hefir tekið úr **Fagurfræði** Hegels (Hegel, **Æsthetik** II: 135, 165 og 196). Svo er að sjá, sem Hegel hafi talið alla vestræna list rómantíska, en fyrsta þroskastig rómantíkurinnar telur hann trúarlega rómantík, þ. e. list fornkirkju og eldri miðalda í byggingum, málverkum og músík. Annað stig rómantíkurinnar er riddararómantík miðalda, og skáldskapur sá er henni fylgdi. Hið þriðja stig hennar er rómantík einstaklings-sköpunarinnar, er líka mætti kalla hina prótestantisku rómantík; Shakespeare er fulltrúi hennar. Eg get ekki farið hér lengra út í mat Gríms á Shakespeare innan kerfis Hegels, því til þess að skilja það til fulls verða menn að hafa heimspeki og fagurfræði Hegels á fingurgómum sér. Þó má geta þess að Grímur skiftir persónum Shakespeares í tvo flokka eftir skapgerðareinkennum þeirra, koma í annan flokkinn stálsettir viljamenn eins og Macbeth, Othello, Shylock og einkum Richard III, en í hinn flokkinn hinar dýpri og innhverfari skapgerðir manna eins og Hamlets, Júlíu, Ophelíu og Miröndu. Tæplega er neitt frumlegt í þessum athugunum Gríms, nema ef vera skyldi það, að

---

* Bjarni Thorarensen, **Ljóðmæli** (útg. Jóns Helgasonar) Khöfn. 1935, II: 338.

** **Sendibréf frá Ben. Gröndal og til hans.** Rvík, 1921, bls. 76.

*** **Om Lord Byron,** Kjöbenhavn 1845.

Grímur kallar að eins vel mætti telja list Shakespeares norræna eins og protestantiska: minni hinn fyrri flokkur manna á fornmenn í heiðni, sem trúðu á mátt sinn og megin; hinn síðari flokk megi líka telja norrænan, því svo djúpar innhverfar skapgerðir muni vera sjaldgæfar á Suðurlöndum.

Gröndal* kallar Grím Thomsen "Herold eða fyrirboða hins nýja tíma," hann vakti áhuga hinna yngri manna fyrir Hegel, Runeberg, Byron og sennilega líka Shakespeare.

Gísli Brynjólfsson (1827—1888) var einn þessara ungu manna, hann gerðist hinn mesti Byron-isti, en hann hefir líka þýtt tvö kvæði eftir Shakespeare: 1. "Úr **Cymbeline** (Act IV. Sc. 2) Greftrunarljóð eftir Imógen" ("Fear no more the heat o' the sun") og 2. "Úr **Measure for Measure** (Act IV. Sc. 1) Kossavísa." ("Take, oh take those lips away")** Valið lýsir Gísla, hinu þunglynda ástarskáldi, furðu vel. Grafarljóðið hefir Steingrímur Thorsteinsson líka þýtt undir titlinum "Kvæði úr **Cymbeline**" (í **Ritsafn** I., Rvík, 1924, bls. 141). Eg set hér síðasta erindið í þýðingum beggja til samanburðar við frumkvæðið:

No exorciser harm thee!
Nor no witchcraft charm thee!
Ghost unlaid forbear thee!
Nothing ill come near thee!
Quiet consummation have;
And renowned be thy grave.

* **Dægradvöl,** bls. 109. Um áhrif Byrons á Grím og Gísla, sjá ritgerðir R. Becks í **Journal of English and Germanic Philology** 1928, XXVII: 170—182, og 1929, XXVIII: 220—237; greinina um Grím líka í **Skírni** 1937.

** **Í Ljóðmæli,** Khöfn 1891, bls. 35—36.

Gísli:

Ei þig særing særi!
síst þig galdur hræri!
Óhreinn andi fjær þér!
illt ei komi nær þér!
Sé þér vært und grænni grund,
gröf þín víðfræg alla stund.

Steingrímur:

Enginn seiður æri þig
engir töfrar særi þig,
illar vættir eigri frá,
ekkert óhreint sé þér hjá.
Hvíldu í friði á forldardöf,
frægðin svífi um þína gröf.

Þýðing Gísla virðist mér ágæt og miklum mun betri en Steingríms, bæði að kveðandi, nærfærni við frumkvæðið og krafti orðanna. Í samræmi við frumkvæðið byrja þrjú fyrstu erindin á "Hræðstu ei . . .", Steingrímur víkur frá því í fyrsta erindi. Eg sé ekki betur en að Steingrím skorti hér hagmælsku,* þrátt fyrir álit það er hann hefir haft á sér fyrir lipurð í kveðskap. "Kossavísan" virðist mér að sínu leyti ekki eins vel þýdd og "Greftrunarljóð." Þess mætti geta til, að þeir Gísli og Steingrímur hafi þýtt "Greftrunarljóðið' eftir að **Cymbeline** var leikin í Khöfn 4. okt. 1871, en það er auðvitað ágizkun ein.

III.

Nú er komið að hinum eiginlegu Shakespeare þýðendum: Steingrími Thorsteinsson (1831—1913), Eiríki Magnússyni (1833—1913) og Matthíasi Jochumssyni (1835—1920). Þeir starfa að þýðingum sínum frá því laust eftir 1860 til 1887, þegar

* Sbr. álit Nordals, **Ísl. Lestrarbók,** bls. 241.

síðasta leikritið kemur út. Eftir það verður fullkomið hlé á þýðingunum þar til 1918 að hin fræðimannlega háttvísa þýðing Guðmundar Björnssonar (1864—1936) landlæknis á "Bálför Sesars" kemur út og 1922 er Indriði Einarsson hóf að þýða Shakespeare, þótt engin af þeim þýðingum hafi verið prentuð.

Vel mætti telja þann atburð sem upphaf þýðingarstarfseminnar er Matthías Jochumsson, þá verzlunarsveinn frá Flatey, en út í kóngsins Kaupmannahöfn til að forframa sig, gekk upp á Garð (Regensen) og mætti þar tveimur löndum, sem honum leizt vel á. Það voru þeir Steingrímur Thorsteinsson og Sigurður málari Guðmundsson, en þetta var veturinn 1856—57.* Sigurður málari (1833—74) var í Khöfn árin 1856—58, og fékk þá meðal annars svo mikinn áhuga á leiklist, að hann var, meðan hann lifði einn aðalhvatamaður sjónleika í Reykjavík, auk þess sem hann hvatti hina ungu menn, eins og Matthías, og síðar Indriða Einarsson mjög fram til leikritagerðar. Segir Indriði að uppáhaldsleikrit hans hafi verið "Stories" eða hin sögulegu leikrit Shakespeares,** og er það skiljanlegt vegna hins sögulega áhuga Sigurðar.

Steingrímur hafði komið til Khafnar 1851 og dvaldi þar, þar til 1872. Hann hafði byrjað að lesa lög en farið yfir í gömlu málin, tók hann próf í þeim 1863. En hann var annars allur í bókmentum og hafði þá þegar hafið hina merku þýðingarstarfsemi sína, var hann með **Þúsund og eina nótt** veturinn, sem Matthías var í Khöfn. Steingrímur tók Matthías að sér og las með honum valinn skáldskap, bæði þýzkann og klassiskann, auk Sæmundar-Eddu, Ossian og þýðingar grískra höfuðskálda.* Ekki minnist Matthías á Shakespeare að þessu sinni, en ólíkt væri ekki að hann hefði líka komið til orða, enda ekki ómögulegt að Steingrímur hafi kynst honum heima í bókasafni föður síns Bjarna Þorsteinssonar (sjá áður).

Annars má nú rekja sögu þýðinganna úr bréfum Matthíasar til Steingríms.** Veturinn sem Matthías skrifaði **Útilegumennina** komst hann í fyrsta sinn í nánari kynni við Shakespeare, er hann las öll verk hans í sænskri þýðingu (Hagbergs) (sbr. bréf 17. mars 1862). Næsta vetur (15. apr. 1863) hvetur hann Steingrím til að snúa einum eða tveimur leikjum, t. d. "**Macbeth** eða **Othello**, eða þá hvað helzt **The Merchant of Venice**, sem gerði hér mesta lukku." Af þessu er auðséð, að Matthías veit þá ekki um neinar þýðingar á prjónum Steingríms. En í næsta bréfi (11.6.1864) skrifar hann: "Yndi og eftirlæti var mér að heyra, að þú værir byrjaður á **Lear** og gaman væri að sjá sýnishorn. Mitt er svo að segja farið í hundana. Eg hafði komist í annan akt, og varð að hætta, sakir vanheilsu." Þeir félagar virðast, eftir þessu að dæma, báðir hafa byrjað á **Lear** um sama leyti, en Matthías, sem á þessum árum leit upp til Steingríms, lagði sína þýðingu á hilluna. —

* M. Joch., **Sögukaflar af sjálfum mér**, Akureyri, 1922, bls. 109.
** **Séð og lifað**, Rvík. 1936, bls. 116.

* **Sögukaflar**, bls. 115.
** **Bréf Matthíasar Jochumssonar**, — Akureyri, 1935.

Sennilega hefir Steingrímur séð **Lear** leikinn veturinn 1858—59, þá í síðasta sinn til margra ára. En það má ráða af bréfi Matthíasar 25. okt. 1864 að Steingrímur hafi þá þegar lokið þýðingunni, þakkar Matthías honum þar í sínu nafni og þjóðarinnar fyrir þetta menningarverk.

Lear Steingríms er þannig tvímælalaust fyrsti Shakespeare-leikur á íslenzku, þótt eigi kæmi hann út fyr en fjórtán árum síðar, 1878,* fjórum árum eftir **Macbeth** Matthíasar.

Í millitíðinni fara ekki aðrar sögur af þýðingunni en það, að Matthías fær hana senda — í stað **Macbeths** síns — til yfirlesturs (bréf 17. eða 18. okt. 1869) og líkar hún þá ekki að öllu leyti, þykir hún stirð nokkuð, og lætur á sér skilja, að Steingrímur hafi ekki haft gott af fjarvistunum frá "vorum heimaöldu slordónum", sem "tala betur "Fatersproget" en vér prófessorarnir."

Hér má skjóta því inn, að auk **Lears** þýddi Steingrímur tvö kvæði úr **Cymbeline**, er annað þeirra þegar nefnt, hitt kallar hann "Morgunvísu," og er það góð þýðing á hinu fræga ljóði "Hark, hark! the lark at heaven's gate sings." (**Cymb.** Act II. Sc. III.). Kom það fyrst út í **Svanhvít**, þýðingasafni er þeir Matthías gáfu út í sameiningu 1877 (2. útg. 1913 bls. 27; **Ritsafn** I:117). Þar var líka kvæðið "Ei sætri kossum sólin ár þá skín", sem eg hefi ekki fundið í Shakespeare (Svanhvít 2. útg. bls. 27—28; **Ritsafn** 1:24—25), og tvö ljóð úr **As you like it** (Act II. Sc. 5. og Act III. Sc. 2) undir titlinum "Skóglíf" (**Svanhvít** 2. útg. bls. 35), það eru hin frægu ljóð: "Under the greenwood tree" og "Blow, blow, thou winter wind," bæði mjög snotur í þýðingu, en það er galli, að annað erindi vantar í fyrra kvæðið og hætti er ekki haldið í hinu síðara.

Eftir þessa lykkju á leiðinni skal aftur vikið að leikritaþýðingunum í höndum Matthíasar. Af bréfi 25. okt. 1864 sést, að hann hefir verið að fást við **Othello** árið áður en hætt við, "sakir annríkis, einkum þó sakir þess að eg treysti mér ekki til þess, enda hvatti mig enginn." Úr því hefir ekki orðið meira að sinni, en 26. okt. 1866 kveðst hann ætla að reyna við **Macbeth** seinna um veturinn. 30. mars 1867 er hann búinn með fyrsta akt, en það er ekki fyr en 28. apríl 1869 að **Macbeth** er lokið, og hann sendur Steingrími til yfirlits.

Haustið eftir (17. eða 18. okt. 1869) hefir Steingrímur hvatt hann að reyna við **Hamlet**, og tekur Matthías því ekki ólíklega; en þá um veturinn hefir hann haldið sér mjög við efnið, því 29. mars 1870 skrifar hann, að um næstu póstskipskomu vonist hann eftir, "að hafa klúðrað af þýðingu yfir 3 leiki Shakespeares, nefnilega, auk **Macbeths, Rómeó og Júlíu** og **Othello.** Með **Rómeó** fanst mér að mér ganga vel (frá miðþorra til 3 viku Góu), en **Othello** er mér miklu erfiðari og tröllslegri viðfangs." Engin hjálparmeðul hafði Matthías "nema kollóttan originalinn og Hagberg hinn sænska, sem er víst ágætur þýðari." Biður hann

---

* **Lear konungur**, sorgarleikur eftir W. Shakespeare í íslenzkri þýðingu eftir Steingrím Thorsteinsson, Reykjavík, á forlag Kristjáns Ó. Þorgrímssonar, 1878. [4], 143 bls. [með athugasemdum].

Steingrím að útvega sér Delíus, og "einhver Charles Knight* kve líka vera góður." Mun Steingrímur hafa sent honum **Shakespeares Werke**, hrsg. u. erklart von Nicholas Delius, líklega 2. eða 3. útg. (eg hefi haft við höndina hina 4. er út kom í Elberfeld 1876).

Næsta vetur (28. mars 1871) skrifar Matthías Steingrími: "Eg er nú með **Hamlet** og þykir gaman að þeim karli. **Macbeth, Othello** og **Rómeó og Júlíu** hefi eg lokið við. **Macbeth** þýddi eg alveg að nýju (í 4. sinn). Delíus er ómissandi alveg." En þótt þýðingarnar lékju nú í höndum hans, betur en nokkru sinni áður, þá kvaðst hann ekki mundu þýða fleiri leiki að sinni.

Þýðingar Matthíasar komu loks út í þessari röð:

1. **Macbeth**, sorgarleikur (tragedía) eftir W. Shakespeare, Matthías Jochumsson hefir íslenzkað. Útgefendur: Nokkrir menn í Reykjavík, 1874. [4], 104 bls. [með efnisskýringum og athugasemdum eftir Stgr. Thorsteinsson. Til grundvallar liggja skýringar eftir þýzka skáldið Bodenstedt, Matthías er honum ekki sammála um Macbeth og frú hans].

2. **Hamlet Dana-prins.** Sorgarleikur (tragedía) eftir W. Shakspeare [!]. Í íslenzkri þýðingu eftir Matthías Jochumsson, Reykjavík, prentað hjá Einari Þórðarsyni, 1878. [4], 152 bls. [með athugasemdum höfundar, sem getur þess að hann fylgi útg. N. Deliuss, en hafi notað þýðingar Hagbergs og E. Lembckes til samanburðar].

3. **Óthelló** eða **Márinn frá Feneyjum.** Sorgarleikur eftir W. Shakspeare [!]. Matthías Jochumsson hefir íslenzkað. ÍBF. Reykjavík, prentaður í prentsmiðju Ísafoldar, 1882. 130 bls.

4. **Rómeó og Júlía.** Sorgarleikur (tragedía) eftir W. Shakspeare [!]. Matthías Jochumsson hefir íslenzkað. ÍBF. Reykjavík, prentað í prentsmiðju Ísafoldar, 1887. 118, [2] [með athugasemdum höfundar, er getur þess að hann hafi fylgt C. A. Hagberg eða Lembcke "þar sem tvíræðir eða flóknir staðir finnast í leik þessum."].

Geta má nærri, að Matthíasi hafi létt, er hann loks sá fram á það, að þýðingarnar gátu komið fyrir almennings sjónir. Þær höfðu kostað hann mikla vinnu, og oft hafði honum fundist, að hann vera að vinna fyrir gíg. "Hér er ekkert nema eymd, deyfð, hræsni og andlegur dauði" skrifar hann 25. okt. **1864,** þegar hann leggur **Othello** á hilluna. En þótt enginn landa hans hvetti hann, — nema Steingrímur — þá eggjaði Shakespeare sjálfur hann til nýrrar sóknar, og marga glaða stund mun hann hafa átt yfir þýðingunum, þegar honum fanst andi íslenzkunnar vera sér sérstaklega handgenginn: "Gaman er, Steingrímur," skrifar hann 29. apr. 1869, "að hafa Aladdíns-anda íslenzkunnar í vestisvasanum og geta sigað honum þegar maður vill á bergrisa og berserki, og eins látið hann verða flugu og fiðrildi og skinnhettufiður, eins og Grámann í Ármannssögu gerði fyrir Þorstein!"

---

* Gaf út: **The Comedies, Histories, Tragedies and Poems of W. Shakespeare** 2. ed. London, 1842—44, 12 vols. og **The Stratford Shakespeare**, N. Y. 1868, 6 vols.

Það mun nú ekki ofmælt að Matthías, þegar bezt lét, hafði þennan anda í vestisvasanum, og að öðrum hafi fundist það má yfirleitt á því marka, að menn skyldu fást til að leggja fé til að prenta leikritin. Og þegar **Macbeth** kom út 1874 var þýðingunni hælt af J(ónasi) J(ónassyni) í **Þjóðólfi** (18. og 30. maí 1874). Eg hefi ekki séð ritdóma um **Hamlet** 1878. En **Othello** 1882 átti eftir að verða persóna í nýjum harmleik fyrir Matthías, harmleik, sem þó snerist upp í "komedíu" áður en lauk. Til þess lágu orsakir þær er nú skal greina. Eiríki Magnússyni, sem var gamall vinur Matthíasar, var í nöp við skáldið síðan 1874, að honum þótti sem Matthías hefði brugðist í fylgi sínu við Jón Sigurðsson. Í öðru lagi var Eiríki meinilla við forseta Bókmentafélagsins, Magnús Stephensen, og voru þær væringar bæði fornar og nýjar (út af hallærisbjörginni 1882). Í þriðja lagi var Eiríkur innilega ósammála aðferð Matthíasar, að reyna heldur að halda **anda**, en **orðum** frumritsins. Eiríkur krafðist þess eigi aðeins að **rétt** væri þýtt, heldur líkt helzt **orðrétt**. Í ákafanum fanst honum lítið gott um þýðinguna að segja, nema það, "að innan um hana finnast heppnar glepsur hér og þar." Telur hann, að Matthías hefði mátt læra meira af "snildarþýðingu" Steingríms á **Lear** konungi. Svo kemur villudálkurinn, og yrkir Eiríkur upp hina rangþýddu staði. Margar af villunum stafa frá hinni sænsku þýðingu Hagbergs, en einnig þar fyrir utan fann Eiríkur marga staði, er honum þótti losaralega þýddir. Þessi dómur: "**Othello** Matthíasar" kom í **Þjóðólfi** 15. og 22. desember 1883. Matthías svaraði í sama blaði (2. febr. 1884) og taldi **Othello** einna fullkomnustu þýðingu sína, enda hefði hann þýtt leikinn þrisvar, síðast með tilstyrk þeirra Deliuss, Hagbergs og Lembckes. Gat hann að vísu ekki borið af sér rangar og lausar þýðingar, en taldi að enginn sanngjarn maður mundi fella þýðinguna í heild fyrir þær misfellur, og hafði þar vissulega rétt fyrir sér.

Deilan gekk sinn gang. Bókmentafélagsforseti reyndi að skjóta ábyrgðinni á prentun ritsins til ritnefndar, sem í voru Steingrímur Thorsteinsson, Ben. Gröndal og B. M. Olsen.* Matthías reyndi að fá þá ritnefndarmenn til þess að taka sínu máli,** en hafði lítið upp úr krafstrinum, nema óviðjafnanlega grein eftir Gröndal, sem rekur endahnútinn á þessar grátbroslegu róstur. Hætt er við að Matthíasi hafi þótt greinin nokkuð út í hött, en þó get eg ekki stilt mig um að taka hana upp hér, enda sýnir hún vel afstöðu Gröndals, þriðja höfuðskáldsins, til þeirra félaga sinna. Greinin heitir "Út af **Othello**" og kom í **Norðanfara** 14. mars 1885.*** Kveðst Gröndal þar ekki vilja taka neina ábyrgð á prentuninni, "og hvað var ónáttúrlegt í því þótt eg treysti öðrum eins manni og Matthíasi til að þýða rétt?" Þvínæst lætur hann uppi álit sitt á þessum

* "Leiðrétting" eftir M. Stephensen, **Þjóðólfur** 1883, bls. 146.

** **"Othello"**, **Ísafold** 28. jan. 1885; sjá andsvar Eiríks **Ísafold** 6. maí 1885.

*** Að þessari grein víkur Gröndal í bréfi til E. M. 11. okt. 1885, sjá **Sendibréf frá Ben. Gröndal**, Rvík. 1921, bls. 56.

þýðingum, sem þeir skáldbræður hans voru kafnir í um þessar mundir: "Þess konar þýðingar gera þýðendunum sjálfum mest gagn með því, að þegar útlendir menn sjá titilblaðið (um annað geta þeir ekki dæmt), þá segja þeir: "Þetta má vera einn helvítis kall, þessi Matthías, eða þessi Steingrímur, hann hefir þýtt Shakespeare! En svo er nú einn annar púnktur í þessu máli, sem mig snertir. Um það leyti á þessu stóð með þýðinguna, þá hafði Matthías lofað mér ösku frá Heklu í þremur flöskum, og átti að vera sín úr hverjum stað; eg ætlaði að leita að Díatómeum í öskunni. Svo leið nokkur tími, og þá datt mér í hug, að ef eg dræpi Matthías þá mundi hann drepa mig aftur og senda mér blásýru í flöskunum; en eg mundi halda, að það væri brennivín, og drepa mig á því og kannske fleiri. Það var því ekki annað fyrir en að senda þýðinguna burt með góðu; en öskuna hefi eg aldrei fengið, og mun Matthías muna þetta. Eg hefi nú ekki annað gert, en bjarga mér frá dauða, og án efa fleirum, kannske mörgum mönnum, og þykist eg eiga skilið að fá medalíu fyrir. Það vita og allir, hvað það gildir, ef nokkur þorir að efast um fullkomlegleika þessara skálda, enda smáskálda, sem nú eru altaf að kvaka, þá er persónuleg óvinátta eða hatur, alt á að vera partiska og öfund, ef ekki er samsinnt öllu þessu lofi, sem hljómar um hina yngri, hversu lítið sem í þá er varið; og svo lofkvæðin og reykelsisfórnirnar fyrir hina eldri, sem altaf eru að kveða, þó þeir í rauninni sé fyrir löngu orðnir ónýtir; þeir hafa ekki vit á að hætta, en eru að nudda með eintómar þýðingar og standa í að taka á móti lofkvæðum, afhjúpunar forréttingum, og reykelsisfórnum, — hreppstjórarnir ættu að kynna sér ritgjörðina í gömlu Félagsritunum um pottöskubrennu af þangi, og Hjaltalín gamli hélt einnig þangbrenslunni fram, og liggur þá beint fyrir að skylda hreppinn á þessum ölturum dýrðlinganna . . ."

En á meðan skáldin og fræðimennirnir deildu um þýðingarnar sat gamall bóndi norður í Þingeyjarsýslu og nam ensku til þess að geta lesið Shakespeare á frummálinu. — Það var Tómas Jónsson, bóndi að Hróastöðum, bókvís, en búmaður lítill. Um hann gekk þessi saga: "Eitt sinn gengu óþurkar að sumarlagi og hröktust töður manna. Loksins kom þurkur daglangt, þá fór maður einn hjá Tómasi, og var hann þá að þurka bækur sínar í hlaðvarpanum.*

En nú víkur sögunni til Eiríks Magnússonar. Hann hefir eflaust ætlað að sýna löndum sínum hvernig þýða ætti Shakespeare **rétt** og því tók hann sér nú fyrir hendur að þýða **Storminn (The Tempest).** Er auðséð, að **Othello**-deilan hefir hleypt honum af stað. Hann þýddi mestallann leikinn í september 1883** og sendi hann fyrir jól forseta bókmentafélagsins,*** en mun hafa

---

* Guðm. Friðjónsson, "Þingeyingar" í **Eimr.** 1906, 12: 5—27, 112—133. Carl Kuchler, Geschichte der ísl. Dichtung der Neuzeit (1800—1900) Heft II. Dramatik, Leipzig, 1902 telur (bls. 38) Tómas dáinn um 1880. Hann orti tvö leikrit: **Yfirdómarinn,** og **Hallur** (ópr.).

** Sbr. bréf til Stgr. Thorst. 1. okt. 1883 þar í sem sýnishorn IV. akt, 1. sjónsvið.

*** Bréf 13. des. 1883.

fengið afsvar. Þýðingunni lét hann fylgja frumtextann með skýringum og athugasemdum, sendi hann það heim til Reykjavíkur í janúar 1884,* en bókin kom ekki út fyr en 1885.** Hafði Eiríkur leitað til stjórnarinnar um nokkurn styrk til útgáfunnar, með það fyrir augum að hún yrði notuð sem skólabók, en ekki fengið. Gerir hann grein fyrir aðferðum sínum í formála, ritar grein "Úr æfi Shakespeares" á undan þýðingunni, en nokkrar "almennar atughasemdir" um erfiða staði í henni á eftir, auk "Eftirmála" þar sem hann fer nokkrum orðum um þýðingu leiksins, grundvallarhugmynd hans, persónur hans og byggingu. Í "formála" fyrir útgáfunni segir hann sögu **Stormsins**, gerir grein fyrir tilgangi útgáfunnar og telur hjálparmeðöl sín: Það er textaútgáfa þeirra G. W. Clark og W. Aldis Wright (Cambridge 1863—í níu bindum), og skólaútgáfa W. A. Wrights (Oxford 1874), henni hefir Eiríkur fylgt mjög í "skýringum" orða, er reka lestina hjá honum. — Margt er samt frumlegt í skýringum þessum, því Eiríki hefir dottið margt í hug, en þó verður að taka sumu af því með varúð, sem hann segir um ætterni orða, því málvísindi voru þá enn skamt á veg komin, ekki sízt í rannsóknum á samhengi forn- og mið-ensku við norrænu.

Að öllu samanlögðu mátti útgáfan með þýðingu og skýringum þykja ágætis bók, og var það skaði að tómlæti (ef ekki kali) stjórnarinnar í garð Eiríks, hindraði það, að hún væri notuð, sem skólabók í lærða skólanum. Mætti jafnvel nota hana enn í dag með athugasemdum kennara. Hinu hafa menn heldur ekki veitt athygli að með þessari útgáfu stóð Ísland jafnsnjalt eða snjallara grannlöndunum Danmörku og Noregi, og það öldina út. Í Danmörku hafði **Macbeth** komið í lélegri skólaútgáfu 1855, síðan ekki fyr en 1903 í bættri útgáfu á borð við **Storminn.** Í Noregi kom **The Merchant of Venice** út 1880 og síðan 1902, hvorttveggja góðar útgáfur.

Stormurinn fékk tvo dóma á Íslandi. Var hinn fyrri eftir (Dr.) Jón Stefánsson og Valtý Guðmundsson.* Töldu þeir þýðinguna að mörgu leyti góða, en þó gallaða sökum stirðleika máls og kveðandi. — Skilning á frummálinu viðurkendu þeir ágætan. Annars þykir þeim til lítils koma, að vera að þýða Shakespeare, íslenzk alþýða skilji ekkert í honum. Gætir hér áhugaleysis þess, sem nú lætur skáldið afskiftalausan um fullan aldarþriðjung. Hinn dómurinn var eftir skáldið Grím Thomsen, lauk hann svo dómi sínum, að fátt væri meistaralegt við þýðingu þessa nema það að hún væri eftir meistara Eirík Magnússon.**

Þess má geta, að Eiríkur gefur það í skyn í svari sínu til þeirra tví-

---

* Bréf til Stgr. Thorst. 16. jan. 1884.
** **Stormurinn**, sjónleikur eftir William Shakespeare. I. Íslenzk þýðing eftir Eirík Magnússon, M.A., Reykjavík, Sigm. Guðmundsson prentari, 1885. Bls. XXIV, 110 (með titilmynd). II. Frumtexti. Útgefinn með skýingum af Eiríki Magnússyni M.A. Reykjavík, Sigm. Guðmundsson, prentari, 1885, bls. XV, 188, (2), IV.

* Í **Þjóðólfi** 14. og 21. maí 1886, svar Eiríks í sama bl. 24 og 29. ág. 1886.
** **Fróði**, 6. septi 1886 [merkt: Ariel]. Svaraði Eiríkur með flugritinu: **Dr. Grímur Thomsen,** ritdómari og skáld. Vörn og sókn eftir E. M. Cambridge, 1887. Bls. 14.

menninganna, að bókin hafi fengið betri dóma hjá ensku fræðimönnunum James Bryce og Henry Sweet, en hvort þeir dómar hafi verið prentaðir, veit eg ekki.

Að lokum má geta þess, að Eiríkur byrjaði að þýða **Vetraræfintýri (Winter's Tale)** eftir Shakespeare, og er handritið að þýðingarbrotinu nú í Landsbókasafni, er það eina handritið, sem við Shakespeare er kent í hinni nýju handritaskrá safnsins eftir Pál E. Ólason.

(Framhald í næsta árg.)

HEIMKOMUMINNI TÓMÁSAR SKIPSTJÓRA BJARNASONAR*

Oss ei lengur lúrir
Leiðindanna pín
Eftir ótta-skúrir
Unaðssólin skín
Nú má kviður sannast sá
Oss, sem flutti ástvin heim
Auðnan hættum frá.

Hafs úr harða drifi
Hirti refla á
Lent er loks í Rifi
Lista hetjan kná
Tómás borinn Bjarna, mær.
Fleyjir-stjóra fagna bezt
Fljóð og börnin kær.

Mæring mastra-vagna
Mar ofsóknum frá
Eins hér allir fagna
Og þeim lofgerð tjá
Heim er sendi heilann þig
Sævar harðri hættu frá
Hetjan mannborlig.

Ver velkominn öllum
Vinur einka kær
Heims frá hrannarföllum
Hamingjan þér skær
Skíni um höf og hauður eins
Og á meðan grundin grær
Gæti og varni meins.

Bjarni Guðmundsson

* Fyrir kvæði þessu er oss gerð grein á þessa leið:

"Erindin orti Bjarni Guðmundsson systursonur Sigurðar Breiðfjörðs, til skipherrans Tómásar Bjarnasonar á Rifi á Snæfellsnesi, er Tómás, eftir marga vikna hrakning í ólgusjó út á hafi kom heill með skipshöfn sína siglandi í Rifs-ós. Eg dirfist að biðja um að erindi þessi verði prentuð í Þjóðræknisritinu svo þau glatist ekki að öllu þegar eg er horfin."

Systurdóttir Tómásar, gömul kona.

Draumur

Eftir Guðrúnu H. Finnsdóttir

Kvenfélagið sá æfinlega um samkomuna, sem haldin var í kirkjunni á sumardaginn fyrsta. Sumardagurinn fyrsti er íslenzkur hátíðisdagur. Þeirri hátíð vors og sólar hafa Íslendingar kveðið lof og dýrð í ótal kvæðum, söngvum og sálmum um ár og aldir.

Ragnhildur gekk hröðum skrefum á leiðinni vestur í kirkju. Dagurinn var fagur, veðrið sólríkt og bjart, en köld norðan gola vann kappsamlega á móti sólargeislunum.

Það lá vel á Ragnhildi, fyrst og fremst var þetta sumardagurinn fyrsti, og svo hlakkaði hún til samkomunnar og að undirbúa hana. Hún sá um að miklu leyti, að minsta kosti í eldhúsinu, að alt færi vel úr hendi. Þar hafði hún haft umsjón og frammistöðu um fjölda mörg ár, og þar fanst henni hún eiga heima og vera drottning í ríki sínu. Með verkhygni, lipurð og útsjón stjórnaði hún og skifti verkum með konunum.

Á svona tyllidögum, þegar þurfti að undirbúa samkomuhöld og veizlur í sambandi við það, var Ragnhildur æfinlega sú fyrsta til að koma í kirkjuna og byrja að vinna, og sú síðasta til að fara heim þaðan. Svo var í þetta skiftið, hún kom fyrst, en hinar kvenfélagskonurnar, sem stóðu fyrir samkomunni, voru að smátínast inn í kirkjuna. Margt handarvikið þurftu þær líka að gera fyrir kvöldið. Fyrst byrjuðu þær á því að flytja vorið inn í kirkjuna, með því að prýða hana með blómum og fyrsta vorgróðrinum, rauðvíðikvistum með útsprungnum silfurlitum humlum. Þær af konunum, sem höfðu manna forráð, það er að segja, áttu menn og bíla, fengu vanalega einhverja af þeim, sem voru liprir í sér og eftirlátir við kvenfélagið, til að keyra út þangað, sem rauðviðir uxu, og sækja þetta vorskrúð fyrir samkomuna. Og karlmennirnir fóru og komu til baka, oft með kaldar hendur, en glaðir í anda yfir að hafa leyst þessar þrautir fyrir kvenþjóðina.

Þegar konurnar höfðu lokið við að prýða kirkjuna uppi, var tekið til óspiltra mála og unnið af kappi niðri í samkomusalnum. Þar var slegið upp borðum um þveran og endilangan salinn.

Konurnar skiftu nú með sér verkum, sumar gengu um og breiddu dúka á borðin, aðrar báru fram borðbúnað og lögðu á þau, nokkrar röðuðu blómum í blómsturvasa, og hópur vann úti í eldhúsi við að útbúa matinn. Á styttri tíma en ætla mætti, fyrir jafn mikla vinnu, var alt tilbúið, hátíðabragur yfir öllu, salurinn veizlubúinn, borðin skreytt blómum og hlaðin vistum, hlaðin af ýmsum mat tilbúnum á íslenzka vísu.

Ragnhildur stóð í eldhúsdyrunum og horfði fram yfir salinn. Henni var hlýtt í skapi við að sjá hvað alt var orðið vistlegt, vinsamlegt og aðlaðandi þarna inni. Konurnar

voru að búa sig til heimferðar, því flestar af þeim áttu bú og börn sem þær þurftu að annast um. Og svo urðu þær líka að hafa hama skifti fyrir kvöldið, því spariklæddar komu þær ekki í svona vinnu, nema Ragnhildur, en hún var æfinlega klædd í línúlpu til hlífðar svarta silkikjólnum, sem hún hafði átt fyrir sparikjól í mörg ár, og sumar konurnar brostu að hvað var orðinn gamaldags. En Ragnhildi stóð það á sama, hún kunni vel við sig í gamla kjólnum og hann fór henni vel.

Hún var nú orðin ein eftir, því hún tók að sér að halda þarna vörð og lagfæra smávegis, sem með þurfti í eldhúsinu, þar til alt var þar í röð og reglu fyrir kvöldið. Stórir katlar af sjóðandi vatni stóðu tilbúnir fyrir kaffið og kaffikönnurnar stóðu sótthreinsaðar, með þvegna skjanna, hlið við hlið í langri röð á hliðarborði, og biðu eftir því að vera bornar af fríðum frammistöðukonum fram og aftur á milli gestanna í kvöld. Ragnhildur gekk á milli borðanna, til að líta eftir að ekkert hefði gleymst eða farið aflaga. Hér og þar lagaði hún blóm, sem henni fanst ekki fara nógu vel, eða færði til disk, sem henni þótti líta betur út á öðrum stað. Þessar smávegis handatiltektir, sem stundum gera muninn á, hvort útlitið er fallegt eða kæruleysislegt. Hún fann til dálítillar þreytu í fótunum og bakinu, en hún hafði nógan tíma til að hvíla sig, áður en samkoman byrjaði. Hún nam staðar fyrir framan leikpallinn og horfði á tjaldið, sem var í baksýn, íslenzk fjallasýn—ljómandi fallega máluð, og tjöldin, fyrir framan pallinn, voru dregin svo mikið til hliðar, að gestirnir gætu horf þarna í anda heim til Íslands. Á pallinum framarlega stóð borð me stóru blómakeri fullu af rauðvíði Ragnhildur var ánægð með útsýnið Hún vissi að til hliðar uppi á pallinum, var þægilegur hægindastóll, sem gaf góða hvíld. Hún gekk nú upp þangað, og stansaði við borðið og strauk fingrunum mjúklega yfi humlana, tók tanna og strauk honum við kinnina — börn vorsins. Ekkert var svona fínt og mjúkt viðkom nema kollurinn á ungabarni og hún hvíslaði lágt: "Vorið — — vori góða, vorið blíða."

Uppi í kirkjunni var söngfólkið sem ætlaði að skemta í kvöld, að æfa sig. Ragnhildur heyrði greinilega músikina. Falleg og þýðleg sópranrödd söng kvöldbæn Björgvins Guðmundssonar með alvöru og þunga — "Nú legg eg augun aftur — ó guð þinn náðarkraftur, mín veri vörn í nótt". — Orðin og tónarnir féllu friðandi um huga og hlustir. Óvenju há og hljómfögur tenórrödd söng nú "Ólafur reið með björgum fram — —", hófadynurinn í undirspili Sveinbjörnsons heyrðist greinilega. Ragnhildur gamla réri af einskærri ánægju, réri með fallandanum í laginu, og sá í anda heim í háu hulduhamrana og hinar glæsilegu huldukonur, er reyndu að heilla Ólaf. Sama röddin byrjaði nú að syngja lag Sigfúsar Einarssonar Gígjan, syngja það undursamlega vel, og var það auðheyrt á framburði og áherzlum orðanna, að söngvarinn lagði sig fram til að gera kvæði Gröndals góð skil. Ragnhildur lagði við hlustirnar, hún mátti ekkert missa af fegurð söngs-

ins. — "Og gullinn strengur gígju veldur hljóði, og glitrar títt um eilíft sumarkvöld — þar roðnar aldrei sverð af banablóði — — —". "Og harpan skelfur hátt í andans geimi, af höndum veikum snert um dimma tíð — — —" Og söngvarinn hélt áfram með hlýjum hreinum litauðugum tónum — "Eg ký þig enn þá, gígjan mín til gleði — — —" vísan sungin til enda og svo varð þögn, þessi tómláta þögn, þegar menn langar til að hlusta lengur og heyra meira. — —

Nú var söngfólkið sjálfsagt að fara því hún heyrði samtal og umgang uppi — nei, aftur var byrjað að leika á píanóið og inngangs tónarnir af Længsel eftir H. Kerulf hljómuðu þýtt og sönglega, tenórinn greip inn í lagið og söng nú vísur Jónasar Hallgrímssonar "Eg uni mér ekki út í Máney". Söng þær með öllu því þunglyndi og óyndi, er býr á laginu og vísunum. Ragnhildur hlustaði og það var ekki frítt við að hún hefði kökk í hálsinum. Nú heyrði hún að fólkið gekk fram gólfið með glaðværu samtali, fór niður stigann og skelti hurðinni í lás.

Nú voru allir farnir og hún var orðin ein eftir, og þó ekki ein, söngurinn og kvæðin voru á sveimi umhverfis hana. Þarna var ef til vill draumurinn síðastliðna nótt að rætast. Núna þessa stundina höfðu henni borist til eyrna hljómar, sem sendu huga hennar um undra geima. Bænin ort af skáldinu og vitmanninum mikla, sem heitast bað fyrir íslenzkri æsku með áhrifum sínum og lífsstarfi á ofanverðri 19. öldinni. Þjóðlagið, söngvar og kvæði, sem lifðu í hugum fólksins og hver kynslóðin kendi annari. — Rómantíski ljóminn og flugið í Gröndal — og Jónas, sem æfinlega kvað "allri rödd fegra." —

Draumar eru stundum fyrir daglátum — "Eg uni mér ekki út í Máney" — lengi hafði óyndið þjáð Ragnhildi fyrstu árin hér vestra — og bringubrotin, með þunga sorg í hjarta hafði hún komið hingað. hingað í þessa kirkju, fyrir mörgum, mörgum árum, einmana og harmþrungin. Hér hafði hún grætt kjark og þrótt til að ganga upprétt með glöðu bragði. Hér hafði sál hennar þroskast og hún lært að verða trúuð kona, hér hafði hún vanist björtu og hlýju andlegu víðsýni. Í einstæðingsskap og heimilisleysi hafði hún fundið heimili hér — því litla svefnstofan, sem hún leigði, gat tæplega kallast heimili, og alla daga dvaldi hún á annara heimilum við saumaskap. En hér gat hún unnið á annan hátt, og sú starfslöngun hennar fengið að njóta sín.

Og Ragnhildur gamla hagræddi sér í stólnum, brosti með sjálfri sér og horfði fram yfir salinn. Hér sat hún ein í öndvegi, og henni flugu í hug hendingar úr gömlu tröllasögunni "Brúður er á bekk sett — breiddir eru dúkar, full eru ölker svo flóir út af . . ." Hana langaði, að nú hröðuðu hingað ferð sinni, ekki tröll, heldur horfnir vinir og vandamenn, kannske væru þeir hér líka alt í kringum hana að fagna sumrinu. Hún unni, og trúði næstum, íslenzku þjóðsögunni um, að svo væri lífsmagnið mikið á sumardaginn fyrsta, að þeir dauðu fengju þann dag að líta upp úr gröfum sínum, til að

fagna sumrinu. Hver veit? Þjóðsögurnar fela í sér alda reynslu, alda sannleik saman þjappaðann, sem hver skilur svo á sína vísu. Þjóðsögur, hvað hún hafði trúað þeim bókstaflega þegar hún var barn og unglingur í föðurgarði, og Ingveldur gamla, vinkona hennar átti sinn þátt í því.

Ingveldur hafði verið vinnukona hjá foreldrum hennar frá því Ragnhildur mundi eftir sér, og Ragnhildur hafði verið uppáhaldið hennar. Aldrei átti Ingveldur gamla of annríkt, til að sýna Ragnhildi umhyggju og blíðu, þegar hún flýði með barnaraunir sínar til gömlu konunnar. Með hrjúfum vinnuhöndum strauk hún burtu tárin. Enda hafði Ragnhildur verið viljug að snúast í kring um Ingveldi og hjálpa henni til við þau verk, sem þóttu hæfa aðeins gamalmennum og börnum. En undir handleiðslu Ingveldar leið tíminn fljótt og vinnan varð auðveld, því hugurinn var á flugi út um lönd æfintýra og þjóðsagna. Hann ferðaðist inn í hamrahallir huldufólksins, út um glæsivelli æfintýranna og inn á hin ægilegu, leyndardómsfullu, myrku lönd draugasagnanna. Ingveldur sagði henni frá þessum löngu liðnu undrum með slíkum sannfæringarkrafti og alvöru að Ragnhildur skildi, að þetta hafði alt skeð og átti sér stað. Ingveldur þekti margskonar ráð, grös og steina, sem voru hjálp og vernd veikum og hjálpvana manneskjum, gagnvart kyngikrafti álfa, trölla, óvætta og drauga — þessa myrkra lýðs, sem ofsótti menska menn.

Nú var Ragnhildur búin að gleyma því flest öllu og missa trúna algerlega á öll slík hindurvitni — en kannske var það falið í undirvitundinni, þessari ruslaskrínu hugans, sem menn áttu nú svo annríkt við að róta til í og tína skran upp úr — það var ekki orðið líft á þessari jörð fyrir sálfræði, undirvitund og draumarannsóknum andlegra skottulækna, sem ekki báru minsta skynbragð á hvað þeir voru að þvælast með. Maður mátti naumast stinga upp í sig matarbita eða fá sér kaffisopa, svo að þar væri ekki rannsóknarefni á einhverjum voðalegum niðurbældum ástríðum og holdlegum ofsa. Komplexin ofsóttu mennina eins og draugarnir fyrr á tímum, og Ragnhildi lá við að halda, að það hefði verið létt verk að verjast fáeinum skottum, saman borið við öll þau ósköp, sem fólk sýndist vita af í undirvitund náunga síns. Ojæja, sálartötrin voru nú kannske ýmislega til fara, enda voru þær nú dregnar fram eins og kláðakindur, til hreinsunar og lækninga, sagði fólkið. Og Freud var svo borinn fyrir öllu þessu komplexa umstangi. Versta ófreskjan voru samt draumarnir, engin með viti sagði nú lengur frá hvað sig hefði dreymt, eða fékk aðra til að ráða draum, svona bæði í gamni og alvöru, því þá var óðara þessi sjálfboða rannsókn hafin. Þeir sem hlustuðu á draumana hvestu eyrun, drógu augnalokin saman, sléttu úr andlitunum og urðu sviplausir, tilbúnir að reikna út í yztu æsar, hverskonar óþverri væri nú að stinga upp eyrunum úr huga þess, sem sagði drauminn. Það var líkast að sjá aðferðina, og þegar hrafnar hoppa í kringum hlass og leita að görnum. Sá sem sagði

drauma rakti garnir úr sinni eigin sál handa áheyrendunum að brýna goggana yfir og slíta sundur á milli sín.

Þá var útskýring Ingveldar gömlu hugðnæmari, og hér eftir ætlaði Ragnhildur að halda sér að henni. Henni var það enn í fersku minni, þegar hún var látin byrja á að vaka yfir túninu, þá þótti Ingveldi gömlu það oflagt á hana svo unga, en Ragnhildi sjálfri fanst að hún vaxa að virðingu og manngildi. Og þar úti í töfrum íslenzku vornáttanna lærði hún að una sér vel í einveru, fékk ráðrúm og næði til að gefa sínum barna hugsunum og ímyndunarlífi lausann tauminn. Marga nóttina, þegar hún hafði verið ein á ferli og allir sváfu, jafnvel fuglarnir voru hljóðir, og sjálf jörðin lá þögul og fjarlæg í óljósu lágnættinu, var ekki frítt við að hún hefði verið óttafull og einmanaleg. Hún hafði horft með skjálfandi hjarta í hvern krók og kima eftir álfum og vofum, en sá aldrei neitt. Eitt af þeim mörgu góðu ráðum, sem Ingveldur gamla hafði gefið henni var, að ef hún sæi, eða yrðu á vegi hennar bláir hálfgegnsæir reykjarstólpar, svona á stærð við fólk, að láta þá algerlega afskiftalausa, hvorki tala til þeirra, né á nokkurn hátt forvitnast um hagi þeirra. Hún sagði Ragnhildi að þetta væru sálir sofandi fólks, er fengi nú að reika þar um í svefni, sem hugur þeirra þráði að vera að deginum til. En ef þessar draumverur voru á nokkurn hátt truflaðar eða gert snögglega hverft við, þó dó sá í svefni, sem fyrir því varð. Sökum þess að sálin var á svefngöngu, þegar raskað var ró hennar, rataði hún ekki aftur til síns rétt bústaðar, heldur sveimaði um eirðarlaus. Og að verða þess valdandi var hið mesta ógæfuverk. En Ragnhildur hafði aldrei mætt þessum draumverum Ingveldar, og hafði alveg gleymt þeim. En líklega höfðu þessar sögur geymst einhversstaðar í leynihólfum hugans.

Í nótt sem leið dreymdi hana, að hún þóttist vera stödd alein úti á víðavangi, það var um náttmálaskeið og síðasta kveðja hverfandi dags og sólar, aftanskinið, lá eins og kóróna úr rauðagulli um fjallatindana. En hið neðra um hlíðarnar og undirlendið breiddi fjólublátt húmið rökkurslæður sínar. Einmana friður lá yfir öllu landinu. Létt og hratt og fyrirhafnarlaust barst hún áfram, og hún vissi að hún hafði ferðast óraleið, en eins og skeður aðeins í draumi, fann hún engan ferðalúa, né undraðist vegalengdina.

Það var eitthvað kunnuglegt við landslagið, en þó gat hún ekki áttað sig á, hvar hún var stödd. Landið var undra fagurt. Fjöllin risu há og eins og meitluð af meistara höndum. Silfurtærar ár og lækir runnu stall af stalli, mynduðu fossa og flúðir, og niðri á undirlendinu vöfðust árnar um grænkuna eins og silfurbönd. Ragnhildur hafði aldrei séð svona blá vötn, eða skínandi haf. Undarlegur þytur og ómar bárust að eyrum hennar, ekki ósvipað því, að langt úr fjarska heyrðust andvörp storms og strauma, vindaþytur og vatnaniður svo fjarri, að það lá meira á vitund hennar, en að hún heyrði það í raun og veru. Ragnhildur svipaðist um og reyndi að átta sig, og þá tók hún alt í einu eftir

því, að hún var hér ekki ein á ferð. Alt í kringum hana voru hópar og herskarar af einhverskonar verum, sem líktust óljósri reykjarmóðu í mannsmynd. Hver einasta ein af þessum verum sýndist vera ein og útaf fyrir sig. Hana langaði að slást í för með þeim, en engin virtist finna þá löngun hennar eða gefa henni gaum.

Ragnhildur rétti út hendina og reyndi að snerta þær, en greip í tómt. Óútmálanleg löngun til að komast út úr þessari óvissu fylti huga hennar, en hún var alt í einu uppgefin og máttlaus og komst hvergi. Ragnhildur kraup ofan í flauélsmjúkt grasið og fann að hún tilheyrði þessari jörð og gróðri. Tárin þung og heit runnu niður kinnar hennar og sameinuðust dögginni. Aðeins í draumi geta menn orðið svo hjálparvana og yfirgefnir og hún var þarna.

Alt í einu fann hún hrjúfa, hlýja hönd strjúka sér um vangann. — Þetta handtak átti bara ein manneskja. Ragnhildur leit upp feginsaugum, og þarna sat Ingveldur brosandi við hlið hennar í grasinu. Ragnhildur mundi eftir því í draumnum, að Ingveldur var dáin fyrir löngu síðan, en þarna sat hún nú samt, sjálfri sér lík, og sama traustið og velvildina og áður, fann hún nú í nærveru hennar. Ragnhildur gaf henni nánar gætur, og henni fanst að Ingveldur vera tignari, stærri, og yfir henni lægi ljómi, sem hún mundi ekki eftir frá æskuárunum.

"Hvar erum við staddar Ingveldur?" spurði Ragnhildur.

Ingveldur svaraði rólega: "Við erum staddar í heimi hugans, út í þeim björtu löndum, þar sem allir draumar verða að veruleika og veruleikinn að draumum."

Ragnhildi fanst í draumnum að þetta vera mjög einföld og eðlileg skýring og forvitnaðist ekkert frekar um þetta land, sem hún var stödd í, en hún spurði nú Ingveldi um samferðafólkið, hvaða verur það væru. Ingveldur svaraði: "Samskonar verur og þú, þær leggja leiðir sínar í draumi þangað sem hugur þeirra þráir að komast í vöku."

"Hvaðan koma þessir hlýju straumar og þessir fögru ómar, er fylla loftið líkast því sem maður hlusti á volduga hljómsveit?" spurði Ragnhildur.

"Veiztu það ekki barn? Þetta eru hugsanir Íslendinga, sem alið hafa aldur sinn erlendis, sendar heim, — þögular hlýjar, einlægar. Og þessir hljómar, er fylla loftið eru kvæðin og lofsöngvarnir, sem íslenzk skáld hafa kveðið á göngu sinni út um heim, á ýmsum öldum. Á þá sterku strengi hafa Íslendingar túlkað ástarhug sinn, til ættjarðarinnar, frá fjarlægum löndum. — Og þeir hljómar lifa og halda áfram að kveða í eyrum komandi kynslóða."

"Já, en þetta land er ekki Ísland, Ingveldur — og þó er samskonar svipur yfir umhverfinu."

"Draumar verða að veruleika," svaraði Ingveldur. "Þetta er Ísland, þetta er landið, sem þjóðina dreymir, þetta er landið, sem skáldin kveða um, þetta er landið, sem birtu leggur af út um heim, þetta er landið, sem þeir hafa litið, er varið hafa kröftum sínum og lífsstarfi í þarfir þjóðarinnar." Ing-

veldur benti til austurs og sagði: "Horfðu á fjöllin barna, þau eru bygð úr eldi hugans, af þeim, sem ekki brast vitsmuni, lífskraft og stórhug til að sjá fram úr myrkrinu á þyngstu stundum þjóðarinnar. Líttu á árnar er streyma áfram silfurtærar, þær eiga uppsprettu í Mímisbrunni. Þeir, sem hafa klætt landið því græna skrúði, sem þú sérð, hafa fengið að dreypa á þeim heilögu vötnum. Þetta er Ísland, hetju landið háa, hreina — —"

Ragnhildur starði á Ingveldi meðan hún talaði, og spurði í huga sér, hver er þessi kona er mælir af svo miklu valdi?

Ingveldur horfði á Ragnhildi með brosmildum svip og sagði: "Eg er gamla konan, sem hefi sagt íslenzkum börnum sögur, þulur, æfintýr og kvæði frá upphafi Íslands-bygðar. Eg hefi vakið ímyndunaraflið og kent íslenzkri æsku fyrstu vængjatökin. — Líttu í austur og sjáðu ljómann yfir landinu okkar!"

Ragnhildur horfði þangað, sem Ingveldur benti henni — og vaknaði við það, að morgunsólin skein beint inn á andlitið á henni — — —

Draumurinn hafði fylgt henni í dag, líklega var þetta draumur fyrir daglátum, fyrir sumarhátíðinni, íslenzku sóldýrkununni. Kannske var þetta draumarugl órar gamallar konu, kallaðir fram úr skúmaskotum, gamlar minningar — kanske var til þriðja þýðingin á draumnum.

Ragnhildur leit á úrið sitt, það var kominn tími til að byrja samkomuna og nú heyrði hún umgang og mannamál. Fólkið var farið að þyrpast að.

C. Hjörtur Thórðarson

bóka- og rafmagnsfræðingur í Chicago, sjötugur.

Kveðja frá Fjallkonunni.

Hjartans kveðju Hirti,
hárum, sjötigi ára,
Frón, með fámenni sínu,
fám stendur það nær, sendir.
Vestra varla fóstrar
Vínland slíkan anda.
Greinir göfgum vini
'gott kveld' rafmagns elding.

Guðmundur Friðjósson

Tvö Kvæði

Eftir Huldu

1. DALA KONAN

Til hennar ljósgullnu hára
ei heimstízku saxið nær,
við sólgleði sextán ára
það sindrar, sem morgun bára
eða humall, sem glóir og grær.

Tvítug hún tígulleik hlaðin
sinn tárhreina gullhring ber,
og síðar hún situr staðinn
með sóma — en árahraðinn
burtu hennar æsku ber.

Við ástfórn og þúsund annir
hún unir í sínum dal.
Á lokkana fyrstu fannir
falla — en drættir sannir
votta hvað skyldi og skal.

—Og æskan, sem fer og flýgur
og finnur hve margt er tál
í draumi að hnjám hennar hnígur,
sem harmabót andvarp upp stígur:
þitt bregst aldrei, móðir, mál.

Sem sólin, er sjálfa sig nærir
og sendir um óraveg ljós,
það hjörtunum fróun færir
og færði — að til þú værir,
blessaða, rótfasta rós.

2. BORGFRÚIN OG MÁRINN
(Miðaldavísa)

Márinn líður á léttum vængjum,
leikur við hallarglugg.
Borgfrúin saumar björk og hindir,
hjartað er laust við ugg.

Márinn leikur á lista flugi,
ljómar sól yfir höf.
Borgfrúin saumar í frjálsum friði
sín fannhvítu silkitröf.

Márinn hrópar í hafseltu' og vinda,
— höllin er örskammt frá sæ.
"Hvítmár, þín rödd og flugið fagra
freista mín æ og æ."

Í skaut sér hún fellir fíngerðan
sauminn,
fjarlægðin augum nær
þangað, sem mætist haf og himin,
— hvort hittast þar sálir tvær?

Márinn líður langt út á höfin, —
í leiðsludraum hvíslar frú:
"Hefur þú gleymt mér, riddari
Reginn,
og rósunum okkar nú?

Svo hreinar þær ilmuðu yfir sorgum
að ennþá mitt hjarta slær."
— Hún hverfur heim — tekur upp
svanhvítt silkið
og saumar þar dúfur tvær.

Prófessor Lee M. Hollander og íslenzk fræði

Eftir prófessor Richard Beck

Við ýmsa ameríska háskóla eru hérlendir fræðimenn, sem að einhverju leyti — vitanlega í mismunandi mæli — leggja rækt við íslenzk fræði, með kennslu í þeim eða ritstörfum og fyrirlestrahöldum um þau. Er það hin þarfasta og þakkarverðasta starfsemi; því að oss má eigi gleymast, að á þjóðræknisstarfi voru eru tvær hliðar: — sú, sem snýr að sjálfum oss, varðveizla og ávöxtun lífrænna menningarverðmæta vorra hinna íslenzku vor á meðal; og sú, er veit að útlendingum, fræðsla um íslenzka menning og túlkun hennar í þeirra þágu. En þessi hefir löngum reyndin orðið, að aukin kynni erlendra manna af sögu þjóðar vorrar, tungu hennar og bókmentum, hafa að sama skapi borið ávöxt aukinnar virðingar og aðdáunar fyrir henni og afrekum hennar. Er auðsætt, að því almennari, sem slík afstaða til hennar verður alþjóðlega, því meiri hagur má henni að því verða menningarlega og viðskiftalega.

I.

Af þeim amerískum fræðimönnum, sem ástfóstri hafa tekið við íslenzk fræði á síðari árum, hefir dr. Lee M. Hollander, prófessor í germönskum málum við ríkisháskólann í Texas (University of Texas), verið mikilvirkastur og um margt unnið merkustu verkin á því sviði, þó ekki séu þau gallalaus. Verður afkastasemi hans á þeim vettvangi augljós af upptalningu rita hans síðar í grein þessari; koma þar þó ekki öll kurl til grafar, því að eg hefi gert mér far um, að draga athygli íslenzkra lesenda að hinu helzta og markverðasta, fremur en telja upp allt, sem tína mætti til af ritsmíðum höfundar um þau efni.

Prófessor Hollander er fæddur í Baltimore-borg í Maryland-ríki árið 1880. Hann er maður víðmenntaður. Stundaði hann gagnfræðaskóla og menntaskólanám í Þýzkalandi, en lauk stúdentsprófi við Johns Hopkins háskólann 1901, og doktorsprófi í heimspeki við sama háskóla 1905. Auk þess hefir hann verið við framhaldsnám í germönskum fræðum og norrænum við Munich og Leipzig háskóla í Þýzkalandi, og háskólann í Oslo. Hefir hann því setið við fætur margra hinna ágætustu kennara í þeim fræðum; enda ber víðtækur lærdómur hans því órækt vitni. Hann hefir verið háskólakennari í germönskum fræðum við ríkisháskólana í Michigan og Wisconsin, og nú um mörg undanfarandi ár við ríkisháskólann í Texas. Meðal annars kennir hann þar íslenzku (fornmálið) og íslenzkar fornbókmenntir.

Jafnhliða kennslustörfunum hefir hann einnig unnið mjög mikið að ritstörfum. Hann hefir snúið á ensku ritum norskra og danskra öndvegishölda í bókmenntum: Hen-

rik Ibsens, Björnstjerne Björnsons og Sören Kirkegaards, þó eigi verði þau hér talin. Hefir hann með þýðingum þessum unnið bókmenntum Norðurlanda mikla gagnsemd, fært út landnám þeirra, Eru þá ótalin ritverk dr. Hollander um bókmenntir vorar og forn fræði, en þau eru þýðingar hans af leikriti Indriða Einarssonar: **Sverð og bagall, Sæmundar-Eddu** og öðrum norrænum fornkvæðum; er þar um víðtækt og vandamikið bókmennta- og fræðistarf að ræða, og verðskulda þýðingar þessar því, að íslenzkir lesendur viti nokkur frekari deili á þeim

Auk ofantaldra þýðinga hefir prófessor Hollander ritað fjölda ritgerða og ritdóma um bókmenntir Norðurlanda og norræn efni í merk amerísk tímarit, einkum þau, sem um málfræðileg efni fjalla og bókmenntasöguleg, og í þesskonar rit á Norðurlöndum. Einnig hefir hann, utan kennslustunda, flutt fyrirlestra um bókmenntir Norðurlanda. Hann hefir ennfremur tekið mikinn þátt í störfum Norræna Fræðafélagsins Ameríska (The Society for the Advancement of Scandinavian Study), sem nú á meira en aldarfjórðung að baki.

II.

Að því er íslenzkar bókmenntir snertir, hefir dr. Hollander einkum fengist við rannsókn fornbókmennta vorra, þýðingar og túlkun á þeim. Samt hefir hann eigi (eins og erlendum fræðimönnum, ekki sízt í Norðurálfu, hefir löngum hætt til) gengið fram hjá hinum nýrri bókmenntum þjóðar vorrar. Þannig varð hann fyrstur manna til að þýða íslenzkt leikrit á enska tungu, hinn sögulega sjónleik Indriða Einarssonar frá Sturlungaöldinni: — **Sverð og bagall**; og kom þýðingin **(Sword and Crozier)** út í hinu víðkunna ameríska bókmennta-tímariti **Poet Lore** í Boston árið 1912 (bls. 225—283).

Hefi eg borið hana saman við frumritið, og fæ ekki betur séð, en að hún sé mjög vel af hendi leyst; hún þræðir yfirleitt frumritið nákvæmlega að hugsun og orðfæri, svo að sjálfur málblærnin helzt að eigi litlu leyti; á stöku stað virðist mér þó orðalagið fyrnt fullmikið; enda hallast þýðandinn mjög á þá sveif, og stundum langt um meir en góðu hófi gegnir, eins og síðar mun bennt á í sambandi við þýðingar hans af fornkvæðum vorum. Þung í vöfunum þykir mér einnig þýðingin á kvæði Hafurs (í 5. þætti leiksins) og um sumt hvað allfjarri frumkvæðinu. Þetta eru þó smáaðfinnslur við vel unnið verk, sem þýðandinn hefir bersýnilega lagt mikla alúð við.

Þýðingunni fylgir all-ítarleg og vel samin ritgerð eftir dr. Hollander um Indriða Einarsson og umrætt leikrit hans (bls. 284—289). Lesendum til skilningsauka dregur höfundur, í þessari ritgerð sinni, saman efni leiksins og gagnrýnir hann frá sjónarmiði bókmennta og leikritagerðar. Er mat hans á leiknum í heild sinni mjög sanngjarnt og túlkun hans á honum um margt hin skarpskyggnasta. Réttilega hrósar hann t. d. Indriða fyrir það, hve vel hann hafi lifað sig inn í anda

tímabils þess, sem leikurinn gerist á, og hve ágætlega hann nær málblæ fornsagna vorra. Þá virðist dr. Hollander, að höfundi hafi tekist vel margar persónulýsingar sínar; þykir honum Brandur eftirtektarverðastur, og segir, að honum svipi um sitthvað til Hamlets, einkum um skort á viljafestu; er það ekki sagt út í bláinn, því að Þórólfur lýsir Brandi með þessum orðum: "Brand vantar bæði fyrirhyggjuna **fyrir** bardagann, og það ofurkapp í bardaganum, sem sigurinn vinnur." — Hinsvegar þykir dr. Hollander nokkuð bresta á það, að biskupinum sé nægilega glögglega lýst. Einnig telur gagnrýnandinn byggingu leiksins áfátt að ýmsu leyti, og verður því eigi með rökum neitað. Langbeztur þykir honum annar þáttur, enda er þar óneitanlega föstum tökum náð á efninu og prýðisvel með það farið. Frá sjónarmiði dramatískrar tækni (dramatic technique) álítur dr. Hollander hin óvæntu áhrif biskups á Kobein í leikslok höfuðgalla leikritsins, en viðurkennir eigi að síður, að það sé í fullu samræmi við tíðarandann. Þá er menn þeirrar aldar horfðust í augu við dauðann, var eigi annarsstaðar skjóls að leita en undir vængjum kirkjunnar; aðeins þar var frelsunar að vænta frá glötun í öðru lífi. Þegar gerðir eru upp allir reikningarnir, reynist róðinn því, eins og dr. Hollander bendir á, sterkari en sverðið, kirkjan heldur en veraldarvaldið, þó að sá sigur standi æði veikum fótum.

Litlu eftir að þýðing hans á **Sverð og bagall** kom út, ritaði dr. Hollander gagnorða yfirlitsgrein um leikritagerð á íslandi ("The Drama in Iceland").* Er þar fljótt yfir sögu farið, en vinsamleg og greinargóð er frágsögnin, það sem hún nær. Dvelur höfundur eðlilega einkum við leikrit þeirra séra Matthíasar Jochumssonar, Indriða Einarssonar og Jóhanns Sigurjónssonar, og ritar um þá af góðum skilningi. Þykir honum, að vonum, Jóhann, í **Fjalla-Eyvindi,** frumlegastur og tilþrifamestur þeirra þremenninganna, sem hér um ræður. Hefir grein þessi, þó stiklað sé aðeins á stærstu steinum, vafalaust fært ýmsum lesendum heim sanninn um það, að til væru lestrarverðar nýíslenzkar bókmentir.

Þá er svo að sjá sem dr. Hollander hafi fengist við, eða að minsta kosti haft í huga, að snúa fleiri íslenzkum leikritum á ensku heldur en **Sverði og bagal;** því að í ársriti **Society for the Advancement of Scandinavian Study** (1914, bls. 294) er þess getið, að hann sé að undirbúa safn slíkra þýðinga. En ekki hefir það, enn sem komið er, verið prentað, hvað sem veldur. Áhugi þýðanda á þeirri grein bókmennt vorra er engu að síður auðsær af því, sem þegar hefir á prent komið eftir hann um það efni.

Loks má geta þess, að dr. Hollander hefir snúið á ensku hinu alkunna kvæði Stephans G. Stephanssonar: "Þótt þú langförull legðir" **(The American-Scandinavian Review, —** March-April, 1915); en þar bregst þýðanda bogalistin; hugsuninni er að vísu allvel haldið, en þýðingin annars stirðkveðin; enda ber því

* **Publications of the Society for the Advancement of Scandinavian Study,** 1912. pp. 99—106.

ekki að neita, að snildarkvæði þetta er svo rammíslenzkt, að hreinustu galdramennsku í ljóðagerð þarf til þess, að snúa því á ensku, svo að ekki týnist meira eða minna af snild þess í flutningnum.

III.

Dr. Hollander hefir þá, eins og að framan var gefið í skyn, einkum og helzt unnið að rannsókn íslenzkra fornbókmennta og að þýðingu fornkvæða vorra á enska tungu. Hann hefir birt í amerískum tímaritum margar fræðimannlegar og lærdómsríkar ritgerðir um fornrit vor, meðal annara um Helgakviðurnar, athugasemdir við ýms Eddu-kvæði, og grein um aldur goðakvæðanna, að taldar séu fáar einar, þeirra, er mér virðast hvað eftirtektarverðastar. Sérstaklega athylisverð er ritgerð hans "The Battle on the Vin-Heath and the Battle of the Huns",* er fjallar um orustuna á Vínheiði, sem er merkisviðburður í **Egils sögu Skallagrímssonar**, einkum er til þess kemur að ákveða tímatal hennar.** Ætlar dr. Hollander, að hér sé átt við orustuna frægu við Brunanburg (937); en jafnframt bendir hann á það, hversu merkilega lík lýsing **Egils sögu** á orustunni á Vínheiði sé lýsingu **Hervararsögu** á orustunni miklu við Húna á Dúnheiði. Er hér um mjög eftirtektarvert atriði að ræða.

Einnig hefir prófessor Hollander ritað í amerísk tímarit fjölda ritdóma, og oft næsta ítarlega, um bækur, sem fjalla um íslenzkar fornbókmenntir, eða um útgáfur og þýðingar þeirra, og um önnur rit, er Ísland snerta. Þannig birti hann í **Modern Language Notes** (1913) góðan ritdóm um orðabók G. T. Zoega yfir fornmálið íslenzka (**A Concise Dictionary of Old Icelandic**) og í sama riti (1915) ágætan og fróðlegan ritdóm um hina stórmerku ritaskrá Halldórs prófessors Hermannssonar yfir Fiske-safn íslenzkra bóka — (**Catalogue of the Icelandic Collection bequeathed by Willard Fiske**); einnig hefir dr. Hollander dregið athygli fræðimanna og annara fróðleikshneigðra lesenda að ýmsum ritum **Islandica**-safns Halldórs prófessors með maklega vinsamlegum og athyglisverðum ritdómum.* — Vel ritaði dr. Hollander ennfremur um hina ágætu **Laxdælu-þýðingu** Thorsteins Veblen (1925) og um bók prófessors Halvdans Koht um íslenzkar fornsögur (**The Old Norse Sagas**, 1931);** kemur þar ljóst fram hvortveggja: glöggur skilningur gagnrýnandans á fornsögum vorum og aðdáun hans á þeim. Vitanlega er það samt svo um ritgerðir dr. Hollanders um fræði vor hin fornu og ritdóma hans um bækur er um þau fjalla, að skoðanamunur er óhjákvæmilegur um einstöku atriði. Á það auðvitað einnig við aðra fræðimenn, sem um þau efni rita; því að hér sannast, eigi síður en á öðrum sviðum, hið fornkveðna: "sínum augum lítur hver á silfrið".

* **The Journal of English and Germanic Philology**, January, 1933, pp. 33-43.

** Sjá **Egils saga Skallagrímssonar**. Sigurður Nordal gaf út. Reykjavík 1933, bls. XXXVIII—XLVIII.

* Smbr. grein mína "Aldarfjórðungsafmæli ritsafnsins **"Islandica"**, Heimskringla, 14. október, 1936.

** **Scandinavian Studies and Notes**, 1924—25, pp. 258—28, og 1932 (August), pp. 60—62.

Er þá komið að höfuðstarfi dr. Hollander í þágu íslenzkra fræða: umfangsmiklum þýðingum hans af fornkvæðum vorum á ensku. Verður þar fyrst fyrir, í tímaröð, þýðing hans á **Sæmundar-Eddu** (1928), er ríkisháskólinn í Texas gaf út.* — Hafði þýðandi þó lokið við hana allmörgum árum áður. En það er næsta eftirtektarvert, og talandi vottur um áhuga amerískra fræðimanna á forbókmenntum vorum, að réttum fimm árum áður en þýðing prófessor Hollander af **Sæmundar-Eddu** kom út, hafði á prent komið þýðing dr. H. A. Bellows af henni: **The Poetic Edda** (New York, 1923); er þar að mörgu leyti um prýðisgott verk að ræða, þýðingin víða orðhög og í heild sinni næsta lipur; hinsvegar má með réttu sitthvað að henni finna frá fræðimannlegu sjónarmiði.

Skoðað frá þeim sjónarhól, mun þýðingu dr. Hollander færra fundið til foráttu. Hann er auðsjáanlega þaulkunnugur hinum nýjustu Eddukvæða-rannsóknum, þó hann láti eigi berast fyrir hverjum kenningaþyt í þeim fræðum; enda væri það að æra óstöðugan, því að þar kennir svo margra grasa og misjafnlega kjarngóðra. Viturlega hefir þýðandi valið þann kostinn, að leggja eina af helztu og vönduðustu útgáfum **Sæmundar-Eddu** til grundvallar þýðingu sinni: útgáfu Hugo Gering. Ekki hefir þýðandinn þó, góðu heilli, rígbundið sig við skýringar Gerings eins, heldur á ýmsum stöðum fylgt tilgátum og túlkunum annara Eddu-fræðinga, þar sem honum þótti athuganir þeirra skarplegri og sannfróðari.

Dr. Hollander hefir gert sér þá reglu, að nota í þýðingu sinni orð af germönskum uppruna, hvar sem þeim verður við komið; fetar hann hér í fótspor ýmsra enskra þýðenda af fornitum vorum, einkum þeirra Eiríks Magnússonar og William Morris. Þessi þýðingaraðferð hefir óneitanlega nokkuð til síns ágætis, sé ekki of langt gengið í þá átt, að fyrna mál þýðingarinnar; en á því skerinu flöskuðu þeir Eiríkur og Morris, og því eru hinar merku þýðingar þeirra lítt við hæfi enskumælandi almennings, án þess að lítið sé gert úr þeim að öðru leyti.

Prófessor Hollander hefir eigi heldur siglt hjá því skerinu; hann fyrnir oft málið úr hófi fram, notar bæði sjaldgæf orð og önnur, sem löngu eru úrelt; gerir það þýðinguna vitanlega drjúgum óaðgengilegri öllum almenningi, enda mun hún sérstaklega ætluð námsfólki og lærdómsmönnum.

Þá hefir dr. Hollander einnig bundið sér erfiðan bagga með því, að þræða sem nákvæmast stuðla- og höfuðstafa-setningu íslenzks skáldskapar; fer oft vel á því, en þunglamaleg verður þýðingin þó æði víða fyrir þá fastheldni við bragreglur frumkvæðanna; og mundi hún ekki hafa tapað á því, þó þýðandi hefði slakað þar ögn til á klónni.

Annars er margt vel um Eddu-þýðingu dr. Hollander. Hann heldur yfirleitt mjög trúlega hugsun frumkvæðanna, þó að margt sé þar auðvitað, sem fræðimenn greinir á um, hvernig skilja beri. Og þó

* **The Poetic Edda.** Translated with an Introduction and Explanatory Notes. By Lee M. Hollander, Austin, Texas, 1928.

þýðingu hans skorti alloft lipurð og mýkt í máli, hefir þýðanda, að hreint ekki litlu leyti, tekist að ná stílþrótti og blæ hinna fornu kvæða. Benda mætti á margar vísur, t. d. í "Hávamálum", þar sem saman fara nákvæmni og liðleiki í máli.

Dr. Hollander hefir einnig ritað fróðlegan inngang að þýðingunni og stuttan formála að hverju kvæði fyrir sig; er mikið á öllum þeim inngangsköflum að græða; enda eru þeir bráðnauðsynlegir hinum erlendu lesendum til leiðbeiningar, nema hinum fáu, sem sökt hafa sér niður í fræði þessi. Sama máli gegnir um hinar gagnorðu neðanmálsskýringar þýðanda.

Þegar á alt er litið, er Eddu-þýðing dr. Hollanders því sæmandi hinu ódauðlega frumriti og sjálfum honum vegsauki. En á hitt þarf vart að benda, hversu vandasamt og stórfelt fræðiafrek hann færðist í fang með slíkri þýðingu.

Ekki hefir prófessor Hollander þó látið hér við lenda. Fyrir stuttu síðan kom út eftir hann heilt þýðingasafn af norrænum kvæðum: **Old Norse Poems** (New York, Columbia University Press, 1936). Hefir það inni að halda höfuð fornkvæðin norrænu, að Eddukvæðum og skáldaverkum frátöldum. Hefir þýðandi þó tekið með í safn þetta þrjú kvæði, sem almennt teljast til skáldakvæða: "Haraldskvæði" (Hrafnsmál) Þorbjörns hornklofa, "Eiríksmál" eftir ókunnan höfund, og "Hákonarmál" Eyvinds Finnssonar skáldaspillis. — En því mun þýðandi hafa tekið þessi kvæði í safn sitt, að þau eru orkt undir Eddukvæðaháttum, þó þau séu hrein skáldakvæði að efni til: konungalof.

Annars kennir eigi lítillar fjölbreytni í þessu þýðingasafni dr. Hollander, því að, auk fyrtaldra kvæða, eru þar, meðal annars, eftirfarandi kvæði og kviður: "Bjarkamál in fornu" og ýms önnur kvæði úr **Fornaldarsögum Norðurlanda,** "Darraðarljóð", "Buslubæn", "Tryggðamál" úr **Grágás** (Konungsbók), "Heiðreksgátur" (Gátur Gestumblinda) og "Sólarljóð". Um "Bjarkamál in fornu' skyldi það tekið fram, að af þeim hafa varðveizt slitur ein; en danski fræðimaðurinn Axel Olrik hefir endurkveðið kvæðið á grundvelli hinna fornu sagna, og eftir þeirri endursamningu hefir dr. Hollander gert þýðingu sína.

Um þetta þýðingasafn dr. Hollanders er svipað að segja sem um Eddu-þýðingu hans, enda fylgir hann sýnliega sömu meginreglum. Þýðingarnar eru jafnaðarlega nákvæmar mjög að efni, og ágæt fræðimennska þýðanda lýsir sér hér á hverju blaði. Málið er þó, sem fyrri daginn, ósjaldan fyrnt um skör fram, og hin virðingarverða viðleitni þýðandans í þá átt, að fylgja öllum bragreglum hins forna skáldskapar gerir þýðingarnar víða stirðar og hjáróma í eyrum nútíðarmanna. — Sumstaðar hefir honum þó prýðilega til tekist, bæði um meðferð efnis og máls. Og sýnist mér sem þýðingasafn þetta sé í heild sinni auðlesnara en Eddu-Þýðing prófessorsins.

Góður og gagnorður formáli fylgir safninu úr hlaði; auk þess eru allítarlegar inngangsgreinar að hverju kvæðanna um sig og neðanmálsskýringar við þau. Er safnið því

að öllu samanlögðu hið merkasta rit, og mun víðlesið af fræðimönnum og öðrum þeim, sem áhuga hafa á norrænum bókmentum og fornenskum, því að sum kvæðin í safni þessu fjalla um efni, sem sameiginleg eru þeim bókmenntum báðum.

Síðan umrætt þýðingasafn kom út, hefir dr. Hollander sent frá sér enska þýðingu á einhverju allra merkasta og stórbrotnasta kvæði í íslenzkum bókmentum að fornu og nýju: "Sonatorreki" Egils Skallagrímssonar, ásamt glöggskyggnri inngangsritgerð um skáldið og kvæðið (**Scandinavian Studies and Notes,** February, 1936). Þýðingin er hin fræðimannlegasta sem aðrar þýðingar dr. Hollander, þræðir hugsun og ljóðform frumkvæðisins; en jafnframt er hún samt æði stirðkveðin og fornyrt. Ekki er þó nema sanngjarnt, þegar sá dómur er upp kveðinn, að hafa það hugfast, hversu magni þrungið og hugsun hlaðið kvæði þetta er á frummálinu. Slík kvæði verða seint flutt á aðra tungu, svo að eigi verði sumt gull þeirra grjót, eða að minnsta kosti eir í meðferðinni.

* * *

Þau eru því sannarlega hvorki lítil að vöxtum ná ómerkileg störfin, sem prófessor Hollander hefir unnið í þágu fræða vorra. Má því ekki minna vera, en þeim sé nokkur gaumur gefinn af oss, sem þar eigum stærstan hlut að máli. Vafalaust hafa þau ekki verið unnin í launaskyni. Auk þess er svo fyrir að þakka, að öll menningariðja hefir sín eigin laun í sér fólgin: — svölun athafnaþrár eða skapandi hneigðar hlutaðeiganda. Þrátt fyrir það, daprast andans mönnum síður flugið, ef þeir finna mæta sér samúð og skilning á því, sem þeir hafa viljað bezt gera og nytsamlegast; enda hefir vanþakklætið aldrei verið talið til dyggða.

BROT ÚR ENSKUM SÁLMI

("Abide with me")

Jónas Þorbergsson þýddi

Ver hjá mér Drottinn, þegar dagur dvín,
er dimman ógnar, hrópa eg til þín.
Og þegar jarðnesk hjálp og huggun þver
þú hjálpin allra, — vertu þá hjá mér.

Svo þegar loksins leggst eg hvíldar til
og líf og starf og frændur við eg skil,
og jarðarljós ei lengur augað sér
þú líknin allra, — vertu þá hjá mér.

John H. Frost

(Móðurbróðir minn)

Eftir Huldu

Hann dvaldi í ljóðalandi,
hann lifði í björtum dölum
hjá tryggum trúarenglum
og treysti ei heimsins sölum.
En jarðar blóma og blessun
hann bar þó vel í minni
og skylduverkin vann hann
með vorsins létta sinni.

Var glaður geisli í ranni
og góður hverju barni.
Og gott var þeim, sem gisti
hjá gæfumannsins arni;
þar inni börnin undu
og ástrík móðir hlúði
með greind að góðum háttum
—því göfga hlaut hann brúði.

Víst lagði lífið byrðar
og léttar sízt að bera
á herðar hans, í æsku,
—sitt heiti hann dró af frera—
Og glóðir harma greyptu
rautt gull í taflborð æfi;
þar veittu örlög aflraun
við íturmennis hæfi.

Þeir einir eldraun sigra
sem eiga þrek í hjarta
og trú á allt hið innra,
þeir aldrei hika og kvarta;
en klífa hamra heilir
og heitum þakka raunum
það afl, sem erfið ganga
fær ungum veitt að launum.

Svo frár og frjáls í anda
af fjöllum komst þú niður
til þroskans daggar dala
þar djúpur ríkir friður.
Með fjallsins arf í armi
og útsýnisins bjarma
þú gekkst í gæfulundinn
að göfgra manna starfa.

—Á hlýju kvöldi er himneskt
að horfa lengst til baka
og hvíld við ljós þess liðna
hjá ljúfri minning taka.
Að þakka grát, sem gleði
var góðra manna háttur,
að hlýða kvöldsins kalli
þá kvað við hinnsti sláttur.

Þú kvaðst í kvöldsins næði
og kveiðst ei næturskugga,
því unnin störf, með alúð,
hinn æfilúna hugga.
Og engla og dísa álfur
þér opnar sífellt stóðu.
En ástrík börnin blómum
að beði þínum hlóðu.

Í blíðum blundi kvaddi
þinn bjarti andi jörðu,
ei bergja þurfti hann bikar
af banastríði hörðu.
Svo léttur, frjáls og ljúfur
þú lifðir æfi daga,
og eins var bjart um burtför
og blessuð öll þín saga.

Far vel í ljóssins veldi!
þín vinir skulu minnast
sem drengs er dugði í þrautum
og dýrmætt var að kynnast.
sem, eins og ungur, hvarf þeim
með afl til nýrra dáða,
og klæddist nýjum kyrtli,
en kastaði hinum snjáða.

Í vænni Vesturálfu
eg veit þér hvílu reidda
af hlýjum ástar höndum
og hvítum rósum breidda.
—Eitt blóm frá bernskulandi
eg bið þér angan færa
og yl frá ættarsetri
og elfar söngva kæra.

Æsku endurminningar

Eftir Jón Jónsson

Árið 1856 var eg 10 ára gamall, og þá farinn að taka eftir mörgu sem eg sá og heyrði, svo mér datt í hug að skrifa um lifnaðarháttu fólks og vinnuaðferð og matarhæfi frá þeim tíma, sem þá tíðkaðist í Borgarfirði Stóra þar sem eg var fæddur og uppalinn. Eg byrja þá að segja frá matnum því hann er fyrsta skilyrðið fyrir því að geta lifað og þroskast.

Á þessum tíma fóru margir bændur úr Borgarfirði, vestur fyrir Snæfellsjökul á hverju vori til harðfiskkaupa. Harðfiskur þessi var hertur þorskur. Þá var ekki farið að salta hann þar, heldur var hann hertur og seldur út um landið fyrir ýmsar landsvörur og peninga. Hitt af þorskaflanum seldu þeir til kaupmanna í Ólafsvík og Stykkishólmi en þeir seldu hann til útlanda, en í suðurlands veiðistöðum var farið að salta allan þorsk því kaupmenn þar sögðust eiga hægara með að selja hann til útlanda, saltaðan og þurkaðan heldur en hertann. En þeir hertu þar ýsu og annað fisk-drasl og seldu það út um sveitirnar og einnig hertu þeir þorsk-hausana. Þeir voru klofnir og kjammarnir festir saman á grönunum og svo seldir út um landið. Margir fátækir keyptu þá því þeir voru svo billegir á tíu fiska hundraðið. Þá var allt miðað við fiska og álnatals reikning.

Faðir minn var einn af þeim sem fóru til fiskikaupa vestur fyrir Jökul á hverju vori í nokkur ár, þar til að þeir fóru að salta fiskinn þar líka. Þá lögðust þessar fiskikaupferðir vestur fyrir Jökul niður. Eg man hvað við krakkarnir hlökkuðum til þegar faðir okkar kæmi til baka með þenna góða freðfisk því ef hann fraus var hann svo mjúkur og góður. En það var ekki einungis fiskurinn sem við hlökkuðum til að fá, við áttum líka von á að fá góðan bita af kæfu og brauði, af nestinu hans, því hann var vel nestaður í þessar ferðir og gaf okkur ætíð góðan bita þegar hann kom heim. Menn fóru vanalega í þessar jökulferðir snemma á vorin þegar jörð var orðin auð, til að hafa klakan í jörðunni, til að geta farið sem beinast yfir flóa og mýrar, því aðalvegurinn var bæði krókóttur og ekki góður.

Sveita vörurnar sem menn höfðu til þessara fiski-kaupa, voru smjör, tólg, sauðskinn í skinnklæði, og skóleður, og svo af ullarvinnu vaðmál bæði rekkjuvoða vaðmál, og líka litað vaðmál í pils á kvenfólk og svuntu dúka, og í buxur á karlmenn, svo borguðu menn í peningum fyrir það sem vörurnar hrukku ekki til. Þessar sveitavörur vantaði sjóarfólkið, og vildi jafnvel heldur en peninga. Þá var í Borgarfirði og víðar lagt mikið kapp á ullarvinnu á veturnar hjá öllum sem vildu komast áfram. Á vetrar-vökunum voru allir unglingar vandir við að gera eitthvað, þó það væri ekki annað en að tæja ull eða tvinna band, því þá keypti fólk ekki úr kaupstað nema

það sem það mátti til, svo sem: korn, bankabygg og baunir, rúgmél fékkst þó í kaupstaðnum í hálftunnum og kvartélum en það var svo mikið dýrara en rúgurinn ómalaður, að fólk keypti lítið af því, en flestir bændur sem gátu, keyptu þó eina hálftunnu, til að hafa í rúgbrauð yfir sláttinn. Hálfgrjón fengust líka en þau þóttu dýr og létt í magann svo það var lítið keypt af þeim. Þá keyptu menn léreft og tvinna og margt annað sem ekki var hægt að veita sér heima. Líka var keypt kaffi og sykur, sem þá var orðið alment að hafa upp til sveita og komið í gott gengi hjá fólki. Þá var ekki gleymt tóbakinu og brennivíninu. Margir bændur keyptu þó nokkuð af því, það var þá heldur billegt, 16 skildinga potturinn. Þeir keyptu það ekki beint til að drekka það sjálfir heldur til að geta gefið í staupi ef einhver kom, til að fríast við að hita kaffi, því gestrisnin og vanin var svo ríkur hjá flestum að það þótti sjálfsagt að gera öllum sem komu eitthvað gott.

Matargerð upp til sveita var nokkuð lík hjá flestum sem gátu, að hausts og vetrarlagi. Á meðan stuttur var dagur, fór eldakonan ofan fyrir dag til að hita morgunkaffið. Þar sem ekki voru klukkur, sem ekki voru þá til nema á presta- og sýslumannssetrum, og hjá stöku ríkis bændum þessar gömlu draglóða klukkur, þá varð eldakonan að fara eftir sinni eigin áætlun með tímann og þær fóru oftast nokkuð nærri. Á meðan hún var að hita kaffið fóru þeir að klæða sig sem út áttu að fara til að gefa skepnum sem inni voru. Þessar eldakonur voru oft fljótar að hita ketilinn því þær voru klókar við að fela eldinn og höfðu strax góða glóð og nóg eldfimt við hendina. Þegar hún var búin að hita vatnið og mala kaffið, fór hún með kaffið og kaffikönnuna upp til húsmóðurinnar, því þær mældu kaffið í könnuna eftir fólks fjölda. Svo fór eldakonan upp með kaffikönnuna og rjómann til húsmóðurinnar því hún skenkti kaffið hvort sem hún var komin á fætur eða ekki. Bollapörin og sykrið hafði húsmóðirin vanalega í skáp eða á hillu í baðstofu gaflinum hjá sér. Þegar að kaffið kom var húsbóndinn kominn á fætur því hann var vanalega einn af þeim sem út fóru. Þegar búið var að gefa öllum skepnum, sem inni voru, þá fóru þeir inn til morgunmatar, sem úti voru. — Morgunmatur var nokkuð líkur hjá öllum þeim sem einhver efni höfðu, eftir því sem eg heyrði fólk vera að segja frá: lítið fiskspil, fjórði partur úr flatköku og smjör við því, og svo lapþunnt mjólkurbland, mjölmjólk sem kölluð var. Þetta var hjá öllum þeim sem mjólk höfðu. — Fullir askar voru skamtaðir af þessu svo maginn þandist út á fólki, enda var hann býsna viðtöku góður hjá mörgum. En hjá þeim sem ekki höfðu mjólk voru skamtaðir hálfir askar af vatnsgraut með skyrspæni út í og mjólk út á. Karlmanns askar tóku fjórar merkur, kvenmannsaskar þrjár merkur, en krakka askar tóku minna. Morgunmatur var vanalega étin í hálfbirtu í skammdeginu. Eftir morgunmat fóru þeir út sem úti störfum höfðu að sinna, en kvenfólk settist við inni störf eða ullarvinnu. Þegar góð var tíð og þýð jörð

létu stöku bændur vinnumenn sína, ef þeir voru ekki við sjó, skera með torfljá ofan af nokkrum þúfnakollum í karga þýfi, til að fá svolítinn flatan blett til að geta þurkað töðuna á. Miðdagskaffi fékk fólk um hádegisbilið, en miðdagsmat fékk það ekki, á meðan stuttur var dagur, fyrr en búið var að kveikja á kveldin.

Miðdagsmatur var nokkuð góður hjá öllum sem einhver efni höfðu. Það var regla hjá mörgum að hafa kjötsúpu tvo daga í viku, á sunnudögum og miðvikudögum. Karlmaðurinn fékk tvo spaðbita, sem kallað var, það voru smá stykki sem kjötið var brytjað niður í, áður en það var saltað á haustin og var kallað spað. Svo fékk karlmaðurinn líka væna blóðmörs sneið. Súpan var þykk og góð. Kvenmaðurin fékk einn vænan spaðbita og minni blóðmörs sneið. Svo fór allt minkandi eftir því sem magarnir voru smærri sem áttu að fá það. Húsmóðirin skamtaði ætíð matinn, eða þá ráðskona sem stjórnaði búinu innanhúss, ef húsmóðir var engin. Það var víða sá siður að elda súpuna svo mikla að hún dygði í kveldskattinn líka; var hún þá oftast skömtuð köld á kveldin til þess ekki þyrfti að kveikja upp eld. Allir höfðu sinn eigin spón og vasahníf til að borða matin með. Hver sat á sínu rúmi með askin á milli hnjánna og ef tveir sváfu í sama rúmi sem oftast var, sátu báðir á rúminu. Aðra tvo daga vikunnar var harðfiskur og lítil flatkaka á stærð við lítinn disk fyrir karlmanninn og svo feitmeti með. Kvenfólk fékk minna af fiski og hálfa köku, og unglingar minna eftir aldri. Tvo daga vikunnar voru baunir með tólg í, og þá einn daginn einhver sort af saltfiski og þá kartöflur með, hjá þeim sem höfðu garða. Drykkjarblanda var höfð í baðstofunni á kveldin, til að drekka ef fólk þyrsti eftir þenna þurra mat. Mjólk eða mjölmjólk var skömtuð í kveldskattinn, nema súpudagana, hjá þeim sem mjólk höfðu eða þá grautargutl. Kveldskattur var étinn eftir vöku, rétt áður en fólk fór að hátta.

Eg verð að taka það fram að þessi matarlýsing var hjá reglu fólki sem höfðu nokkur efni. Eg hefi þó mest farið eftir heimilis sið foreldra minna, því það þekti eg bezt. En eg heyrði fólk segja að þetta væri algengur siður hjá öllum sem gætu. Þeir fátækustu urðu að sníða sinn stakk eftir vexti.

Alltaf var mikið haldið upp á hátíðirnar þó mest upp á jólin. Þau voru kölluð hátíð hátíðanna. Aðfangadagskveld, eða nóttina helgu, sem kallað var mátti engin gera neitt og ekki spila, því það var álitið vanhelgun á hátíðinni. Það var álitið að hátíðin byrjaði á dagsetri. Þá áttu allir að vera búnir með sitt dagsverk, og þá gaf húsmóðirin öllum jólakertið. Þá var vanalega góð kjötsúpa í miðdagsmat. Þegar fólk var búið að pússa sig upp og éta matin, var vanalega farið að lesa lesturinn sem átti við þetta kveld, í Vídalíns postillu. Eftir lesturinn fór hver á sitt rúm. Sumir kveiktu á kertum sínum og fóru að lesa í einhverjum guðsorða bókum, aðrir lögðu sig upp í rúm sín og eyddu svona kveldinu.

Á jóladags morgun var allt komið á flugferð, löngu fyrir dag, því nú var verið að hugsa um að sem flestir

kæmust til kirkju ef gott var veður og gangfæri, því margir áttu æði langan veg að fara. Og nú átti að lofa öllum unglingum, sem færir voru til, að ganga til kirkju, því þetta var barnanna hátíð, svo þeir fengi að sjá alla jóladýrðina í kirkjunni og heyra hvað presturinn talaði um barnið, sem fæddist þá um nóttina, og hvert erindi hans var í heiminn. Unglingum var skipað, af foreldrum þeirra, að taka vel eftir þessum gleðiboðskap sem presturin flytti.

Eg var, eins og aðrir unglingar, hrifin mest af ljósa dýrðinni í kirkjunni og þótti sjálfsagt að trúa öllu því sem eldra fólkið trúði. Þegar heim var komið frá kirkjunni var húsmóðirin búin að skamta jólamatinn ef hún fór ekki til kirkju. Ef hún ætlaði sér til kirkju hafði hún jólamatin skamtaðann fram í búri, svo það þyrfti ekki annað, en bera hann til fólksins, þegar komið var frá kirkjunni. Jóla maturinn var: mikið af hangikjöti og heilar kökur, allt miðað við hvað hver átti að fá. — Krakkar og unglingar fengu litla heila köku. Þegar búið var að éta, var tekið til spilanna og farið að spila, þá oft einhver aðkomandi við spilamenskuna. Seint á vökunni var gefið kaffi með pönnukökum, það var líka gefið á aðfangadagskveld.

Eins og eg áður sagði, var mikið haldið upp á allar hátíðir og ekki sízt upp á sumardaginn fyrsta, þegar blessað sumarið var að koma, sem öll lífsbjörg var undir komin að yrði farsælt fyrir bóndann upp til sveita. Þó hann væri ekki löglegur helgidagur, þá var fólk fyrir löngu búið að gera hann að uppáhalds degi og gaf á honum sumargjafir og góðan mat, því hann og sumarið tilheyrði líkamslífinu. Ef fólki leið vel í líkamslífi fanst því það geta betur stundað andlegu hlýðnina. — Vorið var mikill annríkis tími, smalinn og unglingar líka á hlaupum um sauðburðinn til að passa að lömbin dræpust ekki, eða vargur dræpi þau ekki í fæðingunni.

Kvenfólk og fleiri, ef til voru, voru sett til að berja skítinn á vellinum, og svo að hreinsa engjar ef flóð hafði borið hroða á þær, því engjar voru víða í Borgarfirði meðfram ám. En svo þegar kom fram á vorið, þá var farið að stýja lömbunum frá ánum og mjólka nokkuð úr þeim til að fá sauðamjólk, því hún þótti svo kosta góð. Þá var farið bráð snemma til stekkjarins á morgnana, til að hleypa út lömbunum.

Eftir að eg var kominn á þenna unglingsaldur fór eg til stekkjarins með vinnukonu hjá foreldrum mínum, með því líka að eg var þá orðin aðal smalinn, á sumrin. Stekkurinn var svoleiðis gerður að það var gerð rétt nógu stór til að taka allt féð, og meðfram öðrum hliðar veggnum var lamba króin með þaki yfir, svo ekki rigndi á lömbin. Á hliðar veggnum var gat til að smokka lömbunum inn um, en á framstafni króarinnar dyr til að hleypa lömbunum út um. Þarna gátu lömbin og ærnar kallast á og það var líka ekki sparað fyrst í stað eftir að farið var að stýja. Svo rak hvert vorverkið annað, til að geta verið tilbúinn með allt þegar sláttur byrjaði. Fyrst voru fráfærurnar og svo að reka geldfé og

lömb til fjalls og passa ærnar heima, sem voru oft með miklum óróa fyrst í stað. Svo var kaupstaðarferðin til Reykjavíkur sem tók nokkuð langan tíma. En svo leið ekki langt um, að kaupmenn í Reykjavík fóru að senda spekulanta inn á Brákarpoll um kauptíðina, Borgfirðingum til hægðarauka.

Allir búséðir bændur voru fyrir löngu búnir að hafa í standi öll heyskapar áhöld fyrir slátt. Þá voru allir ljáir smíðaðir af járnsmiðum og bitu margir vel ef náðist á þeim rétt herzla þegar þeir voru dengdir. Faðir minn var allgóður járnsmiður, og smíðaði alla ljái fyrir sig og líka fyrir aðra. Hann var líka vel laghentur á tré og smíðaði öll amboð og hafði allt í standi fyrir sláttinn. Eitt var það sem margir gerðu í Borgarfirði, að láta fara á grasafjall því fjallagrösin þóttu góður búbætir.

Þegar gott veður var á vorin sem oft var í kringum vorsólstöður, þótti mér gaman að lifa, þrátt fyrir öll mín hlaup og snúninga, þegar eg horfði á fegurð náttúrunnar bæði á himni og jörðu. Þó við barna í Borgarfirði sæjum ekki sólina alla nóttina, eins og á sumum stöðum á Norðurlandi, sáum við þó geislana frá henni leggja upp á himininn og gullroðin skýin í allavega myndum, og jörðina græna af grasinu og glóandi af jurta blómum með margbreytilegum lit, sem alstaðar spratt jafnvel upp úr litlu móabarði á grjótmel. Eg hafði nóg vit til að skilja að þetta gerði náttúran sjálf án hjálpar. Þá gleymdi eg öllu því ógeðfelda og hugur minn fyltist af fögnuði yfir lífinu. Eg bygði mér þá loftkastala að gera mig að góðum og miklum manni, en þeir hrundu niður hjá mér eins og mörgum öðrum unglingum.

Á öllum bæjum voru dagsmörk til að fara eftir, þegar sól sá, til að vita hvað tímanum liði. Kl. 6 að morgni var miðurmorgun, kl. 9 fyrir hádegi dagmál, kl. 12 hádegi, kl. 2 eftir hádegi miðmunda, kl. 3 nón, kl. 6 miðaftan, kl. 9 að kveldi náttmál. Eftir þessum dagsmörkum var farið til að vita hvað tímanum leið ef sól sá, annars varð að ætlast á hvað tímanum leið.

Þegar byrjaði sláttur fór sláttufólkið snemma út, á að geta kl. 5 eða, eftir því sem húsbóndinn var árvakur og áhugasamur, því hann réði vanalega fótaferðinni. Litlu eftir miðjan morgun var sláttufólkið kallað í morgun kaffið. Það var vanalega drukkið í búrinu. Nokkru seinna var það kallað heim í litlaskattin, sem var skyr eða skyrhræringur með góðri mjólk út á. Mitt á milli hádegis og dagmáls var kallað á fólkið heim til morgunmatar. Svo lagði fólkið sig og var vakið með miðdagskaffinu um hádegisbilið. — Eftir nónið var kallað í miðdagsmatin. Svo var kveldskatturin þegar fólkið kom heim til að hátta, í kringum klukkan hálf ellefu. Þetta var siður um túnasláttinn. Svo kom breyting á, þegar komið var á engjar. Þá var étin litliskatturin og drukkið morgunkaffið áður en fólk fór á engjarnar, maturinn borinn, eða reiddur á engjarnar, eftir því hvað það var langt í burtu.

Mikið kapp var lagt á heyskapinn hjá öllum sem vildu komast áfram, því hey voru víðast sein tekin, þýfð

tún og víða líka hálf þýfðar engjar. Heyin voru aðal undirstöðuatriði hjá sveita bóndanum til að komast áfram með búskapinn. Því urðu allir sem höfðu nokkuð stórt bú að hafa nokkuð margt vinnufólk, með því líka að á þeim tíma var ekki mikið kaup sem vinnufólki var greitt, miðað við það sem þeir urðu að borga kaupafólki, karlmanninum vættar virði í vörum, eða sex dali í peningum um vikuna, en kvenmanni helmingi minna.

Eftir því sem eg heyrði og vissi bezt fengu vinnumenn í kaup ekki meir en fjórar flíkur á ári og fjögur til sex kindafóður, og ef þeir áttu hest, þá fengu þeir fóður fyrir hann þegar hann gat ekki bjargað sér á jörðunni. Kvenfólk fékk helmingi minna. Líka vissi eg til að stöku bændur létu vinnumenn sína hafa hálfan hlut sinn í kaup, yfir vetrarvertíðina, hvert sem þeir fengu mikið eða lítið, stundum höfðu þeir menn mikið upp úr því ef þeir fiskuðu vel.

Af því að þessar endurminningar sem eg hefi verið að segja frá, tilheyra mest líkamlega lífinu, vil eg segja eitthvað frá andlegu eða trúarlegu hliðinni, því þar hefi eg margar endurminningar frá, og tek eg þá dæmið af heimilissið foreldra minna, er mér var sagt að væri siður alstaðar. Það sýndist á þeim tíma að fólk væri mikið trúarsterkara en síðar varð. Strax eftir veturnætur, þegar vökur byrjuðu, var í vöku lokin áður en fólk fór að hátta lesinn kvöldlestur. Það voru hugvekjur sem náðu frá veturnóttum til jóla. Þær hétu Sturmshugvekjur. Eg held þær hafi verið danskar, en útlagðar á íslenzku. Það var alltaf sunginn sálmur eða vers undan og eftir lestrinum. Frá jólum til langaföstu voru lesnar Vigfúsar hugvekjur, með sömu aðferð. Þegar langafasta byrjaði, var byrjað á Passíusálmum svo þeir yrðu búnir fyrir páska og lesnar hugvekjur sem áttu við þá. Eg man ekki eftir hvern þær voru. Líka var lesið á öllum miðvikudögum, yfir sjö vikna föstuna, í Vídalíns miðvikudags prédikunum. Móðir mín las alla húslestra. Hún var greind kona og mjög trúarsterk og vildi halda fast við allt sem þá tíðkaðist í trúarlegu tilliti. Faðir minn byrjaði alla sálma. Eg held að hann hafi kunnað öll gömlu lögin sem þá voru til.

Kirkjur voru vel sóttar á þeim tíma, bæði sumar og vetur eftir því sem veður og færð leyfði, líklega mest af trúar þörf, og þá máske líka til að létta sér upp og sjá kunningja sína. Fólk á þeim tíma leit hátt upp til prestsins, bæði fyrir það, að hann var mentaður maður og svo Guðs sendiboði til að kenna mönnum rétt trúarlíf og siðferði, enda var það töluvert hrífandi sjón, að sjá fallegan mann skrýddann í fallegum messuklæðum annaðhvort fyrir altari eða í prédikunarstólnum. Þó það væri kannske ekki allt áreiðanlegur sannleikur sem hann sagði, voru menn ekkert að grufla út í það, því hann vissi hvert sem var betur en þeir. Ef einhver maður var svo framhleypinn að segja að hann vissi ekki hvert það væri allt sannleikur sem prestarnir segðu, þá var hann strax merktur sem villitrúarmaður, hjá þeim er trúarsterk-

ir voru og þeir litu til hans hornauga.

Á þessum tíma var prestur í Stafholti, en þangað áttum við kirkjusókn, séra Ólafur Pálsson, laglegur maður á bezta aldri. Hann var tengdasonur Ólafs Stephensens sekretéra í Viðey og með aðstoð hans, fékk hann dómkirkjuembættið í Reykjavík. Hann var ekki nema fá ár í Stafholti. Hann þótti góður kennimaður. Móðir mín hafði mikið uppihald á honum, bæði fyrir ræður hans í kirkjunni og alla framkomu hans í kirkju og utan kirkju. Eg, þá strákur, hafði ekkert vit á ræðum hans enn mér þótti hann eitthvað tignarlegur í messuklæðunum fyrir altarinu og hann tónaði vel og það hreif mig.

Eitt dæmi ætla eg að segja enn, sem sýnir trúartraust fólks á þeim tíma. Í Borgarfirði létu rétt allir bændur sem höfðu tvo vinnumenn annan þeirra fara til sjóar um vetrar- og vorvertíðir, eða þá syni sína sem uppkomnir voru. Líka fóru nokkrir fátækir bændur til sjóar vetrarvertíðina. Þá var sá siður að þeir fóru allir til altaris áður en þeir fóru til sjóar, í því trausti að Jesús Kristur mundi varðveita þá betur á sjónum, eða ef þeir drukknuðu mundi hann taka þá til himnaríkis. Þetta heyrði eg fólk vera að tala um. Eitt var það að allir sem fóru til sjóar urðu að kunna sjómannabænina, sem þeir áttu að lesa þegar þeir fóru á sjóinn, og sá siður hélzt á meðan að eg fór til sjóar. Má vera að hann haldist við enn í dag, því það var fallegur siður, því bænin vakti upp góðar hugsanir. Hér læt eg þá staðar nema með mínar æsku endurminningar.

NÝÁRSKVÆÐI

Ort og flutt við Íslendingafljót við áramótin 1876—77

af Jóhanni Briem

Nú er nýtt tímabil
Nú ber ný skemtun til,
Látum nýtt fjör í æðunum streyma.
Því að nýtt líf og fjör
Skapar ný ráð og kjör.
Það er nýtt land, er eigum í heima.

Áfram Ísalands þjóð,
Áfram sveinar og fljóð.
Áfram, áfram með anda og höndum.
Sigurs auðið ei er,
utan stríð heyjum vér.
Það er sannað á lýðum og löndum.

Áfram áfram með hug,
Eflum kjark vorn og dug,
Eflum dygðir og menntirnar fríðar.
Leggjumst allir á eitt,
Ekki skortir þá neitt. —
Þá mun skamt verða blessunar bíða.

Kvöldvakan á Bjargi

(Brot úr langri sögu)

Eftir Elinborgu Lárusdóttur

Andrés malari er farinn að ræða við Einar húsbónda. Einar er lítill maður, ljós á hár, með vatnsblá augu, mjúka og hreina andlitsdrætti. En í svip hans er eitthvað, sem lætur undan og gefur eftir. Eitthvað veikt, hikandi og óákveðið.

Nú smátýnist fólkið inn í baðstofuna og hver sezt á sitt rúm. Karlmennirnir taka ullarkambana og byrja að kemba. Á gólfinu fyrir framan þá er lítill trélár og í hann leggja þeir kemburnar. Stúlkurnar stíga rokkinn og teygja úr kembunni.

Þórdís húsfreyja situr við rokk sinn og spinnur fínan þráð, sem á að vera uppistaða í ytri klæðnað. Á fremsta rúminu situr gamall maður hvítur fyrir hærum. Hann hefi verið vinnumaður hjá foreldrum Einars og fylgir nú jörðinni og búinu. Hann vinnur hrosshár í reipi og hnappheldur og spinnur það á stóra snældu. Þetta er nú orðið hans starf og í sjálfu sér eins þarft og spuninn. Gamli maðurinn veit það vel, því að ekkert hár fer til ónýtis, allt er nýtt og unnið. Gengt honum situr Ranka gamla með prjónana sína. Sjónin er tekin að bila, og hún er löngu hætt að spinna eins og hún gerði hér áður fyrr. Við þetta vill hún ekki kannast. Hún þarf ekki skarpa sjón til þess að spinna. Þetta verk er að mestu þreifing og fingurnir eru næmir að finna hvern bláþráð og hverja minstu snurðu. Hún rennir hálfgerðum ásökunar augum til Gunnu og Siggu, sem nú þeyta rokkana og gefa svo öðruhvoru piltunum hýrt auga.

Svona augnakast hefði nú ekki þótt sæmandi í hennar ungdæmi. En hvað er það sem ekki breytist? — Svona líka inn í baðstofunni í allra augsýn. Hún snýr sér undan til þess að vera ekki áhorfandi að neinu hneyxlanlegu.

O — jæja. Það var sú tíð að hún gat þeytt rokkinn rétt eins og þessar hérna. Og það var líka einu sinni sú tíðin að piltarnir litu hana hýru auga. Og það fleiri en einn og fleiri en tveir. En það fór nú öðruvísi fram. — Hún hefði blátt áfram blygðast sín fyrir slíkt kitlandi augnakast í viðurvist húsbændanna. Það er eins og þessi ungdómur hugsi að enginn skilji neitt, sízt gamla fólkið. En það er ekki gott að vita, hvað manneskja, sem orðin er gömul og gráhærð, hefir lifað um dagana.

Þórdís ýtir frá sér rokknum og gengur fram, en kemur að vörmu spori aftur með disk í hendinni. Á honum er feitt hangikjöt, hálfur bringukollur og biti af magál og ofan á það er lögð flatkaka og þykk smjörsneið.

Gerðu svo vel, Andrés minn, segir hún og réttir honum diskinn.

Guðs ást fyrir, segir Andrés malari og réttir fram báðar hendur. Hann setur diskinn á kné sér — síðan seilist hann ofaní vasann og dregur upp stóran skeiðhníf.

Fólkið lítur hvað á annað og

augnaráð þess segir: Það er ekki verið að bjóða okkur slíkan mat, eða: Þetta hefði nú fremur átt að fara ofan í okkur. Augnaráð þess fer ekki framhjá Rönku gömlu. Það hneyxslar hana ekki vitund. Þvert á móti. Henni finst það alveg vonlegt, og hún hugsar: Það er ekki að furða, þótt fleirum en mér finnist nóg um, þegar farið er að tæta það bezta úr björginni í þessa líka flækinga.

Sigga fer að ympra á því, hvort húsbóndinn ætli ekki að lesa upphátt eða kveða rímur. Gamli maðurinn sem er að vinna hrosshárið leggur það til mála, að kveðnar séu Svoldarrímur. Aðrir vilja láta lesa upp úr Íslendingasögunum. En endalokin verða þau að rímurnar eru teknar. Einar hefir breiða og dimma rödd, sem hljómar vel og yfirgnæfir rokkhljóðið og draghljóð kambanna.

Ljóshærða telpan situr á insta rúminu og tekur ofan af ull. Hún verður að taka á af öllum sínum kröftum til þess að reita toglagðana og vandlega verður hún að gæta þess að ekkert af þelinu slæðist með. Hugur hennar hefir nú í dag beinst inn á nýjar brautir. Hún er stöðugt að hugsa um huldufólkið og líf þess í klettunum, sem fyrir manna sjónum eru bara harðir og líflausir klettar. En eftir því sem Ranka gamla og fleiri segja, þá eru þeir bústaðir huldufólksins. Þarna lifir það og hrærist eins og við hér. Þar fæðast lítil börn og þar deyja gamlar manneskjur og þetta gerist allt inn í lokuðum klettum.

Við hlið ljóshærðu telpunnar situr há og grönn stúlka, 17 ára. Hár hennar er svart á lit og er fléttað í tvær fléttur, sem leggjast niður eftir bakinu. Hún er föl í andliti með dimmblá og dreymandi augu.

Yfir henni hvílir mýkt og fúsleiki æskunnar, þeirrar æsku, sem ekki hefir enn mætt neinum árekstrum. Þessir óhörðnuðu drættir, sem ekki eru fullmótaðir, sýna ljóslega að hér hefir enn ekki reynt á neinskonar átök. Hún hefir óhindrað þroskast eins og blómið, sem sýgur frjóvgun hinnar svölu moldar, sem teygar í sig dögg himinsins og breiðir blöð sín út mót vermandi sólargeislanum.

Hún situr álút og grúfir sig yfir ullarlagð, sem hún greiðir úr með hinum smágerðu hvítu fingrum. — Þetta verk hentar henni vel. Hún getur unnið það án umhugsunar. Og hugur hennar dvelur ekki við þellagðana. Rímna kveðskapurinn fer framhjá henni. Rokkhljóðið, urgandi draghljóð kambanna, þyturinn af snældu gamla mannsins, og tifhljóð prjónanna, allt er þetta eitthvað, sem gerist án þess hún viti eiginlega af því. Það er aðeins ómurinn af þessum mismunandi og ólíku hljóðum, sem stöku sinnum berst að eyrum hennar, eins og eitthvað úr langri fjarlægð.
Hugur hennar leitar út fyrir þrönga baðstofu og þétta torfveggi. Hann staðnæmist við dökkhærðan svein, með hrokkið hár og breiðan hnakka, og snör, þunglyndisleg, gráblá augu, sem draga og seiða með einhverju töframagni. Svo sterk eru þessi augu að hún er neydd til þess að standa kyr og horfa í þau hvar sem hún er stödd og jafnvel í sjálfri kirkjunni. Á meðan sálmasöngurinn hljómar gegn um kyrðina,

beint inn í sálir þeirra sem sitja á slitnu trébekkjunum í gömlu sveitakirkjunni; á meðan helgi kirkjunnar gagntekur söfnuðinn, og sveipar fólkið þéttar og þéttar í þeim helga hjúp, sem gerir allt jarðneskt smátt og hverfandi, svo að það smá dregst inn í sjálft sig, og sér að síðustu ekkert annað en sína eigin smæð og sitt syndum spilta eðli; á meðan konurnar gráta og drjúpa höfði í þögulli þökk til hans, sem kom til þess að deyja okkur til friðþægingar, — á meðan dvelur hugur Þórgunnar við gráblá augu, sem horfa í gegn um hana, og gera henni svo undarlega órótt en þó svo notalega heitt.

Í hvert sinn og hún lítur upp þá mætir hún þessum gráu þunglyndislegu augum.

Þegar presturinn blessar yfir söfnuðinn og hin djúpa trúarhrifning gagntekur hugi og hjörtu, konurnar þurka sér með handdúknum um augun, þá hverfur allt nema dökkhærði pilturinn með þunglyndislegu augun. Kirkjan hverfur. — Það er engin til nema þau tvö, en nú eru þau stödd úti, undir heiðum himni, hjá elfunni, sem syngur um ást og unað svo að söngur hennar bergmálar til hjartans.

Þau horfast í augu aftur og aftur. Augu þeirra loga af þeim eldi, sem er nýtendraður og á nóg brenni. Loga og leiftra og þau umvefja hvort annað. Án orða, án athafna túlka þau allt það, sem tvær verur, er mætast á heitum vordegi þurfa að vita og segja hvort öðru.

Unga stúlkan vaknar af dvala við það að móðir hennar ýtir frá sér rokknum. Faðir hennar leggur frá sér rímurnar.

Nú er vakan á enda. Fólkið tínir saman vinnu sína. Stúlkurnar láta rokkana út í eitt hornið í baðstofunni. En karlmennirnir smeygja ullarkömbunum undir sperruna, ullin og kemburnar eru látnir í lárana. Allt hefir sinn ákveðna stað, þar sem hver gengur að sínu aftur næsta kvöld. Það er eftir að borða kvöldmat og nú eru bornar inn spilkomur og réttar hverjum á sitt rúm. Í þeim er þykk skyrhræra með mjólk út á.

Andrés malari hefir lokið af diskinum, engin ögn er eftir. Og þegar Þórgunnur réttir að honum fjögurra merka spilkomu, sem hefir inni að halda sama rétt og fólkinu er borin, þá grípur Andrés hana tveim höndum.

Af gömlum vana verður Rönku gömlu litið á, hvað hátt er á snældunum, og hvað mikið piltarnir hafa nú kembt.

Þetta eru lítilfjörleg vinnubrögð hugsar hún og hristir höfuðið fyrirlitlega. Munur var hér áður fyrr í mínu ungdæmi. Þetta er heldur engin vaka orðin hjá því, sem áður var Hún man vel þá tíð þegar notaðar voru klemmur á augnalokin til þess að halda þeim opnum. En svona er það, nú fer öllu aftur, — hríð fer aftur, og það er nú heldur öfugt við það sem átti að vera.

Nú stendur Sigga upp og heldur á spilkomunni í hendinni og viti menn, stendur ekki Óli upp samtímis. Og nú skeður það einkennilega; þau reka sig hvert á annað í miðri baðstofunni. Þetta er auðvitað gert í ákveðnum tilgangi og af ásettu ráði, þótt það eigi að sýnast eins og hver

önnur tilviljun. Ranka gamla snýr sér undan og lokar augunum, því að það er til svo margt, sem betra er að sjá ekki en sjá. Og það er margt hægara en að kasta ryki í augu gamallar manneskju, sem á margra tuga ára reynslu að baki sér er lesa má í hinu hrukkaða andliti og silfurhvítu hærum.

Þegar allir hafa matast þá setur húsbóndinn upp gleraugun og les húslesturinn. Vídalínspostilla er lesin á hverjum helgidegi, en nú er rúmhelgur dagur, og er því lesið í hugvekjunum. Allir sitja kyrrir og halda að sér höndum og hlusta. Ranka leggur frá sér prjónana sína og rennir augunum inn eftir baðstofunni, til þess svona rétt að athuga, hvort að allt fari nú fram eins og vera ber.

Sigga drjúpir höfði — o jæja sumir hafa gott af því að hlusta á áminnandi orð. Þau vekja ef til vill suma til umþenkingar um sitt synduga eðli. — En hvað sér hún. Þórgunnur seilist undir koddabrúnina og dregur fram bók og tekur að blaða í henni eins og hún sé að leita að einhverju. Sú er nú ekki með hugann við guðsorðið. Og Ranka getur ekki stilt sig. Það hnussar í henni og hún hristir höfuðið. Það gengur aldeilis fram af henni. Það er rétt komið að henni að standa upp og þrífa af henni bókina en þá smeygir Þórgunnur bókinni aftur undir koddabrúnina, og yfir andlit hennar breiðist nú bleikur roði. Ranka grettir sig — þótt undir lestrinum sé — það er til einhvers að gefa henni Þórgunni kvæðin hans Jónasar Hallgrímssonar.

Ranka gamla reynir að hafa sig alla við að missa ekki af neinu orði, en athygli hennar dregst frá lestrinum og að Þórgunni. Hér er eitthvað á seiði. Undanfarið hefir hún marg gripið Þórgunni að því að standa og stara eitthvað út í bláinn. Eins og hér sé nokkuð nýtt eða óvenjulegt að sjá. Fjöllin eru þau sömu og þau voru í gær, og áin er eins og hún hefir alltaf verið lygn og tær. Holtin, móarnir, hálsarnir og vallendis bakkarnir færast ekki úr stað, eða breyta útliti á neinn hátt, nema hvað allt klæðist til skiftis hvítum og grænum feldi. En það endurtekur sig ár eftir ár, og er ekki neitt nýtt né furðulegt.

Nei það er eitthvað annað, sem veldur. Það er að vakna til lífs í brjósti hennar eitthvað, sem fyrr eða síðar gerir vart við sig í öllum manneskjum. Eitthvert afl, sem ekki er svo gott að flýja frá eða komast undan. Ranka gamla skilur þetta öðrum fremur því að gamlar manneskjur hafa líka einu sinni verið ungar.

Þessi dreymandi augu Þórgunnar, svipur hennar og hreyfingar líkjast meir og meir ömmu-systur hennar, sem dáin er fyrir mörgum árum. Það er vafasamt, hvað mikil gæfa það er að líkjast konu þessari. Nafn hennar er aldrei nefnt í ættinni. Nafn hennar á að gleymast. Ranka gamla gerir krossmark á brjósti sér til þess að bægja frá öllu óhreinu, því að enginn sér eða skilur hvað er á sveimi, eða hvað leitar að. Það getur svo sem verið margt og margvíslegt. Makt myrkranna er sterk og ógnandi.

Systurnar sofa saman, og þegar ljósið er slökt þá snýr ljóshærða

telpan sér að systur sinni og spyr hana um huldufólkið. En þegar Þórgunnur svarar henni út í hött og telpan finnur að ekkert er á þeim svörum að græða, hættir hún að spyrja.

Ljósið er slökt og nú grúfir myrkrið yfir öllu, kalt og ógnandi. Telpan þrífur dauðahaldi í systur sína.

Ó! Það er hræðilegt ef það er satt, sem Ranka gamla sagði henni í dag að hann Andrés malari sé umskiftingur. Góði gamli Andrés, og telpan andvarpar þungt í fyrsta sinn á æfinni.

En Þórgunnur þráir svefninn, því að þá flýgur vitund hennar til móts við hann, sem hún þráir alla daga. Þar mætast þau í gagnkvæmri hrifningu. Þá sjá þau lífið í glitrandi skuggsjá sinna eigin drauma og vona. Það er gott að lifa og vera til. Lifa og þrá.

SÓLARDANS

(Frásögn Vigfúsar Þorvaldssonar, gamals manns á níræðisaldri. Skrifað hefir eftir minni hans J. J. B.)

Í æsku heyrði eg oft talað um sólardans. Hann átti að fara fram á páskadagsmorguninn og var sólin þá með öllum kristnum lýð, að fagna upprisu mannkynsfrelsarans, eða það var að minsta kosti sannfæring þeirra er því fyrirbrigði trúðu. En um það voru deildar meiningar, hvort þetta ætti sér í raun og veru stað, eða það væri hjátrú og hégilja, en sjálfur var eg lítt trúaður á fyrirbrigði þau er skynsemi mín gat ekki gripið. Svo var það á páskadagsmorgun einn í miðjum einmánuði, að eg var ásamt fleirum mönnum til sjóróðra á litla Hliði á Álptanesi í Gullbringlusýslu. — Daginn fyrir páskadaginn hafði mál þetta borið á góma á milli okkar sjómannanna og skiftumst við í tvo flokka, með og mót, en komum okkur þó saman um að við skyldum fara á fætur snemma, daginn eftir, á páskadaginn og ganga nú úr skugga um þetta mál og það gerðum við, 10—15 manns sem þátt tókum í samræðunum og ákvæðinu daginn áður. Þegar við komum út, var sólin að rísa upp yfir sjóinn. Í kringum um hana var móleit blika, eða skýslæða sem var gegnsæ. Frá sólunni sjálfri stafaði geisladýrð svo undursamleg og hrífandi, að við stóðum forviða og steinilostnir. Geilsarnir læstu sig í gegnum skýið, syndruðu eins og ótal rafljós í næturkyrð og blikuðu með eldlegu afli inn og út um skýið og um kring sólina.

Áhrif þau er þessi sýn hafði á mig voru einkennileg og ekki gott að lýsa þeim. Það fyrsta sem mér varð fyrir var að depla augunum og núa þau, því mér flaug í hug að hér væri um missýn, eða skynbrigði að ræða. En það var árangurslaust. Þessi fyrirbrigði voru þarna átakanlega og ómótmælanlega fyrir augum okkar allra. Efa spursmálinu um sólardansinn var svarað, minsta kosti í huga okkar allra sem þarna vorum staddir.

Eyjólfur Sigurjón Guðmundsson

Eftir J. Magnús Bjarnason

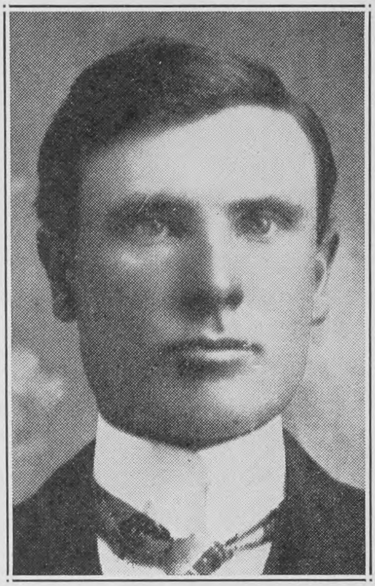
Haustið 1902 fékk eg með pósti ljósmynd af ungum manni, og fylgdi henni ekkert bréf. En á bakið á myndinni höfðu verið skrifuð nokkur vísuorð, og voru tvö þau síðustu þessi:

"Mig langaði að fljúga svo langt og svo hátt
í ljósa og sólheiða daginn."

Og undir þau var skrifað: **Eyjólfur Sigurjón Guðmundsson.** Myndin hafði verið sett á póstinn á Mountain, N. Dakota, ef eg man rétt. Eg hafði aldrei heyrt þessa unga manns getið, og spurði eg ýmsa um hann, en hann var þeim öllum ókunnugur. Eg bjóst endilega við því, að bréf kæmi frá honum þá og þegar; en svo leið veturinn, að eg fékk ekkert bréf frá honum, og þótti mér það nokkuð kynlegt.

En svo var það einn fagran morgun um haustið 1904, að ungur maður kom þangað, sem eg átti heima (eg var þá í N. Dakota), og heilsaði hann mér mjög alúðlega og glaðlega og spurði mig, hvort eg þekti sig ekki. Eg virti hann fyrir mér um stund, og mér fanst að eg hafa einhverntíma áður séð hann, en gat þó ekki komið því fyrir mig, hvar það hefði verið. "Eg hefi áður heimsótt þig — á **mynd,**" sagði hann brosandi og lagði áherzlu á síðasta orðið; "eg heiti Eyjólfur Sigurjón og er Guðmundsson." Og nú kannaðist eg við manninn, varð glaður við og bauð hann marg-velkominn.

En því miður mátti hann ekki tefja hjá mér, nema hálfan daginn; hann var á hraðri ferð, og átti heima í

EYJÓLFUR S. GUÐMUNDSSON

Pine Valley í Manitoba hjá móður sinni og stjúpa (Maríu Jónsdóttur og Magnúsi Jónssyni).

Eg gleymi því aldrei, hve innilega vænt mér þótti um það, að þessi góðlegi og gáfaði ungi maður heimsótti mig. Mér varð undir eins hlýtt til hans og fann, að eg átti þar einlægan vin. Eg man nú ekki, um hvað helzt við töluðum saman þenna stutta tíma, sem hann dvaldi hjá mér, en eg man, að mér þótti sú stund skemtileg. Og að skilnaði gaf hann mér eintak af tímaritinu **Poet Lore,** því heftinu, sem þá var nýlega út komið, og var í því fyrri hluti hinnar ágætu

ritgerðar Vilhjálms Stefánssonar um íslenzkar bókmentir.

Þetta var í eina skiftið á æfinni sem eg sá Eyjólf S. Guðmundsson. Hann fór heim til Piney fáum dögum síðar, og árið eftir fluttist eg á ný til Manitoba. En eftir þetta skrifaði hann mér jafnt og þétt, bæði löng og skemtileg bréf, allt fram á síðustu stund. Eg fór víða, og árin liðu, og alltaf stöðugt komu hin góðu og vinsamlegu bréf hans til mín. Fyrstu árin skrifaði hann mér að jafnaði 4 til 6 bréf á ári. En eftir að hann fluttist vestur á Kyrrahafsströnd (til Tacoma, Wash.) 1910, urðu bréfin hans tíðari; og eftir 1922 fékk eg frá 15 til 20 bréf á ári frá honum.

Þótt eg sæi Eyjólf aðeins einu sinni, og það í svip, þá finst mér nú, að eg hafi fáum mönnum kynst öllu nánar en honum, og er það vegna bréfanna hans. Við höfðum skrifast á í rúm 33 ár. Og bréfin hans eru merkileg. Í fyrstu var aðalefnið í þeim um bókmentir, einkum hin yngri íslenzku skáld. Hann hugsaði mikið um skáldskap um þær mundir, og hann hafði ort allmörg kvæði á árunum 1894 til 1903, og kallaði hann þau kvæði: "Milli dúranna". En smátt og smátt fór innihald bréfanna að verða um ýms önnur málefni. Hann var alltaf mikill dýravinur og blómavinur, og hann fór að skrifa dýrasögur, þegar hann var um fimtugt, og mintist hann þá oft á þær sögur í bréfum sínum til mín. "Eg hefi einlægt átt vini meðal húsdýranna frá því fyrst að eg man eftir mér," segir hann í bréfi, sem hann skrifaði þann 9. apr. 1922. "Þegar eg fór austur fyrir fimm árum síðan, þá þekti mig hundurinn, sem eg átti, þegar eg fór að austan, og voru þó liðin sjö ár frá því, er eg fór að heiman, og seppi var aðeins 6 mánaða, er eg fór." Hann mintist oft á þessa tryggu vini sína: hesta og hunda og ýmsa fugla, eins og til dæmis, rauðbrystings-hjónin gæfu, sem áttu sér hreiður í garðinum hans ár eftir ár og hændust svo að honum, að þau næstum væfluðust fyrir honum, þegar hann var að vinna í garðinum; og þá mintist hann líka á svöluna, sem hann skrifaði um eina af fallegustu smásögum sínum. Hann orti fögur kvæði til sólskríkjunnar, og svölunnar og margra annara fugla. Hann segir við vorfuglinn:

"Mér finst eg heyri 'inn sama söng,
Er söngstu fyr á dögum;
Þá voru ei dægrin dimm né löng,
Né dottað undir lögum.
Og næsta vor eg veit, oss hjá
Að viltu syngja betur;
En ef þú oss ei flýðir frá,
Þá flýði burtu vetur."

Og um snjótitlinginn kveður hann þetta:

"Hann kom til mín áðan svo kátur í lund
Og kvakaði' um sólina heiða;
Það veitti mér inndæla ánægju-stund
Í afdrepi hrímþaktra meiða.

— — —

"En loks kemur sumar og sanna þá má,
Hann söngfugla annara' er jafni;
Hann verður vort einasta uppáhald þá
Með öðru og fegurra nafni."

Í bréfum sínum mintist hann oft á það, sem hann las, og hann las mikið af góðum skáldritum og fræðibókum. Hann sagði mér frá blómunum og matjurtunum, sem hann

ræktaði í garðinum sínum. Hann elskaði blómin: rósir og liljur og fjólur og **dahlíurnar.** Hann lýsti oft fegurðinni á Kyrrhafsströndinni: hinu undur-fagra útsýni, fjöllunum, dölunum, skóginum, hafinu. Og margsinnis mintist hann á æskustöðvar sínar, og æskuvinina, og fólkið, sem hann hafði kynst, þegar hann átti heima í Hallson í N. Dak., Roseau í Minnesota, og Piney í Manitoba. Allt það fólk, sem hann hafði kynst í þeim bygðum, var honum kært. Og um alla, sem hann nokkuð mintist á, hafði hann æfinlega eitthvað gott til að segja.

Eins og eg tók fram áður, þá skrifaði hann mikið af dýrasögum, og hann sagði mér (í bréfum sínum) innihald margra þeirra, og tók það oft fram, að þær væru allar sannar; sumar þeirra hafði Magnús Jónsson (stjúpfaðir hans) sagt honum, en hann (Eyjólfur) færði þær í letur. Komu nokkrar þeirra út í blöðum og tímaritum, bæði á Íslandi og hér vestan hafs. Mun vinur hans einn í Reykjavík á Íslandi hafa komið sumum þeirra á framfæri fyrir hann.

Eyjólfur sendi mér fyrir mörgum árum nokkur af kvæðum þeim, sem hann nefndi: "Milli dúranna". Flest eða öll eru þau ort á árunum 1894 til 1903. Þau eru flest um blóm og fugla, og nokkur þeirra eru til æskuvina hans og nánustu ættingja. Þar er langt kvæði og merkilegt, sem heitir: "Úr bréfi til vinar míns," og þar er kvæðið: "Eyfi og Clara," sem hann orti um sjálfan sig og frændstúlku sína, og er bernsku-minning. Það er fagurt og hugðnæmt. Í því er þetta erindi:

"Um saklausu börnin síðan
Þar syngur fossinn og dröfn;
Hver blómknappur, sem að blómgast,
Hann ber þeirra fögru nöfn."

Og meðal þeirra kvæða eru mjög fallegar vísur, sem heita: "Bernskuminning," og í þeim eru vísuorðin, sem hann skrifaði á myndina, er hann sendi mér haustið 1902. — Og þá má telja með hans beztu ritverkum kvæðið: "Íslenzka ekkjan," sem er all-langt (hátt á fjórða hundrað vísuorð). Það er saga um íslenzka ekkju, sem herforingi segir vin sínum, þegar hann er nýkominn heim úr stríðinu mikla. Íslenzka ekkjan kom ein síns liðs með son sinn, barn að aldri, til Vesturheims, vann þar fyrir honum með mikilli atorku og þolgæði og kom honum til menta, og varð hann afbragð ungra manna. En þegar stríðið skall á, fór hann (sonur ekkjunnar) sem sjálfboði til Norðurálfunnar, gekk í herinn og ávann sér hylli yfirmanna sinna fyrir hugprýði og drengskap, og féll þar að lokum í valinn. Þegar ekkjan fréttir lát sonar síns, segir hún meðal annars þetta:

"Það er svo margt, sem minnir á þig;
Eg man það alt, hjartkæri son!
Með þér hef eg liðið, með þér hef eg glaðst,
Og þú varst mín einasta von.
Er mér fanst í heimi alt hverfult sem hjól
Og húmríkt og dapurt og kalt,
Hve höndin þín klappaði mömmu þá mjúkt,
Og mál þitt var fagurt og snjalt.
Þá breyttist hin helkalda hávetrar-nótt
Í heiðríkan, sólbjartan dag,
Og þá fanst mér syngja um ástina allt,
Svo inndælan, vonglaðan brag."

Eyjólfur átti mjög vandað bókasafn og þótti honum innilega vænt um það og mintist oft í bréfum sín-

um á ýmsar bækur, sem í því voru. Hann las sumar þeirra vetur eftir vetur. Hann sendi mér einu sinni mynd af stofunni, sem bókasafn hans var í, og þar sem hann geymdi myndir af merkismönnum. Sýnir myndin af stofunni, að bókasafnið er all-stórt og vel frá því gengið. Í þeirri stofu sátu þau Eyjólfur og Lukka (konan hans) á vetrar-kvöldum við arineldinn; las þá Eyjólfur upphátt einhverja góða bók, en Lukka vann að hannyrðum. Í bókasafni Eyjólfs voru margar afbragðsgóðar bækur, bæði enskar og íslenzkar; en það var eins og honum þætti einna vænst um ljóðabækurnar, einkum ljóðmæli þeirra skálda, sem ort höfðu kvæði um dýrin og fuglana og hann vissi, að voru sannir dýravinir. Honum þótti líka mjög vænt um ýms fræðirit, einkum ef þau voru eftir Íslendinga. Í bréfi, sem dagsett er þann 14. okt. 1924, segir hann að þá séu í bókasafni sínu 1087 bækur í bandi og um 100 óbundnar. "Bókasafn mitt er mjög einhliða eins og flest söfn einstaklinga eru oftast nær," segir hann. "Þar er langflest af ljóðmælum. . . . En fátt hefi eg af skáldsögum. Eg er ekki sólginn í að lesa þær."

Hann átti orðið margar bækur (**scrap books**), sem hann límdi í úrklippur úr blöðum; eru þær bækur allstórar og yfir þrjátíu að tölu. Í þeim eru ýms ljóðmæli, stuttar sögur, ritgerðir, og myndir, sem birzt hafa í blöðum, bæði vestan hafs og austan. Og í einni af þeim bókum (ef ekki fleirum) eru frímerki af mörgum tegundum. Hann hafði mikið yndi af að útbúa þessar bækur og velja efnið í þær; og hefir mér verið sagt, af mönnum, sem hafa séð þær, að þær séu mjög merkilegar. Hann mintist á þessar bækur í bréfi, sem hann skrifaði mér þann 10. apr. 1927, og segir:

"Mér datt í hug að segja þér frá dálitlu safni, sem eg á, sem sumum ef til vill þykir ómerkilegt, en öðrum máske nokkurs nýtt. Eins og þú veizt, getur maður varla haldið saman dagblöðunum. Og mér fanst það ekki hægt, að halda **Heimskringlu**, eða þeim blöðum, sem eg hef haft, saman, en kvæðin vildi eg ekki eyðileggja. Eg hefi því klipt úr blöðum þeim, sem eg hef haft, öll kvæði; og svo hef eg sníkt mér öll kvæði, sem eg hef getað, hjá kunningjum mínum. Mun eg hafa byrjað að safna kvæðum, þegar Jón Ólafsson var ritstjóri **Heimskringlu.** Og held eg því áfram ennþá. Safn þetta er nú orðið allstórt, og öll kvæðin límd inn í bækur, og eru sumar þær bækur allstórar. . . . Í safni þessu kennir margra grasa. Þar eru sum af kvæðum þeim, sem bezt hafa verið ort, bæði austan og vestan hafs. — Fyrst safnaði eg saman öllu, sem sami höfundur hafði ort, og setti svo höfundana niður rétt af handa hófi. En í seinni tíð hef eg límt kvæðin inn jafnóðum og eg hef fengið þau, eða sama sem. Það var þægilegra, og með því þurfti eg ekki að geyma kvæðin lengi áður en eg límdi þau í bók. Í þessu safni á eg kvæði, sem ekki eru prentuð í ljóðmælum St. G. St., Kr. St., Jóns Trausta og fleiri."

Og fram á síðustu stund hélt Eyjólfur áfram að safna í þessar

bækur. Þann 8. des. 1937 (tæpum mánuði áður en hann lézt) skrifar hann mér "Í gærdag byrjaði eg að líma inn nýja bók. Byrjar bók þessi með kvæðum og ræðum til séra Rögnvaldar Péturssonar í minningu um 60 ára afmæli hans. Þykir mér vænt um, að hans var minst svo rækilega. Fyrsta ár mitt hér vestan hafs kyntist eg séra Rögnvaldi, og síðan hefir mér verið hlýtt til hans."

Eyjólfur mintist oft (í bréfum sínum) á ýmsa góða menn, sem hann kyntist í Tacoma á síðari árum. Hús hans var allnærri Puget Sound College, og kyntist hann sumum af kennurunum og nemendunum þar. Urðu sumir þeirra alúðarvinir hans. Og margt hérlent fólk hafði réttari og glöggari hugmynd um Ísland og Íslendinga eftir að hafa kynst honum, en það hafði áður haft. Hann setti sig aldrei úr færi, að fræða annara þjóða menn um það, sem hann áleit bezt í íslenzkum bókmentum. Hann og kona hans máttu því teljast með útvörðum íslenzks þjóðernis. Og það er rétt, sem Mrs. Purdy (frændkona Eyjólfs) segir í kvæði, sem hún orti við fráfall hans:

"Fallinn er frændi
En vel unnið verk
Verður oss, löndum, til sóma."

Og þetta:

"Orðin þín hljóma sem lifandi ljóð
Langt fram í aldir með vaxandi þjóð."

Í bréfum sínum til mín mintist Eyjólfur aftur og aftur á hið fallega og friðsæla heimili sitt í Tacoma, og hina góðu og gáfuðu konu, sem hann átti; hann mintist líka oft á hið drenglundaða frændfólk þeirra hjónanna, á hina góðu nágranna þeirra, og hina mörgu, trúföstu vini, sem þau höfðu eignast. — Eyjólfur var af hjarta þakklátur fyrir allt, sem honum var gert gott. Og það gladdi hann innilega, þegar hann fékk bréf frá þeim, sem honum var vel til. Síðasta bréfið, sem hann skrifaði mér, er dagsett þann 31. des. 1937. Hann segir þar: "Í þetta sinn fengum við (þ.e. hann og Lukka) fleiri jólakort og bréf um jólin, en við höfðum áður fengið. Meðal þeirra, sem voru svo góðir að skrifa okkur, voru þeir séra Rögnvaldur og dr. R. Beck. Við höfðum regluleg jól í þetta sinn. Og frænka mín, Sigríður Purdy, kom og var hjá okkur á jólunum. Gerði hún allt, sem hún gat, til að skemta okkur sem bezt."

Eins og eg tók fram áður þá var það aðeins einu sinni, sem eg sá Eyjólf Sigurjón. En samt finst mér, að eg hafi fáa menn þekt eins vel og hann, og er það að þakka hinum mörgu sendibréfum, sem hann skrifaði mér. Og þau góðu og skemtilegu bréf hafa sannfært mig um það, að Eyjólfur hafi verið einn hinna mætustu og vinsælustu manna meðal Vestur-Íslendinga, gáfaður maður og gott skáld, og frábærlega vel að sér og vel mentaður, þó að hann væri ekki skólagenginn. Þau hafa sannfært mig um það, að hann hafi verið maður trygglyndur og vinfastur með afbrigðum, maður, sem ekki vildi vamm sitt vita, maður, sem vinir hans máttu treysta í blíðu og stríðu, maður, sem allir höfðu gott af að kynnast, hjartahreinn maður í orðsins fylstu merkingu — og góður Íslendingur.

Eyjólfur Sigurjón Guðmundsson var fæddur þann 11. maí 1873 að Fjósum í Laxárdal í Dalasýslu. — Foreldrar hans voru þau **Guðmundur Guðbrandsson** og **María Jónsdóttir.** Misti Eyjólfur föður sinn, er hann var 23 daga gamall. Sjö árum síðar giftist móðir hans aftur. Seinni maður hennar var Magnús Jónsson frá Syðra-Skógarnesi í Miklaholtshreppi, og var móðir hans Kristín dóttir Þorleifs læknis í Bjarnarhöfn. Þau Magnús og María bjuggu að Saurum í Staðarsveit í Snæfellsnessýslu frá 1883 til 1887, þau eignuðust tvö börn: stúlku, sem dó í æsku og dreng, sem enn er á lífi og býr í Tacoma, Wash., og heitir **Jón Björgvin Guðmundur.** — Magnús (stjúpfaðir Eyjólfs) fluttist til Ameríku sumarið 1887, og María og drengirnir árið eftir. Þau settust að nálægt Hallson í N. Dakota og voru þar þangað til árið 1895, að þau fluttu sig til Roseau-bygðarinnar í Minnesota. Eftir 5 ára dvöl þar fluttust þau til Pine Valley-bygðar í Manitoba, og þaðan fluttust þeir Eyjólfur og bróðir hans vestur að hafi (til Tacoma) árið 1910; og þar átti Eyjólfur heima það, sem eftir var æfinnar. Hann vann lengstum algenga daglauna-vinnu, en var um eitt skeið vökumaður við verkstæði (eða mylnu) í Tacoma. — Hann kvæntist þann 2. ágúst 1926 og gekk að eiga **Lukku** dóttur **Gísla Eyjólfssonar** og **Þórunnar** Einarsdóttur Guðmundssonar í N. Dakota, og eru þau ættuð úr Fljótsdalshéraði í Múlasýslu. Þeim Eyjólfi og Lukku varð ekki barna auðið. — Eyjólfur dó að heimili sínu í Tacoma þann 5. jan. 1938. Hann var búinn að vera mjög heilsutæpur í mörg ár.

KVÖLD (Í Frakklandi)

Eftir Huldu

Vínhæðir loga við lækkandi sól,
skyggir í ána,
skógardjúp blána,
berast frá kirkjunni klukkna hljóð:
Friður, friður friður!
Blessun guðs yfir hjarðmannsins hjörð,
hvíslandi akra, blánandi fjörð,
bóndans og fiskimanns harða hönd,
hoppandi börn um velli og strönd,
mæðranna þolgóðu þreyttu önd.
Friður, friður friður!
Nú hnígur guðs sól í hafið niður, —
en englar verja og vernda hvern mann,
sem vakir og biður.

Um giftingar Islendinga í Vesturheimi

Eftir G. Árnason

Það er oft á það minst, þegar rætt er um framtíð íslendinga hér í landi, hversu margir þeirra giftist út úr þjóðflokki sínum. Eins og við er að búast, er mest af því, sem um það er sagt bygt á ónógum heimildum og eru aðeins lauslegar ágizkanir, sem oft munu vera allmikið fjarri sanni. Eftir því sem mér er kunnugt, hefir aðeins ein tilraun verið gerð til þess að komast að nokkurri áreiðanlegri niðurstöðu um þetta efni; en þar sem hún var bundin við einn stað aðeins var hún eðlilega allt of takmörkuð til þess að unt sé að byggja á henni nokkurt heildaryfirlit. Eg á hér við ritgerð eftir hr. Snjólf J. Austmann, sem birtist í Heimskringlu árið 1914, og mun eg víkja að henni síðar.

Ef nákvæmar upplýsingar ætti að fá um þetta, yrði að leita lengi og víða. Áreiðanlegustu skýrslurnar væri eflaust að fá úr skjalasöfnum þeirra fylkja og ríkja, sem íslendingar hafa búið í hér vestan hafs síðan þeir byrjuðu að flytja vestur. En þar sem þeir eru dreifðir um flest fylki Canada og allmörg ríki í Bandaríkjunum, liggur í augum uppi, að það yrði enginn hægðarleikur, að leita nafna íslenzkra hjóna þar; og jafnvel þó að það væri mögulegt, mundu varla öll kurl koma til grafar; því hætt er við, að fyrr á árum hafi stundum gleymst að senda skýrslur hlutaðeigandi stjórnarskrifstofum, meðan ekki var gengið eins hart eftir því og nú er. Auk þess má telja víst að nafnabreytingarnar gerðu nákvæma rannsókn á þessu ómögulega.

Næst skjalasöfnunum mundu embættisbækur íslenzkra presta, sem þjónað hafa söfnuðum hér, reynast áreiðanlegastar. En samt mundu þær, eins og gefur að skilja, ekki vera fullnægjandi að öllu leyti. — Margar hjónavígslur, þar sem annaðhvort maðurinn eða konan, eða bæði, hafa verið íslenzk, hafa verið framkvæmdar af öðrum prestum en íslenzkum. Einnig mundi ókleift að ná í embættisbækur allra íslenzkra presta, sem þjónað hafa hér vestan hafs, sumir aðeins stuttan tíma. Má telja víst, að sumar þeirra séu glataðar; og ennfremur, að þó nokkur vanræksla mun hafa átt sér stað með að bókfæra giftingar, einkum fyrr á árum.

Það má því virðast, að ómögulegt sé að fá nokkrar áreiðanlegar skýrslur um giftingar íslendinga hér vestra, en svo er þó ekki. Það er að vísu ekki unt að fá nákvæmar skýrslur um þær, jafnvel hvað vandlega sem væri leitað, en það má fá alláreiðanlegar skýrslur úr blöðunum, áreiðanlegar eins langt og þær ná. Blöðin hafa frá því þau hófu göngu sína birt umgetningar um mesta fjölda giftinga; flestir íslenzkir

prestar munu hafa gert það að skyldu sinni að senda blöðunum nöfn þeirra persóna, er þeir hafa gift, ef bæði eða annaðhvort hafa verið íslenzk. Að vísu mun nokkuð hafa brugðið út af þessu hjá þeim, sem átt hafa heima í mikilli fjarlægð við blöðin, einkanlega ef þeir hafa átt heima í Bandaríkjunum. Og náttúrlega hafa ekki aðrir prestar, sem gefið hafa saman íslenzk hjón, gert sér neitt far um að láta þess getið í íslenzku blöðunum, nema að sérstaklega hafi á staðið eða þess hafi verið æskt af hlutaðeigendum. En þrátt fyrir það þó hvergi nærri allra íslenzkra giftinga sé getið í íslenzku blöðunum, má fá furðu áreiðanlegt yfirlit úr þeim.

Eg hefi gert tilraun til að komast eftir, hversu mikill hluti íslenzkra karla og kvenna sem gifst hafa hér vestan hafs, hafi gifst út úr þjóðflokknum. Hér er ekki um neitt heildaryfirlit að ræða, af þeim ástæðum, sem þegar hafa verið teknar fram, heldur aðeins lauslegt yfirlit, sem þó nær yfir allan tímann, sem Íslendingar hafa dvalið hér, og nær jafnt til hinna smærri og afskektari bygðarlaga þeirra sem hinna stærri. Athugun sú, sem niðurstöður mínar eru bygðar á, er að eg hygg, nógu víðtæk til þess að hún sýni nokkurn vegin rétt hlutföllin milli íslenzkra giftinga og blandaðra, frá því á fyrstu landnámsárum og niður til yfirstandandi tíma. Við samningu þessa yfirlits hefi eg farið eftir blöðunum, Heimskringlu og Lögbergi, Almanaki Ólafs S. Thorgeirssonar og Minningarriti íslenzkra hermanna. Nokkrar upplýsingar um fyrstu árin hefi eg og fengið úr prestsþjónustubók séra Páls Þorlákssonar og víðar að. Heimildir þessar eru að vísu nokkuð mikið bundnar við þá staði, þar sem Íslendingar hafa verið fjölmennastir, og mætti þess vegna ef til vill segja, að hæpið sé að byggja nokkrar almennar ályktanir á þeim; en eins og koma mun í ljós síðar í yfirliti þessu, raskar það varla til muna hlutföllunum.

Giftingar þær, sem eg hefi athugað, eru næstum eitt þúsund að tölu og ná yfir allt tímabilið, sem Íslendingar hafa dvalið vestan hafs. Þau bygðarlög, sem eg hefi ekki getað fengið neinar upplýsingar um, eru bæði fá og smá. Þótt þess vegna að talan sé ekki hlutfallslega mjög há, ætti hún samt sem áður að vera nægilega há til þess að gefa nokkurn vegin ljósa hugmynd um, hversu stór sá hluti Vestur-Íslendinga er, sem hefir gifst fólki af öðrum þjóðum. Stundum hefi eg verið í vafa um, hvort telja skyldi mann eða konu íslenzk, en þá hefi eg fylgt þeirri reglu, að telja alla Íslendinga, sem af Íslendingum eru komnir í aðra ætt og gifst hafa Íslendingum. Frá hvaða sjónarmiði sem skoðað er verða afkomendur þeirra að teljast Íslendingar fremur en nokkuð annað.

Fyrsta íslenzka manneskjan, sem eg hefi getað fundið að gifst hafi vestan hafs, giftist í Utah árið 1860; var hún íslenzk kona, sem gekk að eiga "enskan" mann. (Það skal tekið fram, að í fregnum af þessu tæi eru menn oftast taldir "enskir", ef þeir eru enskumælandi, án frekara tillits til þjóðernis þeirra). Eins og

kunnugt er, fluttust nokkrir menn og konur frá Íslandi til Utah á milli 1850 og 60. Verið getur að einhverjir þeirra hafi gifst þar fyrir 1860, en að líkindum hafa þeir verið mjög fáir. Um sama leyti fluttust og nokkrir Íslendingar til Brazilíu, en um þá er lítið kunnugt annað en það, að þeir munu hafa runnið saman við þarlent fólk og tekið upp portúgisku sem sitt mál.

Frá 1870 til 73 settust nokkrir íslenzkir innflytjendur að í Wisconsin ríkinu í Bandaríkjunum. Fáeinir ílentust þar, en aðrir fluttust burt þaðan eftir skamma dvöl. Nokkrir, sem settust að á Washington eyjunni í Michigan vatninu, bjuggu þar til æfiloka. Fyrsti Íslendingurinn, sem gifti sig þar, gekk að eiga írska stúlku; það var árið 1874. Næsta ár giftust þar ein íslenzk hjón og svo tvenn tveimur árum síðar. Af þeim sem fluttust burt úr Wisconsin eftir skamma dvöl, fóru sumir vestur á bóginn til Minnesota, en aðrir suður til Nebraska. Fyrstu íslenzku hjónin, sem giftust í íslenzku bygðinni í Minnesota (Lyon County), voru gefin saman 1875. Árið áður höfðu ein íslenzk hjón gift sig í Nebraska. Þar myndaðist aldrei íslenzk bygð, enda voru Íslendingarnir, sem þangað fluttust, allt of fáir til þess að það gæti orðið. Afkomendur þeirra munu hafa blandast þar algerlega saman við fólk af öðrum þjóðum.

Fyrstu Íslendinga bygðirnar í Canada voru í Ontario og Nova Scotia. Íslendingar dvöldu samt ekki lengi á þeim stöðvum enda var tæplega lífvænlegt á landi því sem þeir voru settir á. Flestir þeirra fluttust vestur til Manitoba og Norður-Dakota. — Samkvæmt skýrslum þýzkra presta sem heimsóttu íslenzku bygðina í Nova Scotia hafa tvenn íslenzk hjón gift sig þar, en þau geta hafa verið fleiri. Ein íslenzk kona úr nýlendunni giftist enskumælandi manni og settist að þar eystra, og einnig mun einn íslenzkur karlmaður, er var í þeirri bygð, hafa gifst innlendri konu. — Fleiri giftingar Íslendinga hafa ef til vill átt sér stað þar, en ekki hefi eg séð þess getið. Þeir fáu, sem eftir urðu í Ontario, þegar aðalhópurinn fór þaðan, munu nú vera dánir og afkomendur þeirra horfnir úr tölu Íslendinga.

Svo sem kunnugt er, kom fyrsti hópur Íslendinga til Manitoba (Nýja-Íslands) haustið 1875. Fyrsta árið var nýlendan prestlaus, og líklega hafa fáir eða engir gift sig þá. En haustið 1876 kom séra Páll Þorláksson þangað, þó aðeins snögga ferð í það sinn. Ári síðar kom séra Jón Bjarnason, og höfðu þeir báðir prestsþjónustu þar á hendi um tíma. Séra Jón fór vorið 1880 til Íslands, og um líkt leyti eða nokkru fyrr, fór séra Páll til Dakota. Meðan séra Jón var í Nýja-Íslandi gifti hann tíu hjón, öll íslenzk. Séra Páll gifti tuttugu og sex hjón á tímabilinu frá 1876 til 80 og voru þau öll íslenzk. Að líkindum hafa ekki öll þessi hjón átt heima í Nýja-Íslandi, því báðir prestarnir heimsóttu af og til Íslendinga í Winnipeg, sem voru búsettir þar frá 1876. Sömuleiðis hafði séra Páll á hendi að einhverju leyti prestsþjónustu meðal Íslendinga sunnan landamæranna, bæði í Minnesota og Norður-Dakota, áður en

hann fór alfarinn suður. Hann dó, eins og kunnugt er, árið 1882 í íslenzku bygðinni í Dakota.

Árið 1880 giftist íslenzkur maður enskri stúlku á Gimli, og mun það hafa verið fyrsta blandaða giftingin í Nýja-Íslandi.

Í Winnipeg voru fyrstu íslenzku hjónin gift árið 1876. Einhverjir örfáir Íslendingar munu hafa staðnæmst þar árið áður, þegar þeir sem verið höfðu í Ontario fluttust til Nýja-Íslands. Voru það einkum stúlkur, sem fóru í vistir í Winnipeg og grendinni. Ekki voru sumar þeirra búnar að vera þar lengi áður en þær komust í nógu náin kynni við innlenda menn til að stofna til hjúskapar með þeim; sú fyrsta mun hafa gifst hér um bil einu ári eftir að hún kom þangað; og um fjórar íslenzkar konur þar er getið, sem giftar voru innlendum mönnum fyrir 1880, en vel geta þær hafa verið fleiri, og er enda líklegt að svo hafi verið.

Á þessu tímabili, frá því Íslendingar fyrst komu vestur og fram að 1880, lætur nærri að blönduðu giftingarnar, þ. e. íslenzkur maður og íslenzk kona gifst annara þjóða konu eða manni, hafi verið 16%. Óneitanlega góð byrjun. Auðvitað er ómögulegt að vita hversu mörg íslenzk hjón hafa gift sig á þessu tímabili, né heldur hvað margar blönduðu giftingarnar hafa verið. En það má gera ráð fyrir að hlutföllin milli allra hjónabanda hafi verið mjög svipuð og á milli þeirra, sem vitneskju er hægt að fá um. Það virðist því ekki fjarri sanni, að áætla að á fyrstu tveimur áratugunum hér vestra hafi einn sjötti til einn sjöundi hluti allra giftinga meðal Íslendinga verið blandaðar.

Á fyrri helmingi næsta áratugs, frá 1880 til 90, er ekki margra giftinga getið. Séra Jón Bjarnason kom ekki aftur frá Íslandi fyrr en 1884. Halldór Briem hafði á hendi prestsþjónustu í Nýja Íslandi, Minnesota og eitthvað lítilsháttar í Winnipeg á árunum 1880 til 82. Sjálfsagt hefir hann gift einhver hjón, þó að eg hafi hvergi séð þess getið. Á þessu tímabili hafa Íslendingar sennilega oft orðið að leita til innlendra presta með gftingar og önnur prestsverk. Nokkrir þeirra sem þá voru búsettir í Winnipeg, sóttu um þetta leyti og enda síðar nokkuð kirkju eina í bænum, sem kölluð var Central Congregational Church. Hafa þeir að líkindum látið prest þeirrar kirkju vinna einhver prestsverk fyrir sig.

Íslenzka nýlendan í Norður-Dakota var stofnuð árið 1878, og á næstu árum fluttist þangað fjöldi Íslendinga. Einhver af þeim hjónum, sem séra Páll Þorláksson gaf saman, hafa eflaust átt þar heima. Á áunum 1883 til 85 er getið um átta blandaðar giftingar þar, en vel getur verið að þær hafi byrjað eitthvað fyrr. Á þessum árum giftust tvær íslenzkar stúlkur norskum mönnum og þrjár "enskum" mönnum; tveir íslenzkir karlmenn giftust "enskum" stúlkum og einn þýzkri. Vitanlega hafa íslenzku giftingarnar verið miklu fleiri en þetta, og það má gera ráð fyrir að blönduðu giftingarnar hafi verið nokkru færri þar hlutfallslega um þetta leyti en t. d. í Winnipeg, þar sem Íslendingar höfðu

meiri og nánari kynni af innlendu fólki.

Hvergi fjölgaði Íslendingum eins ört á þessum árum og í Winnipeg, einkum eftir að vaxtarkippurinn mikli kom í bæinn 1881, þegar hann komst í járnbrautarsamband við Austurfylkin í Canada. Þá tók og giftingum íslenzkra kvenna og innlendra manna mjög að fjölga. Þóttu íslenzku stúlkurnar þá ekki æfinlega vandlátar, og lagðist sá orðrómur á þær, að þær tækju næstum að segja hverjum sem byðist, ef hann væri eitthvað annað en Íslendingur. Vitanlega hefir þetta verið orðum aukið; en víst er það, að um þetta leyti var stofnað til sumra þeirra hjónabanda, milli íslenzkra stúlkna og "enskra" manna, sem þóttu mjög illa fara; og var sumra þeirra lengi minst meðal Íslendinga sem merkis um fljótfærni og glapræði. Það var þó langt frá því, að öll þessi blönduðu hjónabönd færu illa; margar íslenzkar konur giftust myndarlegum og mætum mönnum innlendum, og fóru hjónaböndin vel.

Á síðari helmingi þessa áratugs fara umgetningar um giftingar Íslendinga að birtast í Heimskringlu og Lögbergi. Heimskringla var stofnuð árið 1886 og Lögberg ári síðar. Blandaðra giftinga er þó ekki getið í blöðunum, sem eflaust stafar af því að þær hafa langsjaldnast verið framkvæmdar af íslenzkum prestum. Af giftingum þeim frá þessum áratug, sem eg hefi athugað er aðeins 10% blandaðar. Það er enginn vafi á því að þær hafi verið æði mikið fleiri; því að blönduðu giftingunum fjölgaði einmitt í Winnipeg eftir 1880. Væri máske ekki fjarri sanni að ætla að þær hefðu verið nokkuð hærri yfirleitt heldur en á næsta tímabili á undan, eða hér um bil 20%. Ástæðan til þess að svo fárra er getið er sú, að íslenzku blöðunum hefir verið ókunnugt um margar þeirra, og ekki óhugsandi að þau hafi viljandi sneitt hjá að geta um sumar.

Frá 1890 til 1900 er giftinga Íslendinga stöðugt getið í blöðunum, en þó er mjög fárra blandaðra giftinga á þessu tímabili minst í þeim. Og í landnámssöguköflunum er getið fjölda hjóna, sem hafa hlotið að giftast á þessu tímabili, en þar er giftingarársins aðeins mjög sjaldan getið; og þess vegna er oft ómögulegt að vita hvaða ár hjónin hafa verið gift, þótt oft megi fara nokkuð nærri um það af ýmsu öðru sem um þau er sagt. Af tvö hundruð giftingum frá þessum áratug, sem eg hefi athugað, eru blönduðu giftingarnar aðeins tæp 10%. Hér aftur er hlutfallið eflaust of lágt, en þó er líklegt að blönduðu giftingunum hafi farið fækkandi á þessum áratug, og má færa ýms rök fyrir því. Hinar eldri bygðir Íslendinga voru nú orðnar albygðar og félagslíf í þeim komið í fast horf. Æfintýrabragur sá sem fyrst framan af hafði fylgt blönduðu giftingunum, var nú nokkuð að þverra; enda hafði sumt af þeim hjúskap ekki tekist betur en svo, að sumum fanst, að til þess væru vond dæmi að varast þau. Stöðugir fólksflutningar frá Íslandi inn í bygðir Vestur-Íslendinga allan þennan áratug og nokkuð fram yfir aldamótin veittu nýjum straumi inn í félagslíf þeirra. Fyrsta kynslóðin, sem fædd var af íslenzkum for-

eldrum hér vestra, var að vaxa upp. Íslendingar voru enn ekki til muna farnir að taka þátt í félagslegu lífi með öðru fólki hér, og héldu sig enn nokkuð út af fyrir sig, að minsta kosti í sveitum. Allt þetta stuðlaði að því að blönduðu giftingunum fjölgaði ekki að sama skapi og fólkinu fjölgaði, bæði af innflutningi og fæðingum. Þess vegna má óhætt gera ráð fyrir að á þessum áratug og þeim næsta, eða eiginlega þangað til stríðið hófst, hafi blönduðu giftingarnar verið hlutfallslega nokkuð lægri en á fyrstu tuttugu árunum frá 1870 til 1890. Þær munu aldrei hafa verið færri en um og eftir aldamótin. Mér þykir líklegt að þær hafi til jafnaðar á þessum rúmlega tuttugu árum verið einhvers staðar frá 10 til 15%.

Í grein þeirri eftir hr. Snjólf Austmann, sem áður er á minst, er sagt, að 70 íslenzkar konur séu í Winnipeg giftar annara þjóða mönnum, og 24 íslenzkir karlmenn giftir annara þjóða konum. Greinin er skrifuð 1914. Það má telja nokkurn vegin víst að þessar tölur séu mjög nálægt því að vera réttar; höfundurinn var gagnkunnugur í bænum og hafði lengi átt þar heima. Nú verður ekki vitað hvaða hundraðstala þessi 94 hjón eru af öllum íslenzkum hjónum, sem þá áttu heima í Winnipeg. Margar íslenzku konurnar, sem giftar voru annara þjóða mönnum, hafa auðvitað verið giftar þá fyrir löngu; síður er það með karlmennina, því yfir höfuð giftust ekki margir af þeim annara þjóða konum fyr en eftir stríðið. Nú ber þess að gæta, að hlutfallslega hafa blönduðu giftingarnar verið flestar í Winnipeg, og það enda þó gert sé ráð fyrir, sem sjálfsagt má, að margar af þeim íslenzku konum þar, sem gifst höfðu annara þjóða mönnum á fyrsta tímabilinu, hafi verið komnar burt úr bænum árið 1914. Geri maður ráð fyrir að blönduðu hjónaböndin hafi þá verið 20% í Winnipeg, sem er auðvitað aðeins ágizkun, þá hafa öll íslenzk hjónabönd þar, að frádregnum þeim hjónum, sem komu gift frá Íslandi, verið 470. Ef til vill er þessi ágizkun ekki rétt; blönduðu hjónaböndin gætu hafa verið meira en 20%, varla minna. En þar sem þau hafa verið mikið færri annars staðar í bygðum Íslendinga og sums staðar aðeins örfá, má gera ráð fyrir, að þau hafi yfirleitt verið allmikið fyrir neðan 20%, varla meira en 15%.

Á stríðsárunum og eftir þau verður mikil breyting á þessu, blönduðu giftingunum fjölgar þá stórum, sem stafar einkum af því, að fleiri íslenzkir karlmenn fara þá að giftast annara þjóða konum; margir Íslendingar, sem í herinn fóru giftust enskumælandi konum. Eg hefi litið yfir nokkuð á annað hundrað nöfn íslenzkra hermanna, sem giftust á stríðsárunum og næstu árin eftir stríðið, og af þeim hafa 36% gifst konum, sem ekki eru íslenzkar. En það voru ekki aðeins menn, sem í herinn gengu, sem áttu drjúgan þátt í því að fjölga blönduðu giftingunum, mikill fjöldi annara Íslendinga hefir gifst út úr þjóðflokknum síðastliðin 15 til 20 ár. Síðastliðin sex til sjö ár lætur nærri að blönduðu

giftingarnar hafi verið 45% eða nærri helmingur.

Það er ekki erfitt að gera sér grein fyrir, hvernig á þessari miklu fjölgun blönduðu giftinganna stendur. Öll aðstaða Íslendinga í hérlendu félagslífi hefir gerbreyzt á síðari árum. Fyrir þrjátíu árum voru flestir Íslendingar verkamenn eða bændur, nokkrir unnu við verzlun eða svipuð störf; og allur fjöldi íslenzkra stúlkna ógiftra vann í vistum, við sauma, í þvottahúsum og hótelum eða í smáum verksmiðjum. Á síðari árum hefir fjöldi íslenzkra stúlkna komist að vinnu í búðum, við barnakenslu og í skrifstofum. Íslenzkir karlmenn stunda og langtum fjölbreyttari störf nú en áður var. Þetta ásamt aukinni skólagöngu og nánari kynnum við fólk á sama reki, sem henni fylgir, og yfir höfuð meiri þáttöku í allskonar félagslífi með fólki, sem af öðru bergi en íslenzku er brotið, hefir haft, eins og gefur að skilja, feykilega mikil áhrif á giftingarnar. Allir Íslendingar, sem hér hafa verið lengi, kannast við að fyrst framan af var fremur litið niður á þá sem þjóðflokk, af hérlendu fólki. Sárnaði mörgum landanum það, sem von var; en Íslendingar munu samt ekki hafa orðið fyrir neitt ósanngjarnari dómum í því efni en margir aðrir útlendir þjóðflokkar hér; það bar aðeins meira á því af því að þeir voru með fyrstu útlendingunum, sem fluttust til Vestur-Canada. Nú er öll andúð og lítilsvirðing fyrir löngu horfin, og í staðinn er komið álit, sem hver þjóðflokkur hefði ástæðu til að vera stoltur af. Er það álit eflaust ekki hvað sízt að þakka íslenzku námsfólki, sem yfirleitt hefir getið sér mjög góðan orðstýr, og svo líka mörgum öðrum, sem með hæfileikum og dugnaði hafa vakið á sér almenna athygli. Þá má heldur ekki gleyma því, að Íslendingar yfirleitt eru mjög fljótir að semja sig að nýjum háttum og siðum. Sumir aðrir þjóðflokkar hér í landi halda dauðahaldi í ýmsar gamlar venjur, sem gera þeim örðugt að blandast nokkuð að ráði saman við fólk af öðrum þjóðum; en Íslendingar hirða mjög lítið um þess konar ytri sérkenni og hafa lagt þau niður með öllu. En allt þetta hefir mikla þýðingu fyrir allskonar félagslega samblöndun og gerir hana miklu auðveldari.

Þá er líka annað atriði, sem vert er að minnast á í þessu sambandi, og það er fólksflutningarnir frá Íslandi. Þeir hafa svo að segja engir verið síðastliðin tuttugu ár. Hefðu þeir haldið áfram líkt og áður var, segjum frá aldamótunum og fram að stríðsárunum, er enginn vafi á að giftingar milli Íslendinga og annara þjóða fólks hefðu orðið mun færri en þær eru. Þeir sem nýkomnir voru, og meiri hluti þeirra hefði að líkindum verið ungt og ógift fólk, hefðu af ýmsum ástæðum leitast við að bindast hjúskaparböndum þeim af sínum þjóðflokki, sem hér voru búnir að vera lengur, eða hér voru upp aldir. Yfirleitt eru það tvö skilyrði, sem ráða mestu um það, hvernig fólk giftist. Það fyrra er, að nokkurn vegin jafnræði sé með manninum og konunni að því er snertir félagslega aðstöðu. Að vísu er þetta ekki eins ábærilegt hér og í hinum eldri lönd-

um, þar sem stéttaskipunin er ákveðnari, en þó er það svo föst venja að það er t. d. sjaldgæft að dætur ríkra manna giftist snauðum verkamönnum. Hitt skilyrðið er, að viðkynning frá barnæsku eða skyldleiki séu ekki of náin. Þó margar undantekningar séu vitanlega frá því, er það þó tíðast, að fólk, sem hefir þekst frá barnsaldri giftist ekki saman; og flestir hafa ýmugust á giftingum skyldmenna. Þetta hvort tveggja hefði stuðlað að hlutfallslega hærri tölu giftinga innbyrðis meðal Vestur-íslendinga, ef innflutningur fólks frá íslandi hefði haldist líkur og hann var fyrir aldarfjórðungi.

Þegar þá reynt er að fá heildaryfirlit yfir giftingar íslendinga hér vestan hafs, frá því fyrst að þeir byrjuðu að flytjast hingað og fram á þennan dag, verður útkoman sú, að tæpur þriðjungur hjónabandanna, eða rúmlega 30%, munu vera blönduð. Hvort þessi tala er hærri en hjá öðrum þjóðflokkum, sem standa að öðru leyti á svipuðu stigi og íslendingar og búnir eru að vera jafn lengi í landinu, er ekki unt að segja, nema að samanburður væri gerður; en líklegt er að svo sé ekki. Það er líklegt að útkoman yrði nokkuð svipuð hjá öðrum skandínaviskum þjóðum t. d. Hitt er víst að á meðal þjóða, sem eru ólíkari meginstofni hérlends fólks, engilsaxneska stofninum, t. d. slafnesku þjóðflokkanna, yrðu blönduðu giftingarnar færri. Sama er og að segja um þá þjóðflokka, sem af trúarbragðalegum ástæðum blandast ógjarnan öðrum félagslega, og þá enn síður hjúskaparlega, svo sem Mennonítar og fleiri.

Fróðlegt er að athuga við hvaða þjóðflokka hér í landi íslendingar hafa helzt mægst. Það er auðvitað öllum kunnugt að enskumælandi þjóðirnar eru þar í yfirgnæfandi meirihluta. Það stafar sjálfsagt mest af því, að þær hafa verið lang mannflestar þar sem íslendingar hafa búið. En svo hafa þær líka verið skoðaðar sem "innlendar" þjóðir, af því að aðalmál landsins er enska, þótt fjöldi af enskumælandi fólki sé hingað flutt frá brezku eyjunum samtímis íslendingum og síðar. — Aðrar þjóðir, eins og Norðmenn og Svíar t. d., hafa verið útlendingar alveg eins og íslendingar, og veldur það eflaust nokkru um að íslendingar hafa yfirleitt lítið mægst við þá. Það er oft ómögulegt að vita, hverrar þjóðar sá eða sú er, sem íslenzk kona eða íslenzkur maður hefir gifst, þegar fara verður eftir giftingarumgetningum blaðanna; því að oft er aðeins tekið fram, að hann eða hún sé "hérlend" eða "ensk", en það getur þýtt fjögur eða fimm mismunandi þjóðerni. Það mun vera almenn skoðun, að íslenzkar stúlkur, sem gifst hafa öðrum en íslendingum, hafi einkum valið sér Skota fyrir eiginmenn, og getur vel verið að svo sé. Flestir munu líta svo á að þetta stafi af því að Skotar og íslendingar séu í mörgu líkir. En sú skoðun er mjög hæpin. Fyrst og fremst er það áreiðanlegt, að það fólk giftist ekki gjarnast saman, er líkast er, heldur þvert á móti. Í öðru lagi eru Skotar og íslendingar ekki eins líkar þjóðir og skandinavisku þjóðirnar og íslend-

ingar. En líklega er aðalástæðan fyrir giftingum Skota og Íslendinga sú, að Skotar eru yfirleitt duglegir og framtakssamir menn; og hér í Vestur-Canada að minsta kosti í fremstu röð hvað mannvirðingar snertir. Ráðahagur við þá hefir verið fremur girnilegur frá praktiskum sjónarmiðum skoðað, og það er engin ástæða til að ætla annað en að það hafi oft ráðið miklu um hversu oft íslenzkar konur hafa virst taka Skota fram yfir menn af öðrum þjóðflokkum. Margar íslenzkar stúlkur hafa gifst Írum, og verður þó naumast sagt með sanni, að Írar og Íslendingar séu líkar þjóðir. — Hvort sem keltnesku einkennin í fari okkar Íslendinga eru eins mikil og sumir vilja halda eða ekki, þá eru það þau sem gera okkur ólíkari skandinavisku þjóðunum, sem við erum skyldastir og líkastir heldur en þær eru sín á milli. Annars er allt mjög óvíst enn sem komið er með áhrifin, sem móta skapgerð þjóða; og er líklegt að ýms náttúruskilyrði og lífshættir, sem skapast af ytri nauðsyn ráði þar eins miklu og hreint arfgengi.

Sé nú þetta tengdafólk okkar Íslendinga hér vestan hafs flokkað eftir þjóðernislegum uppruna þess, eftir því sem unt er að gera það, kemur í ljós að 75% af konum þeim, sem íslenzkir karlmenn hafa gifst, tilheyra enskumælandi þjóðum, nálægt 9% eru skandinaviskar, hér um bil 8% franskar, 5% slafneskar og um 3% þýzkar. Þess skal getið að hér eru aðeins taldar þær, sem enginn vafi er á af hvaða bergi séu brotnar. Náttúrlega gæti þessi útkoma orðið nokkuð önnur, ef nákvæmar upplýsingar væri hægt að fá, en varla mundi hún þó breytast til stórra muna. Allar konur eru hér taldar slafneskar, sem eru kallaðar pólskar, rúthenskar eða rússneskar, og sömuleiðis þær franskar, sem eru annaðhvort af hreinum frönskum ættum eða komnar af Frökkum í aðra ætt og Indíánum í hina. Nokkuð annað verður uppi á teningnum þegar karlmenn þeir, sem íslenzkar stúlkur hafa gifst, eru flokkaðir eftir þjóðerni; stúlkurnar hafa auðsjáanlega ekki verið alveg eins gefnar fyrir fjölbreytni í þessum efnum og karlmennirnir. 86% hafa gifst mönnum af enskumælandi þjóðum, 9% Skandinövum og afgangurinn mest þýzkum eða frönskum mönnum. Örfáar hafa gifst mönnum af öðrum þjóðernislegum uppruna, ítölskum, mexíkönskum, finnskum og ef til vill nokkrum öðrum, en þær eru varla teljandi, þó stundum hafi verið haft allmikið orð á mjög óvenjulegum giftingum íslenzkra stúlkna. Það er eftirtektarvert hversu fáir Íslendingar, karlar og konur, hafa gifst Skandinövum; og virðist það vera gildandi regla meðal Íslendinga, og sjálfsagt annara þjóðflokka hér í landi líka, að þeir sem giftast út úr sínum þjóðflokki leitist helzt við að tengjast enskumælandi þjóðunum, Skotum, Englendingum, Írum, Canada-mönnum og Bandaríkja-mönnum. Ástæðurnar fyrir því eru, eins og bent hefir verið á, félagslegar; kynnin hafa eðlilega verið meiri og nánari að öllum jafnaði við innlent fólk, sem svo er kallað, heldur en við aðra innflytjendur, nema þar sem svo sérstaklega hefir staðið á að Íslending-

ar hafa lent í nábýli við stóra hópa af öðru fólki, en það hefir ekki verið mjög víða.

Eins og að líkindum lætur eru blönduðu giftingarnar flestar í hinum stærri bæjum og í mjög smáum Íslendinga bygðum. Meira en helmingur allra giftinga meðal Íslendinga á Kyrrahafsströndinni munu vera blandaðar. Þar eru engar stórar Íslendingabygðir, en víða smáir hópar í bæjum. Í bygðum eins og Nýja-Íslandi aftur á móti eru blönduðu giftingarnar færri, þó að þær hafi farið þar allmikið í vöxt á síðari árum; þar munu þær ekki fara fram úr 25%. Í Winnipeg mun fullur helmingur vera blandaður nú orðið; og í öðrum stórborgum, einkanlega í Bandaríkjunum, þar sem aðeins er um fáa Íslendinga að ræða í hverri borg, er líklegt að þær séu enn fleiri. Nokkrar smábygðir Íslendinga hafa með öllu horfið, það er að segja önnur og þriðja kynslóðin þar hefir alveg runnið saman við sitt enskumælandi umhverfi; þannig mun hafa farið með afkomendur þeirra, sem eftir urðu í Ontario, og þeirra sem fluttust til Nebraska, og ef til vill á fáeinum öðrum stöðum. Vitanlega þarf ekki blönduðu giftingunum einum að vera um það að kenna. Þar sem að Íslendingar hafa verið svo fáir að þeir hafa ekki getað haldið uppi neinum íslenzkum félagsskap, hafa þeir eðlilega samlagast miklu meira öðru fólki félagslega og smám saman hætt að vera Íslendingar að öllu leyti nema ætterni sínu.

Engum getur dulist það að fyrir viðhald íslenzks þjóðernis í Vesturheimi eru hinar mjög tíðu blönduðu giftingar mjög hættulegar. Flest það fólk, sem giftist út úr þjóðflokknum fjarlægist hann meir og meir, þó að frá því geti verið einstaka undantekningar. Auðvitað er það eitt að bæði hjónin séu íslenzk ekki ávalt nóg til þess að fjölskyldan taki þátt í nokkurri íslenzkri starfsemi, svo sem íslenzkum félagsskap af einhverju tæi, eða hafi nokkra verulega þjóðernismeðvitund. En að öllu öðru jöfnu eru þó meiri líkindi til að þar sem foreldri eru bæði íslenzk, þar haldist mál og ræktarsemi við það, sem íslenzkt er, lengur við. En svo mikið er um þjóðræknina rætt og ritað, að hér gerist ekki þörf á að bæta við neinum hugleiðingum um það efni, enda átti þessi ritgerð ekki að vera til annars en að gefa yfirlit, sem að vísu er mjög ófullkomið, yfir það sem raunverulega hefir átt sér stað. Aðeins vil eg að endingu benda á, að fæstar hreyfingar í mannlífinu, hvers kyns sem þær eru, hafa jafnan og stöðugan framgang um langan tíma; venjulega gengur flest í því í öldum eða sveiflum. Síðan á stríðsárunum hefir það farið mjög í vöxt, eins og sýnt hefir verið hér að framan, að Íslendingar bindist hjúskaparböndum utan síns þjóðflokks, og ýmsar ástæður fyrir því eru sýnilegar. En það er þó ekki hægt að segja með sanni að þjóðrækni þeirra hafi farið þverrandi samtímis því að þetta hefir skeð; þvert á móti mun hún sjaldan eða aldrei hafa verið betur vakandi en nú. Þeir sem voru kunnugir t. d. í Winnipeg fyrir þrjátíu til fjörutíu árum, vita, að fólk, sem þá var jafnvel nýkomið frá Íslandi, var oft fremur óþjóðrækið, og mat lítils allt það sem ís-

lenzkt var. Margir litu þá svo á, að það væri Vestur-Íslendingum aðeins til tafar að vera að burðast með nokkuð af því hér. Nú er þessi skoðunarháttur að mestu leyti horfinn; en í stað hans er komið meira af sanngjörnum og réttmætum metnaði fyrir hönd þjóðarbrotsins, og réttara mat á sumum verðmætum að minsta kosti, sem geta talist þjóðernisleg. Hvort að þetta hefir þau áhrif að afturkast myndist bráðum móti þeirri þjóðernisafneitun, sem felst í hinum vaxandi blönduðu giftingum og sem oft er eflaust ekki íhuguð af þeim, sem eiga hlut að máli, er náttúrlega ekki unt að segja; hvort sveiflan hefir nú náð sinni mestu hæð og lækkar aftur innan skamms er tilgangslítið að leiða getum að; en það er vel hugsanlegt, að ýmsar orsakir geti orðið því valdandi, að þetta breytist nokkuð aftur, því hér getur margt komið til greina. Félagsleg fyrirbrigði er oft erfiðast að sjá fyrirfram; eða jafnvel að gera sér grein fyrir, eftir að þau eru fram komin.

MARGT BÝR Í SJÓNUM

(Frásögn Vigfúsar Þorvaldssonar, gamals manns á níræðisaldri. Skrifað hefir eftir minni hans J. J. B.)

Árið 1883 réri eg til sjós hjá Magnúsi Finnssyni á Steinum í Reykjavík. Það var seint á sumar vertíð að við rérum vestur í Kambsleiru á fjögra manna fari. Veður var hið inndælasta og stafalogn. Frá ferðinni vestur, er ekkert að segja. Við rérum alla leið. Þegar þangað kom lögðum við lóð sem við höfðum beitta meðferðis, eins og siður var í þá daga. Eftir að við vorum búnir að leggja, biðum við stundarkorn áður en við byrjuðum að draga lóðina til þess að gefa fiskinum tíma til að bíta. Fiskur var heldur tregur í þetta inn og við vorum tilbúnir að halda á stað heimleiðis, og var klukkan þá á milli 3 og 4. Rétt eftir að við lögðum á stað heimleiðis sáum við skepnu svo sem 100 faðma fyrir aftan skipið, og lítið eitt til suðurs frá því. Sjódýr þetta var allt öðru vísi, eða það sem við sáum af því, en nokkurt annað er eg hefi séð, eða heyrt talað um. Dýrið, eða skepnuna sjálfa sáum við ekki. En kryppa, eða nokkurs konar turn stóð upp úr sjónum, er okkur virtist að standa mundi upp úr miðju baki dýrsins. Turn þessi var um sex fet á hæð og var nákvæmlega eins í laginu og kantaður móhraukur. Að framan verðu var hvít rák á þessum turni, skeifumynduð og náði boginn upp undir topp á kryppunni. Sjódýr þetta hafði hægt um sig. Marraði þarna í sjávarfletinum og virtist athuga gerðir okkar í ró og næði.

Þjóðréttarstaða Íslands

Eftir Dr. Jur. Ragnar Lundborg.

(Framhald frá síðasta ári)

§6. Staða Íslands samkvæmt frumvarpi nefndarinnar.

Með frumvarpi nefndarinnar feldu Danir algjörlega niður það sem þeir höfðu áður haldið fram, að Ísland hefði sérstöðu sem hluti hins danska ríkis. Fyrirvara létu þeir að vísu fylgja, þann að þó þeir létu frumvarpið svo vera, þá bæri það ekki að skilja sem "samþykki við þær skoðanir á sögu og ríkisrétti sem haldið væri fram af Íslendinga hálfu" heldur létu þeir svo búið standa "af því þeir vildu fúslega verða við kröfum Íslendinga til sjálfræðis um þjóðerni og stjórn, sanna með því virðingu hinnar dönsku þjóðar fyrir þjóðar vilja þeirra og eyða jafnframt ótta Íslendinga við þvingun til að hlíta forræði annara, beinlínis eða óbeinlínis."[1]

Eg hefi aldrei efast um að þessi ummæli væru töluð í einlægni. Hitt er líka víst, að þessar sögu og réttar kröfur Íslendinga, sem Danir vildu ekki viðurkenna, hina römu fastheldni Íslands við Gamla Sáttmála ekki sízt, áttu drjúgan þátt í þessum atburðum og að miklu leyti réðu úr slitum. Samkvæmt frumvarpi nefndarinnar hafa Danmörk og Ísland jafnan rétt, eru óháð hvort öðru, semja um sín á milli af frjálsum vilja hvernig sambandi þeirra skuli vera háttað.

Ekki var minnst á það í frumvarpi nefndarinnar, að Ísland skuli vera óaðskiljanlegur hluti Danaveldis með sérstökum réttindum. Þann lagastaf (frá 1871) vildu Danir nú afnema og þegar frumvarpið öðlaðist gildi "þá gjörbreytist réttarafstaða Íslands og Danmerkur frá því sem tiltekið er í stöðulögunum 2. jan. 1871."[2]

Fyrsta grein nefndarfrumvarpsins, sem framan er skráð, verður skýrari við lestur íslenzka textans, sem átti að vera í nánu samræmi við danska textann, en gefur þó betri hugmynd um merkingu hennar. Hún endar á þessa leið: "Danmörk og Ísland eru því í ríkjasambandi, er nefnist veldi Danakonungs". Í heiti konungs koma á eftir orðinu "Danmörk" orðin "og Íslands".[3] Þessi voru sameiginleg mál Danmerkur og Íslands:[4]

"1. Konungsmata, borðfé ættmenna konungs og önnur gjöld til konungsættarinnar.

2. Utanríkismálefni. Enginn þjóðasamningur, er snertir Ísland sérstaklega, skal þó gilda fyrir Ísland nema rétt stjórnarvöld íslenzk samþykki.

3. Hervarnir á sjó og landi ásamt gunnfána, sbr. þó 57. gr. stjórnarskrárinnar frá 5. janúar 1874.[5]

4. Gæzla fiskiveiðaréttar þeganna, að óskerum rétti Íslands til að

---

1) og 2)Betænkning, S XIV. 3)Betænkning bls. IX. 4)Betænkning bls. VIII.

5)Hér er ákveðið, að hver vopnfær Íslendingur, sé skyldur til að taka persónulegan þátt í vörn landsins — samkvæmt nánari ákvörðunum, sem við gefið tækifæri yrðu teknar. Þetta hefir þó ekki skeð.

auka eftirlit með fiskiveiðum við Ísland eftir samkomulagi við Danmörku.

5. Fæðingarréttur. Löggjafarvald hvors lands um sig getur þó veitt fæðingarétt með lögum og nær hann þá til beggja landa.
6. Peningaslátta.
7. Hæstiréttur. Þegar gjörð verður breyting á dómaskipun landsins, getur löggjafarvald Íslands þó sett á stofn æðsta dóm í íslenzkum málum. Meðan sú breyting er eigi gjörð, skal þess gætt, er sæti losnar í hæstarétti að skipaður sé þar maður með sérþekkingu á íslenzkri löggjöf og kunnugur sé íslenzkum högum.
8. Verzlunarfáninn út á við."

Öll þessi málefni voru uppsegjanleg nema 1—3 (§9). Jafnvel á móti vilja Danmerkur gat Ísland eftir 37 ár ákveðið, að þessi málefni skyldu ekki lengur vera sameiginleg fyrir Ísland og Danmörku. 25 árum eftir að lögin gengu í gildi, gat Ísland krafist endurskoðunar á þeim, einnig á þeim málum, sem annar aðili ekki gat sagt upp á eigin spýtur á móti vilja hins.

Fékk nú Ísland ríkisforráð þeirra málefna, er skyldu vera sameiginleg fyrir Ísland og Danmörku? Á því bygðist sú þjóðréttar- og ríkisréttarstaða, er Ísland skyldi öðlast. Eg get ekki séð annað, en að Ísland hafi líka átt að fá ríkisforræði í þessum málum, og að 6. grein frumvarpsins gjöri skýrt út um það. Í þessari grein stendur sem hér segir: "Þangað til öðruvísi verður ákveðið með lögum, er Ríkisþing og Alþingi setja og konungur staðfestir, fara dönsk stjórnarvöld einnig fyrir hönd Íslands með mál þau, sem eru sameiginleg samkvæmt 3. grein. Að öðru leyti ræður hvort landið um sig að fullu sínum málum."

Ísland hefði sem sé fengið vald yfir öllum sínum málum, þótt það með sérstökum samningi hefði heimilað Danmörku að fara með ýms mál í nafni Íslands m. a. utanríkismálin og hermálin.

Að því er mér virðist hefði Ísland orðið sjálfstætt ríki í ríkjasambandi (realunion) við Danmörku, ef nefndarfrumvarpið hefði verið samþykt.

Þegar í fyrstu grein hins dansk-íslenzka samnings er lögð áherzla á, að Ísland sé frjálst og sjálfstætt ríki (fullvalda); og að það raunverulega hefði orðið þannig, sést einnið á því, að Ísland hefði fengið sjálfsforræði í öllum sínum málum og gengið í samband við Danmörku af fullkomlega frjálsum vilja. Ekkert "yfirríki" hefði verið myndað, þótt það við fyrsta yfirlit gæti legið nærri að álíta það vegna orðanna í fyrstu grein: "veldi Danakonungs," (det samlede danske Rige). Þetta var svo orðað aðeins til vægðar við "metnað" hinnar dönsku þjóðar, en hafði enga réttarlega þýðingu. Sambandið milli Íslands og Danmerkur hefði orðið ríkjasamband (realunion) líkt eins og milli Austurríkis og Ungverjalands. Hvað þessi ríki snertir var hið opinbera heiti þeirra "ríkishelmingar" og þau voru til skiftis kölluð "Austurrísk-Ungverska Ríkið" og "Austurrísk-Ungverska konungsríkið" eins og t. d. í lögunum frá 21. desember 1867, þar sem það leit svo út við fyrsta yfirlit að bæði löndin væru eitt ríki. Svo var

þó ekki í raun og veru. Flestir lögfræðingar álitu, að sambandið milli Austurríkis og Ungverjalands væri ríkjasamband (realunion) og að bæði löndin hafi verið sjálfstæð ríki.

Önnur grein frumvarpsins var harla varhugaverð. Hún er þannig: "Skipun sú, er gildir í Danmörku um ríkiserfðir, rétt konungs til að hafa stjórn á hendi í öðrum löndum, trúarbrögð konungs, myndugleika hans og um ríkisstjórn er konungur er ófullveðja, sjúkur eða fjarstaddur, svo um það er sæti konungs er laust og enginn ríkisarfi til, skal einnig gilda að því er til Íslands kemur". Með því að ganga inn á þetta hefði Ísland gefið upp þann rétt, að geta átt kost á að taka þátt í konungskosningu þ. e. það gaf Danmörku umboð til að framkvæma slíka kosningu einnig fyrir hönd Íslands.

Þetta þýðingarmikla umboð gaf Ísland þó Danmörku af frjálsum vilja sem fullvalda ríki; og það liggur í hugtaki fullveldisins að það getur takmarkað sjálft sig, án þess þar með að gjöra sig að engu. Samkvæmt 9. grein hefði eftir 25 ár getað farið fram endurskoðun á öllum samningnum og þar með einnig á 2. grein.

Til þess að Danmörk gæti ekki breytt konungserfðalögum sínum upp á eigin spýtur eftir að samningurinn væri genginn í gildi, hafði Ísland — sem eg síðar fékk að vita frá íslenzkum heimildum — í hyggju, að setja inn í stjórnarskrána ákvæði í þessum málum, er væru samhljóða tilsvarandi greinum í dönsku stjórnarskránni. Hvorki í Danmörku eða á Íslandi skyldi sambandssáttmálinn líkjast stjórnarskrá. Það átti að gjöra út um hin óleystu fjárhagslegu deilumál á þann hátt, að Danmörk greiddi Íslandi 1½ miljón krónur. Mér virðist það vera hafið yfir allan efa, að ef nefndarfrumvarpið hefði orðið að lögum, þá hefði Ísland líka frá sjónarmiði þjóðréttarins verið viðurkent sem ríki. Því þá hefði Ísland haft möguleika til þess að komast í stjálfstæð sambönd við erlend ríki, og þótt það hefði ekki til þess sína eigin sendiherra og ræðismenn, þá voru hinir dönsku sendiherrar og ræðismenn einnig fulltrúar Íslands.

Krafa Þingvallafundarins 1906, að Ísland skyldi verða "frjálst land í persónusambandi við Danmörku og með fullu jafnrétti og fullum yfirráðum yfir öllum sínum málum" og sömuleiðis þau orð, sem hinn íslenzki stjórnmálamaður Bjarni Jónsson frá Vogi lét sér um munn fara í fyrirlestri í Stokkhólmi, er fóru í sömu átt, hefði án efa verið fullnægt, ef nefndarfrumvarið hefði orðið að lögum.[1]

Hefði frumvarpið verið samþykt, hefði Gamli Sáttmáli verið afnuminn og nýr "sáttmáli", nýr samningur, komið í staðinn.

§7. Ísland fellir nefndarfrumvarpið.

Frumvarpið var þvínæst tekið til meðferðar á Alþingi, og Alþingiskosningar fór fram í september 1908 — eftir nýjum lögum, er juku kjós-

1) Eg hélt því fram í "Det dansk-islandska unionsförslaget" (hið dansk-íslenzka sambandslagafrumvarp), sérprentun úr greinasafni í blaðinu "Upsala" maí 1908.

endafjöldann að miklum mun. En þegar fyrir kosningarnar reis mikil andúð móti frumvarpinu, sem brauzt út í deilum í blöðunum og á fundum.

Eftir minni skoðun var ísland — eins og tekið er fram í framanskráðri grein — fullvalda ríki í ríkjasambandi (realunion) við Danmörku. Eg hélt því fram í blaðagrein strax daginn eftir, að frumvarpið var undirritað í Kaupmannahöfn.[1] Jafnframt benti eg á, að gjöra þyrfti nokkrar smábreytingar á textanum, m. a. að í staðinn fyrir "det samlede danske Rige" í 1. grein þyrfti að setja önnur orð, sem betur stæði í samræmi við það sem virkilega væri fólgið í frumvarpinu. Þessar litlu breytingar mætti gjöra þegar frumvarpið yrði rætt á þingum Dana og íslendinga, eftir samkomulagi milli aðiljanna. Hér væri ekki um neitt verulegt að ræða, heldur aðeins um sérstakt orðalag, sem þó hefði sína þýðingu fyrir hið minna land.[2]

Skoðun mín á stöðu íslands samkvæmt nefndarfrumvarpinu var algjörlega viðurkend í skrifi einu til mín frá hinum norska lögvitring F. Hagerup, sem þá var norskur sendiherra í Kaupmannahöfn.[3] Það sem að miklu leyti varð til þess að frumvarpið féll, voru greinar, sem Knud Berlin birti, þar sem hann hélt fram þeirri skoðun, að ísland yrði ófullvalda ríki, er framvegis skyldi mynda ríki í sameiningu við Danmörku.

---

1)Hinn danski ritari nefndarinnar, Knud Berlin, birti síðar í tilefni af þessu ítarlega grein í blaðinu "Dannebrog", Kaupmannahöfn (15. 4. 1909), þar sem hann hélt því fram, að Íslendingar hefðu selt mér í hendur frumvarpið og eg hafi verið látinn vita um muninn á danska og íslenzka textanum, og að á þeim mun ætti að byggja pólitík er gengi Íslendingum í vil. Knud Berlin sagði ennfremur: "Frá hinum dönsku nefndarmönnum geta þessar upplýsingar (til Lundborgs) ekki verið komnar, því sem heiðarlegir menn trúðu þeir á yfirlýsingar hinna íslenzku samverkamanna sinna, um að slíkur munur (á hinum danska og íslenzka texta) ætti sér ekki stað. En hver er þá heimild herra Lundborgs?" (Acta Isl. Lunb. A hluti 8 bls. 55) — Málinu til skýringar vil eg nú lýsa því yfir, að eg fékk nefndarfrumvarpið hvorki frá Dönum né Íslendingum, heldur frá vini mínum í Kaupmannahöfn, sem hafði lofað mér að útvega mér það. (Aðalatriði frumvarpsins voru raunar sama daginn, sem eg skrifaði um það í miðdagsblaði, birt í morgunblöðum í Stokkhólmi). Á hinn fyrrnefnda mun á danska og íslenzka textanum hefi eg fyrstur manna bent á í riti. — Að ekki voru allir Danir á Knud Berlins máli, heldur þvert á móti skildu nokkrir að eg hafði ekki látið í ljósi álit mitt til þess að skaða norræna samvinnu heldur hið gagnstæða — sézt á bréfi til mín frá danska forsætisráðherranum, J. C. Christensen, (13. júlí 1908), sem eg ekki þekti persónulega. Hann skrifaði á þessa leið: "Það hefir glatt mig að lesa ummæli yðar í blöðunum um Íslandsmálið. Persónulega virði eg álit Svía mikils, í þessu máli, sem og sænsku þjóðina yfirleitt og getið þér því skilið ánægju mína í þessu efni." Og ráðherra Íslands Hannes Hafstein sendi mér 22. júní 1908 langt skrif, þar sem hann m. a. segir: "Ummæli yðar um vinnu nefndarinnar og þann árangur, sem náðst hefir, gleðja mig mikið. Eg hefi leyft mér á þingmálafundum bæði á Norður- og Suðurlandi að vitna í ummæli yðar, sem líka hafa sérstakt gildi, þar sem enginn útlendur rithöfundur annar hefir gengið svo langt í viðurkenningu á ríkisréttindum Íslands og þér. Eg vona að ummæli yðar verði til þess að styðja að því, að málið beri góðan árangur, og ef þér eruð á þeirri skoðun, að hægt sé að samþykkja frumvarpið án breytinga, þá mundu ummæli um það áreiðanlega verða að gagni." (Acta Isl. Lunb. B, Christensen, Hafstein). En slík ummæli gat eg þó ekki látið frá mér fara, þar eð eg áleit breytingar á frumvarpinu nauðsynlegar.

2)Acta Isl. Lundb., A hluti 3, bls. 24 . Ummæli mín í þessu máli voru birt í fjölda blaða m. a. í öllum íslenzkum blöðum.

3)Acta Isl. Lundb., B, 1908, 10. júlí, Hagerup.

Hann lagði einnig áherzlu á, að ákvæði nefndarfrumvarpsins hefðu verið samþykt með þeim skilmála, að engar breytingar væri gerðar á þeim hvorki á Alþingi né á Ríkisþingi, heldur að í stað breytinga yrðu nýir samningar um alveg nýjan sáttmála að vera gjörðir, áreiðanlega með miklu lakari aðstöðu. "Þeir sem minnast á breytingar á frumvarpinu, geta ekki verið blindir fyrir þeirri staðreynd, að þeir þar með mæla með því, að sá samningur, er dansk-íslenzka nefndin hefir samþykt, sé feldur sem heild."[1]) Knud Berlin var lögfræðilegur ráðgjafi og ritari danska nefndarhlutans og lýsti hér áreiðanlega hinni almennu skoðun í Danmörku. Það var því enginn möguleiki til sátta. Hefði frumvarpið verið samþykt óbreytt, þá hefði það, í staðinn fyrir að binda enda á deiluna, aðeins orðið efni til nýrrar baráttu um íslenzkt fullveldi eða ekki-fullveldi.

Eg sneri mér til tveggja mikilsmetinna ríkisréttarfræðinga í Svíþjóð og bað þá um álit sitt, ekki til birtingar að svo stöddu, heldur aðeins til að fá að vita skoðun nokkurra sænskra vísindalegra sérfræðinga. Hér eru svör þeirra, í fyrsta sinni birt, sökum þess að þau höfðu síðar óbeinlínis áhrif á gang íslenzkra mála.

Prófessor Dr. Rudolf Kjellen skrifar á þessa leið: "Mér er það alveg ljóst, að ísland, verður hafið upp úr stöðu undir-ríkis og gjört að jafnréttisríki við hliðina á Danmörku, ef það frumvarp, er hér liggur fyrir, verður samþykt. Breytingin myndi hafa alveg sömu verkanir fyrir Íslands eins og Mosssamningurinn og Nóvemberstjórnarskráin, sem á honum bygðist, hafði fyrir Noreg. Það myndi gefa Íslandi sjálfstæða tilveru sem ríki. Allt sem það gjörir framvegis innan sambandsins við Danmörku, yrði, réttarlega séð, að álítast gjört af frjálsum vilja, og öll þau forréttindi, sem sambandslögin gæfu Danmörku í meðferð hinna sameiginlegu málefna, bæri lögfræðilega — í samræmi við stjórn Svíþjóðar á hinni norsku utanríkispólitík — eða Prússlands á Waldeck — að skoða sem látin í té af frjálsum vilja hins aðiljans.

Aftur á móti sé þessi frjálsi vilji gjöf Danmerkur til Íslands, er ekki hægt að kalla Ísland fullvalda eftir breytinguna. Ef sambandið leystist upp, þá myndi Ísland með því falla undir Danmörku. Í sambandinu yrði það ófullvalda ríki, sem með samningi er bundið fullvalda ríki. Fullvalda getur Ísland aðeins orðið með viðurkenningu af hálfu annara ríkja í ríkjasambandinu og með upptöku í samfélag við það. Mér virðist þó að þessar aðgreiningar ríkisréttarins myndu ekki hafa neina virkilega þýðingu í þessu efni. Það er alltof hætt við að þær yrði að ófrjósömu grufli — baráttu um orðin tóm."[2])

Prófessor Dr. S. J. Boethius skrifar á þessa leið: "Eitt virðist mér ljóst: nefnilega að staða Íslands sem sérstaks ríkis sé nú trygð. Í samræmi við Jellinek virðist mér eiginleikar ríkis vera fólgnir í því, að þjóðfélagið hafi hið upprunalega æðsta-vald, þ. e. geti af sjálfsdáðum skipulagt sig sem

1) Acta Isl. Lundb., A, hluti 4, bls. 34. 2) Acta Isl. Lundb., 8, 1908, 22. sept., Kjellen.

ríki og öðlast viðurkenningu fyrir því. Hið fyrra er skilyrðið, hið síðara svo að segja hin þjóðréttarlega staðfesting. Skilyrðinu er fullnægt: í fyrsta lagi sögulega vegna þess að Ísland til forna hafði eiginleika ríkis, sem réttarlega séð aldrei hafa verið alveg afmáðir, í öðru lagi raunverulega með því að Ísland á vorum tímum hefir sjálft getað myndað sér skipulag, sem einkennir ríki. Þar sem Ísland gjörir ekki kröfu til, að koma fram gagnvart útlöndum öðruvísi en í sameiningu við Danmörku, þarf það engrar viðurkenningar utan að, nema frá Danmörku, og sú viðurkenning yrði nú látin í té.

En tilvera ríkis og fullveldi þarf ekki að fara saman. Ríki getur gefið upp fullveldi sitt en þó verið ríki. Til eru ófullvalda ríki. Fullveldi heimtar fullkominn sjálfsákvörðunarrétt inn á við og út á við. Þennan rétt getur fullvalda ríki sjálft takmarkað án þess að missa fullveldi sitt, en þá verður það sjálft að geta afnumið þá takmörkun síðar á eigin spýtur, að minnsta kosti eftir ákveðinn tíma, eða jafnvel fyr. Með öðrum orðum: Takmörkunin verður að hafa gjörst með þjóðréttarlegum samningi. En hafi takmörkunin verið gjörð í sjálfri stjórnarskránni, með löggjöf, sem annað ríki á þátt í, er einungis hægt að afnema hana á sama hátt og sjálfa stjórnarskrána, og ef hún (stjórnarskráin) er þannig, að ríkið geti ekki afnumið hana upp á eigin spýtur, er ríkið ekki lengur fullvalda. Þ verða samningsrofin að byltingu, því þar með hefir ríkið yfirgefið grundvöll réttarins. Fyrir byltingar gilda engin lagaskilyrði, og því er ekki hægt að leggja vísindalegan dóm á þær. — Þetta hindrar það þó ekki að leggja megi slíkan dóm á þann rétt, er verður til upp úr byltingu. Framkoma Noregs árið 1905 er dæmi þess.

Ef Ísland eftir hinum nýju lögum afnæmi á eigin spýtur takmarkanir sjálfsákvörðunarréttar síns, sem það hefir lagt á sig með hinum nýju lögum, þá gæti það ekki gjört það með því að bera fyrir sig fullveldi sitt, sem það sjálft að því leiti hefir gefið upp. Það mundi þýða: að taka fullveldið aftur í sínar hendur með byltingu í staðinn fyrir að fara ríkisréttar eða þjóðréttar leiðina. Skoðun Jellineks að sambönd geti einungis bygst á sáttmálum, þ. e. séu aðeins þjóðréttarleg sambönd, sem hægt sé að rjúfa hvenær sem tækifæri gefst, tel eg ranga. Sambönd geta verið þannig — einungis bygð á þjóðréttarlegum sáttmála; — en þegar sáttmáli hefir fengið myndugleik laga eða stjórnarskrár bindandi fyrir báða aðilja, þá er ekki hægt að afnema hann á annan hátt en þann, sem lögin sjálf ákveða. Þá er hann sem sé bindandi fyrir ríkið skilyrðislaust — svo framarlega sem ríkið ekki gangi á sinn eigin rétt og annara þ. e. yfirgefi grunvöll réttarins, — og er það ósamræmanlegt við fullveldi. Samband sem hvílir á lögum, er með öðrum orðum ekki einungis þjóðréttar heldur einnig ríkisréttarsamband.

Það eitt, að lög séu fyrir hendi, er ákveða stöðu eins ríkis gagnvart öðru, þarf þó ekki endilega að hafa í för með sér uppgjöf fullveldis. Reyndar er það að vissu leiti þannig, ef þau eru bindandi fyrir báða aðilja. Ef

frumvarpið verður samþykt, má segja, að Danmörk hafi einnig takmarkað fullveldi sitt, að svo miklu leiti sem hún getur ekki rofið sambandið við Ísland upp á eigin spýtur. Lög, sem ákveða stöðu gagnvart öðru ríki, svo að hægt sé að breyta henni án samþykkis þess ríkis, fela í sér enga takmörkun fullveldisins. Það er undir ákvæðum þeirra komið, að hve miklu leiti þau takmarka fullveldið. Ef í þeim eru einhver ákvæði, sem hafa uppgjöf sjálfsákvörðunarréttarins í sér fólgin, og ekki er hægt að afnema upp á eigin spýtur, þá álít eg að fullveldið sé í raun og veru gefið upp. Það er því undir því komið, hvaða ákvæði standa í því lagafrumvarpi, sem um er rætt.

Af ákvæðum 3. greinar er að minnsta kosti ein þannig (7. atriði) að hún takmarkar fullveldið; en þar sem hún er uppsegjanleg eins og aðrir hlutar greinarinnar að undanteknum 1—3, er hún ekki bindandi. Aftur á móti hefir Ísland samkvæmt 2. grein látið af hendi við Danmörku ákvörðunarréttinn um konungserfðir, stjórn í forföllum konungs og konungskosningu. Í þessu atriði er það hin danska stjórnarskrá sem ræður, og það er ósamræmanlegt við fullveldið. Fyrir fullveldi beggja aðilja sem aðeins eru í persónusambandi, bæri að krefjast þess, að hvor hefði sín eigin lög um konungserfðir.

Það er ef til vill enn þýðingarmeira að Ísland um allar aldir gefur upp rétt sinn til að ákveða stöðu sína gagnvart erlendum ríkjum. Ríki, sem hefir ekki þennan rétt, er ekki fullvalda. Hér má taka dæmi til skýringar: Bayern var fyrir 1871 fullvalda ríki. En þegar það svo gaf upp réttinn til að fara með utanríkismál sín, glataði það fullveldi sínu. Það ríki, sem hafði hagnaðinn af þessu, varð þá fullvalda gagnvart Bayern. Þetta ríki var hið þýzka Keisaradæmi. Ef Ísland hefði gefið upp þennan rétt fyrir sameiginlegu dansk-íslenzku ríki, sem það hefði tekið þátt í að mynda, þá hefði það — nákvæmlega eins og Danmörk í þessu tilfelli — ekki lengur verið fullvalda. Þá hefði hið sameiginlega ríki orðið fullvalda. Þá væri sambandið ekki lengur sambandsríki heldur bandaríki (Bundesstaat). Nú gefur það upp valdið yfir utanríkismálunum fyrir hinum samningsaðiljanum í sambandinu. Þá verður sá aðili hið fullvalda ríki.

Afstaðan verður því eftir minni skoðun þessi: Danmörk og Ísland eru tvö veruleg ríki — þannig er hægt að kalla þau bæði frjáls og sjálfstæð — sameinuð í ríkjasamband (realunion), þar sem Danmörk er fullvalda, en Ísland ófullvalda."[1])

Prófessor Bredo Morgenstierne, Oslo, skrifar um nefndarfrumvarpið m. a.:[2]) "Þrátt fyrir einstök atriði, er benda í gagnstæða átt, ber samkvæmt frumvarpi því, er fyrir liggur ekki að skoða hið dansk-íslenzka

---

1)Acta Isl. Lundb., B, 1908, 2. júlí, Boethius.

2)**Bredo Morgenstierne,** Den dansk-islandske Statsforbindelse efter Kommissionsudkastet af 1908, "Tidsskrift for Retsvidenskab" Kristiania 1908 bls. 33, — Sama grein birtist líka í "Jahrbuch des öffentlichen Rechts," Band 3, Tubingen 1909, bls. 520.

samband sem ríkjasamband (realunion) milli fullvalda ríkja, heldur sem eins konar ríkja eining, sem helzt er hægt að skipa í flokk með bandaríkjum, þar sem Danmörk fyrst um sinn(sbr. 6. grein) kemur fram sem fullvalda ríki, ísland sem ófullvalda."

Nefndarfrumvarpinu var í fyrstu tekið vel á íslandi; en þegar menn athuguðu það betur, kom það í ljós, hversu óskýrt það var í mörgum greinum. Hvað mig snertir er eg — eins og áður er getið — á þeirri skoðun, að ísland hefði orðið fullvalda ríki í ríkjasambandi við Danmörku og að frumvarpið hafi því verið aðgengilegt. En þar sem Knud Berlin hélt fram því gagnstæða og eg hafði fengið að vita hjá sérfæðingum, hversu skiftar skoðanir voru um málið, og þar sem þar að auki yfirlýsing (sennilega að hálfu leyti frá yfirvöldunum) í "Nationaltidende" í Kaupmannahöfn gaf það til kynna, að nefndarfrumvarpið gjörði íslandi ekki að sjálfstæðu ríki, hélt eg því ákveðið fram,[1] að nú væri ógjörningur að samþykkja frumvarpið á íslandi, nema ísland fengi fyrirfram fulla tryggingu fyrir því, að frumvarpið viðurkendi fullveldið. Það mætti því ekki samþykkja frumvarpið óbreytt, því ef það yrði gjört, þá risi endalaus deila um fullveldi eða ekki-fullveldi. Ef frumvarpið félli þá héldi Gamli Sáttmáli áfram að vera réttargrundvöllurinn.

Nú risu harðar deilur á íslandi,[2] og í september kosningunum beið sá flokkur ósigur, er fylgdi frumvarpinu. Þvínæst urðu ráðherraskifti; Haf-

---

1)m. a. í blaðinu "Upsala" (Acta Isl. Lundb., A, hluti 5, bls. 82, 30. 9. 1908).

2)Einn af nefndarmönnunum, **Stefán Stefánsson**, skólameistari, skrifaði mér: "Ríkisréttarsambandið milli Danmerkur og Íslands verður samkvæmt frumvarpinu ríkjasamband (realunion), og þótt sambandið beri nokkuð villandi nafn: "Det Samlede Danske Rige" verður ekki lögum samkvæmt sett neitt yfirríki á stofn yfir þessi tvö sjálfstæðu ríki. Það kemur ekki til mála að telja þau bandaríki (Bundesstat)". Og Dr. **Guðm. Hannesson** skrifaði: "Það lítur út fyrir að frumvarpið muni kljúfa alla flokka. Jón Jensson og nokkrir aðrir úr "landvarnarflokknum" fylgja ákaft frumvarpinu óbreyttu. Flestir aðrir hallast að minni háttar breytingu, og nokkrir eins og Bjarni Jónsson og ritstjórar "Ingólfs", standa ákaft á móti. Þetta hefir þær afleiðingar að blaðið, sem er tiltölulega sjálfstætt, er ekki beinlínis málgagn flokksstjórnarinnar, að minsta kosti ekki fyllilega. — Allir flokkar eru — þó undarlegt megi virðast — sammála um stefnuskráratriðið "sjálfstætt ríki". — Menn segja, að Danir séu reiðir út af frumvarpinu og ennþá meira út af vanþakklæti okkar. Þessvegna urðu Íslendingar líka reiðir. Hinn einasti, sem hér fær lof og prís, er konungur. Allir segja, að hann hafi stutt mál okkar eins mikið og staða hans leyfði honum. Við erum ekki vanir slíku og finnst það vera eitthvað alveg sérstakt. Þegar fyrstu skeytin komu hingað, sagði maður einn við mig: 'Nú hefir Ísland fengið sinn fyrsta konung'. Síðar þegar stemningin breyttist, hélzt hún þó óbreytt gagnvart konungi. Hann hefir unnið almennar vinsældir og allir eru honum þakklátir." Í íslenzka stúdentafélaginu í Kaupmannahöfn var frumvarpinu tekið á tvo vegu. Í bréfi til mín lét cand. jur. **Gísli Sveinsson** í ljósi mikla tortrygni gegn hinu óskýra frumvarpi. (Acta Isl. Lundb., B, 1908, 15. og 19. maí Stefánsson, 17. júní Hannesson, 5. júní, Gísli Sveinsson). Af Íslendingum er með frumvarpinu voru má nefna assessor Jón Jensson, sem lét svo ummælt í bréfi, að Ísland yrði fullvalda samkvæmt nefndarfrumvarpinu. Hann lét sérstaklega í ljósi gleði sína yfir því, að nú yrði stjórnarskráin frá 1903 og hin óheppilegu ákvæði hennar um að leggja íslenzk mál fram í ríkisráði Dana afnumin. Og sagnfræðingurinn Bogi Th. Melsted skrifar: "Samkvæmt nefndarfrumvarpinu gengur Ísland í veikara ríkjasamband við Danmörku en við Noreg samkvæmt sáttmálanum 1262—1264, þótt hægt sé að kalla það samband persónusamband, (Acta Isl. Lundb., B, 1908, 5. júlí Jón Jensson, 15. júní, Melsted).

stein fór frá og eftirmaður hans varð formaður Alþingis, Björn Jónsson ritstjóri. Meðal þeirra, er barist höfðu ákafast gegn frumvarpinu, ber að telja hinn áðurnefnda Bjarna Jónsson frá Vogi.

Skýra mynd af ástandinu fyrir kosningarnar gaf fyrverandi málaflutningsmaður, nú sendiherra Íslands í Kaupmannahöfn, Sveinn Björnsson. Hann skrifaði á þessa leið:[1] "Eg er ekki alveg viss um að við með þessu frumvarpi hljótum þá viðurkenningu, sem við getum gjört okkur ánægða með. Jafnvel þó ýmislegt í frumvarpinu bendi til þess, að Ísland samkvæmt því sé viðurkent sem fullvalda ríki, þá virðist mér það hvergi koma svo greinilega fram, að ekki sé hægt að efast um það. Og þess verðum við, veikari aðili, að krefjast. Mér virðist, að í öllu frumvarpinu sé sókst eftir að komast hjá öllum orðum, sem eftir danskri málvenju væru eðlilegust, ef það væri meiningin að viðurkenna fullveldi Íslands. Í 1. grein stendur "land" staðinn fyrir "ríki", "ríkissamband" (Statsforbindelse) í staðinn fyrir "ríkjasamband". "Det samlede danske Rige" í staðinn fyrir "hið Dansk-íslenzka ríki". Í 3. grein stendur "Medvirkning" (þátttaka) í staðinn fyrir "Samtykke" (samþykki), í 8. grein "Nævn" (nefnd) í staðinn fyrir "gjörðardómur", o. s. frv. Allt þetta réði þó ekki úrslitum, ef fullveldi Íslands og sjálfstæði gagnvart Danmörku kæmi skýrt í ljós í frumvarpinu. Eg er þó ekki viss um það.

Það væri ef til vill hægt að lesa það út úr frumvarpinu, að Ísland er viðurkent sem fullvalda á því augnabliki sem frumvarpið verður samþykt, en tæplega, að fullveldið haldi áfram eftir að búið er að samþykkja frumvarpið. Fyrir utan hin óuppsegjanlegu utanríkismál og hermál — sem vafalaust eru óuppsegjanleg þrátt fyrir möguleikann til þess að breyta öllu frumvarpinu — gefur líka 8. grein Danmörku möguleika til að grípa þannig inn í málefni okkar, að við getum orðið ófullvalda, þótt við séum það ekki fyrir. Sem sönnun fyrir fullveldi okkar getið þér þess, að Ísland hafi fullan rétt til að setja inn í sína nýju stjórnarskrá "Konungsríkið Ísland". Hugsum okkur nú að Ísland gjörði það, hvað mundi þá ské? Eg er viss um að Danir mundu ekki frekar vilja hafa þetta nafn í Stjórnarskrá okkar en við í frumvarpinu. Þeir mundu taka fyrirvara fyrir því. Við segjum: "Stjórnarskrá vor er sérmál okkar sem Dönum kemur ekkert við". Danir svara: "Að vísu er stjórnarskrá ykkar sérmál ykkar, en þegar eitthvað er tekið upp í hana, sem samkvæmt skoðun okkar kemur hinum sameiginlegu málefnum við, þá verður að fara með það eins og fyrirskipað er í sambandslögunum." Nefndin kemur því saman og ákveður, að Ísland samkvæmt lögunum sé ekki konungsríki. Hvað eigum við að gjöra?

Við getum alls ekkert gjört. Og þannig getur það gengið í mörgum málum. Við erum minni máttar. Í veruleikanum verðum við "undirríkið",

---

1) Acta Isl. Lundb., B, 1908, 21. júní, Sveinn Björnsson.

formlega hefir Danmörk ekki viðurkent okkur sem jafn rétthátt ríki, og Það er ekki hægt að sannfæra mig um, hún hafi raunverulega gjört það. Hingað til hefir það verið okkar sterka hlið, að við höfum aldrei viðurkent yfirráð Dana eða annara yfir okkur. Það mundi hafa of alvarlegar afleiðingar fyrir okkur, ef við myndum gjöra það nú. Og því álít eg, að við verðum að reyna að ljúka málinu þannig, að við getum vitað með nokkurri vissu, að við getum orðið ánægðir."

Nefndarfrumvarpið var felt á íslandi. Meirihluti Alþingis 1909 gjörði þær breytingar á því, að sambandið við Danmörku skyldi vera persónusamband í samræmi við Gamla Sáttmála. Minni hlutinn samþykti heldur ekki frumvarpið óbreytt, heldur setti ýmsar skýringar inn í það, sem gengu út á það, að láta ríkisréttarstöðu íslands koma skýrt fram. En minni hlutinn gjörði sig þó ánægðan með ríkjasamband (realunion). Þar sem Alþingið hafði gjört svo gagnorða breytingu á frumvarpinu, lagði danska stjórnin það ekki fyrir Ríkisþingið, heldur álit, að ísland hefði felt það fyrir sitt leyti.

Í danska þjóðþinginu kom aðeins til einnar stuttrar umræðu um málið milli forsætisráðherrans og eins þingmanna, sem talaði fyrir hönd stjórnarandstæðinga. Forsætisráðherra hélt því fram, að Danmörk hefði ekki óskað eftir neinni breytingu í hinni stjórnskipulegu stöðu Danmerkur og íslands, heldur hafi ísland átt upptökin. Með því að íslendingar hafi nú felt frumvarp nefndarinnar, þá hafi þeir engum um að kenna nema sjálfum sér, og það virðist eftir því að þeir helzt kjósi hið gamla fyrirkomulag.[1] Það sé víst, að danska Ríkisþingið hafi enga tilhneigingu haft til frekari tilslökunar, og þessvegna hafi Ríkisþingið heldur enga ástæðu til að skifta sér meira af frumvarpi nefndarinnar. Það hafi verið tilboð frá Danmörku, sem hafi verið vísað á bug, og þar með sé útrætt um málið. Þvínæst lýsti þingmaðurinn í nafni stjórnarandstæðinga ánægju sinni yfir svari forsætisráðherrans.

Dansk-íslenzka nefndin hafði, þótt frumvarp hennar félli, mikla þýðingu að því leyti, að hún sýndi, að Danmörk var viljug til að semja við ísland og viðurkenna það sem ríki. Frumvarpið gat nú skoðast sem grundvöllur að komandi samningum. Lakara tilboð gat Danmörk undir engum kringumstæðum gjört síðar.

§8 Tímabilið upp til viðurkenningar Fullveldisins 1918.

Hinn nýi ráðherra íslands Björn Jónsson skrifaði grein[1] meðan hann dvaldist í Kaupmannahöfn vorið 1909, er meðal annars sagði svo: "Hvað

---

1) Það er furðulegt, að forsætiráðherrann skyldi hafa komist á slíka skoðun. Því ísland var þvert á móti svo óánægt með hið gamla fyrirkomulag, að það gjörði sig ekki ánægt með nefndarfrumvarpið.

2) **Björn Jónsson:** Hvad vil vi. "Maanedsmagasinet", Kaupmannahöfn, Mai 1909. bls. 291.

vér viljum? Það er hægt að segja í stuttu máli með þessum orðum: Vér viljum ráða einir — vera sjálfráðir — yfir landi voru, aðeins undirgefnir þingbundnum konungi, sem sé hinn sami og í Danmörku. Fyrir rúmum 1000 árum námum vér landið, sem þá var einskis manns eign. Þar höfum vér lifað lífi voru út af fyrir okkur, án þess nokkru sinni að hafa verið teknir herskildi og án þess nokkru sinni að hafa gefið okkur undir aðra þjóð. Af frjálsum vilja höfum vér fyr á tímum svarið konungi annars lands trúnaðar — og hollustueið, og hans réttur gekk síðar á löglegan hátt yfir til Þjóðhöfðingja enn annarar þjóðar. Þennan eið höfum vér aldrei hugsað okkur að rjúfa, og hugsum okkur það ekki þann dag í dag.

Þetta held eg sé hið almennasta álit, hin mest útbreidda skoðun á afstöðunni gagnvart Danmörku og hinni dönsku konungsætt.

Það getur verið, að það megi hrekja hana. Mér er kunnugt um að lærðir menn deila um hana. En um hvað hafa lærðir menn ekki deilt?

En það er ekki aðalatriðið, um hvað þeir verða á eitt sáttir. Aðalatriðið er, að þessar tvær þjóðir geti orðið sammála um fyrirkomulag, sem af praktisk-pólitískum ástæðum verður að skoðast sem heppilegast fyrir báða aðilja.

Vér álítum hvorki, að danska þjóðin hafi nokkurt gagn af því að varna okkur þess, er vér teljum vorn sögulega og af náttúrunni ákveðna rétt, né heldur að það sé frá vorri hálfu nokkur ástæða til þess að vilja ekki undir þessum skilyrðum halda áfram að standa í því stjórnmálasambandi, sem staðið hefir öldum saman. Þetta var líka álit hins ógleymanlega pólitíska læriföður míns, Jóns Sigurðssonar."[1])

Svona gætilega talaði einn hinna áköfustu forgöngumanna fyrir hinu íslenzka sjálfstæði. Og annar frægur íslenzkur sjálfstæðis leiðtogi, Bjarni Jónsson frá Vogi, skrifar stillilega og kurteislega: "Það eina sem Danmörk mundi tapa, ef ísland fengi fullan rétt sinn í persónusambandi við hana, væri forráðatilfinningin, sem hún hefir nú gagnvart okkur. En ef Danmörk færir hér siðalögmálið (etiken) inn á svið stjórnmálanna, þá verður danska þjóðin brautryðjandi þar og hlýtur heiður og viðurkenningu fyrir göfugt verk, sem menn ekki gjarnan vilja gjöra sjálfir, en viðurkenna áreiðanlega hjá öðrum. í öðru lagi mundi hún öðlast verulega vináttu íslendinga og með því möguleika til að halda verzlunarsamböndum sínum við ísland, sem annars hvíla á veikum grundvelli. — — — Eg hefi óbifanlegt traust á mannkærleika hinnar dönsku þjóðar. En þó allt sameini sig á móti okkur, þá er eg viss um að íslendingar halda baráttunni áfram heiðar-

1) **Indriði Einarsson** skrifaði mér um hinn nýja ráðherra: "Herra Björn Jónsson er mikilhæfasti maður íslands og hefir verið það lengi. Hann er talinn af mörgum um alla Skandinavíu mestur allra núlifandi íslendinga. Vinnuþrek hans nálgast hið ótrúlega, og hann hefir starfað í íslenzkum stjórnmálum í 30 ár. Hann er mikilsvirtur í flokki sínum vegna síns sérstaka dugnaðar, áreiðanleika og heiðarleika". (Acta Isl. Lundb., B, 1909 18. Mars, Indriði Einarsson).

lega og á þingræðisgrundvelli, en með þolgæði og festu, því sjálfstæðisþráin er runnin þeim í merg og blóð, og sjálfstæði er lífsskilyrði fyrir þjóðerni vort."[1])

Litlu síðar urðu aftur ráðherraskifti á Íslandi. Alþingi samþykti 1911 — jafnframt því sem það lagði að nýju fram andmæli gegn gildi laganna frá 1871 — frumvarp til stjórnarskrárbreytingar. Þessi breyting fór fram á það að konungur ynni eið að stjórnarskrá Íslands og að framvegis skyldu settir þrír ráðherrar (þar á meðal einn forsætisráðherra); ennfremur skyldu konungkjör þingmanna til efrideildar falla úr lögum og kosningaréttur og kjörgengi veitt konum sem karlmönnum. Í frumvarpinu var ákvæðið, um að konungur skyldi bera upp Íslandsmál í ríkisráði Dana, numið burtu. Þetta frumvarp átti að ræða að nýju á aukaþingi árið 1912.

Hvort sem málið er skoðað frá íslenzku sjónarmiði eða frá hinu danska sjónarmiði, er Knud Berlin barðist fyrir — sem sé alveg óviðkomandi því hvort lögin frá 1871 voru bindandi eða ekki — hlýtur niðurstaðan að verða sú, að ákvæðið um það, hvar konungur undirskrifi íslenzk lög, sé eigi að finna í íslenzku stjórnarskránni. Ef menn eins og Knud Berlin ganga út frá því, að þessi lög hafi verið bindandi fyrir Ísland, þá hafði Ísland engan rétt til að setja ákvæði um, hvað bæri eða hvað bæri ekki að gjöra í danska ríkisráðinu. Því það hefði í þessu tilfelli verið sameiginleg stofnun, og í sameiginlegum málum hafði Ísland einmitt samkvæmt þessum

---

1)**Bjarni Jónsson** frá Vogi: Om islandsk kunst og politik, Kristiania 1910. — Réttarstaða Íslands var mjög misskilin í hinum skandinavisku löndum. Til kennaraþings í Stokkhólmi 1910 var Íslendingum boðið sem Dönum, þótt Finnland, sem þá lá undir Rússlandi, hefði þar sérstaka finnska fulltrúa. Hinn íslenzki viðskiftaráðunautur, sem íslenzkur embættismaður, sendi formanni þingsins, þáverandi yfirdirektör B. J. Bergquist, embættisbréf. Beðið var um að senda svar við því til skrifstofu hins íslenzka ráðuneytis í Kaupmannahöfn, en þegar það kom ekki, sendi viðskiftaráðunautur 19/7 nýtt bréf, þar sem hann segir meðal annars: "Eg skrifaði yður fyrir nokkru og spurði, hvort eg gæti komið fram fyrir Íslands hönd á kennaraþinginu í Stokkhólmi. Þér hafði ekki svarað spurningu minni, og það verð eg að skoða sem neitun. Að eg hefði getað tekið þátt í því sem Dani, var mér áður ljóst. En það var ósk mín, að allir mínir skandinavisku stéttarbræður álitu Ísland menningarlega sjálfstætt og jafn rétthátt og hin löndin, og að þeir sýndu það í verkinu með því að leyfa, að Ísland hefði fulltrúa á kennaraþinginu eins og Noregur, Svíþjóð, Danmörk og Finnland; en að þeir blönduðu okkur ekki saman við stéttarbræður okkar frá Danmörku. Hver skandinaviskur kennari hlýtur að vita, að þetta er hægt að gjöra, án þess að það verði álitin pólitísk ókurteisi gagnvart Danmörku eða afskifti af stjórnmáladeilunni milli Danmerkur og Íslands. Sem fulla sönnun á þessu sendi eg yður hérmeð hin þýðingarmestu íslenzku lög um kennslumálin, þar sem þér getið séð, að við erum fullkomlega óháðir á þessu sviði, þareð við þ. e. Alþingi vort setur lög bæði viðvíkjandi háskóla vorum og öðrum skólum. Engum dönskum manni mundi detta í hug að styggjast af því, þó Ísland að þessu leyti væri skoðað sem hliðstætt hinum skandinavisku menningarþjóðunum; en þjóðernistilfinning okkar er særð, ef þetta er ekki gjört. Í þetta sinn verður of seint að bæta úr þessu; en eg vil fara fram á það við hina leiðandi menn, að þeir athugi, hvort þeir í framtíðinni geti ekki boðið íslenzku kennarastéttinni sjálfstæða þátttöku við þesskonar tækifæri. Annars verðum við útilokaðir frá allri þátttöku." Þetta bréf bar heldur engan árangur. (Acta Isl. Lundb., B, 12. og 20. Júlí 1910, með viðlagðri afskrift af bréfi frá 19. 3. 10 til herra Bergquists, Bjarni Jónsson frá Vogi).

lögum engan meðákvörðunarrétt. Og ef lögin voru ekki bindandi, þá átti þó konungur — og enginn annar — að ákveða, hvar hann undirskrifaði íslenzk lög; því þessu máli var ekki ráðstafað í stjórnarskránni frá 1874, er konungur sem einvaldur gaf landinu.1)

Ennfremur ákvað Alþingið að fela ráðherranum að reyna að koma því til leiðar að danska Ríkisþingið tæki til umræðu sambandslagafrumvarpið, sem Alþingi hafði samþykt 1909. Ráðherrann ræddi málið við danska forsætisráðherrann, en svar var ekki fáanlegt fyrir heimferð ráðherrans til Íslands. Á aukaþinginu 1912 var fyrir framtak einstakra manna gjörð breytingartillaga við nefndarfrumvarpið frá 1908, til samkomulags innanflokka og m. a. undirritað af hinum fyrverandi ráðherrum og pólitísku andstæðingum Birni Jónssyni og Hannesi Hafstein. Frumvarpið gekk ekki eins langt og það, sem Alþingið samþykti 1909, en var skýrara en sjálft nefndarfrumvarpið. Í 1. grein var lögð áherzla á stöðu Íslands sem ríki; þar að auki skyldi Ísland hafa rétt til að taka þátt í konungskosningu, er fyrir kynni að koma. Þó stóð í athugasemdum við fyrsta hluta: "Ef enginn möguleiki er til samkomulags, skal, áður en hætt er öllum samningatilraunum, heldur ganga inn á, að orðin "danska konungsríkið" verði látin standa, þó skal þá bæta þessu ákvæði við: "Danska konungsríkið er því ríkjasamband, er myndað verður af þessum ríkjum."

Fráskilið því hvað óskynsamlegt það var, að Ísland lagði þannig spilin á borðið, áður en samningar hófust, voru líka orðin "danska konungsríkið", þrátt fyrir viðbætirinn, óheppileg. Það orðalag hefði að nýju komið af stað vandræðum og skapað endalausan glundroða í framtíðinni.

Samkvæmt frumvarpinu skyldi sá hluti hinna sameiginlegu mála, er snerti Ísland vera í höndum íslenzks ráðherra í Kaupmannahöfn, sem ætti í meðferð þeirra mála, sæti í danska ríkisráðinu og væri ábyrgur gagnvart Alþingi.

Eg fyrir mitt leyti komst að þeirri niðurstöðu, að það væri betra fyrir Ísland, að láta allt standa við hið sama, vegna þess réttargrundvallar, er landið hefði, en að ganga inn á þessa breytingartillögu. Að vísu kom það á sættum milli aðiljanna, sem var framför frá því er áður var. En þetta sættafrumvarp hefði þá þurft að gæta betur hagsmuna landsins en hið fyrra. Það má ekki gefa upp réttargrundvöll, án þess að sá nýi, sem kemur í staðinn, sé alveg nægilegur og traustur og samboðinn landinu.2)

---

1)Fullkomlega rétta afstöðu til málsins tók **J. Sveinbjörnsson**, nú íslenzkur ritari konungs, er hann skrifaði mér: "Frá réttarlegu sjónarmiði hafa Íslendingar sem stendur — því miður — ekkert vald til að ákveða hvar konungur undirskrifar íslenzk lög, en það er enn verra að ákæðið um það, sem nú er látið falla niður, var tekið upp í íslenzku stjórnarskrána; þetta var að nokkru leyti Dr. Valtý Guðmundssyni að kenna." (Acta Isl. Lundb., B, 13. 5. 1911, J. Sveinsbjörnsson).

2)Þessum skoðunum var haldið fram af mér í "Karlskrona-Tidningen" og seinna endurteknar í íslenzku blöðunum m. a. fullkomlega í "Ingólfur" (Acta Isl. Lundb., A, hluti 14, bls. 8.

Það urðu að nýju ráðherraskifti á Íslandi og Hannes Hafstein varð ráðherra í annað sinn.

Hið áðurnefna frumvarp var ekki lagt fyrir aukaþingið, sennilega vegna þess að það hefði orðið erfitt að ná samkomulagi milli hinna nýju flokka um einstök atriði frumvarpsins. Þegar Hannes Hafstein í árslok 1912 dvaldi í Kaupmannahöfn hélt hann ráðstefnur með dönsku stjórninni um möguleikann á því að taka upp samninga um nýjan dansk-íslenzkan sáttmála. Frá Dana hálfu var lögð áherzla á, að nefndarfrumvarpið 1908 hafði verið felt á Íslandi og það gæti því fyrst komið til mála að Danmörk tæki málið upp aftur, þegar nýtt frumvarp frá Alþingi lægi fyrir. Eftir heimkomu sína reifði Hafstein málið við marga Alþingsmenn, og birti frumvarp, er var árangur af samningunum í Danmörku. Komandi Alþingi átti að ákveða, hvort þjóðaratkvæði skyldi greitt um frumvarpið eða hvort efnt skyldi til nýrra kosninga. Mörg helztu blöð Íslands álitu frumvarpið óaðgengilegt.[1]

Sumarið 1912 urðu konungsskifti vegna dauða Friðriks konungs 8. (15. maí). Ráðherra var tilkynt þetta fyrir hönd Íslands á þessa leið: "Jafnframt því að biðja yður í mínu nafni að flytja hinni íslenzku þjóð þá sorgarfregn, að minn ástfólgni faðir Friðrik konungur 8., sem bar Ísland svo mjög fyrir brjósti, andaðist skyndilega í gær, og að eg þá samkvæmt lögum um ríkisferðir hefi tekið konungdóm, bið eg yður einnig að flytja Íslendingum mína konunglegu kveðju og mínar innilegustu óskir um framtíð Íslands og gæfu. Kristján R."

Ísland hyllti hinn nýja konung sinn með skrifi frá Alþingi, er ráðherra flutti konungi, þar sem Alþingi einnig lét í ljósi von sína um nýjan sambandssáttmála, hagkvæman fyrir bæði löndin.

Fánadeilan olli innbyrðis æsingum og átti mikinn þátt í að draga saman flokkana að minnsta kosti til bráðabirgða. Hinn viðurkendi fáni Íslands var danski fáninn, en lengi hafði sérstakur blá-hvítur fáni verið notaður. Í júní 1912 fór róðrarbátur með eiganda sinn, kaupmann nokkurn, fram hjá dönsku strandgæzluskipi, er lá á Reykjavíkur-höfn. Róðrarbáturinn hafði íslenzka fánann í skut. Danski skipstjórinn tók bátinn fastan, kallaði eiganda um borð og gjörði íslenzka fánann upptækan. Út af þessu urðu æsingar, fyrst í Reykjavík, síðar um allt land. Við hátíðleg tækifæri var danski fáninn jafnan dreginn upp á fjölda af húsum í Reykjavík, en nú var hinn íslenzki tekinn í staðinn og var nú dreginn upp um allan

---

1) Frumvarpið var m. a. birt í "Lögréttu" (Acta Isl. Lundb., A, hluti 14, bls. 63). — Skoðun Hafsteins ráðherra á málinu kemur í ljós í eftirfylgjandi bréfi til mín: "Eg fer nú heim eftir að hafa staðið í samningum um sambandsmálið. . . . Fyrir mitt leiti legg eg ekki mikið upp úr fullveldisspursmálinu út af fyrir sig. Við þurfum ekki fullveldi á pappírnum heldur sjálfstæði í veruleikanum. (Acta Isl. Lundb., B, 26. nóvember 1912, Hannes Hafstein). — Eg er í þessu ekki á sama máli og Hafstein. Ísland varð að fá fullveldi sitt viðurkent bæði de jure og in re.

bæinn. Á ráðherrabústaðnum var danski fáninn rifinn niður, og um kvöldið var haldinn mótmælafundur, er sóttur var af 5000 manns, þar sem tveir Alþingismenn töluðu og gjörð var samþykkt um fánamálið. Í öllum bænum var íslenzki þjóðsöngurinn og aðrir ættjarðarsöngvar sungnir, og fleiri þúsundir manna gengu hátíðagöngu til minnisvarða Jóns Sigurðssonar, sem var skreyttur með íslenzka fánanum.[1)]

Fánamálið má rekja aftur að árinu 1906. Þá var Bjarni Jónsson frá Vogi einna ákafastur í baráttunni fyrir málinu. Í nóvember 1906 gjörði íslenzka stúdentafélagið í Reykjavík fundarsamþykkt um að taka upp íslenzkan fána og þvínæst var íslenzkur fáni borinn inn: blár með hvítum krossi ("vér viljum hafa kross í fánanum, eins og hinar norrænu bræðraþjóðir vorar"); þessi fáni var samt ekki alment viðurkendur.

Málið var nú útkljáð þannig, að konungur eftir beiðni ráðherra Íslands og eftir að hafa leitað álits danska forsætisráðherrans, sem ekki hreyfði neinum mótmælum, gaf í árslok 1913 Íslandi sérstakan fána, er nota mætti í landinu og í íslenzkri landhelgi. En þó skyldi íslenzka ráðuneytið í Reykjavík þar að auki nota danska fánann, er ekki skyldi vera settur þar sem minna bæri á honum en hinum né vera minni að stærð. Fáninn var tekinn upp með íslenzkum konungsúrskurði, meðundirrituðum af ráðherra Íslands.

Það lá í augum uppi að Íslendingar myndu ekki una þessari úrlausn fánamálsins, því Ísland var réttarlega fullvalda ríki og gat þessvegna gjört kröfu til allra fullveldisréttinda. Með því að taka á móti þessum "heimafána" gekk Ísland í flokk hinna ófullvalda ríkja og skipaði sér á bekk með þeim, t. d. Króatíu. Það var því betra að stæði við það sem verið hafði áður, meðan það notaði sama fána og Danmörk. Stórhertogadæmið Luxemburg notar t. d. sama fána og Holland, og þó er enginn vafi á að Luxemburg er sjálfstætt ríki.[2)]

---

1)Hinn þekti íslenzki vísindamaður próf. dr. **Finnur Jónsson**, sem í mörg ár hafði starfað við Kaupmannahafnar háskóla og var þektur sem mikill vinur Danmerkur, skrifaði um fánadeiluna í danska tímaritið "Tilskueren" (Marz 1914): "Mikla hrygð (allra, er skilja, hve sterk bönd tengja Ísland við Danmörku) vakti fregnin um upptöku fánans á höfninni í Reykjavík sumarið 1913. Það þurfti enga spámannsgáfu til að sjá það fyrir að þessi óheppilegi atburður mundi tendra á ný þá glóð, er var að verða að ösku. Hún varð líka að björtu báli. Sá er þetta ritar hefir aldrei verið hrifinn af íslenzka fánanum og aðeins skoðað hann sem átyllu til æsingu, sem hann í virkileikanum hefir verið þangað til sumarið 1913, þegar áðurnefndur atburður gjörði hann að aðalmáli þjóðarinnar."

2)Líkum skoðunum hélt eg fram í "Karlskrona Tidningen" 26. nóv. 1913. (Acta Isl. Lundb., A, hluti 16, bls. 85). Sú grein var notuð sem grunvöllur fyrir mómæli á fánaúrskurðinn m. a. af Bjarna Jónssyni frá Vogi. Próf. jur. Lárus Bjarnason, meðlimur dansk-íslenzku nefndarinnar frá 1908, andmælti þeirri aðferð, að ekki hafði verið leitað álits Alþingis í málinu, og í blaði annars nefndarmanns Skúla Thoroddsen var sú skoðun látin í ljósi, að Ísland hefði fullan rétt til sérfána, er gilti án nokkurra takmarkana, en hitt átalið, að landið skyldi hafa fengið þennan "ósóma" án þess að leitað væri álits Alþingis.

Sumarið 1914 var haldið aukaþing vegna stjórnarskrárbreytingarinnar. Skoðanirnar um sérfánann, er fenginn var með konungs úrskurði voru mjög skiftar. Fánanefndin, er Alþingi setti, stakk upp á því í áliti sínu, að ísland skuli "nota sér konungsúrskurðinn frá 22. nóv. 1913 um íslenzkan fána, þareð þarmeð væri engu tapað en nokkuð unnið og réttur þjóðarinnar til fullkomins íslenzks siglingafána skertist ekki." Meiri hluti Alþingis var samþykkur þessari uppástungu nefndarinnar.

Hvað breytingar íslenzku stjórnarskrárinnar snertir, staðfesti Alþingið hina fyrri samþykt sína um breytingu á fyrstu grein hinna ofannefndu laga, að íslenzk mál skyldu vera lögð fyrir konung, "þar sem konungur ákveður." Konungur hafði í yfirlýsingu, meðundirritaðri af ráðherra Íslands, lofað, að staðfesta breytingartillöguna, ef hún yrði samþykt óbreytt, en jafnframt lýst því yfir, að hann ætlaði einu sinni fyrir allt að ákveða, að íslenzk mál skyldu borin upp í danska ríkisráðinu. Og konungur bætti við: "Á þessu getur engin breyting orðið, á meðan vér ekki höfum staðfest lög um ríkisréttarsamband Danmerkur og Íslands, sem samþykt eru bæði af Ríkisþingi og Alþingi."

Ráðherra Íslands Sig. Eggerz — Hafsteinn var farinn frá — lagði Alþingissamþyktina fyrir ríkisráðið í Kaupmannahöfn þ. 30. nóv. 1914. Þegar staðfestingin átti fram að fara, lýsti ráðherrann því yfir að hann óskaði að hún væri óbundin þeim skilyrðum, er konungur árið áður hafði ákveðið við þáverandi Íslands ráðherra. Hann gjörði grein fyrir afstöðu sinni með því, að vísa til yfirlýsingar þeirrar er Alþingi hafði samþykt, jafnframt stjórnarskrárfrumvarpinu. Hún var á þessa leið:

"Jafnframt því sem Alþingi endanlega samþykkir lög um breytingu á stjórnarskrá Íslands frá 5. janúar 1874 og stjórnarskrá frá 3. október 1903, ákveður það að lýsa því yfir, að svo framarlega sem úrskurður ríkisráðsins 20. október 1913 sbr. konungurlegt opið bréf frá sama degi, skuli skiljast þannig, að með því að sérmál Íslands séu lögð fyrir konung í danska ríkisráðinu séu þau lögð undir danskt löggjafarvald eða dönsk stjórnarvöld, þá getur Alþingi ekki viðurkent þvílíkann úrskurð sem bindandi fyrir Ísland, þareð það mundi stríða á móti vilja þingsins 1913 og fyrr. Ennfremur ákveður Alþingið að lýsa því yfir, að það tilskilji sér, að sá konungsúrskurður, er tilkyntur var í hinu fyrnefnda opna bréfi, beri að skoðast sem hver annar íslenzkur konungsúrskurður, sem konungur geti breytt á ábyrgð Íslandsráðherra eins, án nokkurrar íhlutunar dansks löggjafarvalds eða danskra stjórnarvalda. Alþingi heldur því ákveðið við það, að það skuli framvegis eins og hingað til vera sérmál landsins, að íslenzk sérmál séu borin upp fyrir konungi í danska ríkisráðinu."

Konungur benti á, að Alþingi hefði verið kunnugt um, með hverjum fyrirvara hann hafi lofað að lögfesta stjórnarskrárfrumvarpið, og ef Alþingi vildi ekki láta staðfesta frumvarpið með þeim fyrirvara, þá hefði því

átt að vera það ljóst að þau skilyrði fylgdu áður en það samþykti frumvarpið að nýju. Hann hvatti ráðherrann til að leita samninga við Alþingi um málið.

Ráðherrann svaraði: "Eg get ekki viðurkent, að staða Íslands gagnvart Danmörku — hvort sem litið er á hana út frá sögulegri eða eðlilegri þróun — sé þannig, að hún gjöri það nauðsynlegt, að íslenzk mál séu borin upp í ríkisráðinu, og eg get heldur ekki viðurkent, að spurningunni, hvort íslenzk mál skuli borin upp í ríkisráðinu eða utan þess, beri að svara með tilliti til annars en Íslands."

Þareð konungur ekki gat staðfest stjórnarskrána á grunvelli Alþingissamþyktarinnar, sagði ráðherra af sér, eftir að hafa borið upp nokkur önnur mál. Þvínæst var samþykt Alþingis um gjörð íslenzka fánans borin upp (raunar hin sama sem gjörð fánans varð eftir að Ísland varð sjálfstætt ríki 1918). Konungur svaraði, að hann ætlaði — þar sem ekki hefði náðst samkomulag um gjörð fánans á Íslandi — að ráðfæra sig við íslenzka stjórnmálamenn bæði um ríkisráðsmálið og fánann.

Þar næst lagði ráðherra fram lausnarbeiðni sína, og konungur samþykti hana.[1]

Þegar ráðherra kom heim, samþyktu þingmenn sjálfstæðisflokksins (meirihluti Alþingis) embættisrekstur hans í ríkisráðinu 30. nóvember. Þrír menn úr þessum flokki voru kvaddir af konungi til Kaupmannahafnar til samningsgjörðar. Það voru próf. jur. Einar Arnórsson, málaflutningsmaður Sveinn Björnsson og próf. med Guðm. Hannesson. Við fyrverandi ráðherra, Hannes Hafstein, formann heimastjórnarflokksins, hafði konungur áður ráðgast, er hann (Hafstein) dvaldi í Kaupmannahöfn. Viðvíkjandi heimboði konungs til hinna þriggja fulltrúa sjálfstæðisflokksins, ákvað aðalnefnd flokksins, að þeir skyldu sjálfir ákveða, hvort þeir vildu þiggja heimboðið eða ekki, svo það væri ljóst að þeir hefðu ekkert umboð til að semja í nafni flokksins eða binda hann.

Prófessor Einar Arnórsson var útnefndur ráðherra. Þá var stjórnarskráin samþykt. Þar var ákveðið, að Íslandsmál skyldu lögð fyrir konung, "þar sem hann sjálfur ákvæði."

Eftir beiðni Íslandsráðherrans gaf konungur þvínæst út tvær yfirlýsingar, meðundirritaðar af ráðherranum, og var efni hinnar fyrri, að íslenzk lög og þýðingarmikil stjórnarskjöl skyldu verða lögð fyrir hann í danska ríkisráðinu, hin síðari ákvað gjörð íslenzka fánans. Að bæði málin voru eingöngu íslenzk, kemur greinilega í ljós með því, að þetta fór fram eftir beiðni Íslandsráðherra og var meðundirritað af honum. Frá réttarfarslegu

---

1)Fundargjörðin var öll birt í hinu opinbera danska málgagni "Berlingske Tidende" (1. 12. 1914, Acta Isl. Lundb., A, hluti 17, bls. 35).

sjónarmiði hefði ekkert verið því til fyrirstöðu, að breyta báðum málunum með nýjum konungsúrskurði.

Með hinni nýju íslenzku stjórnarskrá var ný veruleg breyting gjörð á ríkisborgararéttinum. Eg er þar fyllilega á sama máli og Knud Berlin, þótt skoðanir okkar fari ekki saman um rétt Íslands í því efni. Samkvæmt íslenzku stjórnarskránni var gjörður munur á þeim, sem fæddir eru á Íslandi, og öllum öðrum. Þeir fyrri höfðu kosningarrétt, ef þeir höfðu haft fastan bústað í hlutaðeigandi kjördæmi í eitt ár. Allir aðrir þurftu ekki einungis að uppfylla þessi skilyrði, heldur líka að hafa búið á Íslandi hin síðustu 5 ár. Til þessa síðari flokks töldust allir, sem ekki voru fæddir á Íslandi, líka danskir ríkisborgarar. Danskir ríkisborgarar voru þar með alveg gjörðir jafnir útlendingum.

Samkvæmt lögum, er staðfest voru af konungi árið 1917, fékk Ísland þrjá ráðherra. Jón Magnússon var settur forsætisráðherra eftir að Einar Arnórsson hafði beðist lausnar. Strax eftir að hann var kominn til valda, lýsti hann því yfir, að stjórnin vildi vinna af öllum kröftum að því, að íslenzka þjóðin fengi fult vald yfir öllum málefnum sínum. Alþingi skipaði nefnd í neðri deild, er skyldi semja tillögu um, "hvaða ráð eigi að taka, til þess að fá öll okkar málefni í eigin hendur og sjálfstæði okkar viðurkent eins fljótt og mögulegt er".

Flytjendur voru Bjarni Jónsson frá Vogi, Gísli Sveinsson, hinn fyrverandi ráðherra Einar Arnórsson og Magnús Pétursson. Hinn síðastnefndi lét svo um mælt í umræðunum um málið á Alþingi, að Ísland væri nú komið nálægt takmarki sjálfstæðisins, þar sem landið hefði fengið full umráð yfir málefnum sínum, þótt ekki hefði það ennþá fengið fult sjálfstæði. Nú sé því mest um vert, að vinna að því, að sjálfstæðið verði ekki takmarkað aftur, eftir stríðið. "Eg býst við því," sagði hann, "og það gjöra einnig margir menn mér fróðari og getspakari um slíka hluti, að þegar friður verður saminn, muni þjóðirnar koma sér saman um einhverja þá skipun landa og ríkja í Norðurálfunni, sem ætluð verði til frambúðar, og muni erfiðara ef ekki ómögulegt síðar meir að fá komið til leiðar nokkurri breytingu á þeirri skipun. Við væntanlega friðarsamninga getur því orðið tækifæri til þess að fá öllum kröfum okkar framgengt, bara ef við stöndum allir saman of höfum lag á að koma ár okkar fyrir borð. Að þá sé tækifærið er margt sem bendir til þess, og þá ekki sízt það að nú er los á öllum landa og ríkja samböndum og stóru ófriðarþjóðirnar, sem mestu hljóta að ráða um slíkt, hafa hvað eftir annað lýst því yfir að smáþjóðirnar eigi sjálfar að ráða samböndum sínum og stjórn og að hvert þjóðerni hafi þar jafnan rétt til þess að segja til hvernig það vilji að því sé stjórnað. Það virðist því liggja í augum uppi að þar með sé viðurkent, að vér sjálfir höfum rétt til að kveða á um það hvort vér viljum vera í sambandi við önnur ríki eða standa einir. — Íslendingar munu nú allir hafa sannfærst

um, að vér höfum bæði getu og gáfur til þess að fara með öll okkar mál án íhlutunar annara, og augu Dana ættu einnig að hafa opnast fyrir því að það eitt að þeir að fullu viðurkenni þetta, getur haldið við sambandinu milli ríkjanna Íslands og Danmerkur."[1)]

Fánamálið var aftur tekið til meðferðar á Alþingi 1917. Þingið ályktaði að skora á stjórnina, að sjá um, að "almennur íslenzkur fáni verði tafarlaust ákveðinn, er hægt sé að nota hvarvetna í siglingum." Þvínæst lagði ráðherra, er hann kom til Danmerkur í árslok s. ár fram beiðni í ríkisráðinu um yfirlýsingu: að sá fáni, er ákveðinn var með konungsúrskurði 19. júní 1915, skuli vera hinn almennt viðurkendi fáni Íslands.

Honum fórust m. a. orð á þessa leið: "Þegar málið var rætt á þingi kom ekki í ljós neinn efi um rétt Íslands til eigin fána né að íslenzk löggjafarsamkoma gæti útkljáð málið. Það er skoðun mín, að á grundvelli hins ómótmælanlega réttar Íslands til þess að hafa umráð yfir verzlunar og siglingamálum sínum, hafi það rétt til að afnema með konungsúrskurði, samkvæmt áskorun Alþingis, takmarkanir á notkun hins íslenzka fána, á íslenzkum skipum, utan landhelgis."

Danski forsætisráðherrann hélt því ákveðið fram, að ekki væri hægt að útkljá málið á þann hátt, er hinn íslenzkri ráðherra stingi upp á. Danmörk sé þó, nú sem áður, tilbúin til að semja um deiluatriðin, um stöðu Íslands gagnvart Danmörku.

Eftir af forsætisráðherra Íslands svaraði þessu lýsti hann því þvínæst yfir að hann og samverkamenn hans í íslenzka ráðuneytinu myndu ekki segja af sér eins og á stæði en sagði jafnframt, að þetta mætti ekki skoðast svo sem að þeir legðu ekki mikla áherzlu á framgang þessa máls, því hann vissi nákvæmlega, að Alþingið ætlaði ekki að láta málið falla niður.

Þá lýsti konungur því yfir, að hann gæti ekki orðið við beiðninni; en hann bætti við, að þar sem um danskan og íslenzkan skoðanamun væri að ræða, þá mundu allsherjar-samningar frekar en samningar í einu sérstöku máli leiða til góðs samkomulags sem alltaf yrði að vera sá grundvöllur er réttarstaða landanna hvors gagnvart öðru yrði að vera bygð á.

Sundurþykkjan milli Íslands og Danmerkur óx nú meir og meir. Stúdentamót í Kaupmannahöfn í Apríl 1918 varð ekki beint til þess að koma á friði. Einn af aðalræðumönnunum var próf. dr. Knud Berlin. Fundurinn gjörði samþykt er var stefnt að Íslandi á þessa leið: Fundur danskra stúdenta 16. apríl 1918 mótmælir þeirri skoðun á þeirri afstöðu til hinna fjarlægari hluta ríkisins, er hingað til hefir ríkt í dönskum stjórn-

---

1)Ræðan er öll birt í blaðinu "Ísafold" frá 14. 7. 1917. (Acta Isl. Lundb., hluti 19, bls. 84).

málum en krefur að ríkisþing og stjórn vinni að því að efla og styrkja ríkisheildina bæði í menningarlegu og fjárhagslegu tilliti."[1])

Það voru að vísu með sama hafin mótmæli af 22 prófessorum við Kaupmannahafnar háskóla gegn því, að samþykt fundarins hafi á minnsta hátt rómað "hina ríkjandi skoðun á meðal háskólagenginna manna," svo stjórn stúdentafélagsins flýtti sér að lýsa því yfir, að stúdentafélagið hefði enga hlutdeild átt í fundinum og beri því ekki að líta svo á sem að samþyktin hafi í sér fólgna skoðun þess. Þetta undanhald var að vísu svo skýrt sem frekast mátti óska; en skaðinn — sem sé, að úlfúð var vakin milli landanna — var skeður.

Foringi íslenzka alþýðuflokksins skýrði í dönsku blaði frá afstöðu flokks síns í dansk-íslenzka sambandsmálinu — sem í öllum aðalatriðum var hin sama eins og hinna flokkanna: "Ísland ætlar ekki," sagði hann, "að semja um kröfu sína til eigin siglingafána. Íslendingar krefjast þess að ósk þeirra verði tafarlaust uppfylt. Þeir krefjast fullkomins sjálfstæðis. Upplausn Alþingis og nýjar kosningar mundu alls ekki breyta þeim kröfum."

Þá skeði sá eftirtektarverði atburður, að hinn danski ríkisráðherra ("Statsminister", þannig var nú titill forsætisráðherrans), kallaði hina ýmsu flokka saman tveim vikum áður en ríkisþingið átti að koma saman til leynilegrar íhugunar um afstöðuna gagnvart Íslandi. Í tilkynningu til blaðanna birti hann á meðal annars þetta:

"Þar sem búist er við, að yfirstandandi Alþingissamkomu verði bráðum lokið og þingmennirnir dreifist þvínæst um allt Ísland, er það æskilegt, að Alþingi fái fljótt vitneskju um það, hvaða afstöðu menn taki til málsins í Danmörku. Af þessari ástæðu hefi eg látið leiðtogana kalla saman þingflokkana og leggja þá spurningu fyrir þá, hvort þeir telji rétt að hefja nú samninga í heild um stöðu Íslands gagnvart Danmörku. Ef samþykt verður gjörð um þetta, verður hún tilkynt Alþingi, svo það geti hagað þingsetu sinni eftir þörfum, og beðið eftir tilvonandi samningum. Þegar ríkisþingið er komið saman 28. maí, verður tekin ákvörðun um það, hvernig fulltrúar til gjörðafundanna verða skipaðir af Dana hálfu.[2])

Í svari sínu tóku allir flokkar hugmyndinni um réttarsamning við Ísland vinsamlega. Íslenzka blaðaskrifstofan tilkynti, að blöðin láti í ljósi ánægju sína yfir tilkynningu ríkisráðherra Zahle. Alþingið verði ekki leyst upp. Menn voni að nefnd muni koma til Íslands og að lausn fáist á málinu áður en sumarið sé liðið. Fánamálið hafi ekki verið beinlínis tekið til meðferðar

---

1)Nákvæm frásögn í blaðinu "Köbenhavn" 17. apríl 1918. (Acta Isl. Lundb., A, hluti 20, bls. 38.)

2)Tilkynningin var birt þ. 11. maí 1918. (Acta Isl. Lundb., A, hluti 20, bls. 65).

á Alþingi, vegna þess að fyrst verði beðið eftir ákvörðun dönsku stjórnarinnar viðvíkjandi samningsákvörðunum og skipun nefndarinnar.

Danska ríkisþingið skipaði nefnd, er taka skyldi hin íslenzku mál til meðferðar, og meirihluti hennar (6 meðlimir hægriflokkanna, (hægfara) 4 róttækir og 5 sósíal-demokratar) bar fram tillögu til Ríkisþingssamþyktar, er hljóðaði þannig: "Jafnframt því sem Ríkisþingið felst á, að efnt verði til samningsleitunar við Ísland um samband þess við Danmörku, mælist það til þess, að stjórnin gjöri nauðsynlegar ráðstafanir í því efni." Minnihlutinn, 3 íhaldsmenn, vildu að samningum við Ísland yrði frestað.

Á Alþingi var fullveldismálið tekið til meðferðar í sérstökum nefndum í báðum deildum þingsins.

Ríkisþingið ákvað samkvæmt tillögu nefndarinnar, að samningarnir við Ísland skyldu hefjast með því, að dönsk samninganefnd yrði send til Reykjavíkur. Hún var skipuð með konungsúrskurði og var formaður hennar verzlunarráðherra C. Hage. Aðrir nefndarmenn voru þingmaður í þjóðþinginu J. C. Christensen(fyrverandi forsætisráðherra, formaður dansk-íslenzku nefndarinnar frá 1908), ritstjóri F. J. Borgbjerg og próf. dr. phil. E. Arup. Alþingi kaus til samningsgjörðanna við Dani bæjarfógetann í Reykjavík, forseta Alþingis, Jóhannes Jóhannesson, og Alþingismennina dósent Bjarna Jónsson frá Vogi, fyrverandi ráðherra próf. Einar Arnórsson og skólastjóra Þorstein Jónsson.

Hvað hin alþjóðlegu sambönd Íslands á tímabilinu fyrir viðurkenningu fullveldisins snertir, verður að geta þess, að Ísland frá lýðveldistímabilinu hafði alltaf haldið fram rétti sínum til fullveldis. Við viss tækifæri heppnaðist Íslandi líka, að fá stöðu sína sem sjálfstæður réttaraðili viðurkenda.

Þannig skipaði Ísland árið 1909 Bjarna Jónsson frá Vogi viðskiftaráðunaut með umboði fyrir Skandinavíu, Þýzkaland og England. Jafnframt því að greiða fyrir verzlunarsamböndum átti ráðunauturinn samkvæmt embættisbréfi hans að breiða út sem mesta þekkingu á Íslandi í ræðu og riti meðal almennings í öðrum löndum, verja land og þjóð gegn árásum, tilkynna öll ummæli, er gætu orðið misskilin og bakað landinu tjón og gjöra allt er í hans valdi stæði til þess að koma í veg fyrir að óhróður yrði borinn út um landið í útlöndum. — Svo fljótt sem hann gæti, átti hann að senda stjórninni sérstaka skýrslu um allt, er hann hefði orðið vísari, sem að einhverju leyti hefði þýðingu fyrir landið. Að minnsta kosti einu sinni á mánuði skyldi hann senda stjórninni almenna greinargjörð fyrir starfsemi sinni, en gjörði hann eitthvað er kæmi í mótsögn við það verk er honum var ætlað með þessari fyrirskipun, eða gengi út fyrir þann verkahring er honum væri ætlaður þar, þá mætti samstundis taka af honum stöðuna og kalla hann heim.1)

1)Embættisbréfið er prentað í riti Bjarna Jónssonar frá Vogi, Om islandsk kunst og politik, Oslo 1910, bls. 29.

Ráðunauturinn starfaði mikið og eftir ferð hans til Noregs hafði íslenzka stjórnin umsjá með samningum við norsku stjórnina um lækkun ákveðinna tolla. Annars vann hann samkvæmt fyrirskipuninni í ýmsum löndum að því að efla íslenzk verzlunarsambönd og breiða út þekkingu á Íslandi erlendis.

Dönsku blöðin byrjuðu að tala um verk hans, og 4. febrúar 1910 var einnig rætt um hann í danska Ríkisþinginu, þar sem einn ræðumaðurinn, fyrverandi forsætisráðherra N. Neergaard, taldi starfsemi ráðunautsins grunsamlega, sem eftir sögn ýmsra blaða væri frekar pólitískur samningamaður en viðskiftaráðunautur.

Í svari sínu tilkynti forsætisráðherra Zahle, að danska stjórnin hefði þegar rannsakað málið. Hann las upp skrif frá utanríkisráðherra Erik Scavenius til Íslandsráðherra, þar sem þetta stendur m. a.: "Utanríkisráðuneytinu er það fyllilega ljóst, að til þess að koma ýmsum íslenzkum málum á framfæri sé æskilegt að hafa íslenzkan ráðunaut í útlöndum; en ráðuneytið, er ber ábrygð á meðferð mála er snerta útlönd, verður nauðsynlega að hafa vitneskju um, hvernig embættisstörfum ráðunautsins er háttað og yfir hvað þau grípa. — Það væri æskilegt fyrir utanríkisráðuneytið, að fá upplýsingar frá stjórninni um þær fyrirskipanir, sem herra Bjarna Jónssyni eru faldar; einnig mundi það óska eftir, að kynna hann hlutaðeigandi sendiherrum og ræðismönnum erlendis. Ráðuneytið álítur það líka vera þýðingarmikið, að hinn nýi íslenzki ráðunautur sé opinberlega kyntur, því með því yrði komist hjá misskilningi hér og erlendis á því, í hvaða tilgangi hann er sendur.[1]

Þarnæst tilkynti íslenzki ráðherrann, að það væri vegna vítaverðs hirðuleysis, að skipunarbréf viðskiftaráðunautsins hefði ekki verið sent utanríkisráðuneytinu en nú væri það gjört. Ráðherrann benti á, að, eins og sæist á skipunarbréfinu, lægi öll pólitísk starfsemi alveg utan við verkahring ráðunautsins.

Danska utanríkisráðuneytið kynti nú ráðunautinn, sem þar með var opinberlega viðurkendur af Danmörku útlendum stjórnarvöldum. Meðan ráðunauturinn dvaldist í Svíþjóð vorið 1910, hélt hann nokkra fyrirlestra, alla ópólitíska í fullu samræmi við skipunarbréf sitt.[2] Aðeins í deilum við sérstök dönsk blöð, sem höfðu ráðist á starfsemi hans, og aðallega á Alþingi, fór hann inn á stjórnmál.

Í byrjun ágúst 1914 hélt Guðmundur Björnsson landlæknir aðalmaður fánanefndarinnar, ræðu á Alþingi um utanríkismál Íslands í sambandi við

1) Danske Folketingets Forhandlinger 1910-11 bls. 3465.

2) Umtal um það í sænskum blöðum, báru ýmiskonar pólitískan lit. Tveir fyrirlestrar voru haldnir í Upsala, annar í fundarsal háskólans og hinn í verzlunarfélaginu. Eg hlustaði á báða, þeir voru ópólitískir. (Acta Isl. Lundb., A, hluti 10, bls. 93).

hlutleysi landsins í heimsstríðinu. Hann lagði þá spurningu fyrir stjórnina, hvort utanríkisráðuneytið hefði gjört eða ákvarðað að gjöra nokkra samninga við England eða eitthvert annað ríki um það, að íslenzk skip skyldu látin óáreitt, þótt stríð eða fjandskapur tækist milli hlutaðeigandi ríkis og Danmerkur? Ennfremur spurði hann, hverjar ráðstafanir hafi verið gjörðar viðvíkjandi meðferð utanríkismála Íslands, ef svo færi — sem vel gæti komið fyrir, á þessum hörmulegu stríðstímum, sem svo brátt hefðu borið að, að það yrði óhjákvæmileg nauðsyn, að skjótar ákvarðanir yrði að gjöra í nafni Íslands eða sáttmála eða samning við eitthvert ríki, án þess að hægt yrði að snúa sér fyrst til danska utanríkisráðuneytisins eða ef sá gangur málsins væri ómögulegur af einhverri annara stríðsástæðu?

Þvínæst sagði hann: "Sannleikurinn er sá, að nærri því öll okkar utanríkismál eru sérmál okkar, ef rétt er með farið. Danski utanríkisráðherrann stjórnar utanríkismálum okkar í umboði Íslands. Það er gamall siður. Vörnin gegn öðrum löndum er að vísu sammál á pappírnum, en er það ekki í veruleikanum, þareð við tökum ekki þátt í dönskum hervörnum og fáum engan her frá Danmörku, ef til stríðs kæmi. Hermálin eru í veruleikanum sérmál, þareð við samkvæmt lögum getum komið á herskyldu og getum sjálfir samið lög um hlutleysisreglur hér í landinu. Þar sem við stöndum hér alveg einir og höfum enga hermálasamvinnu við Danmörku, þá er það ljóst, að föðurlandi okkar kemur það alls ekki við, þótt Danmörk yrði flæmd út í stríð. — Hinn danski fáni yrði okkur ekki að meira gagni enn okkar eigin fáni, ef hann yrði viðurkendur. — Ekkert er jafn þýðingarmikið fyrir okkur sem hagkvæmir verzlunarsamningar við erlendar þjóðir, eða ef samningar næðust um hlutleysi íslenzkra skipa, um fiskiréttindi útlendinga við strendur okkar o. s. frv., og vinátta þeirra ynnist jafnframt. Allir þessir hlutir eru sérmál Íslands. Utanríkismálin hafa þegar lengi verið eitt af þýðingarmestu málum þjóðar vorrar. Nú eru þau lífsskilyrði hennar."[1])

Spurningunni var ekki svarað.

Árið 1916 tókst Ísland með beinum samningum í London að koma á verzlunarsamningi við England, er trygði útflutning á íslenzkum vörum. Samkvæmt þessum samningi mátti þó ekki flytja út neinar vörur til Danmerkur, aðeins síld til Svíþjóðar, og kindakjöt aðeins til Noregs. Vorið 1918 var nýr verzlunarsamningur gjörður milli Englands og Íslands um ullarútflutning frá Íslandi. Danmörk var Íslandi til mikillar styrktar við þessi verzlunarsambönd, sérstaklega með kaup á skipum og vörum, og þá fékk íslenzka stjórnin nauðsynleg og all-mikil lán hjá dönskum bönkum. Þetta viðurkendi forsætisráðherra Jón Magnússon afdráttarlaust í ræðu á Alþingi sumarið 1918. Hann vottaði danska utanríkisráðuneytinu þakkir

---

1)Nákvæm frásögn um ræðu íslenzka forsætisráðherrans í danska blaðinu "Politiken" 6. júní 1918. (Acta Isl. Lundb., A, hluti XXI, bls. 9).

og sagði, að danska utanríkisráðuneytið hefði veitt Íslandi mikla hjálp í viðskiftum þess við erlend ríki og alltaf sýnt mikinn áhuga og velvild og jafnframt fullkominn skilning á sérstöðu þess.

§9. Dansk-íslenzku samningarnir í Reykjavík 1918.

Það er mikill munur á samningunum 1908 og 1918. Hinir fyrnefndu voru — að minnsta kosti að forminu til — samdir af nefnd er skipuðu 13 Danir og 7 Íslendingar. Verkefni nefndarinnar, er konungur fékk henni, var að semja frumvarp um stjórnskipulega stöðu Íslands í danska ríkinu. Árið 1918 samdi fjögra manna nefnd, sett með konunglegri danskri tilskipun, við fjögra manna nefnd, skipaða af Alþingi, og nú var samnings efnið hin óleystu deiluatriði millí landanna. Hér sömdu því tveir jafn rétthái aðilar.[1]

Nefndirnar héldu sinn fyrsta sameiginlega fund 1. júlí og héldu svo áfram samningunum í stöðugu sambandi við íslenzka ráðuneytið, stundum á sameiginlegum fundum og stundum í undirnefnd, unz saman gekk og þær urðu ásáttar um frumvarp til sáttmála (samhljóða lög), sem líka var samþyktur seinna.

Áður en frumvarpið var endanlega samþykt af nefndinni, var það lagt fyrir leynilegan fund Alþingis, svo að það gæti tekið afstöðu til þess. Öll atkvæði að tveim undanteknum voru greidd með því. Þessir tveir þingmenn hreyfðu þó engum mótmælum heldur létu við það sitja að greiða ekki atkvæði.

Þann 18. júlí héldu nefndarmennirnir lokafund, þar sem frumvarpið var undirskrifað af þeim öllum. Þvínæst skrifuðu hinir þrír meðlimir hins íslenzka ráðuneytis undir það og lýstu yfir samþykki sínu.[2]

---

1) Á móti dönsku nefndinni var tekið á Íslandi með góðvild og glæsilegum vonum. Forsætisráðherra **Jón Magnússon** lét svo um mælt í viðtali við danskt blað: "Von mín um góðan árangur af samningunum styðst aðallega við þá staðreynd, að eg hefi fundið hjá leiðandi mönnum Dana mikla velvild til Íslands og hinna réttmætu krafa þess. Þessi veldvild kemur skýrt í ljós í kjöri nefndarinnar og skipun manna til hennar, er vakið hefir mikla ánægju á Íslandi." Sig. Eggerz ráðherra sagði: "Koma dönsku nefndarinnar virðist mér vera tákn um velvild, og eg álít, að allir hér geti verið ánægðir með þá menn, er til hennar eru valdir. Virkilegur skilningur á þeim grundvelli, er við óskum að byggja á, yrði engu síður sigur fyrir Dani en okkur." — Guðmundur Björnsson, landlæknir, forseti efri deildar Alþingis, er hafði orð fyrir heimastjórnarflokknum, sagði: "Kjör mannanna til nefndarinnar gefur mér beztu vonir um góðan árangur. Eg er viss um að flokkur minn er á sama máli. Tímarir hafa breyst mikið að því leyti, að nú er spurt meir um óskir og kröfur þjóðanna en gömul réttindi." — Hinn fyrverandi ráðherra Einar Arnórsson próf. mælti: "Koma dönsku nefndarinnar virðist mér gleðilegur atburður, og mér virðist hún vera tákn um vilja Dana til að viðurkenna þau réttindi, er við krefjumst og eigum kröfu til." — Í ræðu, er formaður fullveldisnefndar Alþingis, Magnús Pétursson hélt við gröf Jóns Sigurðssonar, sagði hann, að danska sendinefndin væri á leiðinni hingað til að semja um sambandið milli landanna. "Við skoðum þetta sem gott tákn, vegna þess að í því liggur meiri viðurkenning á réttindum vorum, en við höfum átt að venjast. (Acta Isl. Lundb., A, hluti 21, bls. 16).

2) Greinargjörð fyrir samningunum var gefin út bæði í Danmörku og á Íslandi, í hinu fyrnefnda landi undir nafninu "Aktstykker angaaende Forhandlingerne i Reykjavík 1—18. júlí 1918", Köbenhavn 1918. (Eftirleiðis auðkennt með "Aktstykker").

Á hinum sameiginlegu fundum var fundarstjóri til skiftis Dani og Íslendingur. — Þetta var ytri sönnun fyrir jafnrétti Íslands og Danmerkur. Árið 1908 hafði danskur maður alla fundarstjórn.

Í byrjun samninganna[1] lýsti íslenzka nefndin skoðun sinni svo: "Vér undirritaðir, sem Alþingi hefir kosið til þess að ræða um skipun á sambandi milli Íslands og Danmerkur, við danska fulltrúa fyrir hönd Danmerkur, leyfum oss hér með að gjöra grein fyrir því í stuttu máli, hver sé sá grundvöllur, er Alþingi og íslenzka þjóðin vill byggja á samninga um samband Íslands og Danmerkur.

Vér lítum svo á, að Ísland sé að lögum (de jure) aðeins í sambandi við Danmörku um konunginn, og að hann sé einvaldur um öll mál landsins, þau er stjórnskipunarlög vor, stjórnarskrá 5. jan. 1874, stjórnskipunarlög nr. 16, 3. okt. 1903 og nr. 12, 19. júní 1915 taka eigi yfir.

Þessi skoðun vor á réttarsambandi landanna mun vera svo kunn, hinum háttv. dönsku fulltrúum, að óþarft mun að fara fleiri orðum um það efni.

Íslenzka þjóðin hefir ein allra germanskra þjóða varðveitt hina fornu tungu, er um öll Norðurlönd gekk fyrir 900—1000 árum, svo lítið breytta, að hver íslenzkur maður skilur enn í dag og getur hagnýtt sér til hlítar bókmentafjársjóði hinnar fornu menningar vorrar og annara Norðurlandaþjóða. Með tungunni hefir sérstakt þjóðerni, sérstakir siðir og sérstök menning varðveizt. Og með tungunni hefir einnig meðvitundin um sérstöðu landsins gagnvart frændþjóðum vorum ávalt lifað með þjóðinni. Þessi atriði, sérstök tungu og sérstök menning, teljum vér skapa oss sögulegan og eðlilegan rétt til fullkomins sjálfstæðis. Framfarir þær, er íslenzka þjóðin hefir tekið á síðustu áratugum bæði í verklegum og andlegum efnum, hafa og stórum aukið sjálfstæðisþörf hennar og þá jafnframt eðlilega eflt sjálfstæðisþrá hennar, og hún er sannfærð um það, að fullkomið sjálfstæði er nauðsynlegt skilyrði til þess, að hún fái náð því takmarki í verklegum og andlegum efnum, sem hún nú keppir að.

Þar sem vér verðum að telja það fullvíst, að íslenzka þjóðin telji sig

---

1) Frá Íslendinga hálfu var útbýtt í byrjun samningafundanna þá nýútkomnu riti mínu "Zwei umstrittene Staatensbildungen" Berlin 1918. Það fjallaði um hið ófullvalda ríki Króatíu og þar að auki fór það nákvæmlega út í réttarstöðu Íslands. Samkvæmt bréfi til mín frá próf. dr. Franz v. Liszt, (Acta Isl. Lundb., B, 1918, 30. júlí, v. Liszt) félst hann á mína skoðun um að Ísland væri fullvalda ríki. Hann hafði þegar, eftir að rit mitt um Ísland var komið út í Berlín 1908 í 10. útgáfu rits síns "Völkerrecht" fallist á skoðun mína, að Ísland væri í persónusambandi við Danmörku. Í nákvæmri ritgjörð í málgagni hinna sænsku stjórnarvalda "Post-och Inrikestidningar", félst höfundurinn á skoðun mína um Ísland sem sjálfstætt ríki, en leit á Danmörk og Ísland sem ríkjasamband. Hann sagði: "Fyrir nokkrum dögum fór dönsk sendinefnd til Reykjavíkur til þess að semja við Ísland. Svíar bera mikið vinarþel bæði til Danmerkur og Íslands, og það væri bezt fyrir samúðartilfinningu Norðurlanda, ef góður samningur næðist milli landanna, og eins og höfundur ofannefnds rits segir, að hin óútkljáðu deilumál milli þeirra yrðu leyst." (Acta Isl. Lundb., A, hluti 21, bls. 19).

eiga bæði lagalegan og siðferðislegan rétt til þess að njóta fullkomins jafnréttis við dönsku þjóðina í sambandinu milli Íslands og Danmerkur, þá ætlum vér, að ótiltækilegt sé að gjöra samninga um réttarsamband landanna á öðrum grundvelli en hinn lagalegi og siðferðislegi réttur, er vér höfum vikið að, bendir til að vorri skoðun, og sjálfstæðisþarfir þjóðarinnar krefja. Sambandssamningarnir á öðrum grundvelli mundu eigi fullnægja íslenzku þjóðinni, verða báðum aðiljum sambandsins óánægjuefni og leiða fyr eða síðar til sambandsslita.

Samkvæmt því er vér nú höfum sagt, virðist oss, að samningar um samband Íslands og Danmerkur verði á þeim einum grundvelli gjörðir, að Ísland verði viðurkent fullvalda ríki og verði því í þjóðréttarlegu sambandi við Danmörku með þeim hætti, að sameiginlegt mál beggja ríkja sé aðeins konungur og konungserfðir samkvæmt 1. og 2. gr. í lögum 31. júlí 1853, sem um þær gilda nú í Danmörku.

Öll önnur mál hvors ríkis um sig séu þess sérmál. Og samningar þeir, er takast kynnu um sameiginlega meðferð einhverra mála um stund, mega ekki hagga þeim grundvelli, sem áður greinir."[1]

Sama dag gaf danska nefndin út yfirlýsingu sem hér greinir:

"Án þess að fara út í þær ríkisréttarhugleiðingar, sem lýst er í þeim ummælum íslenzku nefndarinnar, er fram komu á fundinum í dag, ber danska nefndin hérmeð í stuttu máli fram aðalatriðin í þeirri skipun sambandsins milli Íslands og Danmerkur, er hún álítur sig geta lagt fram til samþyktar fyrir dönsku stjórnina og Ríkisþingið.

Íslenzkt og danskt löggjafarvald skal samþykkja samhljóða lög, sem hér greinir:

Ísland og Danmörk eru frjáls og sjálfstæð ríki, sem eru í sambandi um sameiginlegt konungsvald og sameiginlegan ríkisborgararétt og hafa gjört sáttmála um sameiginlega utanríkisstjórn, landvörn, mynt og æðsta dómstól.

Dönsk stjórnarvöld fara með stjórnarvaldið í þeim málum, sem samkvæmt sáttmálanum eru sameiginleg mál, þar til öðruvísi er ákveðið með lögum, sem samþykt eru bæði af dönsku og íslenzku löggjafarvaldi. Ísland tekur ekki þátt í kostnaðinum við meðferð hinna sameiginlegu mála.

Nafn Íslands er tekið upp í heiti konungs.

Danir á Íslandi og Íslendingar í Danmörku skulu á allan hátt njóta sömu réttinda sem ríkisborgarar, er fæddir eru í hlutaðeigandi landi. Allir ríkisborgarar án tillits til bústaðar hafa frjálsan rétt til fiskiveiða í landhelgi beggja landa.

---

1) Aktstykker bls. 34.

Með þeim skilyrðum að fallist verði á þessi aðalatriði af Íslendinga hálfu, áskiljum vér oss ítarlegri samninga um mál, er hafa fjárhagslega þýðingu o. fl. Ennfremur leggjum vér til að tekin sé til athugunar stofnun ráðgefandi dansk-íslenzkrar nefndar, og sé annar helmingurinn kosinn af Alþingi en hinn af Ríkisþingi. Sú nefnd skal semja tillögur er miða að samvinnu milli landanna og að samræmi í löggjöf þerra, sérstaklega viðkomandi verzlun, siglingum, fiskiveiðum og öðrum atvinnuvegum. Nefndin skyldi einnig setja sér að vita glögg deili á löggjöf hvors lands um sig, á þeim sviðum, sem hafa þýðingu fyrir hitt landið og borgara þess, svo og að geta tekið þátt í sameiginlegri skandinaviskri löggjöf."[1]

Danska nefndin óskaði eftir því að hin íslenzka nefnd gjörði grein fyrir, hvaða mismunandi merkingu hún legði í samningsleg og lagaleg ákvæði um skipun sambandsins milli Íslands og Danmerkur í framtíðinni. Til þess greinarmunar sagði íslenzka nefndin þannig:

1. "Ef sáttmála-leiðin er farin kemur það skýrt fram, að hvor aðili um sig skuldbindur sig af fullveldi sínu.

2. Uppfylling og slit sáttmálans fara eftir reglum þjóðréttarins en eigi ríkisréttarins."[2]

Frá Íslendinga hálfu var borin upp tillaga um "sáttmála um bandalag milli Íslands og Danmerkur"[3] 2. grein hennar er svohljóðandi:

"Konungsríkið Ísland og konungsríkið Danmörk gjöra með sér þann sáttmála, að þau hafi bæði sama konung. Nafn Íslands skal tekið upp í heiti konungs. Röðin á nöfnum ríkjanna í heiti konungs fer eftir alþjóðavenju."

7. grein er á þessa leið: "Nú rýfst sáttmálinn, og er sambandinu þá slitið fyrirvaralaust. En þá eru sáttmálsrof, er æðsti dómstóll í öðru hvoru ríkinu telur svo vera. Nú gjörast aðrar greinir með þessum ríkjum og skulu þær þá lagðar undir alþjóðadómstólinn í Haag eða annan slíkan dómstól."

Hið óvenjulega í þessum sáttmála var, að ekkert uppsagnarákvæði var í honum, sem annars er venjulegt í milliríkja-sáttmálum. En eg er á sama máli og Jellinek um það, að uppsögn — þótt ákvæði um hana vanti — geti samt átt sér stað.[4]

---

1) Aktstykker bls. 25. 2) Aktstykker bls. 28. 3) Aktstykker bls. 29.

4) **Georg Jellinek,** Die Lehre von den Staatenverbindungen, Wien 1882, bls. 102. — Dæmi frá vorum tímum um sáttmála, sem ekkert uppsagnarákvæði hefir, er sáttmálinn frá 1918 milli Frakklands og furstadæmisins Monaco. Hann var gjörður á venjulegan þjóðréttarlegan hátt, og það er náttúrlega og eftir frumreglum hægt að segja honum upp þrátt fyrir það þótt þetta ákvæði vanti; þarmeð mundu líka þær kvaðir, er lagðar eru á furstadæmið falla burt. Annars hefir einn flokkur í Monaco unnið að breytingu sáttmálans. (Viðvíkjandi því síðara sjá Eberhard Hölder, Monaco. Eine völkerrechtliche Studie zu Art. 436 des Versailler Vertrages. Diss. Tubingen, Stuttgart 1930 bls. 56).

Nafnið "sáttmáli" á samningnum þótti dönsku nefndinni, sennilega af samkomulags ástæðum óheppilegt. Í stað þess bar hún upp frumvarp til "dansk-íslenzkra sambandslaga", sem átti að ganga í gildi, eftir að Ríkisþing og Alþingi hefðu samþykt þau og konungur staðfest þau.[1]

Fyrsta grein þeirra var svohljóðandi:

"Danmörk og Ísland eru frjáls og sjálfstæð ríki, sem eru í sameiningu um sameiginlegt konungsvald og sameiginlegan ríkisborgararétt, og sem gjört hafa samning um sameiginleg utanríkismál, landvarnir, gunnfána, mynt og æðsta dómsvald."[2]

Sérstaklega óvenjulegt var ákvæðið um sameiginlegan ríkisborgararétt. Það áttu sem sé ekki að vera neinir sérstakir danskir eða íslenzkir þegnar. Nýr dansk-íslenzkur þegnskapur hefði þá verið stofnaður, og þar með einnig sjálfstætt yfirríki með hinum ósjálfstæðu undirríkjum Íslandi og Danmörku.

Í danska frumvarpinu var ekkert uppsagnarákvæði, en aftur á móti ákvörðun um, að endurskoðun gæti átt sér stað, en þó í fyrsta lagi 20 árum eftir að lögin hefðu gengið í gildi.

Sem svar við danska frumvarpinu bar íslenzka nefndin upp nýtt frumvarp,[3] þar sem hún komst svo að orði: "Þar sem fram hefir komið í umræðum hinna dönsku og íslenzku nefndarmanna frá báðum hliðum, að sambandið milli Íslands og Danmerkur skuli vera þjóðréttarlegt þ. e. vera bygt á samningum tveggja fullvalda jafnréttthárra ríkja, hvort sem þeir samningar eru að forminu til sáttmáli eða lög, getum vér til samkomulags talið gjörlegt að láta samningana heita "sambandsgjörning" á íslenzku og "Forbundsakt" á dönsku. Inn í frumvarp þetta hafði verið bætt uppsagnar skilyrði.

Danir báru fram nýtt frumvarp til sambandslaga, í þetta skifti líka með uppsagnarákvæði; og nú var ákvæðið um sameiginlegan ríkisborgararétt tekið burtu.

Að síðustu undirskrifuðu allir meðlimir beggja nefndanna hin núgildandi sambandslög, — sáttmála, — sem ákveður stöðu landanna hvort gagnvart öðru.

Þau eru svolhjóðandi:[4]

I.

1. gr.

Danmörk og Ísland eru frjáls og fullvalda ríki, í sambandi um einn og

---

1) Einnig slík sambandslög eru sáttmáli; meira um það síðar.

2) Aktstykker bls 36. 3) Aktstykker bls. 39.

4) Aktstykker bls. 64. "Stjórnarlög Íslands," Handbók Alþingis, Reykjavík 1920, bls. 1.

sama konung og um samning þann, er felst í þessum sambandslögum. Nöfn beggja ríkja eru tekin í heiti konungs.

2. gr.

Skipun konungserfða er sú, er segir í 1. og 2. gr. konungserfðalaga frá 31. júlí 1853. Konungserfðum má ekki breyta, nema samþykki beggja ríkja komi til.

3. gr.

Ákvæði þau, er gilda nú í Danmörku um trúarbrögð konungs og lögræði, svo og um meðferð konungsvalds þegar konungur er sjúkur, ólögráður eða staddur utan beggja ríkjanna, skulu einnig gilda á Íslandi.

4. gr.

Konungur getur ekki verið þjóðhöfðingi í öðrum löndum án samþykkis ríkisþings Danmerkur og Alþingis Íslands.

5. gr.

Hvort ríki fyrir sig setur ákvæði um greiðslu af ríkisfé til konungs og konungsættar.

II.

6. gr.

Danskir ríkisborgarar njóta að öllu leyti sama réttar á Íslandi sem íslenzkir ríkisborgarar fæddir þar, og gagnkvæmt.

Ríkisborgarar hvors lands eru undanþegnir herskyldu í hinu.

Bæði danskir og íslenzkir ríkisborgarar hafa að jöfnu, hvar sem þeir eru búsettir, frjálsa heimild til fiskiveiða innan landhelgi hvors ríkis.

Dönsk skip njóta á Íslandi sömu réttinda sem íslenzk skip, og gagnkvæmt.

Danskar og íslenzkar afurðir og afrek skulu gagnkvæmlega eigi að neinu leyti sæta óhagkvæmari kjörum en nokkurs annars lands.

III.

7. gr.

Danmörk fer með utanríkismál mál Íslands í umboði þess.

Í Utanríkisstjórnarráðinu skal skipa eftir ósk íslenzku stjórnarinnar og í samráði við hana trúnaðarmann, er hafi þekkingu á íslenzkum högum, til þess að starfa að íslenzkum málum.

Nú er einhversstaðar enginn sendiherra eða sendiræðismaður, og skal þá skipa hann eftir ósk íslenzku stjórnarinnar og í samráði við hana, enda greiði Ísland kostnaðinn. Með sömu skilyrðum skal skipa ráðunauta með þekkingu á íslenzkum högum við sendisveitir og ræðismannaembætti þau,

sem nú eru. Ef stjórn Íslands kýs að senda úr landi sendimenn á sinn kostnað, til þess að semja um sérstök íslenzk málefni, má það verða í samráði við utanríkisráðherra.

Samningar þeir, sem þegar eru gjörðir milli Danmerkur og annara ríkja og birtir, og Ísland varða, gilda og þar. Ríkjasamningar þeir, er Danmörk gjörir eftir að sambandslög þessi hafa náð staðfestingu, skuldabinda ekki Ísland, nema samþykki réttra íslenzkra stjórnvalda komi til.

8. gr.

Danmörk hefir á hendi gæzlu fiskiveiða í íslenzkri landhelgi undir dönskum fána, þar til Ísland kynni að ákveða að taka hana í sínar hendur, að öllu eða nokkru leyti á sinn kostnað.

9. gr.

Myntskipun sú, sem hingað til hefir gilt í báðum ríkjum, skal vera áfram í gildi, meðan myntsamband Norðurlanda helzt.

Ef Ísland kynni að óska að stofna eigin peningasláttu, verður að semja við Svíþjóð og Noreg um það, hvort mynt sú, sem slegin er á Íslandi skuli vera viðurkendur löglegur gjaldeyrir í þessum löndum.

10. gr.

Hæstiréttur Danmerkur hefir á hendi æðsta dómsvald í íslenzkum málum, þar til Ísland kynni að ákveða að stofna æðsta dómstól í landinu sjálfu. En þangað til skal skipa Íslendinga í eitt dómarasæti í hæstarétti, og kemur það ákvæði til framkvæmda, þegar sæti losnar næst í dóminum.

11. gr.

Að því leyti sem ekki er ákveðið að framan um hlutdeild Íslands í kostnaði þeim, sem leiðir af meðferð mála þeirra, sem ræðir um í þessum kafla, skal hún ákveðin eftir samningi milli stjórna beggja landa.

IV.

12. gr.

Öðrum málum en þeim, sem að framan eru nefnd, en varða bæði Danmörk og Ísland, svo sem samgöngumálum, verzlunar- og tollmálum, siglingum, póstmálum, síma- og loftskeytasambandi, dómgæzlu, máli og vigt og fjárhagsmálum, skal skipa með samningum, gjörðum af þar til bærum stjórnvöldum beggja ríkja.

13. gr.

Fjárhæð, að upphæð 60,000 kr., sem ríkissjóður Danmerkur hefir undanfarið árlega greitt Íslandi, og kostnaður ríkissjóðs Danmerkur af skrifstofu stjórnarráðs Íslands í Kaupmannahöfn, fellur niður.

Sömuleiðis eru afnumin forréttindi íslenzkra námsmanna til hlunninda við Kaupmannahafnar háskóla.

14. gr.

Ríkissjóður Danmerkur greiðir 2 miljónir króna, og skal stofna af þeim tvo sjóði, hvorn að upphæð 1 miljón króna, í því skyni að efla andlegt samband milli Danmerkur og Íslands, styðja íslenzkar vísindarannsóknir og aðra vísindastarfsemi og styrkja íslenzka námsmenn.

Annar þessara sjóða er lagður til háskólans í Reykjavík en hinn til háskólans í Kaupmannahöfn.

Nánari fyrirmæli um stjórn og starfsemi sjóðanna setur konungur eftir tillögum stjórnar hvors lands, að fengnu áliti háskóla þess.

15. gr.

Hvort land fyrir sig ákveður, hvernig hagsmuna þess sjálfs og þegna þess skuli nánar gætt í hinu landinu.

16. gr.

Stofna skal dansk-íslenzka ráðgjafarnefnd, sem í eru að minnsta kosti 6 menn, annar helmingur kosinn af Ríkisþingi Danmerkur og hinn helmingurinn af Alþingi Íslands.

Sérhvert lagafrumvarp, sem varðar nánari meðferð mála þeirra, er um ræðir í sambandslögum þessum, og lagafrumvörp um sérmál annarshvors ríkisins, sem einnig varða hitt ríkið og stöðu og réttindi þegna þess, skal hlutaðeigandi stjórnarráð leggja fyrir nefndina til álita áður en þau eru lögð fyrir Ríkisþing eða Alþingi, nema það sé sérstaklega miklum vandkvæðum bundið. Nefndinni ber að gjöra tillögur um breytingar á þeim frumvarpsákvæðum, sem hún telur koma í bága við hagsmuni annarshvors ríkisins eða þegna þess.

Nefndin hefir ennfremur það hlutverk, annaðhvort eftir tilmælum stjórnanna eða af eigin hvötum, að undirbúa samning lagafrumvarpa, er miða að samvinnu milli ríkjanna og samræmi í löggjöf þeirra, og að taka þátt í samvinnu um sameiginlega löggjöf á Norðurlöndum.

Nánari fyrirmæli um tilhögun og starfsemi nefndarinnar setur konungur eftir tillögum frá stjórnum beggja landa.

17. gr.

Nú rís ágreiningur um skilning á ákvæðum sambandslaga þessara, sem stjórnirnar geta ekki jafnað með sér, og skal þá skjóta málinu til gjörðardóms 4. manna, og kýs æðsti dómstóll hvors lands sinn helming þeirra hvor. Gjörðardómur þessi sker úr ágreiningnum og ræður afl atkvæða. Ef atkvæði eru jöfn, skulu úrslitin falin oddamanni, sem sænska og norska stjórnin á víxl eru beðnar að skipa.

VI.

18. gr.

Eftir árslok 1940 getur Ríkisþing og Alþingi hvort fyrir sig hvenær sem er krafist, að byrjað verði á samningum um endurskoðun laga þessara.

Nú er nýr samningur ekki gjörður innan þriggja ára frá því að krafan kom fram, og getur þá Ríkisþingið og Alþingi hvort fyrir sig samþykt, að samningur sá, sem felst í þessum lögum, sé úr gildi feldur. Til þess að ályktun þessi sé gild, verða að minnsta kosti $\frac{2}{3}$ þingmanna annaðhvort í hvorri deild Ríkisþingsins eða í sameinuðu Alþingi að hafa greitt atkvæði með henni, og hún síðan vera samþykt við atkvæðagreiðslu kjósenda þeirra, sem atkvæðisrétt hafa við almennar kosningar til löggjafarþings landsins. Ef það kemur í ljós við slíka atkvæðagreiðslu að $\frac{3}{4}$ atkvæðisbærra kjósenda að minsta kosti hafi tekið þátt í atkvæðagreiðslunni og að minnsta kosti $\frac{3}{4}$ greiddra atkvæða hafi verið með sambandsslitum, þá er samningurinn fallinn úr gildi.

19. gr.

Danmörk tilkynnir erlendum ríkjum, að hún samkvæmt efni þessara sambandslaga hafi viðurkent Ísland fullvalda ríki, og tilkynnir jafnframt, að Ísland lýsi yfir ævarandi hlutleysi sínu og að það hafi engan gunnfána.

20. gr.

Sambandslög þessi ganga í gildi 1. desember 1918.

Samningsfrumvarpinu var víðast hvar vel tekið bæði í Danmörku og á Íslandi.[1] Í Danmörku sætti það þó mikilli aðfinslu frá Knud Berlin, og mun eg geta þess síðar. Íhaldsflokkurinn þar var sá einasti, sem ekki vildi hafa fulltrúa við samningana í Reykjavík, og þaðan var svo gjörð árás á samninginn.

Einn af íslenzku samnings fulltrúunum, Bjarni Jónsson frá Vogi, leitaði strax eftir að samningsfrumvarpið var lagt fyrir og áður en það skyldi verða tekið til meðferðar á Alþingi, til dr. Gjelsvik prófessors í þjóðarrétti í Oslo og til mín og beiddist umsagnar. Óskaði hann eftir að hann mætti gjöra þau ummæli almenningi kunn.

Gjelsvik skrifaði m. a.: "Mér virðist full ástæða til þess að samgleðjast Íslendingum yfir þessu frumvarpi. Mér geðjaðist ekki að frumvarpinu frá 1908, er kom fram fyrir 10 árum. Frumvarp það var þannig lagað, að Íslendingar unnu ekkert með því, að ganga að því — heldur glötuðu talsverðu. En um þetta frumvarp er gjörsamlega hið gagnstæða að segja:

---

1) Íslenzk blöð, hverra flokka sem þau annars voru, tóku frumvarpinu vel. Fréttastofa Íslands tilkynti, að eftir fréttum að dæma um land allt, væri menn yfirleitt ánægðir með samninginn og varla vafi á að hann hlyti sem næst einróma samþykki. "Morgunblaðið" vonaði að báðar þjóðirnar mundu verða ánægðar og lagði áherzlu á það, að Ísland yrði, þegar frumvarpið væri samþykt, hlutlaust ríki um aldur og æfi, jafnvel þótt Danmörk lenti í ófriði. "Vísir" mælti svo um, að ef frumvarpið yrði samþykt myndi Ísland sjá þann dag, að allar þjóðerniskröfur þess næðu fram að ganga, og að í hinum þýðingarmeiri atriðum hefði aldrei verið meira krafist. (Acta Isl. Lundb., A, hluti 21, bls. 75).

Með því er engu tapað, en mikið grætt. Formsins vegna hefði eg kunnað betur við nafnið "sambandslög" heldur (í danska textanum "Overenskomst") en sáttmáli eða sættargjörð. En að efni til, er enginn vafi á því, að hér er að ræða um sáttmála milli sjálfstæðra ríkja. — Öllum heimi verður að vera ljóst, að afstaða Danmerkur og Íslands sé sú, að stórveldin fái ekki með því að þvinga Danmörku færi á að nota sér Ísland sem verzlunarvöru. — Þessvegna er bezt að afstaða Íslands og Danmerkur sé ótvíræð að alþjóðalögum, svo að Ísland geti verið hlutlaust, jafnvel þótt Danmörk skyldi lenda inn í ófriðinn."[1)]

Skoðun mín var á þessa leið: "Það væri óskandi að Íslendingar samþyktu nú sambandslögin, hiklaust og breytingarlaust. Að mínu áliti fær Ísland, með samningi þessum, öllum sínum kröfum fullnægt og verður fullvalda konungsríki í persónsambandi við Danmörku. Sjötta greinin felur eigi í sér hina minstu skerðingu á fullveldinu, því að Íslendingar fá að fullu viðurkendan sinn sérstaka borgararétt, og þessa grein má einnig fella burtu, ef æskilegt þætti, eins og aðrar greinar samningsins að stuttu tímabili liðnu. Það er ákveðin skoðun mín að það væri mjög hættulegt og gæti eyðilagt allt ef sambandslögin yrðu ekki samþykt nú þegar og breytingalaust bæði á Alþingi og við alþjóðar-atkvæðagreiðslu.

Ef Íslendingar samþykkja þau verða Danir að standa við orð sín og 1. desember þ. á. tekur Ísland sér viðurkenda stöðu "meðal hinna fullvalda ríkja" samkvæmt alþjóðarétti."[2)]

Fyrir ítrekaðar óskir hinna og annara sneri fornminjavörður Matthías Þórðarson sér til mín og bað mig um yfirlýsingu, er birta mætti, um að eg féllist á frumvarpið. Eg svaraði: "Það er persónulega ákveðin sannfæring mín, að Ísland eigi hiklaust að taka því. Eg mundi telja það ógæfu, ef mótspyrna gegn því risi nú upp á Íslandi, sem teflt gæti samþykki þess í tvísýnu og tefði fyrir fullveldisauglýsing Íslands fram yfir stríð. Ef það mál ætti að koma fyrir alþjóðafund væri alveg undir hælinn lagt hvernig fara mundi. Bezt er að Danir og Íslendingar greiði úr málinu sín á milli og þau málalok séu síðan auglýst öðrum ríkjum. Mun þá ekkert þeirra hreyfa neinum andmælum gegn því sem orðið er. Eg get ekki betur séð — frá mínu sjónarmiði — en að Íslendingar fái öllum kröfum sínum fullnægt — með samþykki þess.

Samningurinn ber nafnið "sambandslög", en er í rauninni, vafalaust, alþjóða-sáttmáli. Ísland verður fullvalda ríki með algjörum yfirráðum yfir öllum málum sínum, — innan — og utanríkismálum. Með utanríkismál Íslands er farið af Danmerkur hálfu í umboði Íslands og ekkert er það, er hamlar því að Ísland segi þessu umboði Danmerkur upp eftir lengri eða skemri tíma. Samkvæmt 7. gr. getur Ísland hvenær sem er gjört samninga

---

1)Acta Isl. Lundb., A, hluti 22, bls. 2. 2)Acta Isl. Lundb., A, hluti 22, bls. 3.

við erlend ríki, og haft sinn einkafulltrúa í utanríkisráðuneyti Dana, skipað sérstaka ráðunauta í utanríkismálum, sett sendiherra og ræðismenn, hvar sem vera skal, og þar að auki (samkv. §15) sent sérstakann ræðismann til Danmerkur.

Þá kemur 6. gr. Eg tel hana að engu leyti frágangssök fyrir Íslendinga og tel Íslendingum vafalaust bera skyldu til að sýna þessa eftirlátssemi við Dani. Sem sjálfstætt ríki fær Ísland viðurkendan hinn sérstaka fæðingarrétt þegna sinna. Þá grein er hægt að gjöra að engu líka, ef sá flöturinn er uppi á teningnum hjá Íslendingum, þegar þar að kemur. Hinn sérstaki meirihluti (sbr. 18. gr.), sem þar er krafist, virðist mér ekki neitt fráfælandi atriði. — En sú er fullnaðarsannfæring mín, að mjög mundi því illa kunnað á Norðurlöndum og í öðrum löndum, ef til þess drægi, að ný deila rísi um málið. Að mínu viti er hið eina rétta, að samþykkja frumvarpið óbreytt, eins og það liggur fyrir, og gjöra ekki neitt, sem orðið gæti til þess, að það næði ekki fram að ganga."[1]

§10 Umræðurnar á Alþingi og á Ríkisþingi og tilkynning fullveldisins.

Alþingi var kallað saman til aukaþings til að ræða sambandslögin, og því slitið 10. september. Þar voru lögin samþykkt með öllum greiddum atkvæðum gegn tveimur. Þjóðaratkvæðagreiðslan fór fram 19. október, en áður voru lögin rædd með miklum áhuga á fundum og í blöðunum. Leiðtogar stjórnmálaflokkanna voru í eldmóði. Af mikilsvarðandi ræðum um málið mætti nefna ræðu Sveins Björnssonar, núverandi sendiherra í Kaupmannahöfn. Hann skýrði glöggt og greinilega hina lagalegu hlið málsins, og léði frumvarpinu skilyrðislaust fylgi.[2]

Við þjóðaratkvæðagreiðsluna var geysimikill meirihluti með sambandslögunum: nálægt 12500 gegn 1000. Með því hafði Ísland samþykt lögin. Þvínæst komu þau til umræðu í Danmörku. 13. nóvember voru þau lögð fyrir þjóðþingið. Þar vék ríkisráðherra Zahle í byrjun ræðu sinnar að Gamla Sáttmála, en áleit þó ekki lengur nauðsynlegt að deila um skilninginn á honum, en skaut þeirri deilu til "lögfræðilegra skriffinna, þar sem hún hefir enga þýðingu fyrir þær ákvarðanir, sem nú verða teknar."

Ráðherrann hélt þvínæst langa ræðu, og lauk henni á þessa leið: "Það getur aldrei verið heillavænlegt fyrir smáþjóð eins og Dani, að vilja kúga sér ennþá minni þjóð. Vér verðum að halda ákveðið fram rétti hverrar þjóðar til þess að lifa sjálfstæðu og óháðu lífi. Fyrst Íslendingar halda því fram, að þeir séu hæfir til að vera sjálfstæð þjóð, sökum vaxandi fólksfjölda, fjárhagslegrar afkomu þeirra, stjórnmálaþroska og auðugrar menningar, þá eiga þeira sjálfir, en hvorki vér né aðrir, að ákveða rétt

1) Acta Isl. Lundb., A, hluti 22, bls. 4; B, 31. júlí og 11. ágúst 1918, Matthías Þórðarson.

2) Acta Isl. Lundb., A, hluti 22, bls. 26.

þeirra til sjálfsforræðis. Hitt væri yfirgangur, ef vér færum að neyða umboðsstjórn upp á Íslendinga, í óþökk þeirra, á grundvelli sögulegs dansk-íslenzks ríkjasambands, sem lengi hefir verið vafasamt.[1]

Fyrverandi forsætisráðherra J. C. Christensen, er hafði verið formaður nefndarinnar frá 1908, talaði einnig um Gamla Sáttmála,[2] og kvað engan vafa á því, að hann styrkti málstað Íslendinga; en hann lét svo um mælt, að hann gæfi Íslendingum engan lagalegan rétt til þess að krefjast þeirrar réttarstöðu, sem þeir nú óskuðu. Þó stakk hann upp á því, að samþykkja samninginn við Íslands, og sagði m. a.: "Vér setjum von vora á sjálfsákvörðunarrétt þjóðanna og viljum að hann gildi í málefnum vorum; en jafnframt gætu þá önnur ríki bent á, að vér ættum í harðri baráttu við sjálfstæða þjóð, sem vér hefðum staðið í sambandi við í 500 ár."

Þá tóku ræðumenn íhaldsflokksins, meðal þeirra próf. dr. Axel Möller, til máls um frumvarpið, sérstaklega 2. og 6. gr. Möller taldi sambandslögin vera brot á stjórnskipunarlögunum.[3] Þjóðþingið skipaði 15 manna nefnd í málið. Meirihluti hennar samþykkti frumvarpið óbreytt. Tveir nefndarmenn, annar þeirra próf. Möller, vildu fella það. Auk hinna fyrnefndu greina var minnihluti nefndarinnar á móti þeim greinum frumvarpsins, er fjölluðu um utanríkismálin, dansk-íslenzku nefndina og uppsögn sambandslaganna (§7, 16 og 18).[4]

Sambandslögin voru samþykt í þjóðþinginu með 100 atkvæðum gegn 20.[5] Í landsþinginu voru lögin ekki setta í nefnd, en samþykt eftir langar umræðum með 42 atkvæðum gegn 15.[6]
Sambandslögin voru undirrituð af konungi, og með því var sáttmálinn milli ríkjanna staðfestur.

Fullveldi Íslands var kunngjört opinberlega 1. desember. Við það tækifæri mælti Eggerz ráðherra: "Hans hátign konungurinn hefir staðfest sambandslögin í gær og í dag ganga þau í gildi. Ísland er orðið viðurkent fullvalda ríki. Þessi dagur er mikill dagur í sögu þjóðar vorrar. Þessi dagur er runninn af þeirri baráttu, sem háð hefir verið í þessu landi allt að því í heila öld. Hún hefir þroskað oss, þessi barátta, um leið og hún hefir skilað oss upp að takmarkinu.

(Framhald á næsta ári).

---

1)Folketingets Forhandlinger 1918 (eftirleiðis auðkent með: Folket. Forh.) bls. 1502.

2)Folket. Forh. bls. 1586 3)Folket. Forh. bls. 1612

4)Frumvarpið er prentað í Tillæg (viðbæti) B við Folket. Forh. bls. 50.

5)Folket. Forh. bls. 1842. 6)Landstingets Forhandlinger 1918, bls. 327.

Um Hallmundar-hraun

Eftir Pál S. Pálsson

Frá hraun-tánni mjóu eg hef mína ferð,
—í heiðríki og sólskini ferðast eg verð.—
Sem óráðin gáta er hið grákædda hraun,
í grun minnar sálar er ofið á laun,
sem Barna-foss kveður við kletta og dranga:
"Það kunna svo fáir um hraunið að ganga".

Að baki er hin fegursta bygð sem eg leit,
hin brosandi, sagn-ríka Hálsasveit,
Sem syrgjandi ástmey hún segir við mig:
Sorg býr í hrauninu, varaðu þig.
Barna-foss kveður við kletta og dranga:
"Það kunna svo fáir um hraunið að ganga".

Um bænir og aðvörun hirði eg ei hót,
Því hraun-breiðan seiðandi blasir nú mót,
sem leyndardóm alda í einveru naut
og engum í heiminum kraup eða laut.
Barna-foss kveður við kletta og dranga:
"Það kunna svo fáir um hraunið að ganga".

Svo hraða eg för yfir hraun-sprungna mergð,
en hrollur mig grípur, að vera á ferð
svo langt burt frá alfara vörðuðum veg,
því vor-þokan reynist oft hættuleg.
Barna-foss kveður við kletta og dranga:
"Það kunna svo fáir um hraunið að ganga".

— — — — — —

Það kvöldar. Nú sólin er hnígin í haf,
en hæðirnar ský-bólstrar færa í kaf,
og þokan hún læðist svo lymsk og svo grá,
svo lamandi mjúk, og svo viðsjál og flá.
Barna-foss kveður við kletta og dranga:
"Það kunna svo fáir um hraunið að ganga".

— — — — — —

Hver hraun-gjá er orðin að opinni gröf
sem ógnandi gapir, og veitir mér töf,
en hálf-skinin beinagrind botninum frá
sig bugtar—og þegjandi starir mig á.
Barna-foss kveður við kletta og dranga:
"Það kunna svo fáir um hraunið að ganga".

Sem risi er hver hraun-gnýpa rökkrinu í
sem rís eða fellur—en birtist á ný.
En þögnin er geigvænust. Óljósan óm
í eyrum mér bergmála heyri eg sem dóm
Barna-foss kveður við kletta og dranga:
"Það kunna svo fáir um hraunið að ganga".

— — — — — —

Þó myrkrið og þokan sé ofið í eitt
og áttirnar týndar og stefnunni breytt,
mun sólin og birtan allt sveipa á ný
og sigra hvert einasta nátt-tröll og þý,
Þó Barna-foss kveði við kletta og dranga:
"Það kunna svo fáir um hraunið að ganga"?

Þórbjörn Bjarnarson

("Þorskabítur", d. 1933. Fæddur að Írafelli í Kjós)

Eftir Stein Dofra

I.

Undir ófrjóvgum
íra-fjöllum, —
Alinn auðsneyddum
Eylands börnum, —
Æfðir orðleik
Að elfarkliði, —
Attir óðmáli
Við Esju rödd.

Og fossaflaums
fallhrynjanda,
sem Ægis-óðs,
ómi hlýddir.
Urðu inngróin
unglings hug
bragmál bergs,
sem báru og fossa.

Varð þér víðgengt
að velti röstum
fallstraums framgjarns
fjalls og jökla.

Sástu hrika-hraun,
hver vellanda, —
blákrýnd blóm
og bjarkalund.

Sástu daggtár
í dala skuggum
og blik röðuls
á bungum jökla,
enn Snæbreiður
og snerpihríðir
frostavetrar,
á fannagrund

Áttir óðspor
á Eiríksjökli
og hróðrar-tröð
á Hellisfitjum.
Við Bald-jökul
bazt í kvæði
brunastraum
Borgfirðinga.

Ófstu allt saman
óðarstöfum,
söngvasafni
sögu-þjóðar.
Glóðu sólbjartir
silfur-þræðir,
stáli seymdir,
í stefja-voð.

Þá gekk **Þór** og **Björn**
af Þrúðvangi
veilum gegn
veifiskatna,
vestan vers,
vörn að drýgja
Víkingstungu
á Vínlandsbraut.

Þar í brynju
báls og ísa
hálf-fertugar
háðuð rómur
og sigurmál
seggja minnum
skáruð skáld-sigðis
skörpum oddum.

Nú að Hávahöll
Hlökk of kvaddi
Þór-Björn skáld,
að þjóna Braga.
Skal að einherja
öldra-minnum
sitja söng-drótt
og seggi gleðja.

Ræð þú rökfimur—
á rómbekk tíva.
Haðar hæfi goðs
hlym þú dóma, —
Syndri sáttmæla,
Suðra beit—stýrir—
Hornklofi Hverdala,
hreimur straum bruna.

II.

Hef að bón
Bragavina
Kvæða-fors
kviku-slóðir
farið einbrýndum
orða-lokri
óðar smiðs
sem aldrei leit.

Hreins með tröð,—
hnýttri fjöllum,—
ýfðum mörk
ofsa breiðri,—
varði leið
vor á milli
sverri-gjörð
Svoldar stóls.

Því mun þögn
þulu betri—
ókunns íts—
óðarstafa.
Björn mun bezt
braga sinna
lýsa list
ljóði sjálfs.

Mesta skáld Vesturheims: Stephan G. Stephansson

Eftir prófessor F. Stanton Cawley, Ph.D.

"Þó skal drekka þína skál,—
þó að nokkrir stikni; —
til að fita fjör og sál
færðu — sauðaþykni."

M. J.

Fyrir skömmum tíma flutti eg fyrirlestur í "Phillips Brooks House" í Cambridge.

Áheyrendur mínir voru félagar "The American-Scandinavian Forum". Efni fyrirlestursins var: — "Mesta skáld Vesturheims: Stephan G. Stephansson."

Dr. Rögnvaldur Pétursson sýndi mér þá góðvild að bjóða mér rúm fyrir fyrirlesturinn í "Tímaritinu". En eg neyddist til að hafna þessu boði sökum þess að framsetning mín á efninu var sniðin með þeirri hliðsjón að áheyrendur mínir vissu bókstaflega ekkert um þennan mann; framsetningin var því alls kostar óviðeigandi fyrir lesendur "Tímaritsins", sem að sjálfsögðu höfðu verið knúðir til þess að kynna sér Stephan og verk hans út í yztu æsar — knúðir til þess af þjóðernislegu stolti og þakklætistilfinningu; það segir sig sjálft að íslendingar hafa sannarlega ekkert tækifæri látið ónotað til þess að fræðast um líf og starf skáldsins; þess höfðu áheyrendur mínir, því miður ekki átt kost; það út af fyrir sig er ómögulegt nema fyrir þá sem skilja málið er hann orti ljóð sín á — málið sem hæfir dómendur meðal samlanda hans hafa notað þegar þeir lýstu honum sem manni og skáldi. Allt þetta á miklu dýpri rætur en sú þekking og sá skilningur, sem því einu fylgir að vera af sama kynstofni og hann, eins og áheyrendur mínir voru.

Þótt mér fyndist mikið til yfirburða minna að þessu leyti þegar eg flutti fyrirlesturinn, þá finn eg samt ennþá sárar til veikleika míns er eg nú geri tilraun til að birta hugmyndir mínar um Stephan G. fyrir lesendum Tímaritsins, sem er málgagn þess félags er eg tel mér virðing að tilheyra. Eg finn til þess að meðlimir félagsins standa betur að vígi en eg að því leyti að þeir eru sjálfir íslendingar eins og skáldið.

Það eitt skapar mér hugrekki að mér finst mögulegt að samlöndum Stephans þætti fróðlegt að vita um skoðanir manns, sem ekki er af sama bergi brotinn — manns, sem þrátt fyrir það hefir að minsta kosti það til síns ágætis að hann dáist djúpt að skáldinu og hefir einlægan áhuga fyrir þessu máli.

Þegar Stephan, í heimboði til ættjarðar sinnar, fór sigurför um landið voru honum flutt kvæði af hverju skáldinu eftir annað, og eru þau prentuð í einni heild í Schofield safninu í bókhlöðu Harvard háskólans, sem safnað var til af Kristjáni Kristjánssyni.

Eg vona að enginn lesenda minna ásaki mig um léttúð þótt eg hafi valið erindi eftir jafningja Stephans,

séra Matthías, sem einkunnarorð þessarar greinar. Erindið er fyndið og áhrifamikið, en mér virðist sem það hafi ennþá dýpri þýðingu í þessu sambandi. Í því er lögð áherzla á það að Stephan var íslenzkur — ramm-íslenzkur — og erindið hefði ekki getað verið ort til manns, er verið hefði þröngsýnn talsmaður áfengisbanns sem að vísu var tilraun í góðu skyni gerð; sannast þar hið fornkveðna að leiðin til helvítis er lögð góðum ásetningi; var þessi tilraun gerð bæði í Bandaríkjunum og á Íslandi með sama árangri í báðum löndum.

Mér er algerlega ókunnugt um skoðanir Stephans á þessu máli, en eg er nokkurn veginn viss um það að hann hefir efast um árangur þess frá byrjun.

Prófessor Sigurður Nordal hefir sagt að vér vitum meira um hinn nafnlausa höfund Völuspár en um nokkurn annan norrænan mann sem uppi hafi verið fyrir 1100, að Agli einum undanskildum þrátt fyrir það að vér hefðum engar upplýsingar um hann nema þær sem ljóð hans veitir. Á sama hátt finst mér sem eg þekti Stephan þótt eg aldrei mætti honum í lifanda lífi. Eg hefi lesið allmörg kvæði eftir hann og eg hefi drukkið í mig eins og þyrstur maður, allt það sem ritað hefir verið um hann og verk hans hvar sem eg hefi getað komist yfir það.

Eg hefi átt því láni að fagna að kynnast mönnum sem þektu hann vel, má þar til nefna: prófessor Ágúst Bjarnason, Baldur Sveinsson, séra Kjartan Helgason — og eg hefi verið svo lánsamur að sitja við borð andspænis öðru íslenzku stórskáldi — Einari Benediktssyni á gistihúsi í Reykjavík árið 1927 og er mér sú stund ógleymanleg. Þetta skeði fáum vikum áður en Stephan lézt í Alberta. Eg skil Stephan betur fyrir þá sök að eg hafði lagt stund á að læra íslenzka tungu og kynnast forn-íslenzkum bókmentum um margra ára skeið.

Þeir sem að skáldinu dást munu bíða með óþreyju eftir bréfum hans sem verið er að prenta undir umsjón dr. Rögnvaldar Péturssonar; einnig ætti að mega vænta þess að síðar birtist frá sömu hendi. fullkomin æfisaga hans.

Eg heyrði fyrst Stephans getið í fyrstu ferð minni til Íslands sumarið 1927 — síðan eru liðin rúm tíu ár. Eg hélt þá að eg væri býsna fróður um forn-íslenzkar bókmentir; en eg vissi nauða lítið um nútíðar höfunda. Þetta þekkingarleysi mitt reyndi eg að bæta upp með því að tala við sem flesta þeirra mentamanna, er eg mætti og voru þeir einkar fúsir til þess að veita mér áheyrn og fræðslu.

Séra Matthías var þá horfinn úr hópi hinna lifendu; en Einar og Stephan voru enn uppi. Eg komst brátt að því að svo að segja öllum kom saman um að mesta íslenzkt skáld allra alda hefði verið Egill Skallagrímsson. Öðru máli var að gegna um álit á Matthíasi, Stephani og Einari; þeir áttu allir ákveðna talsmenn er héldu því fram að einhver þeirra væri næstur Agli; en þeir komu sér ekki saman um hver þeirra þriggja ætti það sæti. (Séra Kjartan var sá eini sem ekki fékst til þess að kveða upp dóm í því

máli; og var það honum líkt: "Eg vil ekki fara í mannjöfnuð," sagði hann).

Hefði eg verið einhversstaðar annarstaðar en á Íslandi, hefði eg efast um gildi þeirra dóma sem svona hátt hófu canadiskan bónda, sem aldrei hafði nokkurrar skólamentunar notið.

Eg keypti Andvökur. En aðrar annir sviftu mig tækifæri til þess að geta gefið mig við lestri þeirra ljóða svo nokkru næmi næstu árin. Þegar eg var beðinn að tala fyrir Ameríska- Scandinaviska félagið, og að velja eitthvert skandinaviskt ræðuefni, velti eg fyrir mér í huganum einu eftir annað áður en eg komst að nokkurri niðurstöðu. Eg er þakklátur hamingjunni fyrir það að eg ákvað að tala um Stephan og að nauðsynin til þess að búa mig undir ræðuna veitti mér í fyrsta skifti tækifæri til að sökkva mér niður í verk hans.

Í þessari ræðu hélt eg fram þeirri skoðun sem felst í fyrirsögn þessarar greinar; og eg byrjaði með því að lýsa því yfir að embættisbræður mínir við Harvard sem væru sérfræðingar í amerískum bókmentum mundu vafalaust verða á öðru máli en eg; en eg hélt því fram samtímis að eg stæði miklu betur að vígi en þeir, ef við kappræddum þetta mál, þar sem eg skildi þá tungu sem uppáhalds höfundar þeirra skrifuðu á en þeir skildu ekki mál þess manns, er eg teldi mestan og fremstan.

Sigurður Nordal kallar Stephan: "mesta skáld í nýlendum Breta". Prófessor Kirkconnell kallar hann: "leiðandi skáld Canada" og eg sannarlega tel hann fremri; Poe, Whitman og jafnvel Emerson, sem eg býst við að nefndur yrði til samanburðar af áður töldum embættisbræðrum mínum, ef til samjafnaðar kæmi.

Mig langar til að taka það fram í byrjun, að eftir mínum skilningi, finst mér Stephan ekki dulur né þungskilinn þrátt fyrir það að sá er nálega einróma dómur þeirra er um hann dæma. Mér finst hann vera eins og öll önnur stórskáld—sem það nafn verðskulda í raun og sannleika; þau stórskáld sem eftir sig láta ljóð, er lifa að þeim látnum; hann á það sammerkt við þau að búningurinn á við efnið eða innihaldið. Þess vegna er djúphugsuð lífsspeki framsett á hátíðlegu og glæsilegu máli, þar sem notaðar eru stórdregnar myndir, er fæðst hafa af djúpu viti og háfleygu ímyndunarafli sveipaðar litklæðum alls þess, er málið geymir þeim myndum sérstaklega — myndum hins skygna spámanns.

Að því, er mér finst eru hugsjónagáfur Stephans slíkar að þær verða einungis bornar saman við sjálfa Völuspá.

Ágúst Bjarnason hefir lagt áherzlu á það að hann skari fram úr sem ljóðskáld. Sannarlega er ekki hægt að finna neitt sem dýpra hrífur en ljóðið: "Hver er allt af uppgefinn?" Ágúst telur hann einnig framúrskarandi náttúruskáld og er það ekki of sögum sagt; má því til sönnunar færa hinar stórkostlegu ljóðmyndir hans af hinum himingnæfandi klettafjöllum, skamt frá heimili skáldsins; hefir tæpast nokkurt skáld nokkursstaðar komist lengra í þá átt.

Í kvæðinu sem Stephan nefnir:

"Fjallið Einbúi" felst svo mikil og töfrandi fegurð, að til jafns kemst við hina heimsfrægu byrjun á sögunni "Árni" eftir Björnstjerne Björnsson. Þar er hin sama snild í skáldlegu persónugerfi náttúruaflanna, og hin djúpa siðferðis niðurstaða er dregin fram með samskonar afli, þar sem allt hið dýpsta og hæsta og áhrifamesta mætist í síðustu línunum.

"Fjölbreytni" er orðið sem eg vildi velja til þess að lýsa verkum Stephans. Því hefir verið haldið fram að einungis vantaði einn streng í gígju hans; það er strengur takmarkalausra ásta. Og það er hverju orði sannara. En fyrir því er góð og gild ástæða, hann var maður sem lifði í hamingjusömu hjónabandi og það er mishepnuð ást sem oftast knýr skáldin til þess að yrkja áhrifarík ástakvæði.

En þrátt fyrir þetta kann Stephan fullkomlega að virða ástaskáld eins og t. d. "Þórmóð Kolbrúnarskáld". Engum geta heldur dulist hinar undursömu og næmu tilfinningar í kvæði Stephans "Curly". Vera má einnig að hans karlmannlegi andi sem hefir óbeit á veiklandi viðkvæmni eigi nokkurn þátt í því að þennan streng vantar á gígju hans. Þennan karlmannlega anda eiga Íslendingar sameiginlegan við Engilsaxa; þess vegna eigum vér svo lítið af ásta skáldskap í fornbókmentum Norðurlanda. Víst er það að ekki þurfti hann að óttast — eins og forfeður hans — að hann yrði drepinn af frændum ungmeyjar þeirrar, sem hann kynni að beina ástaljóðum sínum til.

Ágúst Bjarnason tekur það réttilega fram að Stephan hafi farið lengst í ádeilukvæðum sínum. Þar birtist hann í allri sinni göfgi, sínum germönsku dygðum, sem lýsa sér í hugrekki og trúleika.

Hann kunni ekki að hræðast í árásum sínum á hvaða ranglæti sem var og gerði sér engan mannamun þegar um siðferðismál var að ræða, seldi aldrei sál né sannfæringu við neinu gjaldi.

Eftir því sem árin fjölga eftir því ber maður meiri kviðboga fyrir því, að menn sem að öðru leyti eru aðdáanlegir, tapi kjarki og veigri sér við að standa gegn rísandi öldum almennings álitsins. Þeir eru fáir, sem sagt geta eins og Stephan:

> Ekki þarf í það að sjá
> —þér eg afur gegni—
> Eg er bóndi, allt mitt á
> undir sól og regni.
>
> Þó að einhver þyktist mér,
> það er smátt í tapi;
> veðuráttan aldrei fer
> eftir manna skapi.
>
> Mér var heldur aldrei um
> að eiga nokkru sinni
> málsverð undir embættum
> eða lýðhyllinni.

Hann gat farið hörðum áminningarorðum um Ísland og einnig um England; en í báðum tilfellum réði orðunum ást og trúfesta. Tilfinningar hans gagnvart Íslandi voru eins og tilfinningar Ibsens gagnvart Noregi.

> "Og þó léztu að fjölmörgum betur en mér"

en þrátt fyrir þetta, endar hann kvæðið á þessa leið:

> "Hvað sem þú, föðurland, fréttir um mig
> sé frægð þinni hugnun.—Eg elskaði þig!"

Hatur Stephans á hræsni og heigulshætti, hin sárbeitta gremja — saeva indignatio — háðskáldanna, sem þeirra Juvenals og löngu síðar Swifts, kemur glöggvast fram í "Vigslóða" og umfram allt í "Vopnahlé". Þetta er eitt af hinum fáu stórkvæðum sem heimshrun styrjaldarinnar blés skáldunum í brjóst. Hann veigrar sér ekki við að draga fram hinn allsnakta veruleik til þess að fordæma glæp allra glæpa, sem mannkynið hefir framið.

Hin alþekta saga, sem rituð var af þýzkum hermanni og nefnist: "Tíðindalaust á Vesturvígstöðvunum" er barnahjal í samanburði við hinar logandi fordæmingar, hinna óumræðilegu hryðjuverka, sem framin eru í nútíðar stríðum.

Friðarfélögin gætu ekkert gert, sem betra væri en það að ráða prófessor Kirkconnell til þess að þýða hvert einasta orð í litla kverinu sem prentað var 1920 — **Vígslóða**, ásamt hinum samúðarríka formála eftir Guðmund Finnbogason.

Stephan ber gremjufulla fyrirlitningu fyrir hinum andlegu leiðtogum á báðar hliðar — leiðtogum, sem sviku sína háleitu köllun með því að sameinast þessum glæpsamlega skrípaleik og ljá honum fylgi.

"—Kannske friðar-tungur þinnar þjóðar
Þannig hafi ei vafist sér um tennur?"

"Þær hafa dugað ykkur líkt og okkur,
Okkar skáld. Þau sungu hálfan aldur
Frið á jörð, um samúð, sátt og kærleik
Svo sem kristnir menn. En tóku að belja
Hersöngvana hver í sínu lagi
Hávært, strax og fyrsta skotið glumdi,
Þar til sérhvert leirflag úti um löndin
Líka drundi. Gamlir vígabarðar
Sem að alltaf einir höfðu blásið
Arg um styrjöld, þótt við aldarháttinn
Hjárómaðir, mistu næstum málið
Mærð þá undir, líklega af fegni."

Falinn er hræðilegur spádómur, sem því miður, hefir fullkomlega ræzt, í eftirfylgjandi erindum:

Það er satt, við höfum hugsað okkur
Heimsfrið settan, við sem gerumst hrörir,
Horfnir mætti að hugsa um það lengur.
Hvar er æskan? við sem taka ætti
Lengra framsýn, djarfleikurinn, dáðin?
Drepin út! Það liggur hérna í valnum!
Næstu framtíð hnekt við það, í hendur
Heiglinga og sérgæðinga einna.
Friðurinn verður friður máttleysingja—
Fáist hann—og týndra möguleika
Stríðsins sjálfs til sigurvalds í heimi.
Svona kaupir næsta kynslóð friðinn.

—Verða kannske endalokin manna
Sálgun undir sínum handaverkum?
Setja þeir jafnört brellur móti hrekkjum
Unz þeir komast hvorki fram né aftur,
Kurlast niður sigurvonalausir,
Neyðast til að bjargast undan byrði
Bákna-vits síns, þreyttu að eyðileggja?

—Eg að einni huggun hvarflað huga
Hefi stundum: þeirri, ef morðsótt þessi
Legði í valinn heimamann í húsi
Heimsins hverju—son og bróður, eða
Eiginmann, og eftirsjáin brytist
Inn um hverjar dyr, og settist niður
Óvelkomin, aldrei til að víkja—
Alvörunnar samúð kynni að lokum
Sættast yfir allra manna skipbrot!
Efldust tunga sannleikans er reynslan.

—Helzt við aumkvum þá sem drepnir deyja,
Deyja og falla, og hafa skemst að bera.
Hatrið allt og eymdin sem að lifir
Eftir, væri tífalt hörmulegri.

Forlög hinna fáu einstaklinga, sem mótstöðu hafa veitt alþjóðabrjálæðinu, knýr skáldið til þess að mæla þessum heitu meðaumkunarorðum:

Hver hafa orðið forlög foringjanna
Fáu, þeirra er ekki hafa brugðið
Friðarmæli sín, og vildu ei svíkja
Sannleikann í voða? Einn er myrtur,
Annar fyrir sama sök er gerður
Svívirðing í eigin hóp og dæmdur,
Yfirgefinn, rænulaus af raunum
Reikar nú sé þriðji um grafarbakkann.
Jafnvel sjálfur Rómverjinn, sem ríkir,
Rógsbræðrunum storkar: Sjáið manninn!*

Þessi samlíking við krossfestingu Krists er hliðstæð annari hjá Goethe í kvæðinu "Faust":

Þá fáu er kunnu þessa miklu ment,
Er munarauð sinn kunna lítt að dylja,
Og vildu þekking skrílinn láta skilja,
Á krossi menn þá kvalið hafa og brent.
(Þýðing Bjarna frá Vogi)*

Svenska skáldið Runeberg, sem Stephan G. Stephansson líktist að ýmsu leyti, vegsamaði herdýrðina og óeigingjarna ættjarðarást í kvæði sínu: "Bróðir skýsins" (Molnets Broder).

Það er eftirtektavert hvernig Stephan sniðgengur hann, og vegsamar, sýnilega af ásettu ráði, hið göfugra hugrekki þeirra, sem tala máli friðarins og láta lífið fyrir skoðun sína. Eins og Runeberg hafði gert háðstælingu af kvæði Tegners, "Karl XII." í hinu óviðjafnanlega skopkvæði "Konungurinn" með sama bragarhætti, þannig yrkir Stephan "Vopnahlé" með sama bragarhætti og "Molnets Broder."

Útúrdúrinn um "Sveitapiltinn" í Vígslóða, bls. 31. er vísvitandi stæling af frásögn Runebergs um flækinginn, sem dó fyrir föðurland sitt. En hann segir sögu sveitapiltsins í gagnólíkum tilgangi, þeim sem Runeberg segir sögu flækingsins. Svenska skáldið hefir lýst í hátíðlegum orðum þeirri tilfinningu, sem felst í rómverska orðtækinu: "Dulce et decorum est pro patria mori"; — "Það er sætt og virðulegt að deyja fyrir föðurlandið."

Unnusta hinnar föllnu hetju mælir þau orð, sem skáldið sjálft velur að einkunnarorðum alls kvæðisins:

"Eg fann það að lífinu ástin er æðri,
en ástinni sælla að deyja sem hann."*

Stephan neitar þessu algerlega. Fremra ættjarðarástinni telur hann æðsta boðorð tilveru vorrar vera: almenna mannást.

Guðmundur Friðjónsson harmar það í ritgerð sinni um Stephan að hann hafi neyðst til þess að eyða mestum hluta æfi sinnar við lamandi strit til þess að afla sér og sínum daglegs brauðs og heldur hann því fram að það hafi staðið honum fyrir þrifum sem skáldi.

Séra Kjartan sagði mér að Stephan væri "útslitinn" eftir langa æfi strits og erfiðleika. En er það ekki mögulegt að einmitt þetta hafi leitt það í ljós, veitt því framrás, sem bezt var og mikilfenglegast í eðli hans? Vér höfum hans eigin sögusögn um það að hann vildi heldur berjast fullri lífsbaráttu en njóta áhyggjulausrar tilveru. Og víst er það að sæla kvöldhvíldarinnar eftir

---

* Die wenigen, die was davon erkannt,
Die töricht gnug ihr volles Herz nicht wahrten,
Dem Pöbel ihr Gefuehl, ihr Schauen offenbarten,
Hat man von je gekreuzigt und verbrannt.

** Mer an leva, fann jag, var att alska,
mer an alska ar att dö sem denne.

hita og þunga dagsnis blés honum í brjóst einu hans allra fegursta kvæði. Mér finst sá maður fyrirlitlegur, sem ekki tárfellir sem ekki viknar—þegar hann sér myndina af heimili Stephans í öðru bindinu af **Andvökum** — eg á ekki við það að gráta aumkvunartárum; því fer fjarri, heldur metnaðartárum yfir því að mannlegur andi, þegar hann nýtur sín sem bezt, skuli geta risið og lyft sér yfir hinar erfiðustu kringumstæður; skuli geta haft vald yfir slíkum kringumstæðum og gert þær að smávægilegum aukaatriðum í hinu hrífandi æfintýri, sem vér nefnum líf.

Norski höfundurnn Hans Kinck segir í einum af formálum sínum að hann hafi afsagt að slaka til eða slá af list sinni með því að laga mál sitt eftir geðþótta útlendra þýðenda. Vafalaust hefir Stephan hugsað eins; en það er hið mesta hrygðarefni að hinn Engil-saxneski heimur skuli ekki geta notið þess boðskapar sem hann hefir að flytja.

Eg vildi óska þess, að sá dagur kæmi þegar lýsingarorðið "Stephánst" (mjög "Stephanst" segir Ágúst Bjarnason) hefði eins mikla þýðingu fyrir enska lesendur og orðið "Byronst" hefir nú.

Einmitt nú þegar þetta handrit berst með svifhraða flugvélarinnar í gegn um loftið, í samskonar vél sem til þess er höfð í Evrópu og Asíu að myrða og limlesta varnarlausa menn, konur og börn—já, einmitt samtímis heldur Bandaríkjaþjóðin hátíðlegan fæðingardag hins mesta manns, sem enn hefir fæðst og lifað í Vesturheimi. Það er Abraham Lincoln: "Fremsti borgari Vesturálfunnar."

Stephan G. Stephansson er eina skáldið hér í álfu, er sæti skipar meðal fremstu skálda heimsins. — Þessir tveir menn — Lincoln og Stephan — eru líkir að því, er baráttu og erfiðleika snerti í æsku og einnig vegna hinnar ódauðlegu frægðar, sem þeir áunnu sér á efri árum. Skógarhöggsmaðurinn frá Illinois og frumbýlingurinn í Alberta eru andlega skilgetnir bræður.

Vinur minn og lærifaðir Sigurður Nordal lýsti einhverju sinni fyrir mér íslendingasögunum svo meistaralega og í stuttu máli: "Það er svo hreinn málmur í þeim," sagði hann. Þessi dómur á jafn vel við Stephan G. Mesta lofið og það sem honum hefði verið kærast, hefi eg geymt til þess að enda með þessa grein: Hann var forn í skapi og skörungur mikill.

Sig. Júl. Jóhannesson þýddi

Átjánda ársþing Þjóðræknisfélagsins

Átjánda ársþing Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi var hafið í efri sal Goodtemplara hússins íslenzka í Winnipeg mánudaginn 22. febrúar 1937, kl. 10 árdegis. Þrátt fyrir illviðri er þá geysaði yfir var mikið fjölmenni samankomið. Auk bæjarbúa voru þar fulltrúar, félagsmenn og gestir frá Selkirk, Riverton, Gimli, Lundar, Glenboro, Brown, Wynyard, Leslie, Dakota, Minneapolis og víðar að.

Forseti Þjóðræknisfélagsins, dr. Rögnvaldur Pétursson ,bað ritara félagsins, hr. Gísla Jónsson, að lesa fundarboð þingsins.

Þá var sunginn sálmurinn nr. 619 í íslenzku sálmabókinn: "Þú Guð ríkir hátt yfir hverfleikans straum" af öllum viðstöddum. Á eftir söngnum flutti séra Runólfur Marteinsson bæn.

Að því búnu lýsti forseti þingið sett og las ávarpt sitt, sem bæði var glögg greinagerð á starfi stjórnarnefndarinnar á árinu og fróðleg og vel samin þjóðræknishugvekja.

Árskýrsla forseta.

Heiðruðu félagsmenn!

Þeirri venju hefir verið fylgt ár hvert við þingbyrjun, að forseti hefir getið helztu atburða ársins, í sögu félagsskaparins, og að einhverju leyti lýst hinu almenna viðhorfi, er snertir að meira eða minna leyti þjóðfélagið í heild. Venju þessari vil eg halda, þó ítarlega verði eigi út í þetta farið.

Nú þegar vér setjum ársþing þetta, hið átjánda, að frátöldu stofnþinginu, er margt sem í senn vill þrengja sér fram í hugann. Tímarnir hafa verið viðburðaríkir þetta síðast liðna ár, svo að mörgu er nú öðruvísi komið en var, fyrir ári síðan. Sumt hefir gerst með skipan svo skjótri að naumast eru dæmi til. Hvort þær breytingar boða önnur og meiri tíðindi verður ekki ráðið í sem stendur fremur en það, hvort þykknið á morgunloftinu boðar úrfelli eða heiðríkju þegar á daginn líður. Víst er þó um það, að mökkvinr á austurloftinu hefir fremur þykknað en hjaðnað.

Viðhorf manna er annað og þrengra en það var fyrir ári síðan. Yfir heiminn er hvarvetna ófriðlegt að líta. Þá stóðu að vísu hermdarverkin í Eþíópíu sem hæst. Alvörulausar og óhreinskilnar raddir gengu út frá helztu stjórnarsetrum Norðurálfunnar , gegn hinu svívirðilega athæfi Ítala. En það voru magnlaus og áhrifalaus andmæli. Það var eitthvað, sem rændi þær allri dáð og alvöru, sem alþýðu var ekki ljóst hvað væri, né þeim er eigi gátu skygnst á bak við tjöldin. Einhverjir gátu þess til að það væri hergagnaverksmiðjurnar, sem þetta gerðu en um það varð ekkert fullyrt fyr en eftir rannsóknina á Dupont félaginu í Bandaríkjunum. Við þá rannsókn vitnaðist það að hergagnaverkstæði út um allan heim eru innbyrðis í einu sambandi og hluthafar hver í annars fyrirtækjum, þó stærst og voldugust séu Vickers Ltd., á Englandi og Dupont í Bandaríkjunum. Í félagi kosta þau fulltrúa við öll stjórnarsetur, er þeim lofsverða tilgangi þjóna að vekja vantraust og heiftúð milli þjóða og koma inn hjá þeim tortryggni og ótta við alla sem í kringum þær búa. Það vitnaðist að stríðið í Suður-Ameríku milli Paraguay og Bolivíu var kostað af hergagnaverksmiðjunum, þær voru að reyna nýjustu vopnin og verjurnar er þær höfðu fundið upp. Sama var með Eþíópíu stríðið að Ítalir voru þar að reyna ýms ný hernaðartæki er ekki voru áður kunn, en þeir þurftu að reyna hvernig gæfust. Allar þjóðir er ugg og ótta báru til nágrannanna vildu læra af þessu hvernig vopn þessi reyndust, máske þyrftu þær á þeim að halda innan skamms. Að minsta kosti var það bending um hvað þær skyldu kaupa af vopnasmiðjunum. Andmælin voru því aðeins gerð fyrir siðasakir.

Annað kom þar til greina líka. Á þessum atvinnuleysistímum var þetta ekki lítill atvinnugjafi, allur þessi verksmiðjuiðnaður. Það var gott "business". Það var áhætta fyrir stjórnmálamennina að stöðva þenna iðnað. Því hefði ekki verið

vel tekið. Úrræðalaus eymdin annarsvegar og óseðjandi og siðlaus ágirndin hinsvegar héldust þar í hendur. Samvizka stórþjóðanna lét því eigi annað til sín heyra, en þessar hljóðlátu umvandanir og þessi afllausu andmæli. Vopnasmiðjurnar ráku stórverzlun, gáfu af sér góðan arð, kornvaran og svínakjötið hækkuðu í verði.

En blóð hins saklausa hefir komið yfir þá sem sátu hjá og samþyktu líflátsdóm Blálendinga með athafnleysi og loforðasvikum. Þjóðabandalagið er að engu orðið. Allir afvopnunar, hlutleysis og friðarsamningar tættir sundur. Allar stórþjóðirnar hervæðast og hafa í hótunum hver við aðra. Á Spáni hefir verið vakið Hjaðninga víg sem enginn kann að segja hvern enda hefir. Er þar att saman tveimur einveldisstefnum, kommúnisma og nazisma er vopn bera hvorir á aðra en á milli þeirra er þjóðin, möluð mélinu smærra og feld í strá af hungri, drepsóttum, brennum og morðvélum. Að baki kommúnistum er með völdin fara, stendur einvaldur Rússlands og Soviet-stjórnin, en að baki Nazistum ofríkisstjórn Ítalíu og Þýzkalands. Láta svo báðir ummælt, að til skarar skuli skríða til þess að sanna heiminum hvor stefnan sé sterkari og heillavænlegri Norðurálfu þjóðunum! — Samninga hefir verið leitað, innbyrðis, meðal stórþjóðanna, um að láta styrjöld þessa afskiftalausa; mánuð eftir mánuð verið þingað en ávalt eitthvað orðið til árekstas svo að engu hefir komið. Hefir þetta eflt óvild þeirra, tortryggni hverrar til annarar og óttinn vaxið um að öllu slái í bál og brand þegar minst varir. Verði skjólstæðingar Rússa ofan á vex Rússum magn og megin og þykjast þá hinar þjóiðrnar illu bættar; verði skjólstæðingar Mússólini ofan á er við ofríki búist, framhaldandi hernámi frjálsra landa og teptum siglingum um Miðjarðarhafið. Frá brávöllum Eþíópíu hefir því bál kviknað.

Um afvopnun eða takmörkun herbúnaðar er ekki lengur talað, heldur keppir nú hver stórþjóðin við aðra um að hervæðast. Er Ítalíu kent um, því að Mussolini haldi enga samninga og engu hans orði sé að trúa. Er bent þar á aðfarir hans í Eþíópíu og lítilsvirðing allra sáttmála og eiða við Þjóðbandalagið. Ofseint sé að búast til varnar er her hans og samherja hans standi fyrir dyrum. Ofan á þetta hefir svo bæzt, að páfinn, er sagður er muni vera á förum, hefir risið úr rúmi sínu og lagt blessun sína yfir Ítalíu konunug sem keisara Eþíópíu. Hefir kaþólska kirkjan með þessu samþykt athæfi Mussolinis, að brjóta undir sig fáliðaða og verjulausa þjóð og svifta hana lífi og landi.

Árið 1914, ömurlega árið í mannkynssögunni, þegar, eins og stendur í gátum Gestumblinda: Blindur reið blindum brimleiðis til, nam herbúnaður þjóðanna rúmum 4 biljónum dollara. Nú eru stórþjóðirnar búnar að heimila rúmar 35 biljónir dollara til hervæðingar á þessu og næstkomandi ári. Hvergi sér í botn á skuldahítinni, en þær gera ráð fyrir að lána fé hver hjá annara til þess að kaupa fyrir vopnin, sem þær ætla svo að bera hver á aðra. Hjól vopnaverðsmiðjanna snúast gríðarlega og kveða við orustu brag og mala drottnum sínum gull án afláts.

Æði þetta hefir gripið um sig, einnig hér í álfu, og það sem sízt varði, hér í landi, — í landi friðarins. Naumast barst vopnabrakið fyr yfir hafið en farið var að bollaleggja að vígbúa landið langt fram yfir það sem áður hefir verið. Hefir þá og líka dregið úr friðaráskorunum og friðarsamþyktum kvennasambanda og kirkjuþinga; er þeim nú vísað til vinstri handar í blöðunum. Landið, ef svo mætti að orði kveða, hefir breytt um búning og svip. Er maður horfir á svip þess nú, þá koma manni ósjálfrátt í hug orð Ketils Hæings við tröllkonuna: "Langleit ertu fóstra, lætur róa nefit". Nýlega hefir verið flutt frumvarp í Sambandsþinginu um að veita á þessu ári milli $40 og $50,-000,000 til herbúnaðar. Mæla færri á móti því en með. Ein rödd hefir þó látið til sín heyra er mælir af djörfung gegn þessu glapræði en það er rödd landa vors og samverkamanns, innan þessa félagsskapar, dr. Josephs T. Thorsons, fulltrúa Íslendinga á Sambandsþinginu. Hefir hann mælt eindregið á móti þessu og á hann þakkir vorar skilið, fyrir einurðina,

hreinskilnina og drengskapinn. Margs annars fremur virðist land þetta þarfnast, en stríðstækja meðan einn fimti hluti verkfærra manna og kvenna eru atvinnulausir og fjórði hluti akurlendisins er að blása upp og ekkert gert því til varnaðar.

Viðhorf þetta, er vér nú um stund höfum virt fyrir oss er dapurt og drungalegt. Óska vildum vér að drungi þessi sem hvílir yfir veröldinni sé eins og morgunblikan er eyðist og að engu verður þegar fram á daginn kemur. En öll skynsemi mælir á móti því að svo geti orðið af sjálfu sér og án allrar viðleitni af hálfu þjóðanna sjálfra. Meðan sú Grótta gengur sem nú er gnúð, er malaður her að Fróða konungi. Því hefi eg líka að þessu vikið að eg vil að það vekji hjá oss umhugsun, sem borgurum þessa lands, ekki eingöngu meðan á þingi þessu stendur, heldur eftir að héðan er farið. Það kann að virðast vera langróið haf, milli þessa fámenna félagsskapar vors, og alþjóða ástandsins og athafnanna í heiminum og því óviðeigandi að rifja hvorttveggja upp hér, en villumst ekki, í þessu efni kemur hvorki stærð eða smæð til greina. Veraldar álitið verkar á þjóðirnar og þjóðarálitið á einstaklingana. Á gagnstæða vísu verkar aftur einstaklingsálitið á þjóðirnar og þjóðarálitið á veröldina, og það er það álit sem þarf að efla og beita gegn því ástandi sem þjóðirnar eru nú að færast í. Tilgangur félags vors, jafnframt því að varðveita minningu og menningu, sögu og bókmentir þjóðar vorrar, er einnig sá að stuðla að því að vér megum verða sem nýtastir og beztir borgarar í hérlendu þjóðlífi. Við þann tilgang ber oss að kannast og að leggja alla rækt við hann, hafa hann sífelt fyrir augum, úti eða inni, í öllu sem vér hugsum og gerum og láta aldrei leggja oss undir í framsóknarviðleitni vorri til vaxtar, frama og virðingar. Vér eigum að sækja fram til virðingar, metorða og valda, ekki vegna sjálfra vor heldur til þess að vér getum haft áhrif á það þjóðfélag sem vér lifum í, svo þeim sem búandi eru í landinu verði sýndur jöfnuður án allrar aðgreiningar, drengskapur og réttlæti, svo vér getum veitt forustu öllum góðum málum, svo sem vér höfum siðferðisþrek til. Vér eigum aldrei að láta það líðast að oss séu skipaðir fulltrúar þannig, að vér höfum þar sjálfir ekki atkvæði um, eins og ómyndugum eru settir forráðamenn, eða fávitum aðhald. Þá verðum vér líka að varast að láta flokka álímingar villa oss sjónir svo vér með sundrungu göngum hvorn annan ofan í gröfina.

Áhrif á þjóðfélagið getum vér aðeins haft með því að eiga skoðun og sannfæringu sjálfir. Og nýtastir og beztir borgarar verðum vér með því að gefa samtíðinni af því bezta sem vér eigum, því sannasta sem vér vitum og hagsýnasta sem vér komum auga á. Verður þetta aldrei ofbrýnt fyrir neinum, sízt á tvíræðum tímamótum sem þessum.

Í öðru lagi er viðskiftalífi, og þar af leiðandi daglegu lífi einstaklinganna svo komið að allir verða sem næst að sækja alt til allra. Þetta hafa að minsta kosti síðustu árin kent oss. Atvinnuvegir í öllum löndum eru orðnir samfléttaðir svo að einn líður með öðrum ef einhverju hallar. Ásigkomulag veraldarinnar er því ekki fjarri neinum af oss, því í því lifum, hrærumst og erum vér. Skyrtan góða, Örvar Odds, er eigi að efninu sótt eins víða og skyrtur vorar eru nú á dögum, þó eigi komist þær til jafns við hana, enda fylgdu henni fleiri kostnirnir, því engan skyldi í henni kala á sjó eða landi, eigi sund mæða, eigi eldur granda, eigi járn bíta nema á flótta færi. Hún var gerð á 14 stöðum, sem hér segir:

> "Serkinn frá ek í Sogni
> ok í sjau stöðum gervan;
> ermr á Íralandi,
> önnur norðr með Finnum;
> slógu Saxameyjar
> en suðreyskar spunnu
> Vófu Valskar þjóðir
> Varp Óþjóðans móðir."

Vara-ríkisritari Bandaríkjanna, Mr. Francis Bowes Sayre, getur þess í nýkomnu riti (War or World Trade, Which?) að flest það er vér notum eða neytum hversdagslega sé að miklu leyti aðflutt. Sem dæmi bendir hann á Radíóið. Efnið í það þegar það er alt komið á

einn stað er búið að flytja 250,000 mílur, eða sem svarar tíu jafnlengdum í kringum jörðina. Sýnir hann fram á hversu hagur allra einstaklinga út um heim allan er orðin nátengdur. Veröldin er ekki lengur það sem hún var og engin framar sjálfum sér nógur. — Hún er nábýlli og smærri, og bál kynt fyrir búa dyrum brennir allan almenning inni!

Frá þessu viðhorfi viljum vér snúa oss að öðru vildara útsýni og renna augum aust-norður um höf — til Norðurlanda.

—"Sól skín sunnan á salarsteina."

Aldrei hefir betur komið í ljós hin haldgóða og þrautreynda menning Norðurlanda en nú. Þegar aðrar þjóðir eru að sökkva dýpra og dýpra í óhamingju og skuldir fyrir vígbúnað hafa þær lagt alla stund á að hlaða upp sín heima vé. Þær hafa stýrt framhjá skerjum öfga og ofríkis og fylgt hinu spaka fyrirmæli Hugsvinnsmála: "Eigur þínar skalt eigi til ofneyzlu hafa, heldur neyt með hugspeki." Skipar Svíþjóð þar öndvegið. Hefir hún nú getið sér frægð sem fágæt er og gott er til að vita, um hinn mentaða heim, en einkum í lýðstjórnar löndum eins og Bandaríkjunum og Brezka ríkinu. Samvinnustefnan hefir þar orðið ofan á, án þess að frá lýðræðinu sé horfið. Hefir hún náð til allra stétta og ríkið stutt hana með ráð og dáð. Til hófs hefir verið stefnt. Fátækra hverfin í stórborgunum hafa horfið, samvinnuhús verið reist í þeirra stað, sem einstaklinga eignir, og ríkið eða bæirnir tekið að sér rekstur alþjóðar fyrirtækja með þeim árangri að skattar hafa lækkað og fé sparast til nytsamra stofnana. Sem næst hefir engu verið eytt til herbúnaðar, og öll hafa Norðurlönd staðið í skilum með skuldaafborganir sínar, engin loforð falsað og engan svikið. Í Evrópulöndunum hafa menn horft undrandi á þetta sem með Svíum sérstaklega er að gerast og leitt ýmsum getum að því hvort þetta fái varað. Hallast þó fleiri réttsýnir menn að því að þetta sé hin sannasta sjálfsbjargarstefna er nú sé uppi, er til varanlegrar farsældar leiðir.

Þetta skapar nokkuð annað viðhorf en það sem vér höfum athugað og bjartara. Hér er um svipaðar kenningar og stefnur að ræða og annarstaðar eru boðaðar, en þær eru öðruvísi útlits og í framkvæmd færðar, og getum vér ekki þakkað það neinu öðru en hinni norrænu lífsspeki er þroskað hefir einstaklinginn og sprottin er upp af sérstakri skapgerð norrænna þjóða, reynslu og athugun um þúsundir ára. Það er þessi lífsspeki, þetta viðhorf við vandamálunum, sem oss ber nauðsyn til að varðveita og í ástundun vorri að reynast hér sem nýtastir borgarar ,að rækta og sveigja hugsunarhátt hins hérlenda þjóðlífs að.

Eg vil bregða hér upp nokkrum dæmum þeirrar lífsspeki er tekin eru úr þessu fornriti voru, "Hugsvinnsmálum". Þó Hugsvinnsmál séu að nokkru leyti þýðing eldra rits, er búningur þeirra samt alnorrænn sem og skoðanir og kenningar.

Fyrsta boðorðið sem þau setja er um orðheldni og réttdæmi: "Bregð þú ei af þeim lögum er sjálfur setur". "Öðrum heita skalt eigi því er und öðrum átt". Það er fallvalt og getur leitt til svika. Þetta er hið æðsta og sannasta boðorð til hegðunar út á við í félagslífinu. Sá sem getur sér þann orðstír í hverju máli honum er hvarvetna treyst.

Annað boðorðið varar við hégóma og fleðuskap, gagnvart útlendingum og ókendum. "Ókunnugan mann, virð engu framar, en þinn vísan vin; brigð eru útlendra orð." Er setning þessi svo sönn að hún ætti að vera síðast og fyrst í minni höfð.

Þá er hið þriðja boðorðið til sjálfsþroskunar. "Reyn hvat et sanna sje. Aldurlægi sínu kvíði engi maður né um þat önn ali, dugir eigi dagur þeim er dauða forðast, engi feigð um flýr."

Hið fjórða er um lífsmetin sjálf og byrjar með þeim sannindum: "Margt er fríðara en fé". Alt það kapp sem á stórgróðann er lagt og í fyrirrúmi situr fyrir almennri velfarnan færir engum hin æðstu gæði. Aftur er hitt víst, að "enga sýslu, mátt þér æðri geta, en kenna nýtt ok nema."

Margur hyggur að sér standi óhamingja af öðrum en slíkt er fásinna. — "Ógæfu

sinni, veldur einn saman, engum er ilt skapað". Það sem maðurinn lætur sér verða úr æfinni með greind og gjörhygli er sjálf hamingjan, annað er hún ekki.

Að þóknast öllum er alls ekki hægt, svo um það ber því aðeins að hugsa að bregðast ekki réttlætiskröfunni. "Eigi er auðgætt, svo at öllum líki, ger svo at góðir lofi."

Af svo miklu er að taka úr riti þessu, af heilræðum og speki, að enginn tími er til að tilfæra það alt. Læt eg því við þessi dæmi sitja, og legg það undir yðvarn dóm hvort þau séu ekki fyrir hvaða þjóðlíf sem er, "holl til halds og breytni."

Skal þá sem skjótast litið yfir sögu félagsskapar vors þetta síðast liðna ár og gerðir nefndarinnar. Árið hefir að ýmsu leyti verið viðburðaríkt. Hvarflar manni fyrst í huga missir mætra og góðra félagsmanna. "Höll taka björg at falla", segir í Hallmundarkviðu og sannast það á oss hinum eldri Íslendingum hér í landi. Hefir fjöldi þeirra andast á þessu ári svo að nærri lætur að auðnar nemi í hópi þeirra er hingað kom snemma á tíð. Af félagsfólki voru hafa þessir dáið svo vér vitum um: Guðrún Stefánsson á Gimli, Kristján Níels Júlíus, við Eyford, Björn H. Jónsson á Gimli, Gísli Grímsson við Lundar, Gunnar Hermannsson, Leslie, Bergþór Kjartansson Johnson í Winnipeg, Magnús Tait í Vancouver, Guðmundur Þórðarson við Piney G. Storm við Glenboro, Helgi Sturlaugsson í Selkirk, Man., William Thordarson í New York, N. Y., Bergsveinn Matthíasson Long í Winnipeg, Mrs. J. F. Líndal við Brown, Friðrik Guðmundsson við Mozart, Mrs. Sophía Johnson við Wynyard og nú síðast Ólafur S. Thorgeirsson, prensmiðjueigandi í Winnipeg. Eftir alt þetta fólk er skarð, og eftir sumt, svo stórt, að það verður aldrei fylt hér á vesturvegum. Með þakklæti minnumst vér samvinnunar við það, að velferðar og áhugamálum vorum, og vottum aðstandendum þess, innilega samúð vora og hluttekningu.

Þeim málum sem þingið síðastl. ár vísaði til stjórnarnefndarinnar, hafa verið gerð öll skil sem ástæður hafa leyft, öllum nema þremur, en þau eru: að reisa íslenzkum landnámskonum minnisvarða; að kaupa skógarlund í grend við Winnipegborg á öðrum hvorum árbakkanum, er nothæfur sé til þjóðlegra samfunda og útiskemtana; að skrásetja alla atvinnulausa Íslendinga og auglýsa, vinnuveitendum til glöggvunar. Að nefndin hefir ekki séð sér fært að freista neinna framkvæmda í þessum málum kemur ekki til af því að hún áliti þau eigi þörf og þess verð að þeim sé gaumur gefinn, heldur af hinu að þau krefjast þeirra fjárframlaga sem félagið að þessu sinni hefir ekki ráð á að veita. Skilar nefndin þeim því til baka aftur til þingsins eins og hún tók við þeim.

Útbreiðslumál.

Útbreiðslumál félagsins eru eins og þingheimur veit margþætt, og fram yfir það að auka sjálfa félagatöluna, er öllu því skipað undir þenna starfslið er lýtur að því að kynna Ísland og Íslendinga út á við. Félagatalan hefir vaxið á árinu og verður grein gerð fyrir því í skýrslum deilda er væntanlega verða lagðar fyrir þingið. Ýmsar fyrirlestraferðir hafa verið farnar og hefir, eins og síðastl. ár Dr. Richard Beck verið þar afkastamestur. Fimm erindi hefir hann flutt á ýmsum stöðum um íslenzk efni, og útvarpað tveimur þeirra erinda frá fjórum útvarpsstöðvum. Þess utan hefir hann samið 5 ritgerðir er birst hafa í amerískum tímaritum. Á hann góðar þakkir skilið fyrir þenna dugnað og þann áhuga sem hann jafnan sýnir með þessu verki fyrir öllu því sem íslenzkt er. Forseti félagsins hefir flutt tvö útvarpserindi um Íslendinga vestan hafs undir umsjá hins svonefnda "Adult Education Association", er Dr. England veitti forstöðu árið sem leið. Erindi þessi voru birt í ensku vikublaði í Boston (The Christian Register). Þá var forseti viðstaddur fyrir hönd félagsins, við afhjúpunar athöfn minnisvarða St. G. Stephanssonar á síðastl. sumri og flutti þar erindi, og ennfremur ásamt varaforseta við útför skáldsins Kr. N. Júlíus er fór fram að Mountain, N. Dak. 29. okt. Á sjötugs ára afmælishátíð skáldsins J. Magnúsar Bjarnasonar, er félagið, í samráðum við Þjóðræknisdeildirnar í Saskatchewan, stóð fyrir, mættu

fyrir hönd félagsins ritari og gjaldkeri, þeir Gísli Jónsson og Árni Eggertsson. Þá hafa tvær fyrirlestraferðir verið farnar til deildanna í Selkirk og Churchbridge, af þeim prestunum séra Philip M. Péturssyni og séra Jakob Jónssyni. Meginhluti allra þessara ferðalaga hefir verið farinn endurgjaldslaust. — Hafa hlutaðeigandi nefndarmenn greitt að mestu leyti ferðakostnað sinn sjálfir.

Samvinnumál við Ísland

Að þessum lið hefir verið unnið svo sem tök hafa verið á. Hefir nefndin lagt fyrir sig að safna upplýsingum aðlútandi núverandi og væntanlegum viðskiftum Íslands og Ameríku og orðið allvel ágengt. Fyrir aðstoð og milligöngu Guðmundar héraðsdómara Grímssonar voru nefndinni léð öll bréf og gögn, þessu máli viðkomandi, sem til eru í vörzlum viðskifta og verzlunarmáladeildarinnar í Washington, D. C., (Departmnet of Trade and Commerce). Lét nefndin afrita öll þessi plögg og sendi afritið til formanns skipulagsnefndarinnar Ragnars E. Kvaran í Reykjavík. Þá verða borin fram tvö mál hér á þinginu, er skýrt verður frá á sínum tíma, er heyra undir þenna starfslið. Þá heyrir og undir þenna lið fyrirtæki er nefndin hefir ráðist í og skýrt er frá í Tímaritinu, að gefa út bók um Þjóðréttarstöðu Íslands, eftir hinn alkunna lögfræðing og Íslandsvin dr. Ragnar Lundborg. Er birtur fjórði hluti þess rits í Tímaritinu þetta ár en afgangurinn verður væntanlega að öllu forfallalausu birtur í næsta árs hefti. Er þá svo til ætlast að bókin verði þá öll gefin út sem sérstakt heildarrit og fáist í lausasölu í íslenzkum bókaverzlunum hér og heima.

Útgáfumál.

Á þenna lið hefi eg þegar drepið með því sem á undan er sagt. Útgáfu fyrirtæki félagsins eru aðeins tvö, Tímaritið, sem nú er fullprentað og verður til útbýtingar á þinginu á morgun, og barnaskólablaðið "Baldursbrá". Tímaritið er með sama sniði og það hefir verið og starfsmenn við það hinir sömu. Þetta ár hafa séð um auglýsingasöfnun þeir Jón J. Bíldfell og Ásm. P. Jóhannsson með þeim árangri að auglýsingar eru mun meiri en verið hafa, verða því tekjur töluvert meiri. Við útgáfu Baldursbrár hafa starfsmenn verið hinir sömu og áður, dr. Sig. Júl. Jóhannesson og B. E. Johnson. Vinna þeir báðir þetta verk endurgjaldslaust, sem naumast er þó sanngjarnt því það er mikil vinna. Vildi eg því mega skjóta því til þingsins hvort það álítið félaginu um megn að greiða þessum starfsmönnum einhver þóknunarlaun.

Minjasafn og Minnisvarðamál.

eru í höndum milliþinganefnda, er grein gera fyrir þeim hér á þinginu, og þarf því eigi að skýra frá þeim hér. Nokkuð hefir gefist til minjasafnsins á árinu, og ber sérstaklega að þakka tveimur mönnum liðveizlu þeirra við nefndina, og gjafir, hr. Valdimar Gíslasyni að Wynyard og séra Sigurði Ólafssyni í Árborg.

Fræðslumál.

Fylgt hefir verið sama fyrirkomulagi með íslenzku skólann og undanfarin ár. Skólinn er haldinn á sama stað og verið hefir og kennarar unnið sín verk af alúð og trúmensku, endurgjaldslaust. Sérstök nefnd hefir þetta mál með höndum og leggur hún fram skýrslu hér á þinginu. Þá má geta þess að hafin var barnakensla í íslenzku að Mountain, N. Dak. á síðasta ári fyrir forgöngu ágætra þjóðræknismanna. Hefir skólinn náð miklum vinsældum.

Móttaka við gesti.

Fyrir þremur samsætum hefir félagsstjórnin staðið í nafni félagsins, á þessu liðna ári, í tilefni af því að hingað hafa komið af ættjörðinni tveir menn í einskonar umboði ísl. stjórnarinnar, en hinn þriðji er öldungurinn og rithöfundurinn góðkunni sr. Jón Sveinsson. Er hann á ferðalagi í kringum hnöttinn og hafði hér aðeins nokkra daga viðdvöl. Færðist hann undan almennu veizluhaldi, sátu því til borðs með honum aðeins fáeinir menn auk forstöðunefndarinnar og forstöðunefndar klúbbsins Helga Magra. Kveldið varð hið ánægjulegasta. — Flutti hann

langa ræðu, rifjaði upp minningar sínar frá æskuárunum, fyrst á Íslandi og svo úti í löndum og var ræðan bæði skýr og skemtileg. Þá heyrir að geta í þessu sambandi heimsóknar ríkisstjórans í Canada, hans göfgi Tweedsmuir lávarður, til vor Ísl. á s. l. hausti. Er það önnur heimsókn er ríkisstjóri Canada gerir Íslendingum sérstaklega. Hin fyrri var sú er Dufferin lávarður gerði haustið 1877, eru því nær 50 ár milli slíkra heimsókna. Fyrir tilmæli sambandsþingmanns dr. Josephs T. Thorsons gekst stjórnarnefndin fyrir því að boðað var til almenns fundar hér í bæ, meðal Íslendinga, til þess að ræða um, og skipuleggja móttöku þessa virðulega gests sem sýna vildi þjóð vorri þenna sérstaka sóma. Ekki varð frá öllu gengið á einum fundi, svo aftur varð að boða til funda og urðu fundirnir alls fjórir, áður öllu var lokið. Urðu samtök hin beztu um þetta mál og mun það alment hafa verið viðurkent að móttakan að öllu leyti hafi orðið Íslendingum til sóma.

Fjármál.

Frá fjárhag félagsins þarf eg ekki að skýra. Leggur féhirðir fram prentaða fjárhagsskýrslu er útbýtt verður meðal fundarmanna. Eg skal aðeins geta þess að félagið stendur efnalega allvel. Og yfir þetta komandi ár á það í vændum rífari inntektir eftir Tímaritið en verið hafa á undanförnum árum. Ætti því afkoman á þessu næstkomandi ári að verða með betra móti. En svo þarf að vera. Eitt af því marga sem vinna þarf félaginu til hagsbóta er að efla fjárhag þess. Með bættum fjárhag getur það unnið margfalt verk við það sem því auðnast að gera á ári hverju. En svo skal ei meira sagt um það að þessu sinni.

Læt eg þá og líka hér staðar nema. — Vísa eg svo þeim málum til yðar, sem samkvæmt dagskránni liggja fyrir og óska eg og vona að oss auðnist öllum að ráða þeim svo til lykta að félagsskap vorum verði til eflingar og þjóðflokki vorum til gagns og nytsemdar.

Rögnv. Pétursson

Þökkuðu áheyrendur erindið með miklu lófaklappi.

Forseti skýrði frá, að fyrst lægi fyrir að kjósa kjörbéfanefnd. Tillaga dr. Richards Beck, studd af hr. Páli Guðmundssyni, að fela forseta að skipa nefndina. Samþykt. Í nefndina voru skipaðir: R. Beck, Páll Guðmundsson og Bergþór E. Johnson.

Næst lá fyrir að kjósa dagsskrárnefnd. Tillaga frá Guðmann Levy og Gunnbirni Stefánssyni, að forseti skipaði nefndina samþykt. Nefndi forseti þessa: Á. P. Jóhannsson, Þorlák Þorfinnsson of Jón J. Bíldfell.

Forseti æskti eftir skýrslum frá embættismönnum. Ritari, Gísli Jónsson las þá skýrslu sína, og var hún svohljóðandi:

Skýrsla ritara

Eg veit ekki hver fann upp á því að láta ritara gefa skýrslu. Eg man ekki til þess að það væri heimtað, þegar eg var skrifari þessa félags, endur fyrir löngu, á æskuárum þess. Forseti gerir að sjálfsögðu árlega grein fyrir störfum félagsins á liðna árinu, og ymprar á löngunum þess og fyrirætlunum í framtíðinni. Ritara er þar af leiðandi ekkert eftir skilið, nema beinagrindin, það er registur yfir fundarhöld og bréfaskriftir.

Á þessu liðna ári hefir stjórnarnefndin haldið 16 venjulega nefndarfundi, þar sem mál félagsins, þau er síðasta ársþing fól henni til meðferðar, hafa verið rædd og afgreidd, nauðsynlegir reikningar samþyktir og ýms ný mál, er eigi voru fyrir séð, á ein eður annan hátt meðhöndluð. Ennfremur boðaði nefndin til og stóð fyrir fjórum almennum fundum viðvíkjandi heimsókn hans hágöfgi, Baron Tweedsmuir, landstjóra Canada á síðatsliðnu hausti. Var það að nokkru leyti fyrir beiðni og tilhlutun sambandsþingmanns, J. T. Thorson. Fór móttökuhátíð sú fram í Gimli-bæ — öllum hlutaðeigedum til hins mesta sóma, svo sem kunnugt er orðið, og voru víst flestir nefndarmenn þar viðstadidr.

Þá minnist ritari með sérstakri ánægju ferðar, er hann og féhirðir fóru í umboði nefndarinnar, vestur til Elfros, í tilefni af sjötugasta afmælisdegi skáldsins

J. M. Bjarnasonar, þann 24. maí á síðastliðnu vori.

Allmörg bréf hefir ritara verið falið að skrifa á árinu, og voru þau víst allflest afgreidd í tæka tíð. Reyndar hefir öll nefndin skift þeim verkum með sér á heppilegan hátt, þannig að hver hefir skrifað þeim er hann þekti bezt, og hefir því mikill meirihluti þess starfs fallið á forseta.

Mér er sérstök ánægja í að geta þess að öll samvinna hefir gengið með þvílíkri friðsemd og eindrægni, að fádæmum sætir. Vil eg til sanninda merkis benda á það atriði eitt, að öðrum ónefndum, að nálega hver einasta tillaga, sem borin hefir verið upp, hefir náð samþykt — oftast í einu hljóði — ekki ein feld, og aðeins tvær dregnar til baka með samþykt fundarins.

Aðeins eitt hefir vantað á fullkomið samræmi. En það er, að einn nefndarmanna, séra Theódór Sigurðsson, hefir, einkum líklega kringumstæða sinna vegna, aldrei setið nefndarfundi á árinu. Er hér bent á þetta eingöngu til þess, að minna þingmenn á, hversu varhugavert er, að kjósa þá menn í nefnd sem ekki er nokkurnveginn fullvissa fyrir, að geti sint störfum félagsins.

Þakka eg svo öllum meðnefndarmönnum mínum fyrir ánægjulega samvinnu á árinu.

Gísli Jónsson

Tillaga Á. P. Jóhannssonar og B. E. Johnson, að skýrslan sé viðtekin og þökkuð, samþykt.

Næst voru fjárhagsskýrslur lesnar; lásu eftirfylgjandi embættismenn hver sína skýrslu; Árni Eggertsson, féhirðir; Guðmann Levy, fjármálaritari; og séra Philip M .Pétursson, skjalavörður. Eru allar þessar skýrslur prentaðar í einu lagi og birtar hér, ásamt viðauka frá fjármálaritara.

Reikningur féhirðis

yfir tekjur og gjöld Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi frá 15. febr. 1935 til 15. febr. 1937

TEKJUR:

15. febr. 1937:

Á Landsbanka Íslands	$ 1.80
Á Royal Bank of Canada	1,647.00
Á Can. Bank of Commerce	1,223.02
Frá Fjármálaritara	363.00
Gjafir í Rithöfundasjóð	70.35
Fyrir gamlar auglýsingar	42.30
Fyrir auglýsingar, 1935 og '36	1,488.00
Borguð húsaleigu skuld	18.00
Bankavextir	19.89
	$4,873.36

GJÖLD:

15. febr. 1937:

Til ísl. kenslu deildin Brúin og Mountain	$ 47.00
Skólahúsleiga Winnipeg	75.00
Fundarsalsleiga (ársþingið)	58.00
Ritstjóralaun við Tímaritið	100.00
Ritlaun	174.33
Leikhús-ticket til skólabarna	42.25
Prentun 17. árg. Tímaritsins	539.28
Umboðslaun á auglýsingum	372.00
Ábyrgðargjöld embættism.	8.00
Gjöld til stjórnar og lögfr.	13.00
Veitt úr Rithöfundasjóði	125.00
Útbreiðslumál og ferðakostn.	95.14
Sjósímar og hraðskeyti	2.89
Póstgjald undir Tímaritið	4.85
Prentun	51.21
Auglýsingar (Þingboð)	24.96
Styrkur til barnablaðsins "Baldursbrá"	140.00
Jón Leifs meðl. gjöld	9.91
Veitt til bókakaupa Bókasafn.	50.00
Starfslaun fjármálaritara	35.04
Kostnaður við að taka á móti gestum	25.35
Frímerki og símskeyti, féh.	5.40
Á Landsbanka Íslands	1.80
Royal Bank of Canada	1,659.36
Canadian Bank of Commerce	1,211.14
Víxilgjöld á bankaávísunum	2.45
	$4,873.36

Árni Eggertson

16. febr. 1937. Yfirskoðað og rétt fundið

G. L. Jóhannsson, S. Jakobsson

Yfirlit yfir sjóði félagsins

15. febr. 1936:
Byggingarsjóður ....$ 30.76
15. febr. 1937:
Vextir .... .31
——— $ 31.07

15. febr. 1936:
Ingólfssjóður 854.60
15. febr. 1937:
Vextir 12.71
——— 867.31

15. febr. 1936:
Rithöfundasjóður 196.13
15. febr. 1937:
Innborgað á árinu 70.35
15. febr. 1937:
Vextir 2.85
———
269.33
Útgjöld 125.00
——— 144.33

15. febr. 1936:
Leifs Eirísksonar myndastyttusjóður 66.10
15. febr. 1937:
Vextir .... .99
——— 67.09

15. febr. 1937:
Peninga innieign félagsins $1,762.50
———
Alls í bönkum............$2,872.30

Árni Eggertson

Skýrsla fjármálaritara yfir árið 1936

Inntektir:

Frá meðlimum aðalfélagsins	$ 188.00
Frá deildum	155.40
Frá sambandsdeild. "Vísir"	7.00
Seld Tímarit til utanfélagsm.	43.75
	$ 394.15

Útgjöld:

Póstgjöld	$ 23.75
Ledger Sheets o. fl.	3.65
Sölulaun af seldum Tímaritum	3.75
Afhent féhirði	363.00
	$ 394.15

Skuldlausir meðlimir í aðalfélaginu fyrir s. l. ár eru 179. Nýir meðlimir á árinu 24. Deildir eru hinar sömu og að undanförnu er allar hafa gert skil, svo og sambandsdeildin "Vísir" í Chicago. Sambandsdeildin "Fálkarnir" í Winnipeg hefir engin skil gert á árinu.

Á árinu hafa eftirtaldir menn veitt mér ómetanlega aðstoð við innheimtu meðlimagjalda og útbýtingu Tímaritsins hver í sinni bygð:

Th. Thorfinnsson, Mountain
Tr. Ingjaldsson, Árborg
G. J. Oleson, Glenboro
Guðm. Jónsson, Vogar
Th. Thordarson, Gimli
S. I. Magnússon, Piney
Sr. V. J. Eylands, Bellingham, Wash.

Eg þakka þessum góðu félagsbræðrum fyrir alla þeirra fyrirhöfn, og fyrir þann stuðning, er þeir með starfi sínu hafa veitt Þjóðræknisfélaginu.

Guðmann Levy

Ársskýrsla skjalavarðar

Tímarit óseld í Winnipeg:

5646 eint. af I.—XVII. árg. 30 cent að jöfnuði að frádregnum sölulaunum	$1,693.80
5 eint af XVIII. árg. hjá umboðsmönnum í Winnipeg (að frádregnum sölulaunum)	1.50
	$1,695.30

Tímarit óseld í Reykjavík:

1252 eint. af I.—XVI. samkv. síðustu ársskýrslu) 30 cent eint. að sölulaunum frádregnum	375.60
Svipleiftur Samtíðarmanna, 134 eint. $1.50 eint. (samkv. síðustu árssk.)	100.50
Bókaskápar, ritvél o. fl. (sbr. síðustu ársskýrslu)	65.00
Bókasafn hjá deildinni Frón sbr. síðustu ársskýrslu)	656.63
Samtals	$2,893.03

Samið um auglýsingar í 18. árg. Tímaritsins $2,100.00.

P. M. Pétursson

Yfirlit yfir bókaeignir félagsins

Tímarit óseld 15. febr. 1937:

1. árg.	559	10. árg.	424
2.	352	22.	441
3.	56	12.	612
4.	241	13.	299
5.	250	14.	320
6.	370	15.	231
7.	440	16.	198
8.	320	17.	308
9.	225	SAMTALS	5646

Tímarit meðtekin á árinu:

Alls hjá Skjalaverði (samkv. síð. árssk.)	5345	
7. árg.	2	
9.	10	
10.	13	
11.	45	
12.	22	
17.	1000	
	——	6437

Tímaritum útbýtt á árinu:

Af umboðsmönnum, I.—XVI. árs	30	
Af fjármálaritara og skjalav.:		
I.—XVI. árg.	69	
XVII. árg.	692	
	——	791
Tímarit óselt í Winnipeg		5646

XVII. Árgangur Tímaritsins:

Upplagi þessa árgangs, 1,000 eint. hefir verið útbýtt svo sem hér segir:

Til deilda	343	
Til meðlima	195	
Til auglýsenda (per Ásm. Jóhannsson)	90	
Til heiðursfélaga, bókasafna, rithöfunda	41	
Seld utanfélagsmönnum	23	
	——	692

Eftirstöðvar:

Hjá skjalaverði	247	
Hjá fjármálaritara	29	
Hjá umboðsmönnum	5	
	——	308
		1000

P. M. Pétursson

Ársskýrsla Baldursbrá

frá 1. okt. 1935 til 1. okt. 1936

Inntektir:

Áskriftargjöld, 316	$ 158.00
Frá Þjóðræknisfélaginu	140.00
Í sjóði frá fyrra ári	8.09
	$ 306.09

Útgjöld:

Prentun	$ 252.38
Póstgjald og vélritun	46.00
Á banka, 1. okt. 1935	3.38
Á hendi, 1. okt. 1936	4.33
	$ 306.09

B. E. Johnson, ráðsmaður

Guðm. Levy og Ph. M. Pétursson lögðu til að skipuð væri fjármálanefnd, til þess að yfirfara reikninga félagsins. Samþykt. Í fjármálanefndina skipaði forseti: Á. P. Jóhannsson, B. E. Johnson og sr. P. M. Pétursson.

Árni Eggertsson mintist á og lagði til að þingið frestaði fundi meðan fram færi jarðarför látins vinar og félaga, Ólafs S. Thorgeirssonar. Tillagan var studd af Guðm. Goodman, og forseti bað þingheim að samþykkja hana með því að standa á fætur. Tillagan var samþykt í einu hljóði.

Með því að jarðarförin átti að fara fram kl. 2.30 gerði Thorl. Thorfinnsson tillögu um að fundi yrði haldið áfram til kl. eitt. Tillöguna studdi Guðm. G. Goodman og var hún samþykt.

Þá var kjörbréfanefndartillaga lesin af R. Beck, og er hún svohljóðandi:

Kjörbréfanefnd hafa borist fulltrúaumboð frá deildunum "Fjallkonan" í Wynyard, "Iðunni" í Leslie, "Brúin" í Selkirk, og "Ísland" í Brown. Fulltrúi deildarinnar "Fjallkonan" er G. Goodman með 20 atkvæði, fulltrúi deildarinnar "Iðunn" er Páll Guðmundsson með 20 atkvæði, fulltrúi deildarinnar "Brúin" er Thorsteinn S. Thorsteinsson, og fulltrúi deildarinnar "Ísland" er Þorsteinn Gíslason með 16 atkvæði. Leggur nefndin til að þessum fulltrúum séu veitt þingréttindi samkvæmt fyrirmælum laga félagsins. Einnig vekur

nefndin athygli á því, að góðir og gildir félagar í deildinni "Frón" hafa full þingréttindi, einnig góðir og gildir félagar í aðalfélaginu.

Á þjóðræknisþingi 22. febr. 1937.

Richard Beck
Páll Guðmundsson
Bergthor E. Johnson

Skýrslan var samþykt í einu hljóði.

Forseti bað þá fulltrúa frá deildum félagsins að gefa skýrslur. Th. Thorsteinsson las eftirfylgjandi frá deildinni "Brúin" í Selkirk:

Ársskýrsla deildarinnar "Brúin"
Selkirk 1936

Deildin "Brúin" telur nú 65 meðlimi. Það hafa verið haldnir 7 starfs og skemtifundir á árinu og þar að auki 3 samkomur. Eitt hið allra þýðingarmesta spor í átt til samúðar og samvinnu í þjóðræknismálum í þessum bæ var stigið á síðast liðnu sumri, þegar hið íslenzka lestrarfélag bæjarins sameinaðist þjóðræknisdeildinni. Með þeim skilmálum að deildin verji til bókakaupa og bókaviðhalds $30.00 á ári hverju og einnig að heimili bókanna verði ávalt í Selkirk.

Þessi sameining hefir reynst mjög vel og verið mjög hugljúf báðum málsaðilum. Deildin réði kennara í íslenzku fyrir 3 mánuði síðastliðinn vetur, og nutu um 70 börn þeirrar kenslu.

Hefir kensla að undanförnu farið fram í heimahúsum, en nú í vetur bauð skólaráð bæjarins kenslunefnd þessarar deildar eitt af skólahúsum bæjarins endurgjaldlaust og fer fram íslenzku kensla þar eftir kl. 4 á daginn 4 og 5 daga á viku.

Samkvæmt skýrslu féhirðis þá hafa útgjöld og inntektir á árinu verið sem fylgir:

Í sjóði frá fyrra ári	$ 21.04
Inntektir alls	169.93
	$ 190.97
Útgjöld	164.96
Í sjóði 1. jan. 1937	$ 26.01

Th. S. Thorsteinson, skrifari

Frá deildinni "Iðunn" í Leslie, Sask., las Páll Guðmundsson eftirfylgjandi skýrslu:

Arsfréttir deildarinnar "Iðunn"
að Leslie, Sask.

Herra forseti, háttvirti þingheimur:

Enn á ný hefst hið árlega þing Þjóðræknisfélags Vestur-Íslendinga, bakhjarls íslenzkra mála hér vestan hafs. Margir verða að sitja heima, er mundu óska að vera þar viðstaddir, því þrátt fyrir alt og alt, er það þó íslenzkast af öllum mótum vorum hér vestra.

Ársfréttir frá vorri deild verða ekki margbrotnar frekar venju; það hefir verið reynt að halda í horfið og styðja að íslenzkum málefnum, eins mikið og unt hefir verið, en Íslendingum fækkar hér óðum, og erfiðleikar íslenzks félagsskapar vaxa árlega.

Á þessu síðastliðna ári andaðist einn af meðlimum deildarinnar Gunnar Hermannsson. Hann var á bezta aldri, atorku og atgerfis maður. Vottar deildin aðstandendum hins látna, samúð og hluttekningu.

Starf deildarinnar á þessu ári hafa aðallega falist í fjórum starfsfundum og fjórum samkomum er deildin hefir staðið fyrir. Einnig vann deildin í samráði við Þjóðræknisfélagið og deildina "Fjallkonan" að Wynyard að sjötíu ára afmæliskveðjugildi, er góðskáldinu Jóhanni Magnúsi Bjarnasyni var haldið s. l. maí að Elfros.

Þá hafði deildin samkomu í júní. Var þar á boðstólum ágætis skemtiskrá. Aðkomandi á skemtiskrá voru: séra Jakob Jónsson og Árni Sigurðsson. Var einróma þakklætishljóð í öllum samkomugestum, til séra Jakobs og Árna, fyrir skemtunina. Árni líka, opinberaði okkur nýjan rithöfund, hér innan bygðarinnar Benjamín Einarsson. Las Árni upp eftir hann smásögu, sem hélt áheyrendunum í einlægri eftirtekt.

Þá stofnaði deildin til útimóts í júlí. Var það haldið að heimili Stefáns Andersonar. Er það vel í bygð og hinn ákjósanlegasti staður fyrir mótið. Átroðningur er það fyrir heimilið, en þau hjón hafa boðið það velkomið. Þakkar deildin þeim gestrisn-

ina. Á þessu móti flutti séra Jakob Jónsson skyndi ræðu um útbreiðslu áhrif Íslendinga í þessu landi — á þjóðerni sínu í hversdagslífi. Var ræðan hin snjallasta að efni og flutningi.

Þá studdi deildin að fyrirlestri, er séra Kristinn Ólafsson flutti um mannfélagsmál. Var fyrirlesturinn afbragðs vel samin og fluttur, og álítum vér að fleiri prestar mættu leggja frá sér guðspjöllin við og við og snúa sér að okkar veraldlegu vandamálum. (Þetta eru sérskoðanir ritara).

Síðasta samkoma deildarinnar var haldin s. l. nóv. Séra Jakob flutti ræðu og upplestur. Lárus Nordal og Björn Axford fluttu kvæði. Séra Jakob hefir altaf verið boðin og búin að styðja deildina og hefir það verið mikill styrkur við samkomuhöld. Vottar deildin hér með séra Jakob sitt bezta þakklæti.

Bókasafn deildarinnar hefir verið starfrækt eins og að undanförnu, aðal safnið að Leslie og fjögur útibú að Foam Lake, Elfros, Kristnes og Hólar. Vegna fjárskorts hafa engar nýjar bækur verið keyptar þetta ár. Mun eitthvað verða reynt að bæta úr því næsta ár. Skuldlausir meðlimir í deildinni s. l. ár 41. — Inntektir á árinu voru $66.50, en útgjöld $64.75. Stjórnarnefnd: Páll Guðmundsson, forseti; Rósm. Árnason, ritari; Lárus Nordal, gjaldkeri. Meðstjórnendur: Páll Magnússon, Þorst. Guðmundsson, Helgi Steinberg og Jón Ólafsson.

Í sjóði við árslok $22.00.

Með beztu kveðju til þingsins.

R. Árnason, ritari

Guðm. G. Goodman las eftirfylgjandi skýrslu frá deildinni "Fjallkonan" í Wynyard:

Skýrsla deildarinnar "Fjallkonan"

Það er aðallega tvent, sem deildinni "Fjallkonunni" finst þess vert að minnast á, af starfi sínu, á síðasta ári. Er annað þáttur sá, er deildin hafði í því, að votta skáldinu J. M. Bjarnasyni viðurkenningu á sjötugasta afmælisári hans, þ. 24. maí síðastliðinn. Hitt er Íslendingadags hátíðahaldið. Eftir að deildin hafði ráðfært sig við Þjóðræknisfélagið, sem óskaði þess, að deildirnar hér vestra, tækju að sér aðalvandann og starfið í þessu afmælismáli, en hétu þeim á móti stuðningi sínum. Gekkst deildin fyrir því, í samráði við deildina í Leslie, að fjölmenn nefnd var skipuð í málið, og var þar ekkert hirt um merkjalínur. Deildin hér hefir ávalt skoðað sig sem Íslendingahóp, er bæði er viljug að þiggja aðstoð góðra Íslendinga, í hverju því er hún tekur sér fyrir hendur, og eins viljug að leggja lið etfir megni hverju því fyrirtæki er hún álítur okkur til gagns eða sóma, án tillits til þess hvaða sérflokki þeir kynnu að tilheyra. Samt sem áður, heyrir maður deildinni brugðið um klíkuskap, en það bítur lítið á okkur, því við finnum það er ekki satt.

Formaður þessarar afmælisnefndar, er skipuð var af deildunum hér, var dr. Kr. Austman, og skrifari séra Jakob Jónsson. Hélt nefndin nokkra fundi og virtist lengi vel að meirihluti nefndarmanna vera því fylgjandi, að stóreflis samkoma yrði sett á stofn, þar sem öllum bygðarmönnum og Íslendingum hvaðanæfa væri boðið að koma, og taka þann þátt í er hver kysi sér, bæði í fégjöfum og öðru, en nokkrir nánustu vinir skáldsins og þar á meðal formaður nefndarinnar, dr. Kr. Austmann, töldu það ekki ráðlegt. Kvað hann þau hjónin ekki vera gefin fyrir, að sér væri hossað eða hrósað opinberlega, og taldi jafnvel að heilsu skáldsins gæti verið hætta búin, ef í þetta væri ráðist. Var þá tekið það ráð að einstöku mönnum, víðsvegar um bygðir Íslendinga var skrifað, og mintir á atburðinn, og boðið að vera þátttakendur á hvern þann hátt er þeir helzt kysu. Voru undirtektir svo góðar að undrum sætti, og eru hinn greinilegasti vottur, um þær vinsældir og aðdáun, er skáldið nýtur, hvarvetna meðal Íslendinga. Afmælisdaginn þ. 24. maí fóru nokkrir menn, er útnefndir höfðu verið af afmælisnefndinni ásamt tveimur fulltrúum frá Þjóðræknisfélaginu og fluttu skáldinu hamingjuóskir. ásamt fégjöf nokkurri. Þakkaði skáldið, á sinn góðmannlega hátt, heimsóknina, gjöfina, heiðurinn, en þó fremur öllu, velvildina og vináttuna, er hann taldi dýrmætasta allra

hluta í þessum heimi. Telur deildin það gæfu sína að hafa getað verið þátttakandi í þessari viðurkenningu.

Íslendingadagshátíðahaldið hefir verið undir umsjón deildarinnar síðan skömmu eftir að deildin var mynduð, og var svo að þessu sinni. Ræður fluttu þeir séra Jakob Jónsson og W. S. Steinsson, yfirkennari við miðskóla (Collegiate) í Yorkton. Einsöngvar voru sungnir af Mrs. J. S. Thorsteinsson og almennur söngur með aðstoð próf. S. K. Hall. Auk þess var sýndur gamanleikur í 4 þáttum, saminn af Benjamín Einarssyni, (tengdabróðir séra Jak. Jónssonar) og leikinn undir umsjón og með aðstoð hins velþekta listamanns og leikara Árna Sigurðssonar. Var gerður hinn bezti rómur að leiknum, og mun flestum hafa þótt það ekki alllítil uppbót, við hið venjulega prógram.

Þakkar deildin af heilum hug öllu þessu fólki, og mörgum öðrum, sem ekki eru hér nafngreindir, í stuttu máli öllum þeim er á einn eða annan hátt, hafa hjálpað til að gera Íslendingadaginn ánægjulegan og uppbyggilegan.

Þrír félagar deildarinnar hafa flutt burt úr bygðinni á árinu. Eru það Mrs. Svanborg Jónasson, Mrs. Matthildur Friðriksson og dr. Kr. Austmann. Hefir alt þetta fólk aðstoðað deildina á margvíslegan hátt, á undanförnum árum, og þökkum við þeim af alhug, vel unnið starf, og samvinnu og óskum þeim allra heilla í framtíðinni.

Félagatalan mun hafa að mestu leyti staðið í stað, rúmir 40. Fjárhagurinn má teljast í góðu lagi. Deildin er skuldlaus, á allgott bókasafn og bókaskápa, en ekki munu vera peningar í sjóði, að nokkru ráði.

Með kærri kveðju til þingsins og ósk um ánægjulegt og heillaríkt starf.

Jón Jóhannsson, ritari

Th. Gíslason, fulltrúi deildarinnar "Ísland", Brown, hafði ekki skrifaða skýrslu. Kvað hann tuttugu félaga í deildinni, eða einn af hverju heimili í bygðinni, en annars heyrðu allir Íslendingar í Brown-bygð félaginu til; þeir sem ekki eru félagar, eru aukafélagar (associate members). Alt sem í þágu þjóðræknismála væri gert þar, væri unnið af öllum Íslendingum; sérstaklega væri reynt að beita unga fólkinu fyrir að örfa það til starfa í þjóðræknismálum.

R. Beck lagði til og Sigm. Laxdal studdi, að skýrslur þessar væru viðteknar með þökkum. Samþykt.

Þá las Á. P. Jóhannsson upp tillögur dagskrárnefndar sem fylgir:

Dagskrárnefnd

Nefndin sem skipuð var til þess að semja dagskrá þingsins leyfir sér að leggja til að mál verði tekin í þeirri ráð sem hér segir:

1. Þingsetning.
2. Skýrsla forseta og annara embættismanna.
3. Kosning kjörbréfanefndar.
4. Kosning dagskrárnefndar.
5. Skýrslur embættismanna.
6. Skýrslur frá deildum.
7. Skýrslur milliþinganefnda.
8. Fræðslumál.
9. Fjármál.
10. Samvinnumál.
11. Útgáfumál.
12. Útbreiðslumál.
13. Bókasöfn.
14. Íþróttamál
15. Minjasafn.
16. Rithöfundasjóður.
17. Kosning embættismanna.
18. Ný mál.
19. Ólokin störf.
20. Þingslit.

A. P. Jóhannsson
Th. Thorfinnsson
J. J. Bíldfell

Tillaga J. J. Bíldfells og P. Guðmundssonar, að nefndarálitið sé samþykt. Samþykt með öllum greiddum atkvæðum.

Sig. Melsteð mælti með að fundi væri nú frestað, þar eð klukkan væri orðin eitt. Tillaga Friðriks Sveinssonar og G. Jóhannssonar að fresta fundi þar til eftir jarðarför Ó. S. Thorgeirssonar var samþykt.

Fundi frestað til kl. fjögur.

ANNAR FUNDUR

Annar fundur hins átjánda ársþings Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi var settur kl. 4 síðdegis mánudaginn þann 22. febrúar 1937 af forseta félagsins, dr. Rögnv. Péturssyni.

Ritari fundarins var settur Guðm. Árnason.

Forseti hóf umræður um fræðslumálin og skýrði frá, hvað gert hefði verið viðvíkjandi kenslu í íslenzku í Wynyard, Sask., og á Mountain, N. Dak.

Þar eð ritari fyrsta fundar, Stefán Einarsson var kominn á fund, bað forseti hann, að lesa fundarbókina, og gerði hann það. Var hún síðan samþykt með lítils háttar orðabreytingum.

Sig. Melsteð mæltist til ,að dagskráin væri lesin aftur ,og var það gert.

Dr. Richard Beck lagði til, og Sig. Vilhjálmsson studdi, að þriggja manna nefnd væri sett í fræðslumálið. Tillagan var samþykt ,og þessir voru settir í nefndina: Thorl. Thorfinnsson, Mrs. B. E. Johnson og J. J. Bíldfell.

Forsetinn gerði grein fyrir samvinnumálinu. Bergthór E. Johnson lagði til, og Páll Guðmundsson studdi, að forseti skipaði þriggja manna nefnd í málið. Tillagan var samþykt, og þessir voru skipaðir í nefndina: Dr. R. Beck, Ásm. P. Jóhannsson og Guðm. Árnason.

Lagt til af Sigm. Laxdal og stutt af Stefáni Jóhannssyni, að kosin væir fimm manna nefnd í **útgáfumálið**. Tillagan var samþykt. Í nefndina voru útnefndir: Dr. R. Beck, B. E. Johnson, Thorst. Gíslason, Friðr. Sveinsson, Kristján Indriðason og Sig. Melsteð. Tillaga Guðm. Árnasonar og Á. P. Jóhannssonar, að þeir sex, sem útnefndir hefðu verið, væru kosnir. Tillagan samþykt.

Lagt til af dr. Beck og stutt af S. Laxdal, að fimm manna nefnd væri kosin í útbreiðslumálið. Till. samþ. Í nefndina voru kosnir: Thorst. Gíslason, P. Guðmundsson, Thorst. Thorsteinsson, Mrs. B. E. Johnson, og Walter Jóhnansson.

Bókasafnsmál.

J. J. Bíldfell spurði eftir skýrslu í bókasafnsmálinu. Forseti sagði, að engin skýrsla væri fyrirliggjandi. J. J. Bíldfell lagði til og Ásm. P. Jóhannsson studdi, að þriggja manna nefnd væri sett í málið. Tillagan var samþykt. Í nefndina voru settir: Davíð Björnsson, Miss Sigurrós Vídal og Ólafur Pétursson.

Guðm. Goodman talaði nokkur orð um bókasafnið íslenzka í Wynyard; skýrði frá tilhögun með bókakaup frá Íslandi og fleira.

J. J. Bíldfell gerði grein fyrir, hvers vegna íþróttamálið hefði verið tekið á dagskrá. Lagði hann til, að þriggja manna nefnd, sem ráðfærði sig við einhverja þá menn, sem eru í íþróttafélaginu "Fálkinn", eða eru málinu kunnugir, væri kosin. Um þetta mál urðu talsverðar umræður og tóku þátt í þeim Thorl. Thorfinnsson, Sigm. Laxdal, Ól. Pétursson og Hjalti Thorfinnsson. Tillagan var studd af Thorl. Thorfinnssyni og samþykt. — Forseti mæltist til þess, að nefndin væri kosin, en ekki skipuð. Nokkrar umræður urðu um það. Loks voru kosnir í nefndina Grettir Jóhannsson, Thorvaldur Pétursson og Thorst. Thorsteinsson.

Minjasafnsmálið

Forseti skýrði frá því, sem gert hefði verið í þessu máli; sagði hann að fólki væri það nokkuð kunnugt, af því, sem birzt hefði við og við um það í blöðunum. Í milliþinganefnd í þessu máli sagði hann að verið hefðu B. E. Johnson og dr. Ágúst Blöndal. Jón J. Bíldfell gerði grein fyrir, hvers vegna málið hefði verið tekið á dagskrá. Talaði hann um, hversu nauðsynlegt væri, að vernda gamla, fágæta, íslenzka muni frá glötun. Forseti gat þess, að sér hefði þá um daginn borist gjöf frá Mr. Jóni Jónssyni í Selkirk, gamlar beizlisstangir. Mrs. Jóhanna Cooney skýrði ritara frá, að hún hefði í eigu sinni gamla, íslenzka skauta, sem hún vildi gefa safninu. Guðm. Goodman gerði fyrirspurn um húsnæði fyrir safnið. Forseti skýrði frá, að vegna milligöngu Mr. Sig. Melsteðs, væri líklegt, að herbergi fengist fyrir safnið í The Federal Building, þar sem því yrði raðað, en að lokum væri því ætlaður staður á fjöllistasafni Manitoba í Auditorium byggingunni. Tillaga J. J.

Bíldfells og P. Guðmundssonar, að þriggja manna þingnefnd sé skipuð í málið. Tillagan samþykt. Í nefndina skipaði forseti þessa: Guðm. Goodman, B. E. Johnson og Friðr. Sveinsson.

Rithöfundasjóðsmálið

Guðm. Árnason skýrði frá starfi milliþinganefndarinnar í rithöfundasjóðsmálinu og las skýrslu yfir gjafir í sjóðinn. J. J. Bíldfell lagði til, að sama milliþinganefnd sé beðin að starfa næsta ár í þessu máli. Guðm. Áranson mæltist til að einum væri bætt við í nefndina, í stað eins nefndarmannsins, sem flutst hefði svo langt í burt að ekki væru tiltök að ná til hans. Stungið var upp á ýmsum, sem afsökuðu sig; en loks gaf Thorl. Thorfinnsson kost á sér, og var nefndin þá endurkosin.

Þá mintist forseti á kvöldsamkomuna, sem ætti að haldast á mánudagskvöldið. Gat hann þeirra, sem ræður myndu flytja þar, Miss Margrétar Björnsson og Mr. Hjálta Thorfinnssonar. Á eftir skemtiskránni sagði hann, að fundur mundi verða settur, undir stjórn yngra fólks; og færi fundurnin, sem og skemtiskráin, fram á ensku.

Kveðja og heillaóskir.

Ásm. P. Jóhannsson færði þinginu kveðju og heillaóskir frá dr. Ófeigi Ófeigssyni og frú hans, og afhenti fjármálaritara ársgjöld þeirra hjóna.

Starfsskýrsla deildarinnar "Frón"

Hjálmar Gíslason las eftirfylgjandi skýrslu yfir starf deildarinnar "Frón" á liðnu ári.

Fjárhagur við byrjun ársins, í sjóði $58.16. Deildin hefir haft 7 fundi á árinu sem voru sameinaðir starfs og fræðslu eða skemtifundir. Á þessum fundum fluttu erindi: Dr. Ófeigur Ófeigsson, ungfrú Svanhvít Jóhannesson, dr. Sig. Júl. Jóhanness, dr. Jón Stefánsson, frú Guðrún Finnsdóttir Johnson, séra Guðm. P. Johnson og á síðasta fundi var kappræða milli dr. Sig. Júl. Jóhannessonar og séra Jóhanns Bjarnasonar. Auk þess var söngur og hljóðfærasláttur. Deildin hefir haft með höndum bókasafnið sem hefir verið bætt á árinu bæði með bókagjöfum frá einstökum mönnum og með kaupum nýrra bóka.

Útgjöld á árinu námu $384.31. Tekjur $326.78. Félagatala 157 við lok ársins.

Winnipeg 22. febr. 1936.

Hjálmar Gíslason, ritari

Dr. Beck lagði til og Mrs. Margrét Byron studdi, að skýrslan væri viðtekin og færð til bókar. Samþykt.

Þingmálanefnd.

Lagt til af Sig. Melsteð og stutt af Á. P. Jóhannssyni, að þriggja manna þingmálnefnd sé sett. Samþykt. Í nefndina setti forsetinn Sig. Melsteð, Á. P. Jóhannsson og séra Guðm. Árnason.

Forseti bað um leyfi til að bæta við einum manni í hvora þessa nefnd: samvinnunefnd og útbreiðslunefnd. Friðr. Sveinsson lagði til og dr. Beck studdi, að þetta væri leyft. Samþykt. Þessum var bætt við í nefndirnar: Sig. Melsteð í samvinnunefndina og B. Edwin Olson í útbreiðslunefndina.

Fjármálanefndin lagði fram skýrslu sína. Var hún lesin af Ásm. P. Jóhannssyni.

Skýrsla fjármálanefndar

Fjármálanefnd hefir athugað fjárhagsskýrslur féhirðis, fjármálaritara og skjalavarðar og hefir ekkert við þær að athuga, nema að prentvilla hefir orðið í skýrslu féhirðis á ártali. Í fyrstu línu í tekjulið á að vera 15. febr. 1936, en ekki 15. febr. 1937. Leggur nefndin til að skýrslurnar séu viðteknar og bókfærðar eins og þær hafa verið lesnar, með þessari skýringu.

Á þingi 23. febr. 1937.

Á. P. Jóhannsson
B. E. Johnson
Philip Pétursson

Skýrslan og tillögur nefndarinnar voru samþyktar samkvæmt tillögu Thorl. Thorfinnssonar og Páls Guðmundssonar.

Tillaga Á. P. Jóhannssonar og Mrs. M.

Byron, að fresta fundi til kl. hálf tíu á þriðjudagsmorgun, þann 23. Samþykt.

Fundi slitið.

Samkoma á mánudagskvöld

Á mánudagskvöldið var haldin samkoma, sem var opin fyrir alla ókeypis.

Samkomunni stýrði varaforseti Þjóðræknisfélagsins, dr. Richard Beck, og var hún algerlega helguð yngri kynslóðinni. Þar fluttu erindi Miss Margrét Björnsson, B.A., á ensku og Mr. Hjalti Thorfinnsson, B.Sc. frá Wahpeton, N. D.. á ensku og íslenzku. Var að báðum gerður hinn bezti rómur. Fleira var þar til skemtunar, svo sem: Mrs. W. D. Hurst (Gyða Johnson, B.A.) með fiðluspili ágætu, Miss Lillian Baldwin með einsöng og Marvin Halldórsson með pianospil, lék hann meðal annars frumsamin piano-lög, eftir sjálfan sig, er spá góðu um framtíð hans, því enn er hann aðeins unglingspiltur. Að skemtiskránni lokinni var fundur settur og tók Björn Edwin Olson við fundarstjórn. Hélt hann snjalla og ágæta ræðu um nauðsyn á þjóðræknissamtökum meðal yngra fólksins. Hafði ræða hans þann árangur, að nefnd var kosin á fundinum til að hafa framkvæmdir í þessu máli. Í þeirri nefnd eru: B. Edwin Olson, Miss Margaret Björnsson, Tryggvi Oleson, Dr. Lárus Sigurðsson og J. W. Jóhannsson.

ÞRIÐJI FUNDUR

Þriðji fundur hins átjánda ársþings Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi var settur þriðjudaginn 23. febr. 1937, kl. 10 árdegis, af forseta félagsins.

Fundarbók var lesin.

Ásmundur P. Jóhannsson gerði þá athugasemd við fundarbókina, að ekki væri getið skýrslu fjármálanefndarinnar, sem hefði verið lögð fram undir fundarlok. — Fundarbókin var staðfest með því tilskildu, að þessu yrði bætt inn í hana.

Skýrsla um minjasafnið

Bergthór E. Johnson gaf skýrslu um minjasafnið:

Hafa þessir munir verið gefnir á árinu 1936:

C. J. Abrahamson, Sinclair, Man.:
Bildur
Saumaskrúfa
Horn spónn

Séra Sigurð Ólafsson, Árborg, Man.:
Skónál

Valdimar Gíslason, Wynyard, Sask.:
Kopar reizla
Signet
Brekán
Horn spónn

Jón Jónsson, Selkirk, Man.:
Beizlistangir

Jóhanna Bjarnadóttir, Selkirk, Man.:
Skautar

Mrs. Þórunn Anderson, Winnipeg, Man.:
Vöflujárn

Sagði hann, að munirnir væru sem stæði geymdir hjá sér, en ættu í framtíðinni að komast á fjöllistasafn Manitoba. Aðeins einn munur væri nú þegar kominn þangað, kvarnarsteinar. Á. P. Jóhannsson lagði til, að skýrslan væri viðtekin. Var það stutt og samþykt.

Minnisvarðamál.

Þá skýrði B. E. Johnson frá minnisvarðamálinu.

Landnema minnisvarðinn á Gimli
frá febr. 1936 til febr. 1937

Á banka febr. 1936		$ 56.26
Sept. 1. 1936, borgað til Th. Borgfjörð	$ 28.60	
Vextir á banka		.76
Í sjóði á banka	28.42	
	$ 57.02	$ 57.02

Álit útgáfumálanefndar.

Nefndin leggur til að eftirfarandi tillögur séu samþyktar:

1. Útgáfu Tímarits Þjóðræknisfélagsins verði haldið áfram með svipuðu sniði og verið hefir og stjórnarnefndinni sé falið að annast um útgáfu þess.

2. Stjórnarnefndinni sé falið, að ljúka við prentun á hinni merku ritgerð dr. Ragnar Lundborgs í ritinu næsta ár.

3. Útgáfu barnablaðsins "Baldursbrá" sé haldið áfram, telji stjórnarnefndin það fært.

4. Þingið vottar ritstjórum nefndra rita og öðrum starfsmönnum við þau þakklæti fyrir vel unnið starf.

Á Þjóðræknisþingi 23. febr. 1937.

Richard Beck
B. E. Johnson
K. Indriðason
S. W. Melsted
Þorst. Gíslason
Fred Swanson

Á. P. Jóhannsson lagði til, að álitið væri tekið fyrir lið fyrir lið. Tillagan var studd af Mrs. M. Byron og samþykt.

Fyrsti liður var lesinn og samþyktur.

Um annan lið urðu miklar umræður, og tóku þátt í þeim dr. Richard Beck, Guðm. Eyford, Á. P. Jóhannsson, Hjálmar Gíslason, Guðm. Árnason, Sigm. Laxdal og forsetinn. Á. P. Jóhannsson lagði til, að liðurinn væri feldur burt, og Thorst. Gíslason studdi. Tillagan var feld með 20 atkv. gegn 14. Tillaga G. Árnasonar og H. Gíslasonar, að samþykkja liðinn var samþykt.

Á. P. Jóhannsson lagið til og B. E. Johnson studdi ,að þriðji liður væri samþyktur, eftir að orðalagi hans hafði dálítið verið breytt. Tillagan var samþykt.

Fjórði liður var samþyktur eftir tillögu Á. P. Jóhannssonar og S. Vilhjálmssonar.

Þá gerði dr. Beck tillögu um að samþýkkja nefndarálitið í heild sinni. Tillagan var studd af Margrétu Byron og samþykt.

G. Árnason og B. E. Johnson gerðu tillögu um að fresta fundi til kl. tvö. Tillagan samþykt.

Fundi slitið.

FJÓRÐI FUNDUR

Fjórði fundur hins átjánda ársþings Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi var settur af forseta kl. tvö síðdegis þriðjudaginn 23. febr. 1937.

Fundarbók var lesin og staðfest.

Þá var álit fræðslumálanefndarinnar lagt fram og lesið af Thorl. Thorfinnssyni.

Fræðslumál.

Nefndin sem skipuð var til þess að athuga fræðslumál Þjóðræknisfélagsins, leggur til:

1. Að haldið sé áfram að stuðla að kenslu í íslenzkri tungu, og íslenzkum fræðum, á líkan hátt og að undanförnu.

2. Að tilraun sé gerð til þess að vekja áhuga og umhugsun æskulýðsins í Winnipeg og nærliggjandi bygðum (sem af íslenzkum stofni er sprottinn) á ættlandi sínu og ættararfi, með því að fá, ef unt er, hæfa unga íslenzka menn, eða meyjar, til að ferðast um og flytja erindi um þjóðernisleg efni á meðal hans og með litmyndum að skýra og skerpa skilning æsku fólks, sem fætt er í þessari álfu, á landi og lifnaðarhtátum þjóðarinnar.

3. Það eð knýjandi þörf virðist vera ríkjandi á meðal menta- og námsfólks í Vesturheimi að eigi kost á að nema mál feðra sinna og kynnast íslenzkum bókmentum, betur og meira en það hefir átt kost á. Þá leggjum við til, að væntanlegri framkvæmdarnefnd sé falið að athuga hvort ekki séu tök á að námsskeið sé stofnað undir umsjón Þjóðræknisfélagsins til að fullnægja þeirri þörf, og ef tiltækilegt virðist, þá að sjá um að slíkt námsskeið sé stofnað eins fljótt og unt er.

4. Að þingið þakki öllum þeim, er stutt hafa að fræðslumálunum í Winnipeg og annarstaðar.

Th. Thorfinnsson
J. J. Bíldfell
Mrs. B. E. Johnson

Guðm. Árnason lagði til og Philip Johnson studdi, að álitið væri tekið fyrir lið fyrir lið. Samþykt.

Fyrsti liður var samþyktur samkvæmt tillögu frá J. B. Johnson og Thorst. Gíslasyni.

Annar ligur. Á Eggertson og S. Vilhjálmsson gerðu tillögu um að samþykkja hann. G. Árnason og B. E. Johnson bentu á, að réttast mundi vera, að vísa þessum lið til fjármálanefndar. J. J. Bíldfell gaf skýringar við liðinn. Thorl. Thorfinnsson tók einnig til máls um hann. Breytingartillaga B. E. Johnsons og Mrs. M. Byron, að vísa liðnum til fjármálanefndar. Samþykt.

Þriðji liður. Tillaga J. J. Bíldfells og Sigm. Laxdals, að vísa þessum lið til fjármálanefndar. Umræður: Á. P. Jóhannsson. Tillagan samþykt.

Fjórði liður samþyktur eftir tillögu J. J. Bíldfells og Á. P. Jóhannssonar, á þann hátt, að menn risu úr sætum.

Útbreiðslumál.

B. E. Johnson las álit nefndarinnar í útbreiðslumálinu.

Nefndarálit.

Nefndin álítur að útbreiðslumálið sé eitt aðal mál Þjóðræknisfélagsins og leggur til:

1. A. Að stjórnarnefndin geri gangskör að því eða styðji að stofnun deildar yngra fólks í Winnipeg, þar sem leyfilegt sé að nota enska tungu við fundarhöld, og ef sú tilraun hepnast þá séu einnig samskonar tilraunir gerðar út um bygðir.

B. Nefndin leggur til að nefnd sú er yngra fólkið kaus í þessu máli í gærkvöldi sé beðin að vera milliþinganefnd í þessu máli.

2. Að stjórnarnefndinni sé falið á hendur að hafa tal af lestrarfélögum í þeim bygðum og bæjum þar sem engar deildir eru, með það í huga að þau lestrarfélög gerist deildir í aðalfélaginu.

3. Að þar sem stjórnarnefndin álítur þörf eða nauðsyn til útbreiðslumála þá sé henni heimilað að verja fé til slíks eftir kringumstæðum.

4. Að þingið votti þeim mönnum úr stjórnarnefndinni er hafa unnið að útbreiðslumálum með ræðuhöldum, þakkir fyrir það starf og einnig íslenzku vikublöðunum sem altaf vinna að útbreiðslumálum meðal Íslendinga.

Thorst. J. Gíslason
Bergthór Emil Johnson
Björn Eðvald Olson
Páll Guðmundsson
Philip M. Pétursson
Th. S. Thorsteinsson

Tillaga J. J. Bíldfells og Thorl. Thorfinnssonar, að taka nefndarálitið fyrir lið fyrir lið samþykt.

Fyrsti liður, A grein. Umræður: J. J. Bíldfell. Tillaga Thorl. Thorfinnssonar og Philips Johnsons að samþykkja. Samþykt. B. grein. Tillaga S. Vilhjálmssonar, studd af mörgum, að samþykkja. Samþykt.

Annar liður. Umræður: B. E. Johnson, Sigm. Laxdal, J. J. Bíldfell. Tillaga Á. Eggertssonar og Mrs. Byron að samþékkja. Samþykt

Þriðji liður. Umræður: B. E. Johnson og J. J. Bíldfell. Tillaga S. Vilhjálmssonar og Ph. Johnson að samþykkja. Samþykt.

Fjórði liður. Tillaga Á. Eggertssonar og Mrs. Byron að samþykkja. Samþykt

Bókasafnsmál.

Nefndarálitið í bókasafnsmálinu var lesið af Davíð Björnssyni.

Nefndin sem skipuð var í bókasafnsmálið leggur til:

1. Að bókasafn Þjóðræknisfélagsins sé áfram undir umsjón deildarinnar "Frón", þar sem hún hefir komið safninu í ágætt horf og fjölgað margfaldlega bókum félagsins, bæði með nýjum bókakaupum og heilum söfnum, sem gefin hafa verið til félagsins.

2. Með því að bókasafninu hefir borist fleiri eintök af sömu bókinni, leggur nefndin til að samin verði skrá yfir þær bækur og þeim útbýtt til annara lestrarfélaga innan Þjóðræknisfélagsins, ef þau æskja eftir því.

3. Nefndin álítur að heldur lítið af nýjum bókum bætist í safnið árlega og leggur því til að Þjóðræknisfélagið leggi fram dollar á móti dollar móti deildinni "Frón" til bókakaupa á yfirstandandi ári.

4. Nefndin getur varla gengið svo frá þessari skýrslu að hún votti ekki þakklæti sitt til bæði stjórnarnefndar "Fróns" og bókaverði fyrir þeirra ágæta starf í þarfir bókasafnsins á síðastliðnu ári.

Á Þjóðræknisþinginu 23. febr. 1937.

Ó. Pétursson
Sigurrós Vídal
Davíð Björnsson

Tillaga Á. Eggertsonar og G. Árnasonar, að taka álitið lið fyrir lið. Samþ.

Fyrsti liður. Tillaga Á. Eggertsonar og B. E. Johnsons, að samþykkja. Samþykt.

Annar liður. Umræður: Á. Eggertson og Ól Pétursson. Liðurinn samþyktur samkvæmt tillögu Ph. Johnsons og S. Vilhjálmssonar með þeirri breytingu, að bætt

sé inn í hann orðunum: "innan Þjóðræknisfélagsins" á eftir orðinu "lestrarfélaga".

Þriðji liður. Uppástunga Á. Eggertsonar, studd af Thorl. Thorfinnssyni, að vísa liðnum til fjármálanefndarinnar. — Samþykt.

Fjórði liður. Umræður: S. Vilhjálmsson. G. Árnason lagði til að vísa liðnum aftur til nefndar. Stutt af B. Finnssyni Ól. Pétursson, sem var einn af nefndarmönnum lagði til að liðurinn væri feldur burt. Sá tillaga var studd af S. Vídal. Frekari umræður urðu um liðinn og tóku þátt í þeim Sigm. Laxdal og Ásm. P. Jóhannsson, sem skýrði frá því sem hann hefði gert í þessu máli. Tillaga Ól. Péturssonar og S. Vídal samþykt.

Fimti liður samþyktur eftir tillögu S. Laxdals og G. Goodmans.

Minjasafnsmál.

Nefndarálit var lesið af B. E. Johnson.

Nefndin álítur að þetta sé eitt af nauðsynja fyrirtækjum Þjóðræknisfélagsins og leggur hún því til:

1. Að umgetningar um safnið séu af og til birtar í íslenzku blöðunum, svo almenningur hafi vitneskju um málið og geti því frekar safnað og sent muni í safnið.

2. Að strax og stjórnarnefnd félagsins álítur að vísir safnsins sé orðinn nægilega stór þá sé safninu komið fyrir á fjöllistasafni Winnipeg og opnað fyrir almenning.

3. Að stjórnarnefnd félagsins sé falin umsjón og framkvæmdir þessa máls á komandi ári.

Bergthór Emil Johnson
G. G. Goodman
Friðrik Sveinsson.

Tillaga J. J. Bíldfells og St. Jóhannssonar að nefndarálitið væri samþykt í heild sinni, eins og það var lesið. Tillagan samþykt.

Þá hóf Árni Eggertson máls á því, að viðeigandi væri, að nafnaskráningarbók væri haldin yfir þingtímann, svo að bæði fulltrúum, félagsmönnum og gestum, sem stöðugt sætu á þinginu gæfist kostur á að rita nöfn sín í hana. Sagði hann, að bending til sín í þessa átt hefði komið frá hr. Sveini Thorvaldssyni. Forsetinn gat þess, að áður hefði þetta verið gert, en að siðurinn hefði lagst niður. Sveinn Thorvaldson tók til máls og hvatti til að þetta væri gert. G. Árnason lagði til, að féhirði félagsins væri falið, að kaupa skrásetningabók nú þegar og hafa hana til taks í byrjun næsta fundar. Tillagan var studd af B. E. Johnson og samþykt.

Samvinnumál.

Dr. Richard Beck las nefndarálitið í samvinnumálinu. Í sambandi við þetta nefndarálit voru lesin bréf frá ungfrú Halldóru Bjarnadóttur á Íslandi, frú Ingibjörgu Ólafsson í Árborg, frú Kirstínu Ólafsson að Garðar, N. Dak., formanni Norræna félagsins á Íslandi og Ragnari E. Kvaran, formanni ferðamannaskrifstofu Íslands.

Álit samvinnumálanefndar

Samvinnumálanefnd leyfir sér, að gefa eftirfarandi tillögur:

1. A. Viðvíkjandi tilmælum fröken Halldóru Bjarnadóttur um stuðning frá Þjóðræknisfélaginu til væntanlegrar ferðar hennar vestur um haf, fyrirlestrahalda og sýninga á íslenzkum iðnaði, leggur nefndin til, að Þjóðræknisfélagið greiði á allan hátt götu hennar, eftir megni, og eigi um það samvinnu við kvenfélög beggja íslenzku kirkjufélaganna hér, Jóns Sigurðssonar félagið og heimilisiðnaðar félag íslenzkra kvenna vestan hafs.

B. Ennfremur leggur nefndin til, að á þessu þingi séu kosnar tvær konur til að vinna að þessu máli fyrir hönd Þjóðræknisfélagsins í samvinnu við nefndir frá fyrnefndum félögum.

C. Að tilgreind nefnd Þjóðræknisfélagsins starfi í samráði við stjórnarnefnd þess að ráðstöfun á komu fröken Halldóru og fyrirlestraferðum hennar hér.

2. Nefndin telur sig hlynta hugmyndinni um skifti á íslenzkum og vestur-íslenzkum unglingum til sumardvalar, sem rædd hefir verið í fyrirliggjandi bréfum milli séra Jakobs Jónssonar og Guðlaugs Rósinkranz, formanns Norræna félagsins

í Reykjavík. En þar sem um mikinn undirbúning og fjárhagslegan tilkostnað er að ræða, sér nefndin sér ekki fært annað, en að vísa málinu til stjórnarnefndar félagsins til frekari ráðstafana, ef mögulegt er.

3. Nefndin leggur til, að stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins sé falið áframhaldandi starf í samvinnumálum, sem að viðskiftum lúta, milli Íslands og Ameríku.

4. Í tilefni af beiðni ferðamanna og landkynningarskrifstofu Íslands (Stat-Tourist) um aðstoð Þjóðræknisfélagsins við, að vekja athygli á skrifstofunni og umboðsmönnum hennar, leggur nefndin til að stjórnarnefndinni sé falið að veita skrifstofunni allan þann stuðning, sem föng eru á.

Á Þjóðræknisþingi, 23. febr. 1937.

Richard Beck
Guðm. Árnason
S. W. Melsted
Á. P. Jóhannsson

Tillaga G. Árnasonar að taka nefndarálitið fyrir lið fyrir lið, studd af G. Goodman og samþykt.

Fyrsti liður. Umræður: Mrs. Dr. S. E. Björnsson kvaðst enn ekki hafa haft tíma til þess að bera þetta mál undir stjórnarnefnd kvenfélagsambands hins sameinaða kirkjufélags, en að þær konur úr kvenfélögunum, sem hún hefði átt tal við, væru því allar hlyntar. Mrs. Guðrún H. Johnson sagðist álíta ,að vel ætti við að Jóns Sigurðssonar félaginu væri boðið að vera þátttakandi í þessari fyrirhuguðu móttöku ungfrú Halldóru Bjarnadóttur. Forseti Jóns Sigurðssonar félagsins, Mrs. Guðrún Skaptason tjáði sig því meðmælta fyrir hönd félagsins, að það væri með í þessu. Í sama streng tóku Mrs. Sophía Wathne, fyrir hönd heimilisiðnaðarfélagsins; Mrs. Finnur Johnson, fyrir hönd sama félags, og Mrs. dr. Ól. Stephensen fyrir hönd hins lútherska kvenfélags.

G. Árnason og S. Vilhjálmsson lögðu til að liðurinn væri samþyktur. Samþykt.

Annar liður. Thorst. Gíslason og Sigm. Laxdal lögðu til að samþykkja. Samþykt.

Þriðji liður. Tillaga Sigm. Laxdals og G. Goodmans að samþykkja. Samþykt.

Fjórði liður. Umræður: J. J. Bíldfell, G. Árnason, Sigm. Laxdal, Mrs. Guðr. Skaptason og Sig. Melsteð. Tillaga S. Vilhjálmssonar og Ph. Johnsons, að samþykkja. Samþykt.

Þá fór fram kosning tveggja kvenna í nefnd samkvæmt annari grein í fyrsta lið í nefndarálitinu, og hlutu kosningu Mrs. B. E. Johnson og Mrs. Guðrún Finnsdóttir Johnson.

Féhirðir skýrði frá, að nafnaskráningarbókin væri komin. Tillaga G. Árnasonar og B. E. Johnson að gefa stutt fundarhlé, svo að menn gætu ritað nöfn sín í bókina, og að svo yrði fundi frestað til kl. 10 næsta dag. Samþykt.

Friðrik Sveinsson og Á. Eggertson voru kosnir til að hafa eftirlit með nafnaskránni.

Fundi slitið.

Frónsmót.

Að kvöldi þess 23. var hin árlega skemtisamkoma deildarinnar "Frón" haldin. Var einkar vel til samkomunnar vandað. Aðgangur var seldur, en svo var mikill mannfjöldinn, að tugir fólks urðu frá að hverfa. Aðal ræðumaður samkomunnar var Mr. Gunnar B. Björnsson frá Minneapolis, og var hin ágæta ræða hans prentuð í blöðunum. Þá gaf dr. Rögnv. Pétursson fróðlegar og skemtilegar lýsingar eftir upphleyptu Íslandskorti, er Mr. Soffanias Thorkelsson hafði lánað. Forseti deildarinnar, Ragnar H. Ragnar, hélt skörulega inngangsræðu, ennfremur stýrði hann þar karlakór og barnasöngflokk, er vakti mikla hrifningu. Snildarkvæði frumsamið flutti ritstjóri Lögbergs, E. J. Jónsson, og frú Sigríður Olson söng einsöngva öllum til óblandinnar ánægju. Þá flutti og Lúðvík Kristjánsson frumsamin gamankvæði að vanda. Eftir það fóru fram veitingar í neðri salnum, og svo var dansað langt fram á nótt.

FIMTI FUNDUR

Fimti fundur hins átjánda ársþings Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi var settur af forseta kl. 10 árdegis miðvikudaginn þann 24. febr.

Fundarbók var lesin og samþykt.

Forsetinn mintist með nokkrum orðum á samkomu deildarinnar Frón. Lauk hann lofsorði á skemtun þá, sem þar hefði farið fram og einkum á ræðu þá, sem Gunnar Björnsson hafði flutt þar. Tillaga Thorl. Thorfinnssonar, studd af mörgum, að félagið tjái bæði stjórnarnefnd deildarinnar Frón og Gunnari Björnssyni þakklæti sitt. Tillagan var samþykt með því að menn risu úr sætum.

Þá bað Ásm. P. Jóhannsson sér hljóðs og talaði um starf fjármálanefndarinnar á þinginu.

B. E. Johnson las tvö álit fjármálanefndar út af nefndarálitum, sem hafði verið vísað til hennar; var annað í sambandi við álit fræðslumálanefndar, en hitt í sambandi við bókasafnsmálið. Umræður: J. J. Bíldfell, sem talaði um verksvið fjármálanefndarinnar. Tillaga Thorl. Thorfinnssonar og G. Goodmans, að samþykkja tillögu fjármálanefndar viðvíkjandi skýrslu fræðslumálanefndar. Samþykt.

Álit fjármálanefndar í fræðslumálum

2. liður: Fjármálanefndin lítur svo á, að þó myndasýningar séu fræðandi, þá sé ekki heppilegt að leggja í kostnað við slíkar sýningar sem stendur, fyrir yngra fólk, sérstaklega þar sem nú er útlit fyrir að í náinni tíð verði stofnaðar deildir meðal yngra fólks. Álítur nefndin heppilegra að bíða árangursins af því starfi, og leggur því til að þessum lið sé vísað til framkvæmdarnefndar til meðferðar.

3. liður: Við þennan lið hefir nefndin ekkert að athuga.

Á. P. Jóhannsson
B. E. Johnson
P. M. Pétursson

Viðvíkjandi tillögum fjármálanefndar í bókasafnsmálinu lögðu þeir Á. P. Jóhannsson og R. Beck til, að nefndarálitið væri tekið fyrir lið fyrir lið. Tillagan samþykt.

Álit fjármálanefndar í bókasafnsmáli

3. liður: Fjármálanefndin álítur að þessi liður geti ekki komið til greina þar sem hann kemur í bága við samninga milli Fróns og aðalfélagsins, þess efnis, að deildin annist safnið fjárhagslega. Í öðru lagi er það álit nefndarinnar að þar sem þetta er nú aðal starf deildarinnar utan fundarhalda þá ætti hún að geta séð safninu borgið. Leggur því nefndin til að þessi liður sé feldur úr álitinu.

Hinsvegar leggur nefndin til að deildinni sé leyft eins og að undanförnu að nota sér það sem inn kemur fyrir sölu Tímaritsins á Íslandi til bókakaupa.

Á. P. Jóhannsson
B. E. Johnson
P. M. Pétursson

Thorl. Thorfinnsson og P. Guðmundsson lögðu til að samþykkja fyrri lið nefndarálitsins. Samþykt.

Síðari liður. G. Árnason gerði fyrirspurn um, hvort nokkur arður hefði verið af sölu ritsins á Íslandi síðastliðið ár. Á. P. Jóhannsson svaraði því að síðasta skilagrein frá útsölumanni ritsins þar hefði komið 1935, en sér væri ekki kunnugt um, hvað mikið hefði selst síðan. Guðmann Levy og P. Guðmundsson lögðu til, að samþykkja liðinn. Samþykt. Nefndarálitið síðan samþykt í heild sinni, samkvæmt framkominni tillögu Á. P. Jóhannssonar og P. Guðmundssonar.

Ný mál.

Ásm. P. Jóhannsson las bréf, sem hann hafði ritað íslenzku ráðherrunum viðvíkjandi því hvort að bókasafn Þjóðræknisfélagsins gæti komist í tölu þeirra bókasafna, sem fá ókeypis eintak af hverri bók, sem gefin er út á Íslandi. Sagði hann, að bréf þetta hefði átt að lesast, þegar málið var til umræðu, en þá hefði hann ekki haft það við hendina. Enginn verulegur árangur, sagði hann, að enn hefði orðið af þessari málaleitun.

Þá las hann og nokkur bréf, sem farið höfðu milli hans annars vegar og söngstjóra og ritara karlakórs Reykjavíkur hins vegar, viðvíkjandi ráðgerðri för kórsins til Ameríku. Sagði hann, að þessi ráðagerð væri á byrjunarstigi og gaf skýringar yfir þær upplýsingar, sem hann hefði fengið hér fyrir hönd kórsins og sent til hlutaðeigenda. Dr. R. Beck sagðist hafa haft nokkur kynni af þessu máli, og kvað sig reiðubúinn til þess að greiða

fyrir því alt, sem í sínu valdi stæði. G. Árnason sagði og nokkur orð um þetta mál og kynni Austur- og Vestur-Íslendinga hverra af öðrum. Thorl. Thorfinnsson lagði til, að þingið tjái Á. P. Jóhannssyni þakkir fyrir það, sem hann hefir gert í þessu máli, og óski eftir, að sem fyrst geti orðið af þessari fyrirhuguðu ferð kórsins. Tillagan var studd af R. Beck og samþykt í einu hljóði.

Thorst. Thorsteinsson las skýrslu frá Hockey-deild íþróttafélagsins "Fálkarnir" (The Falcon Athletic Association), og Grettir Jóhannsson las bréf frá ritara félagsins, sem var þess efnis, að félagið segir sig úr lögum við Þjóðræknisfélagið sem sambandsfélag þess. G. Árnason og Á. P. Jóhannsson lögðu til, að skýrslan og úrsögnin væru viðteknar. Samþykt.

Íþróttanefnd sú er var kosin á þessu þingi álítur að Hockey-samkepnin sé mjög heppileg uppörfun í íþróttum fyrir íslenzkan ungdóm og álítur nauðsynlegt að halda þeirri samkepni áfram.

Og þótt Winnipeg Íslendingar sjái sér ekki fært að taka þátt í samkepninni í ár, þá vonast nefndin eftir því að þeir geri það í framtíðinni.

Nefndin álítur að þrátt fyrir það, þá muni vera hægt að fá nógu marga flokka utanbæjar til að halda samkepninni áfram í vetur.

Nefndin álítur að Þjóðræknisfélagið geti ekki stuðlað að öðrum leikfimis æfingum sökum óhjákvæmilegra peninga útláta.

Grettir Jóhannsson
Th. S. Thorsteinsson
Thor Pétursson

Millenial Hockey Trophy Fund

1935—36 Balance		$ 13.53
Rep. Trophy and Name plate	$ 7.00	
Printing passes	1.00	
Referee fees, Mr. Skinner	6.00	
Telephone, postage, etc.	1.50	
2 Trips to Gimli, expenses	5.00	
Adv. in Falcon publication	3.00	
Gross receipts 2 nights at Selkirk	47.85	
Net receipts		23.95
Net balance	13.98	
	$ 37.48	$ 37.48

A. Blondal
Th. S. Thorsteinsson

Skýrsla Hockey-nefndar fyrir 1936

Hockey-samkepni um bikar Þjóðræknisfélagsins, var háð í marz í fyrra í Selkirk. Sex flokkar tóku þátt í þeirri samkepni, fjórir frá Winnipeg, einn frá Gimli og einn frá Selkirk. Selkirk flokkurinn vann sigur í þeirri samkepni.

Þessi samkepni fór prýðilega vel fram, og öllum flokkum til mikils sóma. Við þeim sem aðstoðuðu við þessa samkepni, sem nefndarmenn viljum þakka öllum sérstaklega Mr. B. Kelly í Selkirk, Man., sem hefir góðfúslega aðstoðað nefndina s. l. 2 ár endurgjaldslaust og einnig þökkum vér Íslendingum í Selkirk sem hjálpuðu til þess að þátttakendur í samkepninni fengu frían dans og fríar veitingar seinna kveldið sem samkepnin fór fram. Bikar var afhentur sigurvegurunum.

Th. S. Thorsteinsson
A. Blondal

The Icelandic National League,
Gentlemen:

The executive of the Falcon Athletic Association hereby give notice that they wish to resign from the membership of the Icelandic National League on account of being unable to pay the necessary membership fee.

Thanking you,
Falcon Athletic Association,
Geir Thorgeirson, secretary

G. Árnason og Dr. Beck lögðu til að þriggja manna milliþinganefnd væri kosin til þess að hafa eftirlit, ef með þyrfti, með Hockey-samkepni um bikar Þjóðræknisfélagsins. Tillagan samþykt. Í nefndina voru kosnir: Grettir Jóhannsson, Thorst. Thorsteinsson og B. Edwin Olson.

G. Árnason skilaði kveðjum frá tveimur félagsmönnum, sem ekki gátu sótt þingið í þetta sinn, þeim Andrési J. Skagfeld á Oak Point og Jónasi K. Jónassyni að Vogar. Guðm. Levy lagði til, að þingið veitti kveðjum þessum móttöku og að þær væru bókfærðar,. Tillagan var studd af Ph. Johnson og samþykt.

Á Eggertson vakti athygli á því, að eins og að undanförnu mundi verða beðið um

samskot í rithöfundasjóð, og mæltist hann til þess, að þeir, sem nú væru hér staddir, og vildu í sjóðinn leggja gæfu sig fram við einhvern nefndarmanna.

Samþykt var að fresta fundi til kl. 1 og 45 mín.

Fundi slitið.

SJÖTTI FUNDUR

Sjötti fundur hins átjánda ársþings Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi var settur kl. 1.45 mín. miðvikudaginn 24. febr.

Fundarbók var lesin og staðfest.

Forseti gat þess, að samkvæmt lögum félagsins ættu embættismanna kosningar nú að fara fram, nema að önnur störf, sem ganga þyrftu fyrir, væru fyrir hendi.

Miss Sigurrós Vídal lagði til, að gengið væri strax til kosninga. Tillagan var studd af P. Guðmundssyni og samþykt.

Forseti las upp lista þann, sem lagður hafði verið fram af útnefningarnefnd.

Tillaga útnefningarnefndar Þjóðræknisfélagsins fyrir embættismenn á komandi ári:

Forseti: Dr. R. Pétursson
Vara-forseti: Dr. R. Beck
Ritari: Gísli Johnson
Vara-ritari: B. E. Johnson
Gjaldkeri: Árni Eggertson
Vara-gjaldkeri: Á. P. Jóhannsson
Fjármálaritari: Guðmann Levy
Vara-fjármálaritari: B. E. Olson
Skjalavörður: S. W. Melsted.

Winnipeg 23. febr. 1937.

Útnefningarnefndin.

Á. P. Jóhannsson gat þess, að þó að útnefningarnefndin nefndi mann í hvert embætti, væri hverjum og einum heimilt að útnefna hverja aðra sem hann vildi. Um þetta urðu nokkrar umræður. J. J. Bíldfell tjáði sig á móti því að útnefninganefnd nefndi í embættin, og kvað þá, sem útnefndir kynnu að verða af öðrum, naumast hafa jöfn tækifæri á að komast í embætti.

Var þá gengið til kosninga og voru eftirfylgjandi menn kosnir samkvæmt tillögum útnefningarnefndar. Ritari lýsti kjöri jafnóðum og kosið var.

Forseti: Dr. Rögnv. Pétursson, endurk.
Vara-forseti: Dr. Richard Beck, endurk.
Ritari: Gísli Jónsson, endurk.
Vara-ritari: B. E. Johnson, endurk.
Gjaldkeri: Á. Eggertson, endurk.
Vara-gjaldkeri: Ásm. P. Jóhannsson
Fjármálaritari: Guðmann Levy, endurk.
Vara-fjármálaritari: B. E. Olson
Skjalavörður: Sig. Melsteð, endurk.

Annar endurskoðandi reikninga til tveggja ára var kosinn Grettir Jóhannsson. Útnefningarnefnd til næsta árs var kosin, og hlutu þessir kosningu: Gunnbj. Stefánsson, J. W. Jóhannsson og Ragnar H. Ragnar.

Forseti gat fráfarandi embættismanna, séra Philips M. Péturssonar og J. W. Jóhannssonar, og lauk lofsorði á starf þeirra í stjórnarnefnd félagsins á liðnu ári. Tillaga Dr. Becks og Ph. Johnsons að þeim væri greitt þakklætisatkvæði fyrir störf þeirra í þágu félagsins. Samþykt með því að menn risu úr sætum.

Forseti gat þess, að séra Sigurður Ólafsson hefði mál að flytja fyrir þinginu, og bauð honum að taka til máls. Séra Sigurður sagði, að sér hefði komið til hugar, að hreyfa því, hvort félagið vildi ekki gangast fyrir því að safnað yrði meðal Vestur-Íslendinga sögnum, sem bygðar væru á reynslu þeirra, bæði sálrænni og annari, og skýrðu frá atburðumsem gerst hefðu bæði á Íslandi og hér vestan hafs. Benti hann á kapp það, sem nú væri lagt á söfnun þjóðsagna og sagna af óvenjulegum atburðum heima á ættjörðinni. Sagði, að margt merkilegt af því tæi lifði eflaust í minni ýmsra Íslendinga hér.

Forsetinn mælti nokkur orð með hugmyndinni. Dr. Beck sagðist vilja ljá þessu eindregið fylgi sitt. Árni Eggertson sagði að í reynslu Íslendinga hér frá fyrri árum væru fjölda mörg atvik, sem þess væru verð, að geymast í sögnum. Forsetinn mintist á minningar Jóns Jónssonar, sem birzt hefðu í ársriti félagsins bæði í fyrra og í ár, og taldi þær spor í áttina. Jón J. Bíldfell talaði og um þetta mál og mintist um leið á samkomu deildarinnar Frón, og lauk miklu lofsorði á starf Ragnars H. Ragnars í sambandi við hana.

G. Árnason lagði til, að þriggja manna nefnd væri kosin til þess að hafa mál það, sem séra Sig. Ólafsson hefði hafið umræður um, með höndum til næsta þings. Tillagan var studd af Ph. Johnson og samþykt. Í nefndina voru kosnir: Sig. Ólafsson, G. Árnason og J. J. Bíldfell.

G. Árnason talaði nokkur orð um rithöfundasjóðinn og hvatti menn til þess að leggja eitthvað af mörkum í hann.

Nikulás Ottenson gerði fyrirspurnir um "Ingólfssjóðinn" og "Selskinnu". Forseti svaraði spurningum hans á þá leið, að fyrra atriðið hefði verið leitt til lykta á þingi fyrir fimm árum, og að umræður um það yrðu ekki leyfðar; en frá hinu síðara hefði verið skýrt fyrir tveimur árum, og væri engu þar hægt við að bæta nú.

Ásm. P. Jóhannsson talaði um auglýsingarnar í ársriti félagsins; hvatti hann meðlimi tli þess, að láta þess getið að þeir hefðu lesið auglýsingu í ritinu, er þeir ættu viðskifti við einhvern þann, sem auglýsir þar. J. J. Bíldfell og Á. Eggertson töluðu líka nokkur orð um þetta mál. Var getið nafna allmargra þeirra, sem lengi hafa auglýst í ritinu, og sömuleiðis ýmsra þeirra vandkvæða, sem eru á auglýsingasöfnun í rit af þessu tæi.

Þar sem ekki lá fleira fyrir fundinum, lagði B. E. Johnson til og Margrét Byron studdi ,að fresta fundi til kl. 8.15. Samþykt.

Fundi slitið.

SJÖUNDI FUNDUR

Sjöundi fundur var settur af forseta kl. 8.20 miðvikudagskvöld þann 24. febr.

Forseti gat þess, að ræðuhöld og aðrar skemtanir færu fram áður en þinginu yrði slitið. Kallaði hann þar næst á séra Egil Fáfnis, sem flutti ágætt erindi um félagslega samvinnu meðal Vestur-Íslendinga. Að því loknu lék master Allan Halldórsson á píanó. Mr. Tryggvi Oleson flutti fróðlegan og skemtilegan fyrirlestur um Sverri konung, og karlakórinn söng fjögur lög undir stjórn Ragnars H. Ragnars. Urðu þeir að endurtaka lögin, og var fögnuður áheyrenda yfir söngnum mjög mikill. G. Árnason las tvö erindi í ljóðum eftir Jónas K. Jónasson, sem hann hafði sent. Mr. Soffanias Thorkellsson lét draga um rúmábreiðu forkunnar fagra, sem Mrs. Ingibjörg Goodmundsson hafði búið til og gefið deildinni Frón. Lýsti hann því yfir, að allur ágóði af sölu miðanna, rúmir áttatíu dollarar, yrði notaður til þess að kaupa íslenzkar bækur fyrir bókasafn deildarinnar. Dr. Beck flutti kveðju frá Íslendingafélaginu "Vísi" í Chicago og frá forseta ríkisháskólans í Grand Forks, N. D. Forseti gat þess, að annar íslenzki fáninn ,sem salurinn hefði verið skreyttur með meðan á þinginu stóð, væri gjöf til Þjóðræknisfélagsins frá aldraðri, íslenzkri konu; hafi henni verið sendur fáninn að gjöf frá Íslandi.

Þá nefndi forsetinn ritara félagsins, Gísla Jónsson, til þess að bera fram tillögu stjórnarnefndarinnar um heiðursfélaga, nefndi ritarinn eftirfylgjandi konu og menn, sem þá, er stjórnarnefndin hefði í þetta sinn komið sér saman um að heiðra: frú Jakobínu Johnson, skáldkonu í Seattle ,Wash.; hr. Guttorm J. Guttormsson, skáld í Riverton, Man.; og Þorstein Þorsteinsson, skáld í Reykjavík á Íslandi. Dr. Beck mælti nokkur orð með tillögunni og var hún samþykt með því að allir viðstaddir risu úr sætum.

Thorl. Thorfinnsson mælti nokkrum þakkarorðum fyrir hönd þeirra, sem þingið höfðu sótt frá Norður-Dakota, fyrir rausnarlegar viðtökur; sömuleiðis Guðmundur Goodman frá Wynyard, sem þakkaði fyrir viðtökur og samvinnu.

Þá gat forseti þess, að utanbæjar-gestum og fulltrúum væri, eins og venjulega, boðið til kaffidrykkju þetta síðasta þingkvöld í neðri sal hússins; sagði hann, að söngflokkurinn hefði góðfúslega lofað, að syngja þar aftur nokkur lög.

Á. Eggertson og Ph. Johnson lögðu til, að stjórnarnefndinni væri veitt leyfi til þess, að samþykkja síðasta fundargerning, eftir að hann væri fullgerður. Tillagan var samþykt.

Mælti þá forsetinn blessunarorðin og lýsti þinginu slitið.

Rögnv. Pétursson, forseti

Gísli Jónsson, ritari

Auglýsingaskrá Tímaritsins

Bókasafn Þjóðræknisfélagsins

Íslendingar, þér, sem eigið safn af íslenzkum eða skandinaviskum bókum, er þér annaðhvort eigi hafið lengur not af eða þér viljið koma fyrir á þeim stað, sem þær geta komið að notum, munið eftir bókasafni Þjóðræknisfélagsins. Safnið tekur með þökkum á móti öllum bókagjöfum stórum eða smáum. Lestrarfélög, sem einhverra orsaka vegna eru að leggjast niður gætu á engan hátt betur ráðstafað bókasöfnum sínum en gefa þau til Þjóðræknisfélagsins. Bækurnar verða varðveittar frá glötun og þeim ráðstafað, á þann hátt, sem þær geta komið að sem beztum notum, léðar háskólasöfnum, og þeim, sem eru að leggja fyrir sig að nema mál og sögu þjóðar vorrar eða hafðar á þeim stað þar sem öllum veitist frjáls aðgangur að þeim.

Þeir sem kynnu að vilja styrkja félagið á þenna hátt, eru beðnir að skrifa félagsstjórninni eða féhirði félagsins.

A. Eggertson,
766 Victor St., Winnipeg

Prize, Utah
Miss Rose Davidson

Red Wing, Minn.
M. A. Thorfinnsson

Ross, Minn
Grímur Ólafsson

Rugby, N. Dak
Hon. Guðm. Grímsson

Sacramento, Calif.
E. M. Thorsteinsson

Salt Lake City, Utah
Próf. Loptur Bjarnason

Spanish Fork, Utah
Mrs. T. M. Jameson
Miss Ellen Jameson

Tacoma, Wash.
E. S. Guðmundsson
Dr. John A. Johnson, M.D.

Twenty Nine Palms, Cal.
Jóhannes Sveinsson

Toppenish, Wash.
I. Benedictson

Upham, N. Dak.
Mrs. George Freeman
Bergþóra Einarsson

Seattle, Wash.
B. J. Einarsson

Wahpeton, N. Dak.
Hjalti B. Thorfinnsson

Grafton, N. D.
Mrs. S. Eastman

Eriksdale, Man.
Kristján Halldórsson
Ólafur Hallsson

Lundar, Man.
Vigfús Guttormsson

4. DEILDIR

A—"Brúin," Selkirk, Man.
Jón Anderson
Miss Dóra Benson
Kristján Bessason
Þórður Bjarnason
Bjarni Dalman
Norman Dalman
Sveinbjörn Dalman
Mrs. Ásta Eiríksson
Grímur G. Eyman
Guðjón Friðriksson
Mrs. D. B. Goodbrandson
Kristinn Goodman
Mrs. Sigríður Goodman
Runólfur Halldórsson
Jón J. Henry
Mrs. Ingveldur J. Henry
E. J. Hinriksson
Sigurður Indriðason
Mrs. Guðrún Ísfeld
Miss Halldóra Jóhannesson
Olgeir Jóhannesson
Gestur Jóhannsson
G. F. Jóhannsson
Ingi C. Jóhannsson
Mrs. Guðlaug Johnson
Magnús Johnson
Mrs. Margrét Johnson

Mrs. Sigurbjörg Johnson
Mrs. Valgerður Johnson
Mrs. Vigdís Johnson
Hinrik Jónsson
Klemens Jónasson
Einar Magnússon
Páll Magnússon
Mrs. Rakel Maxon
Miss Cecelia Mýrdal
Mrs. Ingibjörg Oddson
Jón Ólafsson
Mrs. Kristín J. Ólafsson
Ólafur Ólafsson
Mrs. Ingibjörg Pálsson
Kristján Pálsson
Miss Pauline Pálsson
Jóhann Pétursson
Jón Th. Reykjalín
Jóhann Sigfússon
Árni Sigurðsson
Jón Sigurðsson
Mrs. Stefanía Sigurðsson
Miss Elin Guðrun G. Sigurðsson
Jón O. S. Sigurðsson
Sr. B. Theo. Sigurðsson

Sveinn Skaftfeld
Bjarni Skagfjörð
Mrs. Jafeta Skagfjörð
Þorleifur Skagfjörð
Jón Skardal
S. G. Stefánsson
Mrs. Helgi Sturlaugsson
Ágúst Sæmundsson
Oddur Swanson
Ingibjörg Thórdason
Theódór Thórdarson
Bjarni Thorsteinsson
Mrs. Björg Thorsteinsson
Th. S. Thorsteinsson
Walter Walterson, Sr.

B—"Fjallkonan

Wynyard, Sask.

S. S. Anderson
Þórður Árnason
B. Arngrímsson
J. Arngrímsson
Thor Ásgeirsson
H. J. Austfjörð
Dr. Kristján Austman,
S. Austman
Hallgrímur Axdal
Vigfús Baldvinsson
H. J. Bardal
Þórhallur Bardal
Mrs. Þ. Bardal
Mrs. Guðrún E. Björnsson
Sigga Björnsson
Manni Dalman
Árni G. Eggertsson
Guðmundur Egilsson
Jens Elíasson
Kristinn Eyjólfsson
Mrs. Matth. Friðriksson
Th. Gauti
Mrs. Th. Gauti
Gísli Gilles
Jósep Gilles
Gunnluagur Gíslason
Mrs. Halldóra Gíslason
Gunnlaugur Gíslason
Valdimar Gíslason
Guðmundur Goodman
C. H. Grímsson
H. Guðjónsson

Finnbogi Guðmundsson
G. F. Guðmundsson
Gunnar Guðmundsson
Steindór Gunnlaugsson
Þórður Gunnarsson
Ástvaldur Hall
Mrs. Ástvaldur Hall
Ólafur Hall
J. T. Hannesson
Andrés Helgason
H. Hóseasson
Magnús Ingimarsson
Mrs. Albína Jónsson
Mrs. Rósa Jóhannesson
Gunnar Jóhannsson
Jón Jóhannsson
Halldór Johnson
Mrs. Jakobína Johnson
O. T. Johnson
Sigurður Johnson
Valdimar Johnson
Jónas Jónasson
Magnús Jónasson
Séra Jakob Jónsson
Jónas Jónsson
Grímur Laxdal
Th. Laxdal
Mrs. Ingibjörg Lindal
Ingi Magnússon
Mrs. Jóhanna Melsted
Fríða Pálsson
M. J. Skaffel
Árni Sigurðsson
Jóhannes Stefánsson
Mrs. Helga Westdal

C—"Frón"

Winnipeg, Man.

Stefán Abrahamsson
Mrs. V. Anderson
Jón Ásgeirsson
Mrs. Oddný Ásgeirsson
Mrs. Salome Backman
Gunnar Baldvinsson
Arinbjörn S. Bardal
Jóh. Beck
Mrs. Vigfúsína Beck
S. Benjamínsson
Rafnkell Bergsson
Gísli Bergvinsson
Þorkell Bergvinsson
Jón J. Bíldfell
Guðmundur Bjarnason
Mrs. Ingibj. Bjarnason
Ólafur Bjarnason
Sigurður Bjarnason
Andrés J. Björnsson
Davíð Björnsson
Dr. Ólafur Björnsson
Mrs. L. S. Blöndal
Mrs. R. Blöndal
Stefán Brandson
Mrs. Gróa Bynjólfsson
Gunnar Brynjólfsson
Mrs. Ingibjörg Butler
Mrs. Margrét Byron
Mrs. Anna Cameron
Miss Griðmunda Christie
Mrs. Ragnh. Davíðsson
Árni Eggertsson
Stefán Einarsson
Mrs. Guðm. Eiríksson
Guðm. Eiríksson
Sigurjón Eiríksson
Mrs. Sigr. J. Eiríksson
Gunnar Erlendsson

Leifur Ellison
Miss V. Eyjólfsson
Guðm. E. Eyford
Bjarni Finnsson
Olgeir Friðriksson
Mrs. A. Gíslason
Mrs. Hallbera Gíslason
Hjálmar Gíslason
Mrs. S. Gíslason
Mrs. G. Goodman
Mrs. Ingibj. Goodmanson
Mrs. S. Gottskálkson
Ásgeir Guðjónsson
Mrs. Guðríður Agnes Gunnlaugsson
Elin Hall
Mrs. Anna Halldórsson
Halldór Halldórsson
Lárus Halldórsson
Mrs. Ásta Hallsson
Páll Hallsson
Otto Hallsson
Karl Hansson
Thorleifur Hansson
Mrs. Oddný Helgason
Finnbogi Hjálmarsson
Mrs. Jóhanna Holm
Mrs. Guðmundína Ingjaldsson
Miss Sigríður Jakobsson
Steindór Jakobsson
Mrs. Björg Jóhannesdóttir
Mrs. Ásm. Jóhannesson
Mrs. G. Jóhannesson
Dr. Sig. Júl. Jóhannesson
Ásm. P. Jóhannsson
Grettir L. Jóhannsson
J. W. Jóhannsson
Stefán Jóhannsson
B. E. Johnson
Mrs. B. E. Johnson
Björg Johnson
Gísli Johnson
Mrs. Guðrún H. Johnson
Mrs. Helga Johnson
Mrs. Henrietta Johnson
Helgi Johnson
Ingim. Johnson
K. H. Johnson
Magnús Johnson
Oddfríður Johnson
Ólína H. Johnson
Th. Victor Johnson
Jónas Jónasson
Karl Jónasson
Snorri Jónasson
Jón Jónatansson
Einar P. Jónsson
Gísli Jónsson
Jón Jónsson
Friðrik Kristjánsson
Miss Hlaðg. Kristjánsson
Jakob F. Kristjánsson
Mrs. J. F. Kristjánsson
Kristján Kristjánsson
Lúðvík Kristjánsson
S. B. Kristjánsson
Mrs. Margrét Levy
Guðmann Levy
Hannes J. Líndal
Lýður S. Líndal
Una Th. Líndal
Svafa S. Líndal
W. J. Líndal, K.C.
Agnar Magnússon
Ari G. Magnússon
Böðvar Magnússon
Guðmundur Magnússon
Mrs. Jón Magnússon
Jón Magnússon
Magnús E. Magnússon
Miss Steinunn Magnússon
Jón Markússon
Sr. Rúnólfur Marteinsson
Mrs. Ingunn Marteinsson
Loftur Mathews
Mrs. J. McAfee
Mrs. Guðr. Mýrman
W. Nordal
Mrs. Sigríður Oddleifsson
Miss K. Oddson
Valgarður Oddson
Anna Ólafsson
Áslaug Ólafsson
Gunnl. Ólafsson
Sigtryggur Ólafsson

Mrs. Th. Ólafsson
Tryggvi Oleson
A. B. Olson
Ólafur H. Olson
N. Ottenson
Sveinn Pálmason
P. S. Pálsson
Mrs. P. S. Pálsson
Miss Margrét Pálsson
Miss Stefanía Pálsson
Sigfús Pálsson
Mrs. Aug. Paulson
Mrs. Dorothea Pétursson
Hannes Pétursson
Mrs. Hólmfr. Pétursson
J. K. Pétursson
Mrs. Jóhanna Pétursson
Mrs. K. Pétursson
Ólafur Pétursson
Sr. Philip M. Pétursson
Dr. Rögnv. Pétursson
Mrs. Hólmfr. Pétursson
Miss Margrét Pétursson
Ólafur Pétursson
Pétur Jónas Pétursson
Thorvaldur Pétursson
Ragnar H. Ragnar
Mrs. Jóhann Sigmundson
Sigurður Sigmundsson
Eiríkur H. Sigurðsson
Mrs. Jódís Sigurðsson
Miss Guðbj. Sigurðsson
Mrs. Guðrún Sigurðsson
Halldór Sigurðsson
Jón Sigurðsson
Sigurbj. Sigurjónsson
Hreiðar Skaftfeld
Magnús Skaftfeld
Björn Stefánsson
Guðm. A. Stefánsson
Gunnbjörn Stefánsson
Ingi Stefánsson
Ragnar A. Stefánsson
Mrs. Rannv. K. Stefánsson
Mrs. Stefanía Stefánsson
Guðm. Strandberg
Eyjólfur Sveinsson
Mrs. Sigríður Swanson
Einar Thompson
P. J. Thompson
Miss S. Thompson
Magnús J. Thorarinsson
Eiríkur Thorbergsson
Soffía Thordarson
Thorgerður Thordarson
Soffanías Thorkelsson
Mrs. Jóhanna Thorkelsson
Carl Thorláksson
Mrs. Inga Thorláksson
Dr. P. H. T. Thorláksson
J. B. Thorleifsson
E. Thorsteinsson
Mrs. Guðr. Thorsteinsson
Vilborg Thorsteinsson
Vigfús Thorsteinsson
Th. Thorsteinsson
Örn Thorsteinsson
Mrs. S. Vigfússon
Sigurður Vilhjálmsson
J. J. Vopni

D—"Iðunn" Leslie, Sask.

Alfred Abrahamson
Mrs. Gyða Anderson
Stefán Anderson
Helgi Árnason
Jón Árnason
Rósmundur Árnason
Vigfús Árnason
Björn Axfjörð
Gísli Bíldfell
Ingólfur Bjarnason
Jón Breiðdal
Bjarni Davíðsson
Sveinn Eiríksson
Mrs. Jóhanna Ellis
Kristján Erlendsson
Andrés Eyjólfsson
Gabríel Gabríelsson
Kristján Gabríelsson
Ásgeir Gíslason
Halldór Gíslason
Jón Goodmundson
Jónas Guðmundsson
M. Guðmundsson
Páll Guðmundsson

Þorsteinn Guðmundsson
Jón Hallson
H. J. Hélgason
Hjálmar Helgason
Stefán Helgason
Mrs. Sigrún Hogan
H. Hósíasson
Jón Janusson
Bjarni Jasonson
Jón Jóhannesson
Jón Jóhannson
E. Johnson
Einar Kristjánsson
Jón Magnússon
Páll Magnússon
Rósa Markússon
Þorst. Markússon
N. A. Narfason
H. G. Nordal
Mundi Nordal
F. Nordal
Lárus B. Nordal
S. G. Nordal
Elli Ólafsson
Jón Ólafsson
Kristján Ólafsson
Stefán Ólafsson
Valdimar Pálsson
Mrs. Anna Sigbjörnsson
Sigbjörn Sigbjörnsson
Jóhann Sigbjörnsson
Mrs. Sigríður Sigurðsson
Sigurður Sigurðsson
H. G. Sigurðsson
Guðjón Stefánsson
Mundi Stefánsson
Helgi Steinberg
J. J. Sveinbjörnsson
Bjarni Thordarson
Gunnar Thorsteinsson
Joe Thorsteinsson
Þorsteinn Þorsteinsson

E—"Ísland" Brown, Man.

Thórhallur Einarsson
J. S. Gillis
Ragnar Gillis
Andy Gíslason
J. M. Gíslason
Lárus Gíslason
Th. J. Gíslason
Mrs. Th. J. Gíslason
Leonard Helgason
Jóhannes H. Húnfjörð
Jón J. Húnfjörð
J. B. Johnson
Sæunn Kristjánsson
Mrs. T. F. Líndal
Óli Líndal
T. M. Ólafsson
Sigurður Ólafsson
W. Ólafsson
Jónatan Thómasson

F—"Snæfell"
Churchbridge, Sask.

Guðmundur Árnason
Magnús Bjarnason
Konráð Eyjólfsson
G. F. Gíslason
Jón Gíslason
Eyjólfur Gunnarsson
Mrs. G. Gunnarsson
Ólafur Gunnarsson
Björn Hinriksson
Magnús Hniriksson
Árni E. Johnson
Kristján Johnson
Kristján Kristjánsson
Gísli J. Markússon
Einar Sigurðsson
Jón Valberg.

G—Sambandsdeildin
"Vísir"
(The Icelandic Association of Chicago)

Oliver Alfred
Mrs. Oliver Alfred
Egill Anderson
Mrs. Egill Anderson
August Anderson
Mrs. August Anderson
Peter Anderson

Mrs. Peter Anderson
Sigurður Árnason
Mrs. Sigurður Árnason
Miss Aurora Björnsson
J. S. Björnsson
Paul Björnsson
Mrs. Paul Björnsson
S. K. Björnsson
Mrs. S. K. Björnsson
Mrs. Ragna Barnes
Mrs. Steina Bergman
Alex Benson
Mrs. Alex Benson
Ingi Brynjólfsson
Mrs. Ingi Brynjólfsson
Paul Einarsson
Mrs. Paul Einarsson
Sam Einarsson
Halldór Einarsson
Egill Erlendson
Jóhann Goodman
Mrs. Jóhann Goodman
Skafti Guðmundsson
Mrs. Skafti Guðmundsson
Guðlaugur Guðlaugsson
Árni Helgason
Mrs. Árni Helgason
Miss Sofia Halldórsson
Paul Halldórsson
Mrs. Paul Halldórsson
Mrs. Sigrún Hannesson
Miss Ellen Hannesson
John S. Johnson
Mrs. John S. Johnson
Lawrence Johnson
Mrs. Lawrence Johnson
Guðm. Kristjánsson
Mrs. Guðm. Kristjánsson
Daníel S. Ólafsson
Mrs. Daníel S. Ólafsson
Wm. G. Paul
Mrs. Wm. G. Paul
H. H. Reykjalín
Mrs. H. H. Reykjalín
Paul Reykjalín
J. J. Samson
Mrs. J. J. Samson
Allan T. Sveinsson
Mrs. Allan T. Sveinsson
S. J. Storm
Mrs. S. J. Storm
W. H. Taylor
Mrs. W. H. Taylor
Mrs. Ingibjörg Thordarson
Miss Dorothy Thordarson
Miss Ingibjörg Thordarson
Thorarin J. Thorkelson
Mrs. Th. J. Thorkelson
Eric Vigfússon
Kjartan Vigfússon

H—Sambandsdeild Ungra Íslendinga í Winnipeg

Margaret Ann Björnson
Mrs. Halldóra Jakobsson
G. L. Jóhannsson
Mrs. G. L. Jóhannsson
Walter Jóhannsson
Vera Jóhannsson
Stefán Hansson
Tryggvi Oleson
Margrét Pétursson
Dr. L. A. Sigurðsson
Mrs. L. B. Sigurðsson
R. H. Ragnar
A. R. Magnússon
B. E. Olson
Ingi Stefánsson
T. V. Johnson
John Anderson
Willa Anderson
Jóna Anderson
Paul Ásgeirsson
Anna Backman
Lilja Backman
Ingibjörg S. Bjarnason
Hafsteinn Bjarnason
Friðsteinn G. Davíðsson
Elva Eyford
Margaret Eggertson
Thelma Eiríksson

Ruby Fredrickson
Paul J. Finnbogason
Inga Gíslason
Fríða Gíslason
Sigga Gíslason
Thelma Guttormsson
Thomas O. Finnbogason
Ragnar Gíslason
Herbert G. Henrickson
Harold G. P. Jóhannsson
H. A. Kristjánsson
Fanney Magnússon
Þóra Magnússon
Jórunn Mýrman
Edith Peterson
Mrs. BergÞóra Pétursson
Hannes J. Pétursson
O. B. Pétursson
Philip M. Pétursson
Thorvaldur Pétursson
Hazel Reykdal
Helga Reykdal
J. H. V. Rafnkelsson
Ólöf Sigmundsson
Guðný Sigmundsson
Sig. Sigmundsson
Rose Sigmundsson
Elsie Sigurðsson
Joe Sigurðsson
S. Swainson
Grace Thorlakson Johnson
Björg Thompson

Dánarskrá 1937

Halldór J. Egilsson, Swan River, Man.

Jón Halldórsson, Langruth, Man.

Mrs. Ólöf M. Halldórsson Winnipeg, Man.

Philip Johnson, Lundar, Man.

Mrs. Hallfríður Sigurðsson Wynyard, Sask.

Kristlaugur Andrésson, Árborg, Man.

Jósep Stefánsson, Winnipeg, Man.

Elías Geir Jóhannsson, Gimli, Man.

Dr. Ólafur Björnsson, Winnipeg, Man.

Gunnl. Ólafsson, Winnipeg, Man.

Magnús Hinriksson, Churchbridge, Sask.

Jón Janusson, Foam Lake, Sask.

Ólafur S. Thorgeirsson, Winnipeg, Man.

E. S. Guðmundsson, Tacoma, Wash. U.S.A.

Grímur Ólafsson, Ross, Minn., U.S.A.

Jón Skúlason, Geysir, Man.

Runólfur Halldórsson, Selkirk, Man.

Sigurður Oddleifsson, Winnipeg, Man.

Kristín Ásmundsson, Calgary, Alta.

Þorgeir Simonsson, Blaine Wash.

Gunnar Hermannsson, Leslie, Sask.

Shea's

GESTIR OG FULLTRÚAR

Ef yður langar til að fá yður góða hressingu, þá pantið Shea's Stock Ale

Bjór þessi hefir hinn fullkomnasta ölkeim, er mjúkur og móðnaður og hið lystljúfa bragð veitir yður gagngerða ánægju.

Sími 96 361